

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ**

ДЕБЮТ

*Збірник тез доповідей студентів
історичного факультету*

Маріуполь – 2018

УДК 08 (063)

Дебют: Збірник тез доповідей студентів історичного факультету МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2018 / За заг. ред. д.політ.н., проф. К.В. Балабанова, д.е.н., проф. О.В. Булатової. – Маріуполь, 2018. – 132 с.

Редакційна колегія: д.і.н., професор В.Ф. Лисак, к.і.н., доцент І.О. Петрова, к.і.н., доцент А.В. Папазова, к.і.н., доцент В.М. Коробка, к.політ.н., доцент Є.В. Рябінін, к.і.н., доцент О.С. Манякіна, к.і.н., доцент С.Є. Орехова, к.і.н., доцент Н.В. Сальнікова.

Матеріали збірника висвітлюють результати науково-дослідної роботи студентів МДУ, які присвячені питанням історії, міжнародних відносин, політології, інформаційної, бібліотечної та архівної справи, філософії, соціології тощо.

Рекомендовано до друку та поширення мережею Інтернет Радою молодих вчених Маріупольського державного університету

Протокол № 5 від 27.02.2018.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

СЕКЦІЯ

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ»

УДК 355.48(47:430)“1942.05”(043)

Андрющенко К.Д.

ПРИЧИНИ ПОРАЗКИ РАДЯНСЬКОЇ АРМІЇ В КРИМУ У ТРАВНІ 1942 р.

Поразка радянських армій у Криму поставила хрест на подальшій обороні Севастополя і дозволила німцям звільнити значні сили для літнього наступу на Кавказ. 7 травня 1942 року 11-ю армією вермахту проти Кримського фронту РККА почалася операція «Охота на дрохв». Бій на півострові розгортався з 7 травня 1942 року по 19 травня 1942 року і закінчився розгромом Кримського фронту в складі 3-х радянських армій. Таким чином, це призвело до великих втрат Червоної Армії.

Мета дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати причини, які привели до поразки радянських армій у Криму в травні 1942 р.

Історіографію роботи становить спеціальна література, яку можна поділити на такі групи: праці радянських дослідників, сучасна російська історіографія і сучасна українська історіографія. До першої групи можна віднести роботу з історії Другої світової війни радянських дослідників [1]. До другої групи відносяться роботи таких дослідників як А. Бондаренко [2], А. Ісаєва [3], статистичне дослідження під загальною редакцією Г.Ф. Кривошеєва [4], В. Абрамова [5] і А. Ісаєва про Г. Жукова [6]. Останню групу складають роботи таких авторів як В.М. Грицюк [7] та А.А. Погорелов [8].

Джерельна база дослідження складається з джерел особового походження, актових документів і статистичних матеріалів. До першої групи належать мемуари Е. Манштейна [9], К.М. Симонова [10, 11], І.В. Сталіна [12]. Актіві джерела представлені директивами [13, 14] та наказом [15]. До третьої групи джерел відносяться дані статистики про склад радянської армії [16].

18 жовтня 1941 року 11-а армія вермахту під командуванням Е. фон Манштейна почала операцію по захопленню Криму. До 16 листопада весь півострів, крім Севастополя, був окупований. У грудні 1941 – січні 1942 року в результаті Керченсько-Феодосійської десантної операції радянські війська повернули Керченський півострів і просунулися за 8 днів на 100-110 км. Однак уже 18 січня німецькі війська повернули Феодосію.

У наказі № 12 від 23 січня 1942 року говорилося: «Командованию армий, дивизий, полков учесть опыт боев 15–18.01.42 г., немедленно навести порядок в частях... Полковую артиллерию и артиллерию ПТО иметь в боевых порядках пехоты... Паникеров и дезертиров расстреливать на месте как предателей. Уличенных в умышленном ранении самострелов-леворучников, расстреливать перед строем. В трехдневный срок навести полный порядок в тылах...» [17].

У лютому – квітні 1942 року радянські війська тричі робили спроби переламати хід подій в Криму, але в підсумку тільки зазнали великих втрат (за період з 14 січня по 12 квітня 1942 року втрати Кримського фронту склали понад 110 тис. чоловік, в тому числі понад 43 тис. безповоротно) [18].

Директивою ОКВ № 41 від 5 квітня 1942 року німецьким 11-ї армії ставилося завдання очистити від супротивника Керченський півострів і оволодіти Севастополем [19].

Е. Манштейн згадував після війни про розташування радянських військ та причини початку операції нацистів в Криму. Він писав, що на північній ділянці фронт супротивника відхилився великою дугою на захід до Кісту, виходячи далеко уперед за цей рубіж. Що розвідка показала про зосередження супротивником двох третин своїх сил на північній ділянці. У той час як на південній ділянці оборону займали тільки три дивізії і ще дві-три дивізії склали резерв. Саме ця обстановка і стала основою, на якій штаб армії розробив план операції «Охота на дрохв». Задум полягав в тому, щоб завдати вирішального удару на південній ділянці, уздовж узбережжя Чорного моря, тобто в тому місці, де супротивник менше всього його чекав [20].

Таким чином, це була стратегічно важлива перемога німців. Командування Вермахту розробило досить чіткий план наступу, що й було виконано. Радянське командування, розробники військових операцій, передусім, припустилися низки тактичних помилок у розробці військових наступальних та оборонних операцій, у стратегічному плануванні ведення війни. Це і стало одними з головних причин поразок Червоної Армії в Криму. Для радянської армії це обернулося величезними втратами.

Література

1. Провал агрессивных планов фашистского блока: том 5 / Редкол. тома: В.П. Морозов (гл. ред.) и др. // История второй мировой войны, 1939-1945: в 12 т. / Ин-т воен. истории М-ва обороны СССР ; гл. ред. комиссия: А.А. Гречко (пред.) и др. – М. : Военное издательство Министерства обороны СССР, 1975. – 512 с.

2. Бондаренко А. «Гнилая позиция» генерала Мехлиса [Электронний ресурс]. – Режим доступу: http://ruskline.ru/monitoring_smi/2005/04/11/gnilaya_poziciya_generala_mehlisa.
3. Исаев А. Краткий курс истории ВОВ. Наступление маршала Шапошникова [Электронний ресурс]. – Режим доступу: http://militera.lib.ru/h/isaev_av4/index.html.
4. Гриф секретности снят: потери Вооруженных Сил СССР в войнах, боевых действиях и военных конфликтах: статистическое исследование [Электронний ресурс] / Г.Ф. Кривошеев, В.М. Андроников, П.Д. Буриков и др.; под общ.ред. канд. воен. наук генерал-полк. Г.Ф. Кривошеева. – Режим доступу: <http://lib.ru/MEMUARY/1939-1945/KRIWOSHEEW/poteri.txt>.
5. Абрамов В. Керченская катастрофа 1942 / В. Абрамов ; авт. проекта А. Исаев. – М. : Яуза : Эксмо, 2006. – 349 с.
6. Исаев А. Георгий Жуков. Последний довод короля / А. Исаев. – М.: Яуза, Эксмо, 2006. – 480с.
7. Грицюк В. М. Україна. Друга світова війна. 1939-1945 (2010) Вип. 1: Стратегічні та фронтові операції Великої Вітчизняної війни на території України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://history.org.ua/JournALL/vijna/vijna_2010_1/vijna_2010_1.pdf.
8. Погорелов А. А. Південь України у початковий період Великої Вітчизняної війни. Червень 1941 – листопад 1942 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/512/3/Pogorelov.pdf>.
9. Манштейн Э. Утерянные победы / Сост. С. Переслегин, Р. Исмаилов [Электронний ресурс]. – Режим доступу: <http://militera.lib.ru/memo/german/manstein/index.html>.
10. Симонов К.М. Разные дни войны. Дневник писателя [Электронний ресурс]. – Режим доступу: http://militera.lib.ru/db/simonov_km/2_03.html.
11. Симонов К.М. Глазами человека моего поколения [Электронний ресурс]. – Режим доступу: http://modernlib.ru/books/simonov_konstantin_mihaylovich/glazami_cheloveka_moeго_rokoleniya_razmishleniya_o_i_v_staline/read.
12. Сталин И.В. Сочинения. Т. 18 [Электронний ресурс]. – Режим доступу: http://grachev62.narod.ru/stalin/t18/cont_18.htm.
13. Гитлер А. Директива № 41 от 5 апреля 1942 года [Электронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vlastitel.com.ru/hitler/no41.htm>.
14. Директива ставки ВГК № 155452 военным советам фронтов и армий о причинах поражения Крымского фронта в Керченской операции 4 июня 1942 года [Электронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gigabaza.ru/doc/135709-p44.html>.
15. Приказ № 12 от 23 января 1942 года [Электронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Мехлис,_Лев_Захарович.
16. Боевой состав советской армии. Часть 2 // Военно-научное управление Генерального штаба. Военно-исторический отдел [Электронний ресурс]. – Режим доступу: <http://web.archive.org/web/20070310184415/http://docs.vif2.ru/misc/BoevojSostavSA1942.pdf>.
17. Приказ № 12 от 23 января 1942 года.
18. Гриф секретности снят: потери Вооруженных Сил СССР в войнах, боевых действиях и военных конфликтах: статистическое исследование.
19. Гитлер А. Директива № 41 от 5 апреля 1942 года.
20. Манштейн Э. Вказ. праця.
21. Симонов К.М. Вказ. праця.

УДК 94(477)“1914”(043)

Бомбал В.В.

НАСЛІДКИ ГАЛИЦЬКОЇ БИТВИ

Актуальність означено проблеми полягає у тому, що Перша світова війна надзвичайно сильно вплинула на тогочасний світ та змінила історії цілих країн. Україна не була винятком. Дуже важливо знати плин найбільш значних подій війни, щоб опанувати її наслідки. Бо при завершенні війни сталися значні зміни: розпад чотирьох великих імперій, послаблення впливу Європи, розорення держав, великі людські втрати. Також війна стала однією з причин початку революцій в Російській імперії та революції у Німеччині. Ці події у майбутньому призвели до появи нових держав та нового ладу і зміни політики на цих землях, у тому числі і на українських. Відбулося визнання незалежності УНР, що є дуже важливою подією у історії нашої країни. Взагалі, війна – це кордон між новою та новітньою історією. Тому потрібно розглянути наймасштабнішу битву часів Першої світової війни – Галицьку битву. Саме ця битва показала всі жахи війни нового типу, показала нездатність та неготовність австрійської армії до військових дій.

Мета роботи – розглянути наслідки Галицької битви, що відбувалась під час Першої світової війни в Україні.

Події Галицької битви розглядали багато дослідників. Серед них роботи таких авторів як Я. Грицак [1], І. Кулинич [2], М. Грушевський [3], В. Литвин [4], Т. Гунчак [5], А. Чуткий [6], В. Заповольський [7], К. Пахалюк [8], І. Карпинець [9], В. Верстюк [10], О. Реєнт [11]. Джерелами для вивчення цієї події слугують мемуари – А. Извольського [12], Д. Дорошенка [13]; періодичні видання – газета «Тимчасового робітничого та Селянського Уряду», «Правда», «Відомості» [14]; законодавчі документи – накази керівництва, звіти, оперативні розпорядження, зводи розвідок [15].

Перед Першою світовою війною склалися протиріччя між сильними країнами Європи за гегемонію у світі та за територіальні надбання, які призвели до створення блоків та союзів і до початку воєнних дій, хоча офіційною причиною і називають вбивство Франца-Фердинанда. Роль України у цій війні була доволі неоднозначною, бо кожна країна бачила можливість відібрати для себе шматочок українських земель [16].

Перша світова війна перетворила українські землі на театр жорстоких та кровопролитних військових дій. Населення України вимушене було воювати у ворогуючих російській та австрійській арміях за чужі інтереси і вести братовбивчу війну. Кожна з цих країн хотіла досягнути своїх геополітичних інтересів і Україна займала у цих планах дуже помітне місце у силу свого вигідного географічного положення, економічного потенціалу та кількості людей [18]. Військові дії проходили на західноукраїнських землях. Початок війни для Росії був успішним. І це було зумовлене перемогою у Галицькій битві [19].

Галицька битва – є однією із значних битв війни, у якій усі сторони понесли великих збитків та людських втрат. Головними ворогуючими сторонами прийнято вважати Російську імперію та Австро-Угорщину. Військові дії проходили і на території України, і на території Польщі. З обох боків понад 1,5 мільйона осіб та 5000 одиниць бойової техніки брали участь на фронті протяжністю в 400 кілометрів [20]. Як казав Костянтин Пахалюк: «Це була одна з наймасштабніших військових операцій Першої світової війни. Кожна сторона мала колосальну кількість техніки, спорядження, солдатів, офіцерів, але в підсумку Галицька битва закінчилась важким розгромом збройних сил противника. Близько 100 000 піхотинців були взяті в полон росіянами. Військова кампанія виявила неординарні командирські здібності російських воєначальників, таких, як генерал Алексєєв, генерал Сахаров і генерал Брусилов. Галицька битва також продемонструвала майстерність російських офіцерів і рядових солдатів, які перевершили військовослужбовців противника. Важливо відзначити високий моральний і патріотичний настрій російських військ після перемоги над Австро-Угорською армією» [21].

Але варто відмітити, що поставки продовольства і боєприпасів велися з перебоями. Австрійські залізниці, захоплені російськими військами, використовувалися в незначній мірі. Постачання армій здійснювалося в основному кінним транспортом, який не міг своєчасно доставляти необхідні військам продовольство і боєприпаси [22]. Генерал Брусилов у своєму наказі вимагав від командирів корпусів «поглянути, що робиться на їх корпусних шляхах, і з'ясувати причину цього хаосу. Керівництво маршами обозів абсолютно відсутнє, ніяких розрахунків не робиться, взагалі обози рухаються ніким не керовані. Тим часом марш обозів вимагає ще більшого управління, ще більш уважного розрахунку, ніж марш військових колон» [23].

Виснаження військ (втрати на дивізію становили до 4500 чоловік), розлад військового тилу, недоліки в матеріальній частині – все це позначалося на веденні переслідування [24]. Хоча командування російською армією і допустило низку помилок у тактиці та стратегії, які призвели до великих втрат (230, 000 і 94 одиниць зброї). Проте основне завдання операції так і не було виконано, не дивлячись на той факт що Російська імперія отримала значну перемогу у цій битві [25].

Що стосується війська Австро-Угорщини, то вони втратили близько 325, 000 осіб, з них близько 100 000 було захоплено у полон і 400 гармат. Російські сили зайняли Галичину і територію австрійської Польщі, створивши можливість прямого вторгнення в Угорщину. Слід зауважити і той факт, що розгром супротивника завадив успіхам Німеччини у Східній Пруссії і це відвернуло увагу Австро-угорських військ від Сербії. Два військово-політичних блоки вели кровопролитну війну за землі України, звісно не рахуючись з національними інтересами народу. У результаті західноукраїнські землі були розорені довготривалими бойовими діями та окупаційною політикою, яку провадили на цих землях Австро-Угорська та Російська імперії [26].

Військово-політичне значення Галицької битви для Росії і в цілому для Антанти величезне. Військова сила Австро-Угорщини – найсильнішого союзника Німеччини – була підірвана. Її армії до закінчення війни втратили здатність вести рішучі операції самостійно, без безпосередньої підтримки німецьких військ. Дослідники Першої світової війни визнають, що якщо австро-угорські війська в перші бої йшли з підйомом, то в подальшому ході війни вони вже не володіли такими якостями. Стратегічні та оперативні можливості німецької коаліції звузилися [27]. План Німеччини, розрахований на швидке закінчення війни, провалився і на Східноєвропейському театрі. Німеччина опинилася перед необхідністю перекидання військ на російський фронт і ослабленням цим самим своїх зусиль на Західному фронті. У Східно-Пруській і Галицькій операціях російські війська взаємодіяли з англо-французькими військами,

послаблюючи проти них натиск німецьких армій. Галицькою битвою російські армії створили умови для вторгнення в східні області Німеччини, а зайнявши Галичину – в Австро-Угорщину [28].

Галицька операція значна за своїм розмахом: ширина фронту наступу наближалася до 400 км, глибина – 200 км, середній темп наступу – до 6 км на добу, тривалість операції – 33 дні [29]. Австрійці втратили 300 тисяч чоловік убитими і пораненими, ще 100 тисяч осіб опинилися в полоні. В країні пройшла повторна хвиля мобілізації, щоб хоч якось компенсувати утворилася в армії пролом. Втрати Росії також були значними. Близько 200 тисяч людей загинуло або було поранено, ще 40 тисяч потрапили в полон. Галицька битва показала всі жахи війни нового типу [30]. Після обстрілу артилерії люди отримували такі каліцтва, з якими раніше не стикалися польові хірурги. Жахлива доля солдатів призвела до початку пропагандистської кампанії в Росії по збору коштів на гуманітарну допомогу. По всій країні відкривалися лазарети, де доглядали за новими інвалідами і покаліченими. Трохи пізніше царська сім'я розпорядилася відкрити в Зимовому палаці спеціальну лікарню, куди потрапляли поранені фронтовики, в тому числі і з Південно-Західного фронту [31].

Отже, Галицька битва була однією з наймасштабніших битв Першої світової війни, яка проходила на теренах сучасної України, а саме на західноукраїнських землях, що стали ареною для кровопролитних боїв між ворогуючими країнами. Вона призвела до великих людських втрат та виявила значні військові прорахунки воюючих сторін.

Література

1. Грицак Я. Нарис історії України: Формування модерної української нації XIX-XX століття / Ярослав Грицак. – К.: Генеза, 1996 р.– 360 с.
2. Кулинич І.М. Україна в загарбницьких планах німецького імперіалізму (1900-1914) / Іван Маркович Кулинич. – К.: Вид. Акад. наук УРСР, 1963.– 216 с.
3. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України / Михайло Сергійович Грушевський. – К.: Наукова думка, 1992. – 543 с.
4. Литвин В.М. Історія України: Підручник / В. М. Литвин – К.: Наукова думка, 2006. – 607 с.
5. Гунчак Т. Україна: перша половина XX століття: нариси політичної історії / Тарас Гунчак. – К.: Либідь, 1993.– 287 с.
6. Чуткий А.І. Історія України: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Андрій Іванович Чуткий – К.: МЛУП, 2006. – 168 с.
7. Запововський М. В. Буковина в останній війни Австро-Угорщини 1914-1918 / Микола Запововський. – Чернівці: Золоті литаври, 2003. – 215 с.
8. Пахалюк К.А. Первая мировая: взгляд из окопа / К. Пахалюк – М., СПб.: Нестор-История, 2014. – 216 с.
9. Карпинець І. І. Галичина: Військова історія 1914-1921 рр. / І. Карпинець. – Львів: Панорама, 2005.– 376 с.
10. Верстюк В. Ф. Історія України: Нове бачення: навч. посіб. / В.Ф. Верстюк. – К., 2000. – 416 с.
11. Реєнт О. П. Перша світова війна і Україна. Перша світова війна (Велика війна) // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: Наук. думка, 2011. – Т. 8: Па – Прик. – 162 с.
12. Извольский А.П. Воспоминания Петроград-Москва. – М.: Издательство «Петроград», 1924. – 192 с.
13. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє-минуле (1914-1920) / Дмитро Дорошенко. – Мюнхен: Українське видавництво, 1969. – 544 с.
14. Ігнатієнко В. А. Українська преса (1816–1923). Історично-бібліографічний етюд / В. Ігнатієнко – К., 1926. – 89 с.
15. Авербах О. Законодательные акты, вызванные войной 1914–1915 гг. // Сборник секретных документов из архивов бывшего Министерства иностранных дел. Вып. 1-7. – Питербург, 1917.– С.137.
16. Бовуа Д. Битва за землю в Україні 1863-1914 рр. Поляки в соціально-етнічних конфліктах / Даниель Бовуа. – К.: Критика, 1998. – 158 с.
17. Британ В.Т. Історія України з давнини до початку XXI століття. Навч. посібник / В.Т. Британ, О.Ю. Висоцький. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2007. – 170 с.
18. Петрович І. Галичина під час російської окупації / Іван Петрович. – Відень, 1915. – 116 с.
19. Гунчак Т. Вказ. праця. – С.185-190.
20. Реєнт О. П. Вказ. праця. – С. 135.
21. Пахалюк К.А. Вказ. праця. – С.178-182.
22. Грицак Я. Вказ. праця. – С.256.
23. Карпинець І. І. Вказ. праця. – С.321.
24. Чуткий А.І. Вказ. праця. – С.98.
25. Запововський В.В. Вказ. праця. – С.56-67.
26. Литвин В.М. Вказ. праця. – С.486.
27. Кулинич І.М. Вказ. праця. – С.167.
28. Реєнт О. П. Вказ. праця. – С.163.
29. Британ В.Т., Висоцький О.Ю. Вказ. праця. – С.124.

30. Грушевський М.С. Вказ. праця. – С.453.

31. Верстюк В. Ф. Вказ. праця. – С.392.

УДК 272-75(477.4)“185/191”(043)

Гузь А.М.

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ТА БЛАГОДІЙНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

У другій половині ХІХ – початку ХХ століть вагоме місце у розвитку Правобережної України посідала Римо-Католицька Церква, насамперед у культурно-освітній та благодійницькій сферах. Без висвітлення цих аспектів церковної діяльності неможливо простежити її роль у житті регіону та, в цілому, в історії цієї конфесії в нашій державі.

Мета публікації – розкрити основні аспекти культурно-освітньої та благодійницької діяльності Римо-Католицької Церкви в житті Правобережної України.

Аналіз історіографічного матеріалу засвідчує, що означена проблема ще потребує подальшого наукового висвітлення. До цієї теми у своїх працях зверталися такі дослідники як О. Баковецька [1], О. Буравський [2], І. Сторожук [3].

Джерельну базу публікації становлять актові матеріали «Договір з Римом» 1847 р. [4], діловодні матеріали представлені офіційним листуванням та зверненнями до представників римо-католицької конфесії [5] й довідкові видання, а саме: «Памятные книжки» Подільської та Волинської губерній [6, 7].

Кардинальні зміни в житті католицького духовенства сталися після 1831 р. Придушення листопадового повстання стало приводом для репресивних дій офіційної влади [8].

За період 1831-1832 рр. було закрито 245 середніх і нижчих навчальних закладів у Київській, Подільській і Волинській губерніях. Тільки за 1832 р. у Волинській губернії припинили існування 48 різних училищ, що утримувались римо-католицьким духовенством [9].

У 1847 р. між Російською імперією та Ватиканом було досягнуто короткотривалого компромісу, а саме укладання договору, щодо культурно-освітньої діяльності конфесії. Був затверджений викладацький склад, перелік дисциплін. Передбачалось заснування нових освітніх закладів [10].

Серед навчальних закладів, що діяли при костелах, була Кам'янець-Подільська римо-католицька семінарія. У жовтні 1866 р., у зв'язку з ліквідацією Кам'янець-Подільської римо-католицької єпархії, семінарію було закрито [11].

Репресивна політика російської влади щодо католицьких освітніх закладів викликала спротив не тільки духовенства, а й частини польської шляхти. У 1859 р. польська шляхта Волині звернулася до імператора з проханням відновити навчання селян-католиків польською мовою. Російський уряд прийняв рішення про рівноправність католицького й православного духовенства в навчанні віри. Тому в 60-х роках спостерігається поживлення католицького кліру у сфері початкової освіти [12].

Станом на 1859 р. у Подільській єпархіальній семінарії викладали 5 представників духовенства та 3 світських викладачі. Очільником римо-католицького духовного відомства у цей період був генеральний вікарій, управитель Кам'янецької єпархії єпископ суфраган Антоній Фіалковський [13].

Нові початкові школи не отримували жодної матеріальної підтримки від держави. Тому ксьондзи проводили навчання в непристосованих для цього умовах. Так, у лютому 1861 р. у містах Стара Котельня і Лещині Житомирського повіту школи були відкриті в будинках, де проживали органісти католицьких монастирів. Ці навчальні заклади користувалися популярністю серед місцевого населення. Зокрема, у подібній школі, що знаходилася в м. Стара Котельня, навчалось 19 хлопчиків від 6 до 12 років і 10 дівчат від 5 до 12 років [14].

Напередодні повстання 1863 – 1864 рр. царський уряд був дуже обережним у ставленні до католицької освіти. Російські урядовці намагалися уникати відкритого конфлікту з латинським духовенством, створюючи ілюзію свободи віросповідання [15].

Тому католицькі священники вчителювали під пильним наглядом місцевої влади. Єпископ К. Боровський зобов'язувався кожних три місяці надсилати генерал-губернатору Васильчикову списки осіб, що викладатимуть в школах. Ієрарх вимагав від генерал-губернатора наказати поліцейським чиновникам не заважати навчати дітей грамоті та закону Божому і не забороняти церковнослужителям наглядати за дітьми за відсутності священника. Так, з дозволу єпископа у 1862 р. настоятель Краснопольської римо-католицької парафії канонік Пухальський заснував у парафії школу, в якій навчалися діти місцевої шляхти – 12 хлопчиків та 8 дівчат. Учні вивчали основи граматики польською та російською мовами із московських і польських букварів, надрукованих у м. Вільно та пропущених цензурою. Крім цього, під час богослужіння школярі вчили молитви [16].

Станом на 1892 р. в Луцько-Житомирській духовній семінарії викладалися такі дисципліни як: церковні обряди, гомілетика, спів, церковна історія, моральне богослов'я, філософія, латинська мова,

догматичне богослов'я, російська мова та словесність, російська та загальна історія, французька, грецька та німецька мови [17].

Прикладом культурно-освітньої активності римо-католицьких священників на Правобережній Україні в зазначений період була їх видавнича діяльність. Плідною роботою відзначався Бердичівський кармелітанський кляштор. У 1906 р. настоятелем костелу Святого Олександра в м. Києві Казимиром Ставинським був започаткований часопис «Lud Boży» («Божий народ»), який видавався дворянином І.В. Моховським із двома додатками: «Gazetka dla dzieci» («Газетка для дітей») та «Nasza wieś» («Наше село»). Зазначимо, що «Lud Boży» був єдиним релігійним польськомовним виданням у Луцько-Житомирській дієцезії, де висвітлювались питання суспільного життя на Правобережжі на початку ХХ століття. У 1908 р. прелатом К. Ставинським був заснований також «Głos katolicki» («Католицький голос»), який згодом видавався о. Станіславом Жуковським до 1918 р. У ньому піднімалися богословські та філософські проблеми. Навіть у період Першої світової війни часопис виходив досить великим тиражем – 3000 примірників [18].

Помітне місце в діяльності Римо-Католицької Церкви посідала благодійність. Допомога нужденним виявлялася в забезпеченні одягом, їжею, надання притулку та, у виключних випадках, видачі грошей. Окрім того, благодійники зобов'язувались допомагати у пошуку роботи, наданні відповідних інструментів та збуті виготовлених виробів. При необхідності хворих забезпечували ліками, або могли влаштувати в лікарню. Займалися організацією поховання. Влаштовували людей похилого віку та сиріт до притулків. Допомогали у вихованні дітей з малозабезпечених родин. Розповсюджували серед населення книги морального характеру [19].

У 60-х рр. ХІХ ст. набули поширення римо-католицькі громади, діяльність яких мала антидержавницьку спрямованість. Це були «ржанцеві» товариства. Вони закликали католиків до протистояння православної вірі [20].

Однією з найвпливовіших римо-католицьких організацій на Правобережжі на початку ХХ ст. було братство «Святого Серця Пресвятої Богородиці». При Куминовецькому костелі С. Зеленський заснував гурток із терціянок «Братство Св. Франциска» [21].

Розповсюдженням явищем стали богадільні, що відкривались при церквах та монастирях. Вони відкривались на кошти приватних осіб або отримували підтримку від римо-католицької церкви. Старокостянтинівським капуцинським монастирем у 1874 р. була відкрита богадільня, в якій утримувались на пожертвування прихожан бідні жінки, що не могли заробляти собі на прожиття. Хворих доглядали, а померлих хоронили. Монастир утримував і виховував п'ять хлопчиків, зважаючи на важке матеріальне становище їхніх батьків. У Києві зусиллями місцевої католицької громади в 1903 р. було започатковано римо-католицьке благодійне товариство, яке зобов'язувалося, згідно з його статутом, покращувати матеріальний і моральний стан бідних римо-католиків міста. Житомирське римо-католицьке благодійне товариство (zareestrowane 26 липня 1905 р.) відкривало громадські їдальні, гуртожитки, лікарні, народні читальні, бібліотеки тощо.

У 1912 р. надало допомогу 1174 особам; утримувало для бідних дітей та літніх людей притулки, при яких діяли бібліотека й ремісничі майстерні [21].

Отже, у другій половині ХІХ – початку ХХ століть Римо-Католицька Церква потрапила у складні суспільно-політичні умови, що негативно позначилися на її становищі та розвитку. Проте не зважаючи на ці обставини римо-католицькі монастирі залишалися важливими культурно-освітніми осередками, що надавали ґрунтовну освіту не лише представникам своєї конфесії, а й особам іншого віросповідання. Римо-католицькі громади вели активну благодійницьку роботу допомагаючи бідним і нужденним.

Література

1. Баковецкая О. А. Оправославливание католической церкви в Украине (ХІХ ст.) [Електронний ресурс] / О. А. Баковецкая. – Доступно з: http://xnelaajfpcds8ay4h.com.ua/files/file/scientific_conference_30/zbornik_nauchnih_dokladov_Wroc%C5%82aw_30_6.pdf.
2. Буравський О. А. Благодійницька та культурно-освітня діяльність Римо-Католицької церкви на Правобережній Україні (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.) // О. А. Буравський [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/15352/17-Behfvsky.pdf>.
3. Сторожук І. А. Суспільно-політична та культурно-освітня діяльність духовенства Волинської губернії у 1804 – 1905 рр. – [Електронний ресурс]. – Доступно з: http://www.npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.02/Storozhuk.pdf.
4. Договор с Римом 1847 года. – [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://books.e-heritage.ru/book/10074157>.
5. Лист таємного католицько-польського комітету до архієпископа (митрополита) Могильовського В. Жилінського з проханням про вжиття заходів проти утисків, чинених щодо католиків у Російській імперії. 2 лютого 1862 року [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://www.academia.edu>.

6. Адрес-Календарь Волынской губернии на 1892 год. – Житомир: Типография губернского правления, 1891. – 263 с.
7. Памятная книжка Подольской губернии на 1859 год. – [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://book-old2.ru/1859podolsk2/Indexfr.html>.
8. Сторожук І. А. Вказ. праця.
9. Буравський О. А. Вказ. праця.
10. Договор с Римом 1847 года. – [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://books.e-heritage.ru/book/10074157>.
11. Буравський О. А. Вказ. праця.
12. Сторожук І. А. Вказ. праця.
13. Памятная книжка Подольской губернии на 1859 год. – [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://book-old2.ru/1859podolsk2/Indexfr.html>.
14. Баковецкая О. А. Вказ. праця.
15. Сторожук І. А. Вказ. праця.
16. Адрес-Календарь Волынской губернии на 1892 год. – Житомир: Типография губернского правления, 1891. – 263 с.
17. Буравський О. А. Вказ. праця.
18. Баковецька О. О. Благодійна діяльність Римо-католицької церкви та громади в кінці XVIII – XIX століттях / О. О. Баковецька // Наукові записки. Серія «Історичне релігієзнавство». – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – Вип. 12. – С. 25-37.
19. Лист таємного католицько-польського комітету до архієпископа (митрополита) Могильовського В. Жилінського з проханням про вжиття заходів проти утисків, чинених щодо католиків у Російській імперії. 2 лютого 1862 року. – [Електронний ресурс]. – Доступно з: <https://www.academia.edu>.
20. Буравський О. А. Римо-католицькі товариства на Правобережній Україні та Білорусі в другій половині XIX-на початку XX ст. // О. А. Буравський [Електронний ресурс]. – Доступно з: [http://eprints.zu.edu.ua/18841/1/%D0%A1%D1%82._%D0%91%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE_doc%20\(1\).pdf](http://eprints.zu.edu.ua/18841/1/%D0%A1%D1%82._%D0%91%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE_doc%20(1).pdf).
21. Баковецкая О. А. Вказ. праця.
22. Там само.

УДК 231-537(046)(043)

Моргун А.А.

ЖЕРТВОПРИНЕСЕННЯ В ВЕДИЧНІЙ РЕЛІГІЇ

Актуальність теми полягає в тому, що ведична релігія має велику популярність і в наш час. Перші уявлення про світ, життя і смерть були викладені у священних текстах Вед. Саме вони стали фундаментом для пізніших релігій Індії. Ритуали жертвопринесення показують у що саме вірили люди стародавньої Індії, чого бажали, та і взагалі яке мали світосприйняття. Також можна простежити як жертвопринесення впливало на життя населення, адже в культових обрядах мали брати участь майже усі жителі Індії. Немає сумнівів що ці культові обряди мали великий вплив на становлення пізніших релігій Індії, які розповсюдились у всьому світі.

Створення релігії Вед відносять до часу навали індоаріїв на Північно-Західну і Центральну Індію. Назва походить від найдавнішої індійської релігійної літератури – веди. Веди – це древні священні тексти на санскриті, які включають в себе: збірники гімнів, наспівів, заклинань які використовувалися при жертвоприношеннях. Давню релігію Індії можна пов'язати з тотемізмом, обоготворенням природи, з культом предків. Часто практикувалися жертвоприношення богам і пов'язані з цим культові обряди. Вважалося що людина – вища жертва богам, після – кінь, потім – бик, баран, козел [1].

Мета роботи – показати який смисл несли в собі жертвопринесення у ведичній релігії, з'ясувати що саме люди хотіли отримати від богів, виконуючи культові обряди.

При написанні роботи були використані праці як науковців СРСР, так і сучасна російська та українська наукова література. Серед робіт радянського часу можна виділити працю С. Токарьова [2]. У ній розглядалися причини жертвопринесення, і те, як люди ставилися до богів, яким приносили жертви. У роботі Л.С. Васильєва [1] описується пізній етап релігії вед, і зміни, які відбулися в ритуалах жертвопринесення. Російський індолог М. Бухарін [3] розглянув ведичні культу, і дав їм докладну характеристику. Український історик О. Крижанівський [4] звернув увагу на ритуали жертвопринесення та на жерців, які проводили ці ритуали. Олег Івік [5] писав у своїй роботі про людські жертвопринесення в індійській релігії, та відношення місцевого населення до таких ритуалів. Основні джерела, які були задіяні при написанні роботи – це давньоіндійська література та релігійні тексти: «Рігведа» [6] та Упанішади [7]. «Рігведа» вважається найстарішою зі священних вед. Вона розкриває релігійні уявлення

людей того часу. Там можна прочитати про ведичний пантеон, про культові обряди і жертвопринесення. Упанішади є завершальною частиною вед, в яких можна знайти правила жертвоприношень.

Центральну роль в культурі ведичного періоду відігравало жертвоприношення [2]. З їхньою допомогою люди намагалися звернути увагу богів на себе. Прохання людей були різноманітні, могли просити допомогу при боротьбі з ворогом, благали про дарування дощу, також часто просили здорове потомство.

Важливою частиною ритуалу був жертвний вогонь. Люди вірили що завдяки вогню, боги отримували дари, саме тому бог Агни був таким шанованим. Найпоширенішим жертвопринесенням був агніхотра – домашнє жертвопринесення вогню [3]. Цей ритуал повинна була проводити кожна людина продовж всього життя. Проте були виключення, жертвопринесення не може здійснюватися молодими жінками, хворими і необізнаними. Низку тубільних племен також було відлучене від релігійного життя [4]. В якості підношення пропонувалася очищена розплавлена олія. Ритуал виконувався відразу після сходу або заходу сонця. Також жертвувались рис і ячмінь [3].

Грандіозними були «царські» жертвопринесення, супроводжувані гекатомбою – жертвою ста коней. Кінь і людина вважалися вищими жертвами богам. Тому приношення їх в жертву забезпечувала царя владою і могутністю. В Упанішадах є опис жертвеного коня – частині тіла якого ототожнюють явища світу: «Поистине, утренняя заря – это голова жертвенного коня, солнце – его глаз, ветер – его дыхание, его раскрытая пасть – это огонь Вайшванара; год – это тело жертвенного коня, небо – его спина, воздушное пространство – его брюхо, земля – его пах, стороны света – его бока, промежуточные стороны – его ребра... Когда он оскаливает пасть, сверкает молния; когда он содрогается, гремит гром; когда он испускает мочу, льется дождь...» [7].

Жертвопринесення зазвичай здійснював цар, який прагнув затвердити свою владу. Згадку про цей ритуал можна знайти в «Рігведі», в якій пояснюється і його мета: «Пусть боевой конь принесет нам прекрасных коров, прекрасных коней, детей мужского пола, а также богатство, кормящее всех! Пусть Адити создаст нам безгрешность! Пусть конь, сопровождаемый жертвенным возлиянием, добудет нам власть!» [6].

Найбільш характерний ведійський ритуал – жертвопринесення соми. Сома – бог п'яного напою. Як напою, так і богу приписували чудодійну надприродну силу [1]. Цей ритуал тривав всього один день, але повторювався щорічно, як правило навесні. Рецепт напою тримався в таємниці, проте відомо, що для його приготування потрібна була рослина вимочена у воді, з якої видавлювали сік, проціджували його, змішували з водою або молоком і випивали під час релігійних церемоній [8]. Вживати сому поза зв'язком з жертвними ритуалами було заборонено. Жертвопринесення соми – один з найдавніших і шанованих ритуалів. В одному гімні Упанішад сказано: «Приношение Соме – наисовершеннейшее из всех жертвоприношений...» [7].

У ведах крім тваринних жертвопринесень, є ще згадки про людські. Так у Рігведі розповідається про те, як боги принесли першолюдину Пурушу в жертву і створили з нього весь нині існуючий світ [5]. В одному з гімнів Рігведи детально описується, як з частин тіла першолюдини були створені чотири варни індійського кастового суспільства: «Его рот стал брахманом, его руки сделались раджаньей кшатрием, то, что бедра его, – это вайшья, из ног родился шудра. Луна из его ума рождена, из глаза солнце родилось. Из уст – Индра и Агни. Из дыхания родился ветер. Из пупа возникло воздушное пространство, из головы развилось небо, из ног – земля, стороны света – из ушей. Так они сотворили миры [6]. З тих пір людське жертвопринесення у ведичній релігії, називалося «пурушамедха» [5].

У книзі правил жертвоприношень (Яджурведі), один з розділів присвячений людським жертвоприношенням. Однак не має однозначного зазначення, чи повинна вмирати людина при жертвоприношеннях, чи ні. Так в «Шатапатхі-брахмані» написано про те, що після ритуалів жертва повинна залишитися неушкодженою, однак, там само написано, що людина повинна бути вбита. У деяких випадках приписувалося приносити в жертву до 184 осіб різних станів та каст в тому числі і з варни брахманів. Однак пізніше, коли варна брахманів почала займати провідні позиції в суспільстві, відбулася заміна реальних жертв на символічні [5].

Жертвопринесення відігравало важливу роль в житті мешканців стародавньої Індії, тому проводити їх могли тільки ті люди, які добре знали священні обряди. Тому що саме від їх виконання ритуалу, співу гімнів, вимови магічних формул, залежав успіх жертвопринесення [3]. Саме тому, у першій половині I тис. до н. е. в Північній Індії з'явилося професійне жрецтво, яке поступово монополізувало ведійський ритуал і саме завдяки цьому перетворилося на елітний суспільний прошарок [4].

Головним жерцем під час проведення ритуалів був Хотрій. Хотрій здійснював узливання соми, він зачитував необхідні гімни. Жрець, який повинен був здійснювати всі дії, пов'язані з переміщеннями під час ритуалу, підтримуванням священного вогню, готуванням вівтарів називався – адхварью [3].

Таким чином, саме завдяки жертвопринесинам люди могли просити про допомогу богів. Адже вони не могли відмовити людині в проханні, якщо воно супроводжувалося правильно вимовленими заклинаннями і правильно виконаної жертвою. Завдяки цьому в стародавній Індії практикувалося

жертвопринесення. У ведах показано, що саме люди очікували від приношень, що ними рухало, і які ритуали вони при цьому виконували. Всі ці культові обряди не зникли без сліду, адже саме ведійська релігія стала фундаментом для розвитку Індуїзму, який, в свою чергу, став світовою релігією.

Література

1. Васильев Л. С. История религий Востока / Л. С. Васильев. – М.: Высшая школа, 1983. – 368 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Relig/Vasil1/index.php.
2. Токарев С.А. Религия в истории народов мира / С. А. Токарев.– М.: Политиздат, 1964 – 559 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mifolog.ru/books/item/f00/s00/z0000029/index.shtml>.
3. Бухарин М.Д. История Древнего Востока / М.Д. Бухарин, Г.А. Ладнин, Б.С. Ляпустин, А.А. Немировский. – М.: Дрофа, 2009. – 641 с.
4. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу / О.П. Крижанівський. – К.: Либідь, 2002. – 590 с.
5. Ивик О. История человеческих жертво приношений. – М.: Ломоносовъ, 2010. – 256 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rulit.me/books/istoriya-chelovecheskih-zhertvoprinoshenij-read-206746-1.html>.
6. Ригведа / [пер. Т. Я. Елизаренкова]. – М.: Наука, 1989. – 418 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://scriptures.ru/vedas/rigveda.htm>.
7. Упанишады / [пер. А.Я. Сыркина]– М.: Наука, 1967.– 336 с. [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://upanishads.ru>.
8. Лубський В.І. Релігієзнавство / В. І. Лубський – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 448 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ellib.org.ua/books/religion/relignowing2/index.html>.

УДК 373.3 (560)“18”(043)

Пандазі А.В.

ПОЧАТКОВА ОСВІТА ОСМАНІВ В ХІХ СТ.

Освіта має важливе значення для всебічного та сталого розвитку і вирішальне значення для становлення суспільства, заснованого на знаннях. Освіта важлива для ініціювання людей в своїй культурі і суспільстві. Початкове навчання саме османської країни є актуальною темою в науковому житті українських дослідників-тюркологів.

Мета роботи – проаналізувати початкову школу османів в ХІХ ст.

Джерельна база представлена спогадами, листами, донесеннями, записками дипломатів мандрівників і дослідників – К. Базилі [1], А. Бесе [2], які зберегли для нас цінну інформацію про культуру Османської держави ХІХ ст. Перетворення в Туреччині, в тому числі епохи Танзімату, знайшли відображення і в західноєвропейських джерелах. Найбільш повно вони представлені в творах французьких дипломатів і мандрівників-дослідників. Так, Е. Енгельгардт, який прослужив понад 20 років у французькому посольстві в Стамбулі, написав монографію, в якій розглядав діяльність танзіматистів в тісному зв'язку зі стосунками Османської держави з європейськими державами [3]. Французькі мандрівники А. Убічіні і Г. де Куртейль, очевидці, які багато описували події в Османській імперії, наводили різноманітні відомості про освіту і культуру [4].

Історіографічний аспект даної теми міститься в здобутках зарубіжних дослідників. Російський дослідник Ф. Хітцель досліджував питання освіти загалом. Освіта в праці висвітлюється поряд з вихованням [5]. Турецький дослідник Е. Іхсаноглу в своєму ґрунтовному труді розглядав повсякденне життя загалом, де виокремлював навчання в залежності від періоду правління султанів і створення османської історії [6]. Проблемі становлення і розвитку світської освіти в Туреччині присвячена монографія А. Желтякова і Ю. Петросяна. У ній розглядалася політика Порти в галузі освіти, давалася характеристика основних етапів його розвитку, аналізувалися програми і методи навчання учнів в світських загальноосвітніх школах та спеціальних навчальних закладах з кінця ХVІІІ ст. – до початку Першої світової війни [7]. Наступні праці представлені доробками турецьких науковців, які досліджували освіту Туреччини в ХІХ столітті як певний зародок освітньої системи, який дав плоди в наступні століття. Вони аналізували актові джерела ХІХ століття [8; 9; 10], за допомогою яких можливо дізнатись всі етапи створення початкової освіти. Одним з таких дослідників був Е. Мухамеджанов [11].

Традиційна система освіти імперії включала в себе мектеби (початкові школи) і медресе (аналог вищого навчального закладу), які розташовувалися при мечетях [12]. Початкова османська школа – це школа з 3-річним навчанням, релігійні знання та навички, навчання початковим навичкам читання та рахування, в основному проходили в мечеті. Кожен хлопчик у віці від 5 до 6 років міг піти до школи. У цих школах дітям викладали читання, письмо, амал-і-арбаа (чотири операції з математики) та давали різну навчальну інформацію. Медресе готували не тільки управлінців, а й фахівців в різних областях знань,

наприклад, лікарів і архітекторів [13]. Таким чином, кожен підданий Османської імперії навчався читати і писати рідною мовою, читати Коран і отримував достатні знання законів у віці початкової школи.

Указ, який султан Махмуд II видав в 1824 році, є першим офіційним документом, який стосувався початкової освіти в більш широкому сенсі і накладав зобов'язання початкової освіти. Цей указ є важливим нововведенням, оскільки був спрямований на поширення і забезпечення початкової освіти, але не державної. Але так як не було серйозної організації, фінансування освітніх інструментів і обладнання та навчання вчителів, намір держави на початкову освіту був тільки на папері [14].

Коли в 1826 році Махмуд II почав проводити реформи, в країні існувало всього два таких заклади – інженерне училище і військово-морська школа. Під час перетворень їх діяльність значно розширилася, створювалися також нові навчальні заклади: в 1827 році – школа військової медицини, а в 1834 році – школа військових наук, по типу шкіл в Сент-Сірі й в Сандхорсті [15].

Випускники європейських – німецьких і французьких навчальних закладів підготували епоху реформ Османської імперії – Танзімат, яка була оголошена відповідним указом султана в 1839 році, коли були утворені міністерства на європейський манер, в тому числі і міністерство освіти [16].

Початок інновацій та розвитку в початковій освіті почався з указу Гатті-Хумаюн, який Абдул-Меджид опублікував в 1845 році, за яким бажано було застосовувати такі заходи в галузі освіти: народне невігластво має бути подолане; освіта на всіх рівнях; освіта повинна надаватися світу настільки, наскільки це доречно; школи повинні бути відкриті всюди в країні. «Слід в великих містах організувати світські середні школи, налагодити підготовку вчителів до них» [17].

Для реалізації указу було створено Тимчасову асамблею освіти. Ця рада отримала назву «Генеральна асамблея» в 1849 р. Кожна дитина, яка досягла 7-річного віку, зобов'язана переїхати в школу. Залишалося досягти бажання батьків почати навчання дітей молодшого віку. Сусіди імаму і начальники зобов'язані були досліджувати, чи продовжують діти ходити в школу. Діти, які заробляли на життя у віці від 7 до 11 років, були змушені щогодини приїжджати до школи, щоб дізнатися про повчання імаму [18].

В положенні про загальноосвітню школу 1869 року (Maarif-İ Umumiye Nizamnamesi) було оголошено про те, що початкова освіта буде обов'язковою та безкоштовною для всіх громадян. Хоча історично це не було реалізоване, однак було спробою держави прийняти відповідальність за виховання своїх громадян. Великі зусилля доклав Сафвет-паша, який зіграв значну роль в османській історії і очолював Міністерство освіти від 1867 до 1871 рр. [19].

Новим змінам система освіти в імперії Османа піддалася за султана Абдул-Гаміда II під час реформи 1879 року, а з 1883 року став стягуватися спеціальний податок на утримання навчальних закладів [20].

У сільській місцевості діти рідко відвідували школу і, як тільки підростали, починали допомагати батькам. Найменші пасли баранів та кіз, а старші працювали в господарстві і в полі. У містах хлопчики рано починали долучатися до ремесел в цехових кланах. Підмайстри підкорялися безпосередньо вчителю, який повинен був не тільки навчити їх техніці ремесла (мова йде про конкретну роботу ремісника, про професійну діяльність, про все, що пов'язано з виробництвом і ремісництвом), а й прищепити їм цехові традиції [21].

Існують різні думки про те, якою мовою велося викладання в початковій школі, але традиційним вважалося, що навчання має вестися турецькою мовою [22].

Отже, в Османській імперії протягом XIX ст. розвивалася система освіти. Були визнані права жінок в сфері освіти, відкрилося велика кількість початкових шкіл. Саме «нові освічені османи» дали поштовх конституційним прагненням в Туреччині. Тим самим були створені всі передумови для поступового перетворення початкових кварталних шкіл в світські загальноосвітні школи. Однак на ділі цей процес затягнувся на довгі роки.

Література

1. Базили К. Очерки Константинополя, сочинение Константина Базили. – Часть I-II. – СПб., 1835 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1820-1840/Bazili/text1-9.htm>.
2. Бессе А. Турецкая империя: ее история, статистика, география, политическое состояние, нравы и обычаи / Альфред Бессе. – М., 1860. – 312 с.
3. Engelhardt E. La Turquie et la Tanzimat. – Paris, 1882-1884. – P. 107–108.
4. Убичини А. Современное состояние Оттоманской империи : Статистика, правление, администрация, финансы, армия, общины немусульманские и пр. / Сост. А. Убичини; пер. и изд. О.И. Бакст. – СПб. : Тип. О.И. Бакста, 1877. - 240 с.
5. Хитцель Ф. Османская империя / Фредерик Хитцель [Пер. с фр. М.А. Черепяхина; Науч. ред. В.И. Шеремет]. – М.: Вече, 2006. – 384 с.
6. Ихсаноглу Э. История Османского государства, общества и цивилизации: в 2-х т. / Под ред. Э. Ихсаноглу. – М.: Восточная литература, 2006. – Т.1: История Османского государства и общества. – 367 с.

7. Желтяков А.Д. История просвещения в Турции (конец XVIII – начало XX вв.) / А. Д. Желтяков, Ю.А. Петросян. – М.: Наука, 1965. – 175 с.
8. Altın H. 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi Ve Öğretmen Yetiştirme Tarihimizdeki Yeri. Fırat Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 13:1 (2008), pp. 271–283.
9. Gök F. The History and Development of Turkish Education. Swedish Research Institute in Istanbul, Transactions, vol. 18 (Stockholm 2007), pp. 247–255.
10. Rıza A. İlköğretimimizin Gelişimive Bugün Geline Nokta. Bilim, Eğitimve Düşünce Dergis. Haziran 2005, Cilt 5, Sayı 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=240>.
11. Мухамеджанов Э. Образование в Османской империи – от традиции к модернизации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://islam-today.ru/istoria/obrazovanie-v-osmanskoj-imperii-ot-tradicii-k-modernizacii>.
12. Мухамеджанов Е. Вказ.праця.
13. Там само.
14. RızaA. Вказ.праця.
15. Хитцель Ф. Вказ. праця. – С.346-347.
16. Мухамеджанов Е. Вказ. праця.
17. Убичини Ж.А.А.Вказ. праця. – С.121
18. Rıza A. Вказ. праця.
19. Gök F.Вказ. праця. – Р. 248-249
20. Мухамеджанов Е. Вказ.праця.
21. Хитцель Ф. Вказ. праця. – С.342-343.
22. Ихсаноглу Э. Вказ. праця. – С.270.

УДК 930.2:251(043)

Романенко А.О.

ДАВНЬОЄГИПЕТСЬКА «КНИГА МЕРТВИХ» ТА ЇЇ РОЛЬ У ЖИТТІ ДАВНІХ ЄГИПТЯН

Єгипет – це одна з найдавніших цивілізацій, які відомі людству, тому міфологія та релігія давніх єгиптян, як джерело цікавої та незвичайної культури, була та залишається актуальною темою для дослідників, насамперед через те, що історики знають про життя у давньому Єгипті, в основному, з їх релігійних уявлень та культури. Культура Єгипту є унікальною, бо не одна інша культура світу не практикувала настільки відданий культ смерті, який пролягав через все усвідомлене життя кожного єгиптянина. Вчені почали активно цікавитись загадковим Єгиптом на поч. XIX ст. коли війська Наполеона у 1798 – 1801 р. захопили Османський Єгипет. Дослідників та розкрадачів гробниць того часу одразу ж привертала увагу різноманітні статуетки, амулети, багатства, і, зрозуміло, папірусні сувої, яких у гробницях було більш ніж достатньо. Європейці зацікавились Єгиптом, який привніс справжню «єгиптоманію» та породив сильний інтерес до усього єгипетського. Найбільшу кількість папірусів з текстами було знайдено в похованнях міста Фіви і вони належали, головним чином, жерцям і членам їх сімей. На хвилі такого ажіотажу дослідниками було зроблено багато різноманітних робіт та досліджень, які стосуються похоронних сувоїв, багато перекладів та пояснюючих робіт, які повинні показати особливості культу мертвих у Єгипті. Мета роботи – вивчення «Книги мертвих» як джерела поховального культу давніх єгиптян. Історіографія проблеми начисляє багато дослідницьких робіт відомих єгиптологів, адже Єгипет вивчався не одним поколінням істориків. У роботі були використані коментарі до «Книги мертвих» мистецтвознавця М.А. Чегодасва [1], а матеріал же самої «Книги мертвих» та приклади для роботи, були взяті саме з англійського варіанту тексту, бо, на жаль, я поки що не володію давньоєгипетською мовою [2]. Релігійні прикмети та традиції були взяті з підручника під редакцією Кузіщина [3], де над матеріалом працювати такі дослідники, як: С.С. Соловйова, І.А. Ладинін та сам В.І. Кузіщин. Не обійшлося без відомого історика-єгиптолога Брестеда [4], праця якого значно розширює базу знань з давнього Єгипту та пояснює багато тонкощів у релігії цієї країни.

«Книга мертвих» – це не зовсім «книга» у нашому звичному розумінні, це різні похоронно-обрядові тексти, зібрані для зручності у єдину книгу, хоча і були різні за змістом та часом їх написання. Такі «книги», повинні були допомогти людям потрапити у загробне життя, через царство мертвих або, як його називали єгиптяни – дуат. Більш того, така назва книги не є зовсім коректною, тому що вона протилежна за її змістом. «Книга Мертвих» – це калька з арабського «Kitab al-Maуuit», що означає «Книга мертвої людини», нинішні ж єгиптяни, які позначали папірусні сувої з таємничими письменами і малюнками «Книгою мертвих», не поширювали термін на зміст тексту, тому що не могли його перекласти [1, с. 145].

Як не дивно, свій початок єгипетські папірусні релігійні заклинання та обряди беруть з малюнків на стінах пірамід та саркофагів. Коли первісні релігійні уявлення давніх мешканців нільської долини стали

складатися в культ місцевих богів, потроху стали з'являтися свої особливості похоронного ритуалу. Скоріше за все, ще до об'єднання Єгипту в одну державу, в дописемний період, почав складатись збірник особливих похоронних формул, а набагато пізніше, за часів фараонів V – VI династій (бл. 2355 р. до н.е.) їх стали наносити на стінах поховальних камер царських пірамід. Вперше, це сталося при фараоні Унісі, під кінець Стародавнього царства [1, с. 146]. У часи ж Стародавнього царства, у єгиптян існував звичай читати молитовні тексти для померлого фараона та єгипетських вельмож, які мали забезпечити їм комфортне загробне життя. В епоху Середнього царства, сакральні тексти записувалися на поверхні саркофагів і стали доступні кожній людині, яка могла собі дозволити такий саркофаг, і вже у Новому царстві, і пізніше, такі молитвеники записували на папірусних сувоях, а іноді на шкірі. Саме такий кожний сувій, який міг відрізнитися за змістом від інших сувоїв, отримував назву «Книга мертвих».

Сама «Книга мертвих», у сучасний час поділена дослідниками умовно приблизно на 190 частин, або глав. Більшість частин книги присвячені молитвам, гімнам, пісням поховального культу, інструкціям з використання різноманітних амулетів, порадам, щодо уникання різних проблем, а також значуща частина відноситься до вихваляння богів, особливо Осіріса [2]. Найвідоміший та більш закінчений папірусний сувій, це сувій, створений для фиванського писця XIX династії – Ані.

Те, яку значущу роль для єгиптян грала «Книга мертвих», чудово можна проаналізувати через їх побут та культуру. Віра єгиптян у потойбічне життя була особливо стійкою. В їхній уяві воскресала не лише душа, а й тіло, щоб вдруге вже існувати вічно. Люди вважали, що у кожної живої істоти є декілька душ – Ка і Ба. Ка – це двійник людини, який повністю схожий на неї. Ба – свідомість людини, її психіка та душа. Небіжчик воскресне у загробному житті, якщо вони зіллються зі своєю тілесною оболонкою, яка зветься Хат [3, с. 79]. Звичай бальзамувати небіжчиків і споруджувати їм монументальне «вічне» житло – гробницю, йде саме від такого типу мислення. Про всяк випадок, у гробницях, єгиптяни ставили статую статую небіжчика, в яку, якщо мумія не збереглась, могли вселитися Ка і Ба [3, с. 79-80].

Незважаючи на те, що єгиптяни доволі серйозно ставились до потойбічного життя, вони не мали чітких уявлень, де знаходиться той самий потойбічний світ – поля Іалу. Вони вважали, що він містився десь на заході, в Лівійській пустелі, у вигляді райських полів. Проте, у них були чіткі уявлення, як «воскреслі» відпочивають там душею й тілесно, бо там немає ані ворогів, ані суперників. Той, хто потрапляє на них, веде там звичний земний спосіб життя – готує землю під засів, вирощує хліб, проводить час зі своїми близькими. Там ніхто не працює на іригаційних роботах, бо поля Іалу вже забудовані каналами й дамбами [3, с. 84-85]. Такі прості уявлення єгиптян про вічне життя, є свідченням їх простоти бажань та характеру. Подібні думки були результатом їх способу життя, яке складалось кожного дня з важкої праці на полі. Єгиптяни майже усе життя важко працювали, задля того, щоб накопичити грошей на муміфікування та на найпростіші гробниці – все, заради того, щоб потрапити до «краю» та прагнути до вічного життя. Цікаво, що у «Книзі мертвих» показаний спосіб, як уникнути роботи на Іалу. У главі 6 є приклад, як ушебті – магічна статуетка, яку кладуть у саркофаг до небіжчика, працює замість людини. Ушебті повинна була лише визватися на роботу замість людини і тоді, людина була вільна від важкої чорної роботи коли їй заманеться [2].

Найцікавішою та важливою частиною «Книги мертвих» є 125 глава, в якій детально описується процес суду загробного бога Осіріса над померлою людиною. Існує ілюстрація з «сувія-книги», яка показує Осіріса, що сидить на троні з короною, жезлом і батоном (знаки царської влади). Щоб потрапити до Осіріса та знайти дорогу до полів Іалу, покійному потрібно свідчити перед 42 богами, які є покровителями різних єгипетських номів (зображені зверху на папірусі). Ці боги засуджують мертвих за різні гріхи, якщо за своє життя єгиптянин або єгиптянка були грішниками. Наприклад, єгиптянин каже, що він ніколи не крав хліба, не підслуховував, не вбивав божественної худоби і т. ін., і він проходить це випробування лише тоді, коли кожен бог нома підтвердить те, що він не робив того чи іншого гріха. У центрі ілюстрації – терези, на яких будуть засуджувати серце померлого, своєрідний аналог душі єгиптянина. На терезах, боги Тот і Анубіс зважують серце покійного, зрівнюючи його з пером богині правди Маат. На одній чаші терезів знаходиться серце: «совість» покійного, яка може бути легкою або обтяженою гріхами, а на іншій «правда», у вигляді пера богині Маат. Якщо людина вела на землі праведний спосіб життя, її серце і перо Маат важили однаково, якщо вона грішила – серце важило більше. Виправданого покійного відправляли до загробного життя, а грішника поїдало страшне чудовисько Амаат, тіло якого нагадувало одразу бегемота, крокодила та леопарда. Тільки після цього процесу, померлий міг відправлятися до Осіріса, а згодом і до Іалу [2].

Звичайно, безгрішних людей не буває, тому, щоб 42 бога номів не свідчили проти померлої людини, єгиптяни придумали особливу хитрість. З каменю викарбовувався священний жук-скарабей, і на ньому писалась магічна формула, що починалась словами: «О, моє серце, не повстань на мене як свідок!». І як тільки померлий звітував перед богами, що він не робив тих чи інших гріхів, його серце не видавало сумнівів та брехні богам, тому ті вірили мертвій людині [4, с. 241-242].

Отже, «Книга мертвих» і сам культ поховання, відігравали значущу роль у житті давніх єгиптян. В уяві стародавніх єгиптян життя і смерть – це береги однієї ріки. Померти – означало переселитися на

інший берег ріки. Культ поховання Єгипту цікавий саме тому, що він нетиповий і дуже розвинений. Саме у давньому Єгипті уперше з'явилося поняття про те, що за гріхи після смерті людину можуть покарати. Єгипетський народ вкладав особливі уявлення про світ мертвих, не як про кінець життя та усього живого, а як про вічне життя, яке гарантувалося будь-якій людині, якщо вона вела чесний спосіб життя, та якщо їй було чим сплатити за себе, коли вона йшла до світу мертвих на суд перед богами.

Література

1. Древнеегипетская «Книга Мертвых» // Вопросы истории / Пер. с др.-егип., введение и комментарии М. А. Чегодаева. – 1994. – № 8. – С. 145–163.
2. The Egyptian book of the Dead. Translated by E. A. W. Budge. – Penguin Classics, 2008.
3. История Древнего Востока: Учеб. Для студ. вузов / А.А. Вигасин, М.А. Дандамаев, М.В. Крюков и др.; под. ред. В.И. Кузицина. – 3-е издание. – М.: Высшая школа., 2005. – 460 с.
4. Брестед Д. – История Древнего Египта / Д. Брестед, Б. Тураев. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, 2006. – 576 с.

УДК 94(73):929Франклін(043)

Самойленко А.В.

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ БЕНДЖАМІНА ФРАНКЛІНА

Просвітництво як течія отримало широку популярність у XVIII ст. Б. Франклін – один із батьків-засновників Сполучених Штатів Америки, людина, що своєю громадською діяльністю змінювала суспільство. Бібліотека, просвітницька громада, газета та альманах – все це результат плідної освітньої діяльності Б. Франкліна. Це питання частково висвітлюється в працях О. Ефимова, М. Радовського, Р. Іванова, та інших дослідників, а тому потребує більш ретельного вивчення.

У період з 1725 по 1728 рр. Б. Франклін знаходився у Лондоні, де успішно займався видавничою діяльністю. Повернувшись до Філадельфії, за фінансової підтримки заможного міщанина він відкрив власну друкарню, яка незабаром стала приносити прибуток. З осені 1729 року Б. Франклін став видавати тижневик The Pennsylvania Gazette – Пенсильванська газета. Виступаючи в своїй газеті з публіцистичними статтями, які були присвячені місцевим ініціативам та реформам, він мав великий вплив у Філадельфії [1].

Весь свій вільний час, як і раніше, вчений присвячував читанню книг. Але прочитане вимагало осмислення. Питання політики і філософії потребували обговорення, але не вистачало диспутів. Тому восени 1727 року Франклін заснував клуб, який об'єднав найбільш здібних молодих людей, що займалися науково-просвітницькою діяльністю. Метою цього клубу, названого Хунтою, було взаємне вдосконалення його членів. Б. Франклін пише: «Збиралися щоп'ятниці. Кожен член Хунти по черзі висував для обговорення одну або кілька тез з питань моралі, політики чи філософії, а один раз на три місяці представляли доповідь на будь-яку з обраних тем [2].

Дискусії в клубі були пройняті духом широкого прагнення до істини. Вони не сперечалися заради перемоги, і, щоб уникнути полемічного скандалу, усі слова, які виражали пряме протиріччя з думкою іншого, незабаром були заборонені під страхом невеликих грошових штрафів». Бенджамін Франклін вважав, що Хунта, це союз односторонців, який існує не тільки для того, щоб удосконалювати знання та навички її членів у різних сферах, але й для того, щоб досягнути моральної досконалості. Клуб проіснував майже 40 років [3]. Протягом цього часу він став найкращою школою філософії, моралі і політики у Філадельфії. Тут молоді люди придбали перші навички ведення дискусій, а клуб став першим з просвітницьких починань Бенджаміна Франкліна. Хунта зіграла визначну роль в житті вченого і протягом усього свого життя він підтримував зв'язки з членами цього клубу. Це були люди різних професій та інтересів, але пов'язувала їх жага до нових знань.

Хунта, створена Франкліном, фактично була своєрідною просвітницькою громадою та стала попередницею Американського філософського товариства. Франклін висунув ідею його організації в опублікованій у 1743 році статті «Пропозиція про поширення корисних знань серед британських колоній в Америці». Центром діяльності цього товариства він запропонував зробити Філадельфію, в якій вже на той час існувала велика бібліотека. Ця ідея була підтримана і в 1744 році у Філадельфії створене Філософське товариство стало осередком розвитку наукової думки в Америці. У січні 1769 року Бенджамін Франклін був обраний президентом Американського філософського природничо-наукового товариства [2].

У 30-ті роки XVIII століття у колоніях майже не було книжкових крамниць. У той час, читачі повинні були замовляти книги з Англії. Члени Хунти, які робили обмін власними книгами, за пропозицією Франкліна зібрали їх в одному приміщенні, перетворивши на суспільне надбання. «Побачивши переваги, які представляла ця маленька колекція книг, – пише Бенджамін в своїх спогадах, – я запропонував розширити коло читачів, створивши бібліотеку на основі загальної підписки». Таким чином, 1 вересня 1731 року з'явилася бібліотека, що поклала початок створенню інших американських публічних бібліотек, які існували на грошові внески своїх читачів. Згодом про цей задум, який був абсолютно новим не тільки

для Америки, але і для Європи, Франклін казав: «Наша бібліотека по стала матір'ю всіх тих незліченних бібліотек, які зараз існують в Північній Америці. Ці заклади розширили кругозір американців, зробили звичайних торговців і фермерів настільки ж розвиненими, як і більшість джентльменів в інших країнах». Заснована Франкліном Філадельфійська бібліотека існує і понині і є одним з найяскравіших книгосховищ у Сполучених Штатах.

З 1732 року разом з газетою Франклін почав випускати періодичне видання *Poor Richard's Almanack* – відомий Альманах, що призначався для найширшого кола читачів. В оголошенні Пенсільванської газети про початок видання нового народного календаря повідомлялося, що в ньому містяться дані про рухи планет, погоду, приливи та відливи, а крім того багато цікавих віршів і художніх розповідей. Повідомлялося, що автором календаря є Річард Саундерс [4]. Цей альманах, що видавався громадським діячем протягом 25 років, поширювався в Америці зазвичай у розмірі 10 тисяч екземплярів, продавався в Англії і ще за його життя був надрукований в Парижі і Петербурзі.

Спираючись на підтримку Хунти і використовуючи свою газету, просвітнику вдалося здійснити ряд починань, важливих для благоустрою швидко зростаючого міста. Першою проблемою, на яку звернув увагу Франклін, була погана охорона міста. Громадський діяч запропонував найняти потрібних людей на постійну роботу, а платити їм з коштів, отриманих від податків, що нараховуються пропорційно власності громадян. Його пропозиція пізніше була узаконена, а охоронна структура була названа міліцією. Другою проблемою були пожежі [1]. Для боротьби з ними Франклін організував пожежну команду з добровольців, члени якої регулярно збиралися для обговорення методів боротьби з вогнем. Проблему освітлення вулиць він успішно вирішив, істотно поліпшивши конструкцію використовуваних ліхтарів.

Отже, просвітницька діяльність Б. Франкліна розпочалася після його повернення з Лондона. Отримавши необхідний досвід у друкарстві, він започаткував спочатку Пенсільванську газету, а після почав видавати і свій щорічний Альманах «Бідного Річарда». Важливу роль в його житті відіграла Хунта – клуб, який став найкращою школою філософії, моралі і політики у Філадельфії. Створивши першу бібліотеку та заснувавши Пенсільванський університет він отримав визнання не тільки у Філадельфії, але й у всій Північній Америці. Все це каже про те, що усе своє життя Франклін присвятив саморозвитку та популяризації освіти у тодішньому суспільстві.

Література

1. Чеботарев В. И. Укротивший молнию Бенджамин Франклин // *Universitates*. – Харьков, 2006. – № 2. – С. 26–38.
2. Иванов Р. Ф. Жизнь замечательных людей. Франклин. – М.: Молодая Гвардия, 1972. – 254 с.
3. Радовский М. И., В. Франклин, М. – Л., 1965. – СССР. 1956. № 3. – 301 с.
4. Ефимов А. В. Общественная деятельность Вениамина Франклина // «Вестник АН СССР», 1956, № 3. – С. 86- 96.

**СЕКЦІЯ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ»**

УДК 94(477.62-2)“1916/1917”(043)

Гарматюк М.А.

БЛАГОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В МАРІУПОЛІ У КІНЦІ 1916 – НА ПОЧАТКУ 1917 рр.

Соціально-економічна криза стала одним з чинників розгортання демократичної революції у 1917р. Тягар війни та свавілля Російської монархії заганяли людей в нужденне становище. Благодійна діяльність була способом суспільства відповісти на виклики, які постали та зменшити рівень соціального невдоволення та підтримати державу. Напередодні революції 1917 року в місті діяли: Товариство греків, нащадків вихідців з Криму, Товариство взаємної допомоги, Товариство тверезості, Маріупольське відділення піклування о в'язниках, Товариство допомоги бідним, Грецьке благодійне товариство, Товариство допомоги ремісникам іудейського віросповідання безпроцентною позикою, Маріупольське Благодійне Товариство[9].

За публікаціями газет «Мариупольская жизнь» та «Мариупольское слово» з грудня 1916р. по червень 1917 р. в Маріуполі основним напрямком благодійної діяльності була допомога солдатам та їх сім'ям. Окрім звичайних зборів пожертв популярності набула практика відправляти солдатам подарунки на фронт. Так, звіт про пожертвування Різдвяних подарунків воїнам за 11 грудня 1916 року, повідомляє що чинам полку було пожертвувано 57 рублів від доктора В.С. Полугороднікова, а театри «Гигант» та «Иллюзионь» віддали половину виручки у розмірі 58 рублів 54 копійки. Усього в канцелярії 24 полку на 11 грудня 1916р. було зібрано 2232 рубля 96 копійок [1]. Комітет Всеросійського Союзу Міст за прикладом минулого, пропонує у газеті за 9 березня відправити Великодні подарунки солдатам. Пожертви приймалися як грошима так і речами [4]. Згідно з опублікованим списком благодійників для армії за 28 березня 1917 р. суми пожертв складали від 25 до 200 рублів. Так, І.Я. Пічахчі – 100 р., Ягупова– 50 р., Ле-Грань– 200 р. [6].

Збори пожертв на користь армії, доповнювала лютнева «базар-лотерея» для допомоги солдатам та їх сім'ям. З кінця січня і до середини лютого на першій сторінці кожного випуску газети містилися відомості про підготовку до «базару лотереї» яка відбулася 11 та 12 лютого[2]. Стандартні заклики робити пожертви грошима та речами, доповнювала інформація про призи яка мала приваблювати учасників, так головним виграшом лотереї були: корова, бичок, золоті часи, швейна машина та великий самовар. Дружиною військового губернатора Е.П. Піроговою були отримані речі власноручної роботи його Імператорської Величності Государині Імператриці Олександри Федорівни і Великих Княжен для лотереї яка влаштовується в Маріуполі 11 і 12 лютого [3]. Армія відчувала нестачу продовольства, так 26 березня виконавчопродовольчим комітетом села Чермалик, Маріупольського повіту. Внесення було на сільському сході було вирішено пожертвувати 1000 пудів для армії [6]. А після революції, солдати відчували потребу навіть у книжках і зверталися з проханням у газети[7].

Тому загальне піднесення, яке охопило людей на початку революції, і активна політизація суспільного життя, призвели до того, що протягом весни 1917 р. у Маріуполі проводилася збір пожертвувань на користь звільнених політичних в'язнів і засуджених, організованим маріупольським біржовим товариством. У березні збори біржового товариства при відкритті підписки на користь звільнених політичних ув'язнених зробили пожертви такі особи, Д. Хараджаев– 100р., Глацер – 300р., Хейфец – 50р., Бронь –100р., Бродський – 50р., Гофь – 300р. [5].Однак розширення політичних свобод не могли виправити становище, бо та соціальна криза в яку монархія загнала суспільство через участь у світовій війні та мобілізацію до армії значної кількості селян і зубожіння значних мас імперії, нікуди не ділась. Держава не могла дати захист найбільш вразливим верствам суспільства, так втративши єдиного годувальника, сім'я залишалася беззахисною і мала сподіватися на допомогу [8]. Батьки не могли прогудувати своїх дітей та підкидали їх на маріупольську станцію. Так в період з 10 по 17 червня на станцію Маріуполь було підкинута три дитини, яких взяв на утримання комендант станції комісар-прапорщик Горковенко [8].

Напередодні демократичної революції основна благодійна діяльність була спрямована на допомогу армії, а з весни допомога почала надходити і постраждалим від політичного свавілля царської влади. Хоча демократична революція дала людям політичну свободу, однак соціальна криза не була подолана. Благодійна діяльність маріупольських меценатів не могла в повній мірі замінити відсутню державну підтримку. Це стало однією із причин симпатії населення до лівих ідеологій.

Література

1. Мариупольская жизнь. – 1916. – 11 декабря.
2. Мариупольская жизнь. – 1917. – 31 января.
3. Мариупольская жизнь. – 1917. – 9 февраля.

4. Мариупольская жизнь. – 1917. – 9 марта.
5. Мариупольская жизнь. – 1917. – 12 марта.
6. Мариупольская жизнь. – 1917. – 28 марта.
7. Мариупольское слово. – 1917. – 14 мая.
8. Мариупольское слово. – 1917. – 7 июня.
9. Яруцкий Л. Благотворительность в старом Мариуполе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old-mariupol.com.ua/blagotvoritelnost-v-starom-mariupole>.

УДК 929Вишневецький(043)

Казацька С.В.

ЯРЕМО ВИШНЕВЕЦЬКИЙ: ОЦІНКА ІСТОРИЧНОГО ДІЯЧА

Актуальність даної теми зумовлена необхідністю об'єктивного розгляду усіх аспектів життя Яреми Вишневецького, ретельним аналізом причин його вчинків. Для розвитку української історичної думки дуже важливим є відхід від стереотипів й переосмислення значення таких історичних постатей. Особа Яреми Вишневецького яскрава й неоднозначна й потребує опрацювання для того, щоб була можливість сформулювати його оцінку. Наприклад, немає ґрунтового дослідження його господарської діяльності, хоча його внесок в освоєння та економічний розвиток українських земель є безперечним. Тому мета роботи полягає у вивченні оцінки князя Яреми Вишневецького як історичної постаті.

Історіографічну базу складають праці дослідників Російської імперії, радянських істориків, доробки часів незалежної України. Український історик Микола Костомаров розглядав Ярему, в першу чергу, як ворога провідника української національно-визвольної боротьби – Богдана Хмельницького й козаків [1]. Схожа трактовка наявна у праці М. Грушевського [2]. Письменник І. Нечуй-Левицький у своєму романі показав усю трагічність долі Єремії, хоча взагалі розглядав його з негативної сторони [3]. Українські науковці також займалися проблемою сприйняття князя в українській історичній думці. Передусім це робота Олександра Лазаревського [4], а також монографія Кирила Бочкарьова [5]. В цих роботах зверталася увага на позитивні аспекти діяльності Яреми, наприклад, освоєння Лубенщини, її економічний розвиток. Цікавим є підхід до досліджуваної проблеми Петра Кралюка. Він висловив думку, що не є розумним висвітлювати боротьбу Вишневецького й Хмельницького з боку національного питання. Бо тут Ярема повів себе як відданий громадянин Речі Посполитої, яку він й захищав від чергових повстанців [6]. Безперечно кроком уперед у розвитку досліджуваної проблеми є ґрунтова науково-популярна робота Юрія Рудницького [7]. Сучасні українські історики не приділяли багато уваги особі Яреми Вишневецького. П. Бабій привертав увагу читачів до нещасливої долі Яреми, виправдовував його [8]. Леонід Мельник у своїй статті розповідав про рід Вишневецьких, про виховання Яреми Вишневецького. Відмічав з повагою його господарську діяльність, а також зображує участь у боротьбі проти Хмельниччини [9]. В.А. Щербак захищав дії Яреми Вишневецького: важке дитинство, сирітство, відношення до нього шляхти, завзятість до господарської діяльності [10].

При дослідженні означеного питання були використані козацькі літописи – «Літопис Самовидця» [11], літопис Григорія Грабянки [12], літопис Яна Більвінського [13]. Жоден з авторів не затримав увагу на постаті Яреми надовго, але відзначав його як хороброго й талановитого полководця й турботливого господаря. Одне з подібних джерел не ігнорує постать князя Яреми, розповідає про його дії і рішення, характеризує як талановитого полководця [14]. З документів Богдана Хмельницького особливої уваги заслуговує один універсал, з якого зрозуміло, що Богдан Хмельницький поважав Ярему Вишневецького [15].

При розгляді цієї неоднозначної постаті важливо звернути увагу на досить важке дитинство Яреми, бо приблизно на початку 1616 року його батько Михайло Вишневецький помер від рук православного монаха. Судовий процес, розпочавшись 9 червня, вже через два дні завершився постановою про «баніцію» – вигнання Раїни та її неповнолітніх дітей Єремії та Анни. Шляхті всієї країни заборонили мати будь які стосунки з вигнанцями. Всі ці аспекти вплинули на формування його характеру та подальшого життєвого вибору [16].

Немає підстав стверджувати, що князь Єремія Вишневецький якимось чином провокував релігійну ворожнечу в своїх задніпрянських володіннях. Навпаки, всі його дії свідчать про наявність доброї волі, хай навіть з прагматичних господарських міркувань. Натомість відомо, що Яремо неодноразово обдаровував православні монастирі, зокрема Мгарський. О. Лазаревський згадує відповідний акт, виданий в травні 1636 року, К. Бочкарьов – акт від 17 лютого 1646 року, яким князь підтверджував раніше дану ним дарчу грамоту монастиреві на село Мгар; тим само актом Яремо звільняв монастир назавжди від поборів з дарованого ним села [17].

На першому місці самосвідомості Яреми є приналежність до князівського роду. Княжий рід у очах тогочасної спільноти розглядався як щось сакральне, дане Богом. Княжий титул хоча формально зрівнював його носіїв з шляхтичами, насправді давав реальні переваги при отриманні державних посад,

відкривав великі можливості для участі в політичному житті Речі Посполитої. Зрештою, приналежність до князівського роду давала право на отримання королівської корони. До речі, князі Вишневецькі мали родинні зв'язки з польськими королями та литовськими князями, так і з московськими царями. Наскільки Ярема Вишневецький високо цінував свою князівську приналежність, свідчить хоча б його активна участь у захисті прав російських князів в 1638 р. Будучи всього 26 років від роду, він став лідером партії «князів стародавніх», в яку входили багато старших за віком українських аристократів. Йшлося про те, щоб зберегти за цими князями титули, які вони отримали ще до Люблінської унії. У цих змаганнях, очолюваних князем, можна бачити своєрідний прояв регіоналізму, який, однак, не виходив за легальні межі. Не треба забувати, що він деякий час навчався і жив у Західній Європі, де повага до закону була відносно високою [18].

Особливо важливим є реабілітація постаті Яреми Вишневецького як мецената для православного світу. Насправді його шанували в православному суспільстві, бо він ніколи не ображав представників іншої віри, навпаки, зробив чималий внесок у розбудову нових церков, братств, монастирів [19]. Показним є факт заохочення Єремією Вишневецьким цехового устрою. Як зазначав К. Бочкарьов, цехи в Лубнах та інших крупних містах задніпровських володінь князя були православними. Отож немає підстав стверджувати, що князь Ієремія Вишневецький якимось чином провокував релігійну ворожнечу в своїх задніпрянських володіннях. Навпаки, всі його дії свідчать про наявність доброї волі, хай навіть з прагматичних господарських міркувань [20].

Михайло Грушевський писав, що латифундія Вишневецьких була найбільшою «не тільки на Україні і в Польщі, але, можливо, і у всій Європі». Він сприяв поширенню місцевого самоврядування – отримують Магдебурзьке право і міський статус Лубни, Полтава, Пирятин. Його володіння польський вчений О. Яблоновський вважає навіть не латифундією, а окремою Задніпровської державою [21].

Досить високо оцінювали Вишневецького його сучасники. З Б. Хмельницьким вони листувалися й до початку повстання Хмельницького, не перешкоджали діяльності один одного, що проявилось у їх листуванні, а також у тому, що Богдан наказав карати тих, хто нападатиме на ченців Мгарського монастиря [22].

Трагедією, а не провинною князя Ієремії Вишневецького є те, що він нерідко перетворювався на патологічного садиста в запалі помсти за свій зруйнований світ. Принаймні треба розуміти, що дії Яреми, як розлюченого месника стали проявлятися після нападу і знищення Лубенщини. До цього це була освічена розумна людина, талановитий полководець. Те, що в певний час його обрали боротися з українськими рухом говорить як про те, що його визнавали польські шляхтичі, а з іншого, що самовизначення і патріотичних відчуттів до українського в нього не було [23].

Отже, можна дійти до висновку, що треба відмовитися від оцінки Яреми як героя чи антигероя, виходячи з вузьконаціонального бачення минулого. Можна говорити про відношення самого князя до релігійного, господарського і національного питань. В релігійному питанні зазначаємо, що він не був ревним католиком, і не протиставляв себе православним: на своїх землях Яреми ніяким чином їх не принижував, турбувався про умови життя в своїх володіннях. Як господар Ярема проявив себе чутливим, уважним й талановитим діячем. Щодо національного питання, то можна зробити висновок, що це питання він пов'язував, перш за все, зі своїм князівським титулом, захищав його й вважав себе поляком, про що свідчить й перехід в католицизм.

Література

1. Костомаров М. Богдан Хмельницький / Микола Костомаров. – К.: Радуга, 2004. – 664 с.
2. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України-Руси / Михайло Сергійович Грушевський. – Нью-Йорк: видавництво Чартторийських, 1967. – 576 с.
3. Нечуй-Левицький І. Князь Єремія Вишневецький / Іван Нечуй-Левицький // Зібрання творів: у 10 томах – К.: Наукова думка, 1967. – Т.8. – 149 с.
4. Лазаревский А. Лубенщина и князя Вишневецкие / А. Лазаревский // Киевская старина. – 1896. – №1-3. – С.334-357.
5. Бочкарев К. Очерки Лубенской старины / К. Бочкарев. – М., 1900. – 39 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.nibu.kiev.ua/elfond/ocherki_lubenskoj_stariny/ocherki_lubenskoj_stariny.pdf.
6. Кралюк П. Ярема Вишневецький – герой чи антигерой / Петро Кралюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.anvsu.org.ua/index.files/Articles/Kraluk10.htm>.
7. Рудницький Ю. Ієремія Вишневецький. Спроба реабілітації / Юрій Рудницький. – Львів: Піраміда, 2008.– 300 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://national.org.ua/library/jeremi.html>.
8. Бабій П. Вишневецький Ярема (Єремія) Міхал [Текст] / П. Бабій // Тернопільський енциклопедичний словник: у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. – Тернопіль, 2004. – Т. 1. – С. 268.
9. Мельник Л. Князь Ярема Вишневецький / Л.Мельник // Київська старовина. – 1994. – № 2. – С.103-112.

10. Щербак В. А. Вишневецкий Ярема // Энциклопедия истории Украины / Виталий Алексеевич Щербак. Редкол.: В.А. Смолий (председатель) и др.. НАН Украины. – Киев: Научная мысль, 2003. – Т.1 – 519 с.
11. Літопис Самовидця. Видання підготував Я. І. Дзира. – Київ: «Наукова думка», 1971. – 208 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://litopys.org.ua/old17/old17_10.htm.
12. Літопис гадяцького полковника Григорія Грабянки / Пер. із староукр. – К.: Т-во «Знання» України, 1992. – 192 с.
13. Літопис Яна Бінвільського // Мицик Ю. Літопис Яна Бінвільського / Ю. Мицик // НаУКМА. Наукові записки. Історичні науки. – 2002. – Т.20. – Ч.2. – С.60-77.
14. Краткая история о бунтах Хмельницкого и войне с татарами, шведами и уграми, в царствование Владислава и Казимира, в продолжении двенадцати лет, начиная с 1647 г. Перевод с польского // Чтения в императорском обществе истории и древностей российских при Московском университете (ЧОИДР). – М., 1846. – №4. – 56 с.
15. Універсал про покарання тих, хто нападатиме на ченців Мгарського монастиря // Документи Богдана Хмельницького. Відп. ред. Ф. П. Шевченко; Упорядн. І. Крип'якевич. – К.: Вид-во Академії наук УРСР, 1961. – С.107-108.
16. Рудницький Ю. Вказ. праця.
17. Бочкарев К. Вказ. праця. – С.31-32.
18. Яковенко Н. М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна) / Наталя Миколаївна Яковенко. – К: Наукова думка, 1993. – 472 с.
19. Рудницький Ю. Вказ. праця.
20. Бочкарев К. Вказ. праця. – С.32.
21. Грушевський М.С. Вказ. праця. – С.301.
22. Універсал про покарання ... Вказ. праця.
23. Крालюк П. Вказ. праця.

УДК 94(477.62-2)“1917”(043)

Копенський М.В.

ПОЛІТИЧНА АКТИВНІСТЬ МЕШКАНЦІВ МАРІУПОЛЯ НА ПОЧАТКУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917 р.

Лютнева революція 1917 року в Росії пробудила до суспільної активності величезні маси населення Російської імперії, активізувала громадсько-політичне життя народів, що її населяли. В містах і селах розпускалися старі органи влади і створювалися нові. Одна за одною виникали громадські організації, союзи, обирались Ради робітничих і солдатських депутатів. В умовах революційних потрясінь розпочалася Українська революція 1917-1921 рр. В Києві в березні 1917 р. була створена Українська Центральна Рада. 6-8 квітня 1917 р. у Києві працював організований Центральною Радою Український національний конгрес, який відіграв велику роль в консолідації і об'єднанні українців [2, с. 5].

Суспільні перетворення відбувались в цей час у Маріуполі. Продовжуючи трудове життя мешканці міста займалися активною політичною діяльністю. Питання політичної активності мешканців Маріуполя на початку Української революції 1917 р. розглядали маріупольські історики.

Звістку із Петрограду про повалення самодержавного ладу і перемогу Лютневої революції в Маріуполі отримано 2 березня 1917 р. Цю новину маріупольці сприйняли збентежено та «в основному доброзичливо». Того дня у приміщенні земства створено робітничий комітет, який провів вибори до Ради робітничих депутатів. За участю різних політичних партій в місті пройшли збори громадян і масові мітинги [20, с. 64].

5 березня відбулися об'єднані збори, на яких були присутні представники Ради робітничих депутатів, міських громадських організацій, кооперативних, торгово-промислових і ремісничих спілок, представники солдатів і офіцерів місцевого гарнізону. Маріупольський «громадський комітет» 7 березня 1917 р. оголосив себе органом місцевої влади і приступив до роботи [4]. Маріупольський комітет громадських організацій очолив колишній – депутат Державної думи І скликання від Катеринославської губернії кадет М. Є. Земцов [1, с. 133]. До списку членів громадського виконавчого комітету входило 28 чоловік [21, с. 153].

Громадський комітет у зверненні до мешканців міста проголосив, що «комітет створено для якнайшвидшого знищення розрухи, викликаної старою владою, і для управління всіма справами міста на засадах, сповіщених новим урядом» [5]. В ніч з 6 на 7 березня на об'єднаних зборах, які відбулися в приміщенні театру «Гігант», голова М. Є. Земцов звернувся з проханням «усіх сприяти порядку та спокою в місті, не вірити тим темним чуткам, які продовжують поширювати нечисленні клевети скинутої влади» [6].

На засіданні об'єднання розглядалося питання про створення народної міліції. Для розробки Положення про міську міліцію було вирішено обрати представників Громадського комітету та гласних Міської думи [7]. Солдатів нестройової роти за дозволом командира 24-го піхотного полку відкомандирували для несення міліційної служби, щоб було встановлено «особливий караульний пост біля кладової мариупольської поштово-телеграфної контори» [12].

10 березня 1917 р. в місті відбулася масова демонстрація на підтримку революції та суспільних реформ. Вперше в цих подіях заявили про себе представники національних спільнот. Учасники несли транспаранти різними мовами, зокрема, українською [7].

На ім'я голови Мариупольського виконавчого комітету М. Е. Земцова було отримано повідомлення від польської спільноти міста, яка ознайомившись з Відозвою Тимчасового уряду від 16 березня вважала своїм обов'язком привітати голову Ради міністрів і висловити «вдячність за блага вість вільної Росії» [9].

В приміщенні Міністерського училища при заводі «Нікополь» 6 квітня відбулися загальні збори мариупольської організації Російської соціал-демократичної партії [3]. У той час в Мариуполі створювалися і діяли різні партії: соціалістів-революціонерів, російської соціал-демократичної робітничої партії, єврейської соціал-демократичної партії «Поалей Ціон», партії народної свободи та інші [3]. Громадський комітет у квітні заснував щоденну газету «Мариупольське слово», в якій закликав населення «до об'єднання на ґрунті прагнення, до закріплення і зміцнення свобод, завойованих революцією» [13].

Для визначення свого ставлення до подій 19 березня в приміщенні гімназії Лобачевського зібралися українці і співчуваючі українському рухові [8]. 7 квітня оголошено про заснування в Мариуполі Українського товариства, метою якого є «освіта і політичне утворення українського народу» [20, с. 66]. 27 травня в Остославській гімназії відбулося загальне зібрання українського товариства «Просвіта», на якому розглядалося питання «товариша солдата з фронту про організацію українського війська» [18].

На початку революції більшість солдатів та офіцерів 24-го піхотного запасного полку підтримувала нову владу. 30 квітня на Соборній площі Мариуполя відбувся військовий мітинг, на якому виступив член Державної Думи депутат від Катеринославської губернії П. М. Макогон. Він був уповноважений «проінформувати війська про подробиці перевороту і з'ясувати точку зору Тимчасового уряду». Військові і громадяни, що приєдналися до них вітали депутата гарячими оплесками. Виступали й інші учасники мітингу. «Від імені присутніх, – один солдат запропонував негайно винести резолюцію, що засуджувала тактику Леніна і виражала народну довіру Тимчасовому уряду». Це була реакція на відомі квітневі тези В. І. Леніна [14].

22 квітня відбулося засідання Мариупольського педагогічного комітету, на якому доручено громадянину Кіреєву побудувати політичні бібліотеки-читальні для учнів і лекторів [15]. У приміщенні театру Уварова відбулися збори учнів середніх шкіл, для ознайомлення із значенням подій того часу. Викладач громадянин Калінін назвав одну з причин перевороту – «недовіра суспільства до самодержавства» [11]. З 1 по 6 травня в приміщенні чоловічої гімназії відбувся з'їзд учителів Мариупольського повіту, який висловив цілковиту довіру Тимчасовому уряду, вважаючи, що «для стійкості та повноти влади має бути збільшено в уряді число соціалістичних представників, котрі намагаються відстояти захоплення пролетаріату, трудового селянства й трудової інтелігенції» [17].

Святкування 1 Травня 1917 р. стало масовим заходом, що об'єднав всі партії і громадські організації Мариуполя. Під час «грандіозної маніфестації» «на нескінченну кількість прапорів був представлений цілий ряд гасел, головним чином, трудящої маси». Серед учасників різних організацій і національних груп була група українців з прапором «Вільна Україна» [4].

У квітні-травні 1917 року учасники травневого страйку 1916 року повернулись у місто із заслання. За участю В. О. Варганова створено «Комітет постраждалих за страйк», до якого приєдналися більше 300 членів «Союзу соціалістичної молоді», створеного робітником трубного цеху «Нікополя» В. Козловим [22].

12 травня проведено одноденний перепис населення міста Мариуполя, порту, заводів, який мав «величезну і різносторонню важливість». «Без нього неможливі вибори в нову демократичну міську думу» [16].

За ініціативою Рад робітничих і солдатських депутатів міста було організовано контрольна комісія для спостереження над роботою всіх підприємств міста Мариуполя та його околиць, які працюють на державну оборону, з метою досягнення найбільшої успішності роботи [16].

У липні мешканці Мариуполя ознайомилися з промовою представника української Ради солдатських депутатів Березняка, який підкреслив: «Як грім пролунала революція, упав трон і впали міністри. Українська демократія зрозуміла, що перший удар треба їй зробити разом з усіма і зробила. Тепер міністри-соціалісти прийшли і сказали: демократія українська, наша робота була і буде одна. Ми будемо творити велике діло в Росії, а вам доручаємо справи України. Цю ношу ми взяли і понесемо» [19].

Отже, Лютнева революція 1917 р. в Росії пробудила народні маси., активізувалися дії громадських та політичних організацій. В Києві створено УЦР. Мешканці міста Мариуполь стають активними

учасниками суспільно-політичних процесів того часу, маючи вільну можливість обрати для себе політичне спрямування.

Література

1. Божко Р. П. Мариуполь и его окрестности: взгляд из XXI века / Р. П. Божко, Т. Ю. Були, Н.Н. Гашененко и др. – Мариуполь: Рената, 2006. – 355 с.
2. Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради. Бібліографічний довідник / В. Верстюк, Т. Осташко. – Київ, 1998. С. 254.
3. Мазур П. И. 1917 год. Мариуполь: от февраля до октября – 1. Историческая хроника. Нить времени / П. И. Мазур. – Мариуполь: Азовье, 2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old-mariupol.com.ua/1917-god-mariupol-ot-fevralya-do-oktyabrya-1/>
4. Мазур П. И. 1917 год. Мариуполь: от февраля до октября – 2. / П. И. Мазур. – Мариуполь. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://old-mariupol.com.ua/1917-god-mariupol-ot-fevralya-do-oktyabrya-2/>
5. Мариупольская жизнь. – 1917. – 6 марта.
6. Мариупольская жизнь. – 1917. – 8 марта.
7. Мариупольская жизнь. – 1917. – 14 марта.
8. Мариупольская жизнь. – 1917. – 18 марта.
9. Мариупольская жизнь. – 1917. – 23 марта.
10. Мариупольская жизнь. – 1917. – 24 марта.
11. Мариупольская жизнь. – 1917. – 28 марта.
12. Мариупольская жизнь. – 1917. – 31 марта.
13. Мариупольское слово – 1917. – 1 апреля.
14. Мариупольское слово – 1917. – 2 мая.
15. Мариупольское слово – 1917. – 3 мая.
16. Мариупольское слово – 1917. – 11 мая.
17. Мариупольское слово – 1917. – 13 мая.
18. Мариупольское слово. – 1917. – 27 мая.
19. Мариупольское слово. – 1917. – 7 июля
20. Романцов В. М. Суспільні процеси у Маріупольському повіті на початку революції (весна 1917 р.) / В. М. Романцов // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. – 2015. – Вип. № 3. – С. 64-67.
21. Романцов В. М. Становлення Міського Громадського Виконавчого комітету. (Березень 1917) / В.М. Романцов // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. – 2015. – Вип. № 13-14. – С. 152-158.
22. Руденко Н. Василий Варганов в истории Мариуполя / Н. Руденко. – Мариуполь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old-mariupol.com.ua/vasilij-varganov>.

УДК 377.36:2(477.62-2Мар)“183/192”(043)

Орос В.А.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДУХОВНОГО УЧИЛИЩА В ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Сьогодні на вулиці Митрополитській 37 знаходиться старовинна двоповерхова будівля. Ще в першій половині ХІХ ст. в будинку розташовувалось духовне училище, яке посідало помітне місце в структурі середньої освіти м. Маріуполя. Цей навчальний заклад був початковою ланкою в системі підготовки церковнослужителів. Після його закінчення випускники могли навчатися у духовній семінарії в Катеринославі і духовній академії в столиці. Але у Маріупольського духовного училища була одна особливість – воно готувало священників до служби на рідній мові в парафіях грецьких сіл Приазов'я.

Після відкриття в Маріуполі ряду навчальних закладів, що надавали середню освіту, духовенство Маріупольського округу стало клопотати про відкриття подібного для освіти своїх дітей. Організаційну роль у в цій справі взяв на себе священник села Сартани Володимир Мурафу. За його ініціативи духовне правління Маріупольського грецького округу домоглося дозволу у Св. Синоду на відкриття духовного училища на місцеві кошти. Після були обрані відповідальні за збір коштів на утримання училища і на спорудження будівлі для нього. Щоб прискорити процес, В. Мурафу запропонував помістити заклад у його власний будинок в с. Сартана. У 1825 р. відбулося урочисте відкриття духовного училища [1].

Новостворений заклад складався з чотирьох класів. Перші два називалися парафіяльним духовним училищем, після них йшли нижче і вище відділення повітового духовного училища. Згодом Мурафу приступив до збору добровільних пожертв на спорудження в місті власної будівлі для училища. Так, у 1831 р. духовне училище перевели з Сартани в Маріуполь. Коли протоієрей Мурафу помер в 1830 р., на посаду

доглядача училища духовенство обрало священника Чернявського. Наступні доглядачі вже не обиралися, а призначалися у загальноприйнятому порядку. З 1830 по 1847 рр. на посаді доглядачів перебували такі особи: Чернявський, Демянівська, Любимов, Мазаракі, Макієвський, Пясоцкій, Моторний [2].

Матеріальний стан училища погіршувався, оскільки духовенство ігнорувало всі прохання доглядачів про надання коштів. Під час сильних холодів доводилося припиняти навчання через брак грошей для оплати опалення. Підтвердженням того, що училище бідувало було і те, що збудоване приміщення для навчального закладу з 1831 по 1846 р. жодного разу не було відремонтовано, в наслідок чого будівля стала непридатною для використання і в 1847 р. училище змушене було переїхати в найману будівлю. З 1847 по 1855 р. воно змінило багато адрес, і навесні 1855 р., під час Кримської війни, у зв'язку з загрозою частих обстрілів, училище було переведено в селище Карань, де існувало близько року номінально [3]. 15 березня 1856 р. за розпорядженням обер-прокурора Св. Синоду училище було закрито в наслідок значних пошкоджень під час військових дій. Будівлю і майно училища продали на аукціоні, архів і бібліотека були перенесені до Катеринослава, а учні переведені в Катеринославське і Бахмутське училища.

Наприкінці 1857 р. училище знову було відкрито, але вже мало назву духовного повітового училища. Освітній заклад перебував на розі Торгової та Митрополитської, в будинку Ю. Попова, де розташовувався до 1880 р. Він складався з підготовчого класу і трьох відділень: нижчого, середнього і вищого, які за часом навчання були розраховані на дворічний курс. Вступ до училища супроводжувався перевірочним іспитом з латинської та російської мов. Для переведення з одного відділення до іншого необхідно було також складати іспити з таких предметів: катехізис, церковний статут, вітчизняна історія, російська та слов'янська, латинська і грецька мови, арифметика, географія та церковний спів [4].

Близько 1870 р. в середовищі духовенства виникла думка про будівництво власного приміщення для училища. З цією метою почав створюватися додатковий капітал за рахунок внесків від церков Маріупольського училищного округу, і в 1873 р. було зібрано близько 23 тис. руб. У цьому ж році був створений будівельний комітет, головою якого став Ілля Леонт'єв, який відіграв помітну роль у процесі спорудження нової будівлі для училища. У 1877 р. на будівництво закладу було зібрано 36 тис. руб., а в 1880 р. капітал зріс до 68 тис. руб. Миська влада пішла назустріч і відвела під будівництво безкоштовне місце, яке знаходилося приблизно там, де розміщувалась перша будівля училища. Робота була закінчена до початку 1880-1881 навчального року. 11 вересня 1880 р. відбулося урочисте освячення будівлі училища, яке здійснив Преосвященний Феодосій, єпископ Катеринославський і Таганрозький. До цього урочистого акту доглядач духовного училища А. Стаховіч склав коротку історичну записку про училище. Ця записка послужила основою для складання відповідного нарису в книзі «Маріуполь і його околиці». У наступні роки приміщення було поступово розширено, побудовані квартири для доглядача та його помічника, лікарня, лазня. У 1881 р. на базі училища була влаштована церква на ім'я Різдва Іоанна Предтечі (24 липня) [5].

У новій будівлі при закладі було відкрито гуртожиток для бідних і сиріт. На той момент загальна кількість учнів складала 148 осіб, з них в гуртожитку жили 110, у батьків – 27. Загальна кількість дітей духовного стану була – 108, світського – 40. На утримання кожного державного вихованця з коштів училищної округи асигнувалося 132 руб. 71 коп., а на утримання напівдержавного – 80 руб. 94 коп. За навчання учнів світського стану платня становила 40 руб. на рік, тоді як для учнів духовного стану навчання було безкоштовним [6].

Утримання училища складало до 25 тис. руб. на рік, не враховуючи штатної суми 6400 руб. на утримання особового складу. Джерела фінансування були такими: церковні суми в розмірі 23 тис. руб., пансіонерська до 2 тис. руб. і виплати за право навчання 1500 руб. При училищі знаходилася фундаментальна учнівська (безкоштовна та книго продажна) бібліотека, причому, на їх утримання щороку виділялося не менше 300 руб. [7].

Особовий склад училища був наступним: доглядач училища, кандидат богослов'я К.Н.Корольков і його помічник, кандидат богослов'я К.А. Молчанов. Викладацький склад: М.Е.Тулевич і А.С. Федоров (російська та церковнослов'янська мови), І.А. Семейкін (грецька мова), Т.П. Попов (латинська мова), І.П. Малишевський (арифметика і географія), М.І. Дмитрієв (церковний спів) та інші [8].

У 1920 р., з встановленням радянської влади в Маріуполі, духовне училище припинило своє існування.

Таким чином, відкриття духовного училища відіграло помітну роль в розвитку середньої освіти у м. Маріуполі. Училище стало початковою ланкою в системі підготовки церковнослужителів. Особливістю Маріупольського духовного училища було те, що воно готувало священників до служби на рідній мові в парафіях грецьких сіл Приазов'я. Робота освітнього закладу сприяла підвищенню рівня освіченості населення Маріупольського повіту. Важливим було те, що училище надавало змогу отримати освіту дітям-сиротам, дітям з малозабезпечених сімей.

Література

1. Мариуполь и его окрестности: отчет об учебных экскурсиях Мариупольской Александровской гимназии / сост. О. Петрашевский. Мариуполь: Тип. А.А. Франтова, 1892.– С. 205.

2. Мариуполь и его окрестности... – С. 206.
3. Мазур П. Духовное училище // Старый Мариуполь [Електронний ресурс] / П. Мазур. – Режим доступу: <http://old-mariupol.com.ua/duhovnoe-uchilishhe/>.
4. Выпускники Мариупольского духовного училища 1899, 1900, 1902, 1904, 1908, 1913-1916 гг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.petergen.com/bovkaloduhov/mariupoldu.html>
5. Мариуполь и его окрестности... – С. 207-208.
6. Мариуполь и его окрестности... – С. 208.
7. Мариуполь и его окрестности... – С. 208-209.
8. Мазур П. Вказ. праця.

УДК 37(477.62–2)“1917”(043)

Пошен М.В.

ОСВІТА В ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ МАРІУПОЛЬЦІВ У 1917 р.

Освіта завжди відіграла важливу роль в житті суспільства. Не виключенням був й революційний 1917 р. Поваливши самодержавство та будуючи «нове суспільство» громадськість бачила проблему освіти, як одну з головних проблем старого режиму.

Майже всі прошарки суспільства колишньої Російської імперії радісно підтримали демократичну революцію та новостворені органи влади. Не винятком стали й маріупольські учні. На першому зібранні учбового комітету всіх учнів Маріуполя була складена колективна телеграма, в якій висловлювалася довіра до Тимчасового уряду та обіцянка «служити всіма силами любій отчизні». Це свідчить про те, що революційний романтизм не був чужий молодому поколінню маріупольців [1].

Учні маріупольських шкіл приходили на загальні збори, де зачитували доповіді та обговорювали актуальні політичні питання, серед яких: політика Миколи II, царська цензура, становище селянства тощо. На цих зборах були присутні вчителі, які читали ґрунтовні доповіді та стежили за порядком на зборах [3]. Про високу громадську активність учнів Маріуполя свідчить також створення Маріупольського студентського гуртка, в якому часто проводилися збори та обговорювались сьогоденні проблеми середньої освіти [3; 5; 6]. Учнівська молодь усвідомлювалась людьми як реальна політична сила, учні об'єднувались для захисту своїх інтересів не лише на рівні своїх навчальних закладів та міст, а й на рівні земств, повітів та губерній [8].

Активну позицію новому революційному суспільству обіймала інтелігенція, частиною якої невід'ємно був вчитель. Для координації своїх дій вчителі міста Маріуполь створили Маріупольський педагогічний комітет [2; 4]. Особливо важливі питання обговорювались вчителями на вчительських з'їздах, які стали традиційними для всіх вчителів колишньої імперії [7]. Також у Маріуполі діяв філіал всеросійського вчительського союзу, який також проводив з'їзди та обговорював питання реформування шкіл [8].

Однією з проблем яку визнало та намагалося вирішити нове революційне суспільство була проблема повальної малограмотності населення. Люди хотіли вчитися та вчити. Суспільством було визнано, що освічена людина набагато краще розуміється в політиці та доцільніше використовує свій голос у виборах до установчих зборів. У рамках підготовки до них планувалося проводити масштабні курси до підготовки населення участі у виборах. Для цього влітку 1917 року створювалися спеціальні курси для вчителів, в яких брали участь і вчителі Маріуполя [10]. Влітку 1917 р. в Маріуполі діяли культурно-просвітницький гурток та комісія народної освіти, які займалися перш за все навчанням грамоті солдатів. Вчителями були студенти та курсистки, які з початком навчального року покинули місто, чим визвали кризу кадрів серед викладачів в «школах грамоти» [16].

В умовах розвитку громадянського суспільства окремою спільнотою відчували себе батьки учнів. В цілому, мета батьківських комітетів полягала в створенні гарних умов навчання учням. У 1917 році батьківські комітети існували на різних рівнях впливу, починаючи з комітетів окремих навчальних закладів закінчуючи всеросійським з'їздом батьків. Перед початком 1917 навчального року у міську думу потупило прохання від міського батьківського комітету субсидувати приватні освітні заклади Маріуполя з міського бюджету, з приводу підвищення ціни на освіту в умовах економічної кризи. Субсидування повинно було проводитись задля продовження учнями освіти та запобіганню закриття освітніх закладів [11; 13; 15].

Окремим проявом революційного піднесення та ейфорії можна вважати ініціативу створення в Маріуполі народного університету. В міській думі обговорювались питання щодо виділення приміщення для університету [9]. Гуртком любителів заводу «Нікополь» був проведений благодійний концерт на кориті народного університету [14]. Заняття в народному університеті планувалося почати з середини жовтня, навіть була визначена вартість навчання [18].

Маріупольська громадськість багато розраховувала на благодійників, вирішуючи тогочасні проблеми освіти. Влаштувалися благодійні «студентські вечори» на яких збирали гроші на допомогу студентам-землякам із Маріуполя, які навчалися в різних куточках колишньої імперії [15]. В газеті постійно лунали призови допомогти освітнім закладам Маріуполя подолати книжковий голод, книги приймалися в дар або купувалися по номінальній ціні [17].

Отже, питання освіти в революційному Маріуполі посіло важливе місце у суспільному житті. Всеохоплююча демократизація і політизація охопили освітню сферу. Робилися спроби введення шкільного самоврядування, створювались учнівські та учительські комітети. Показником революційної ейфорії були наміри відкриття нових закладів освіти в умовах занепаду старих, та навіть створення Народного університету в умовах економічної та кадрової кризи. Все це свідчить про те, що мешканці Маріуполя у 1917 р. мали великі надії на освіту, як інструмент побудови нового вільного суспільства.

Література

1. Мариупольская жизнь. – 1917. – 12 марта.
2. Мариупольская жизнь. – 1917. – 25 марта.
3. Мариупольская жизнь. – 1917. – 27 марта.
4. Мариупольская жизнь. – 1917. – 28 марта.
5. Мариупольская жизнь. – 1917. – 30 марта.
6. Мариупольская жизнь. – 1917. – 31 марта.
7. Мариупольское слово. – 1917. – 1 июля.
8. Мариупольское слово. – 1917. – 8 июля.
9. Мариупольское слово. – 1917. – 15 июля.
10. Мариупольское слово. – 1917. – 20 июля.
11. Мариупольское слово. – 1917. – 22 июля.
12. Мариупольское слово. – 1917. – 1 августа.
13. Мариупольское слово. – 1917. – 7 августа.
14. Мариупольское слово. – 1917. – 8 августа.
15. Мариупольское слово. – 1917. – 11 августа.
16. Мариупольское слово. – 1917. – 15 августа.
17. Мариупольское слово. – 1917. – 19 августа.
18. Мариупольское слово. – 1917. – 15 октября.

УДК94(477.62-2)“1917/1920”(043)

Сегеда Д.А.

КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ МАРІУПОЛЯ У 1917 – 1920 рр.

Події Української революції вплинули на кожен аспект Маріупольського життя, і хоча більше за все це проявлялося у суспільних перетвореннях, не обійшлося й без змін у культурі. Відбулася значна активізація культурної діяльності. Найбільш активно розвивалися такі її галузі як кіно, театральне та музичне мистецтво. Вивчення тенденцій культурного розвитку Маріуполя тих часів актуально і в наші дні, адже на сьогодні, після Революції Гідності, культура нашого міста також переживає суттєві трансформації, ми можемо краще зрозуміти їх, якщо порівняти з тими, що були у минулому.

Мета роботи полягає у висвітленні особливостей розвитку культури Маріуполя в період 1917-1920 рр.

Серед дослідників, що приділяли увагу цьому питанню на особливу увагу заслуговує Лев Яруцький, який в своїх роботах «Мариупольская старина» та «Мариупольская мозайка» досить детально описує різні цікаві події у культурному житті Маріуполя тих часів. Що до джерельної бази, то найповніше події культури відображені в тогочасній газеті «Мариупольская жизнь», вона дає нам інформацію про театральні вистави, фільми що показували в ті часи музичні концерти та інші культурно-розважальні заходи.

Справжнє кіно прийшло в Маріуполь ще на початку ХХ століття, перший кінотеатр «Ілюзіон» був відкритий С. Подольним. З того часу воно швидко набуває популярності. Один за одним відкривалися нові кінотеатри – «ХХ век», «Одеон», «Прогрес», у 1917 році з'явилися «Колізей», «Гігант» [1], трохи пізніше, у 1918 році – «Ампір» [2]. Тематика фільмів була різноманітною, від класичної драми до історичної оповіді. Найбільшою ж популярністю користувалися фільми за участі тодішньої зірки кіно та театру Віри Холодної [3], найвідоміші з них «Пісня переможного кохання», «Життя за життя», «Діти Ванюшина», «Останнє танго» [4]. Проте, на жаль таке розмаїття проіснувало лише до 1919 року, за наказом радянського керівництва, що прийшло тоді до влади, всі кінотеатри країни були націоналізовані [5].

Ще одним аспектом культурного життя Маріуполя був театр. Незважаючи на революцію, цей вид мистецтва ніскільки не втратив популярності. Працювали, в основному, гастролуючі колективи, які давали концерти в нашому місті протягом багатьох років. Вистави проводилися в залі цирку братів Яковенко, «Солей», «Гротеск» [6], популярним місцем був театр в Олександрівському парку. Ставилася велика кількість різноманітних вистав: «Маскарад» Лермонтова, трагедії Шекспіра, та Шиллера, спектаклі «Моряки», «Нове життя», «Батько», загалом на сценах Маріуполя показували за місяць кілька десятків вистав [7].

Особливою подією в житті Маріупольського театрального мистецтва став приїзд у жовтні 1918 року Віри Холодної та Олега Руніча [8], їхній концерт відбувся у цирку братів Яковенко, це викликало величезний ажіотаж серед населення. Лев Ярудський, в одній зі своїх статей, так описує цю подію: «25 октября 1918 года мариупольцы штурмовали цирк братьев Яковенко, чтобы увидеть и услышать Веру Холодную. Штурмовали, хотя билеты были безумно дороги... свободных мест не было» [9]. З приходом до влади більшовиків багато театральних колективів зникли, репертуар сцен змінився, частіше грали п'єси що прославляли ідеї комунізму. Театр фактично почали перетворювати на інструмент пропаганди. У 1919 – 1920 роках додалася ще й загальнодержавна розруха, що також негативно вплинуло на загальний розвиток цієї галузі [10].

Зміни торкнулися й музичної сфери нашого міста, загалом можна відмітити що в роки революції ця частина культури розвивалася найбільше. Завдяки демократизації, почали відкриватися музичні навчальні заклади, зокрема музичне училище у серпні 1917 р. Гуртки та оркестри створювалися в школах, гімназіях, на підприємствах та навіть у військових частинах. Сценами для музичних виступів слугували приміщення ресторанів, готелів, театрів, кінотеатрів і т. д. Регулярно проводилися музичні вечори, бенефіси. Великою популярністю користувалися концерти у вже вищезгаданому Олександрівському парку. Музика супроводжувала покази деяких фільмів в літніх кінотеатрах, масові гуляння на свята, танцювальні вечори та інші розважальні заходи [11].

У місті виступали як місцеві, (струнний оркестр під управлінням Б.Г. Давидовича, духовий оркестр Б. Таїрова, струнний оркестр В. В. Петровського) [12], так і гастролуючі колективи (великий австрійський військовий оркестр, опереткова трупа Жозефа Річарда) [13]. Організацією концертів займалися різні музичні товариства, громадські об'єднання, це були: професійний союз музикантів Маріуполя, різні гуртки, національні культурні центри, піклувальні суспільства, батьківські комітети при навчальних закладах.

У 1919 – на початку 1920 року, через фактичний воєнний стан питання організації музичного життя міста відійшли на другий план. Концерти, в основному, проходили для солдат Червоної Армії або їх сімей. За наказом маріупольського ревкому у 1920 року багато діячів музики були мобілізовані. Посилилася централізація управління музичною сферою – організація концертів тепер переходить до Пролеткульту та різних профспілок. Репертуар також змінюється, надавалася перевага композиціям, які відображають революційні настрої, так наприклад, великої популярності набирають твори Л. Бетховена, М. Римського-Корсакова, творчість яких на переконання тодішньої влади відповідала комуністичним ідеям про свободу та рівність [14].

Таким чином, Українська революція призвела до значного поживлення культури в Маріуполі, демократичної трансформації, на її початку, дозволила мешканцям міста більш активно проявляти себе у творчій діяльності, що значно стимулювало її розвиток. Проте зі встановленням комуністичної влади культура все більш ідеологізувалася та почала перетворюватися на інструмент пропаганди.

Література

1. Яруцкий, Л. Д. Первый киносеанс // Мариупольская старина: Рассказы краеведа / Л.Д. Яруцкий. – Москва.: Советский писатель, 1991. – 430 с.
2. Газета «Мариупольская жизнь». – 1917 г. – 2 мая.
3. Яруцкий Л. Д. Единственная гастроль // Мариупольская мозаика / Л.Д. Яруцкий. – Мариуполь: Предприятие «Газета Приазовскийрабочий», 1998. – Т. 1.– С. 214
4. Мариупольская жизнь. – 1917 г. – 14 марта.
5. Хюреніна І.Ю. Культурна політика в Донбасі у 1920-30-і роки: мета, особливості, наслідки // Вісник Донецького університету. Сер. Б. Гуманітарні науки. – 1998. – №2. – С. 29.
6. Газета «Мариупольская жизнь». – 1917 г. – 15 марта.
7. Театр в Мариуполе // Мариуполь и егоокрестности: взгляд из XXI века / Р.П. Божко, Т.Ю. Були, Н.Н. Гашенко. – Изд. 2-е с измен. и доп. – Мариуполь: Рената, 2008. – С. 120.
8. Газета «Мариупольская жизнь». – 1918 г. – 24 октября.
9. Яруцкий Л.Д. Единственная гастроль. Вказ. праця. – С.43.
10. Хюреніна І.Ю. Вказ. праця. – С. 30.
11. Газета «Мариупольская жизнь». – 1917 г. – 5 марта.
12. Газета «Мариупольская жизнь». – 1917 г. – 12 марта.
13. Газета «Мариупольская жизнь». – 1917 г. – 5 мая.
14. Хюреніна І.Ю. Вказ. праця. – С. 30.

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА МЕШКАНЦІВ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я (ТРАВЕНЬ-ЧЕРВЕНЬ 1917 РР.)

З відреченням російського царя Миколи II від престолу у березні 1917 року та протягом усього року суспільство колишньої Російської імперії переважало деякі різкі зміни у соціальному та політичному житті громадян. Такі зміни простежуються на початку травня по кінець червня 1917 року на території Північного Приазов'я. Поведінка суспільства саме у цей період була більш вільною на відміну від часів імперської деспотії, і хоча Лютнева революція носила характер демократичної, але у суспільному житті серед таких змін часто мали негативні явища, а інколи з трагічними наслідками.

Необхідно охарактеризувати те як виявлялася девіантна поведінка у Північному Приазов'ї та загалом на території колишньої Російської імперії у травні-червні 1917 року.

Серед яскравих прикладів девіантної поведінки є хуліганство, але саме цікавим залишається той факт, що характер такої поведінки суспільства змінювався протягом двох місяців, помилковим буде твердження про те, що скоєння злочинних дій розгорталось саме у період травня-червня 1917 року, схожі події фіксувались і за часів правління царя Миколи II, але така поведінка переросла з менш трагічного дрібного хуліганства до жорстокого масового вбивства.

З початку травня до кінця червня 1917 року загострювалось криміногенне становище на території колишньої Російської імперії. Зростання випадків, пов'язаних з пограбуванням, збройним нападом, вбивством, чи навіть насильством у нетверезому стані стали для громадян майже звичним явищем. Усі ці дії можна охарактеризувати не інакше, як прояв девіантної поведінки в суспільстві, які несли за собою порушення закону, загально прийнятих норм моралі та людських жертв [1].

Характер та мотиви девіантної поведінки громадян був різний, за матеріалом газети «Мариупольское слово», за травень місяць, можна ствердження, що з 16 зафіксованих випадків такої поведінки, – 11 мали єдиний мотив – заволодіння чужим майном [1; 2; 3; 4]. Серед подібних злочинів були грабунки з не менш трагічними наслідками, так за матеріалами газети «Мариупольское слово» від 11 травня 1917 року, опублікувало наступне: «Вооруженный грабёж в квартире Д.Г. Розенталя 8-го мая в 2 часаночи, 1917 года. Жертвой вооруженных грабителей стал управляющий местным отделением Азовского Коммерческого банка – Д. Г. Розенталь. Сослов потерпевшего Д. Г. Розенталя, дело произошло следующим образом. Около 2-ч часов ночи Д. Г. Розенталь возвращался к себе на квартиру, находящуюся по Николаевской улице. Открыв парадную дверь, выходящую на улицу Д. Г. Розенталь прошёл в коридор тут же попал в прихожую комнату. Услышав в соседнейкомнатеккакой-то подозрительный шум, г. Розенталь осветил комнату электричеством, причём заметив посредине соседней комнаты двух воров. Как только зажглось электричество один изворов мгновенно подскочил к г. Розенталь нанёс ему железным ломом удар по голове, отчего г. Розенталь упал на пол, потеряв сознание. Как удалось выяснить, воры проникли в домсостороны двора, открыв одну изокон дома, запертоеглухойзадвизжкой. По предложению одного излиц, принадлежавших к составу управлениямилиции, решение г. Розенталя вызвано желанием грабителей помешать и поднять шум, который могбы повлечь задержание грабителей. Принятыми экстренными мерами удалось задержать 4-х лиц, подозреваемых в совершении кражи и в вооружённом грабеже в доме Д. Г. Розенталя. Как только в состоянии здоровья потерпевшего наступит улучшение, задержанные будут представлены ему для опознания. В данное время г. Розентальнаходится в городской больнице. Положение его докторами признано крайне тяжёлым, но безнадёжным. До вчерашнего дня и до 10 мая, резких перемен в состоянии здоровья г. Розенталя не было» [3].

З приводу цього у газеті від 13 травня 1917 року було оголошено про запровадження заходів безпеки для громадян. Далі говориться наступне: «В виду участившихся за последнее время случаев краж и ограблений, в районе 2 части города комиссаром, помощником комиссара и милиционерами производятся каждой ночью обходы улиц. Обходы совершаются с 10 час. вечера до 5 час. Утра, при чём задерживаются все подозрительные личности, бродящие по улицам. В течение последних 3 дней в комиссариате 2 части не поступало ни одного заявления о кражах» [4, с. 2].

Хоча, за матеріалом тієї ж газети від 13 травня 1917 року, були затримані грабіжники, зі слів співпрацівника органів правопорядку був зафіксований наступний факт «У проживающего по Бахмутской улице в собственном доме, К. Кечеджи неизвестными злоумышленниками был взломан висячий замок на дверях дома, были похищены золотые вещи и деньги на сумму 575 рублей. Совершившие эту кражу были задержаны милиционерами 3 части. Они оказались крестьянами – Феодором Новосельцовым, 26 лет, Гордеем Бацуберой, 22 лет, и известным вором Фёдором Бужанским, 25 лет. Задержанные грабители в

совершении кражи, однако, виновными себя не признали. Дело передано в распоряжение судебного следователя 2 участка Мариупольского уезда» [4, с. 3].

У той же день стався подібний випадок: «Заведующая польским детским приютом, находящимся по Константиновской улице, заявила что около 4 часов утра из незапертой квартиры неизвестными злоумышленниками было похищено бельё на сумму 250 рублей. Поиски похитителей производятся» [4].

В період з 16 по 29 травня було зафіксовано п'ять випадків крадіжок у Маріуполі та його околиць [5; 6; 10; 11; 12; 18]. Наприклад, один з них, за матеріалами газети було встановлено наступне: «В ночь на 18 мая была произведена кража со взломом на бакалейской лавки мариупольское общества потребителей, находящейся по Таганрогской улице полковника Кортме. По подозрению в совершении этой краже был задержан Матвей Ананьевский, который признал себя виновным в совершении кражи» [6].

Цікавим є також випадок з солдатом. За матеріалом газети зазначається: «20 мая по Константинопольской улице возле каменного склада, солдат 4 роты 24 пехотного запасного полка Иван Абрамов, в пьяном состоянии, покушался на убийство своей жены Наталии. Абрамов произвёл в свою жену 4 выстрела из браунинга, но ни одна из пуль не попала в неё. Абрамов препровождён в распоряжение коменданта города» [7].

До кінця травня можна навести безліч прикладів девіантної поведінки у місті, усі вони відрізняються за своїми характерними ознаками, мотивами та проявам жорстокості, але саме у червні місяці 1917 року на увагу привертає увагу той момент, що кількість зафіксованих випадків такої поведінки збільшилась порівняно з попереднім місяцем, за увесь місяць було зафіксовано понад 20 злочинних актів по відношенню до людини, за своїми характерними ознаками не відрізнялась від тих, що були скоєні у травні, а в деяких моментах і перевершували своєю оригінальністю [8; 9; 10].

Говорячи про певні порушення моральних принципів у суспільстві, слід зауважити, що самогубство можна характеризувати як прояв девіантної поведінки. Так, наприклад, трагічний випадок стався у Маріуполі: «6 червня 1917 року. На ст. Маріуполь возле семафора бросилась под пассажирский поезд № 32 Анна Маркова, девушка 16 лет. Несчастной отрезало голову и руки. При покойной найдена была залитая кровью записка, на которой она объясняет, что кончает жизнь самоубийством, так как не может вынести позор апричинённого её Анной Никитас в краже ящика, который по объяснению покойной, она купила за 50 копеек у своей подруги» [19].

Пізніше такі випадки чинилися все частіше, прикладом цього було і дезертирство, солдати, які представляли певну загрозу безпеки не тільки суспільству, але й безпеки тих самих громадян від зовнішніх ворогів. [15; 19; 20]. Деякі приклади не відрізнялися від подій травня за своїм характером скоєння, але той факт, що вони відбувалися, вже ставить у жах законслухняного громадянина [13; 14; 15; 20; 21; 22; 23].

Таким чином, криміногенне становище на теренах Північного Приазов'я посилювало суспільну нестабільність, зростання випадків пов'язаних з пограбуванням, збройним нападом, вбивством, дезертирством, самогубством, чи навіть насильством у нетверезому стані, стали для громадян майже звичним явищем, співпрацівники правочинних органів хоч і сприяли зменшенню випадків пов'язаних з порушення правопорядку, але їх діяльність була недостатньою у зв'язку з загостренням скоєння злочинних дій у період травня-червня 1917 року. Усі ці дії можна охарактеризувати не інакше, як прояв девіантної поведінки у суспільстві, інтенсивність яких збільшувалася до досить значного показника смертності та загострення суспільно-політичної кризи на венних регіонах, а також в наслідок цього вони ввели за собою порушення закону, загально прийнятих норм правил, моралі та людських жертв.

Література

1. Мариупольское слово. – 4 мая 1917 г. – № 26.
2. Мариупольское слово. – 5 мая 1917 г. – № 27.
3. Мариупольское слово. – 11 мая 1917 г. – № 31.
4. Мариупольское слово. – 13 мая 1917 г. – № 32.
5. Мариупольское слово. – 14 мая 1917 г. – № 33.
6. Мариупольское слово. – 16 мая 1917 г. – № 34.
7. Мариупольское слово. – 17 мая 1917 г. – № 35.
8. Мариупольское слово. – 18 мая 1917 г. – № 36.
9. Мариупольское слово. – 20 мая 1917 г. – № 38.
10. Мариупольское слово. – 26 мая 1917 г. – № 42.
11. Мариупольское слово. – 28 мая 1917 г. – № 44.
12. Мариупольское слово. – 31 мая 1917 г. – № 46.
13. Мариупольское слово. – 8 июня 1917 г. – № 53.
14. Мариупольское слово. – 9 июня 1917 г. – № 54.
15. Мариупольское слово. – 10 июня 1917 г. – № 55.
16. Мариупольское слово. – 11 июня 1917 г. – № 56.
17. Мариупольское слово. – 13 июня 1917 г. – № 57.

18. Мариупольское слово. – 16 июня 1917 г. – № 60.
19. Мариупольское слово. – 17 июня 1917 г. – № 61.
20. Мариупольское слово. – 20 июня 1917 г. – № 63.
21. Мариупольское слово. – 27 июня 1917 г. – № 69.
22. Мариупольское слово. – 28 июня 1917 г. – № 70.
23. Мариупольское слово. – 29 июня 1917 г. – № 71.

УДК 338.43(477.62-2)“1932”(043)

Татарінова І.В.

СТАН СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В МАРІУПОЛІ ТА ЙОГО ОКОЛИЦЯХ у 1932 р.

Економічна криза 1931-1932 рр., яка супроводжувалася голодуванням селянства хлібовиробних регіонів, не переконувала сталінську команду в Кремлі відмовитися від продрозверстки і вважати вироблену недержавними підприємствами продукцію їхньою власністю. Хлібозаготівельний план з урожаю 1932 р. формувався на попередніх засадах. Держава-комуна не бажала вступати у податкові відносини з сільськогосподарськими артілями як юридичними особами. Вона продовжувала вважати поставки хліба «першою заповіддю» селян [6].

Вже в січні – березні 1932 р. у різних районах сходу України почався голод. Заготівлі з урожаю 1931 р. тривали аж до весни 1932 р. У боротьбі за виконання хлібозаготівельного плану радянська влада залучила весь державний апарат примусу, включаючи місцеві партійні організації та міліцію. Держава тоді відібрала у селян всі продукти харчування, що спричинило голод з численними смертними випадками.

На теренах сучасного Приазов'я, в м. Маріуполі та околицях, вівся систематичний контроль за витрачанням хліба безпосередньо в крамницях. Відповідальність за це покладалася на членів правління. Газета «Приазовський пролетар» пропагувала активну боротьбу прокуратури та слідчих органів з тими, хто «розбазарює» хліб чи постачає крамницям більше норми, встановленої міськробкоопом. В газеті вказувалось на суворі покарання тим, хто не виконує рішення партії й зриває плани уряду [1].

В газеті «Приазовський пролетар» за березень 1932 р. вказується на ганебні відставання в сільському секторі та невиконання плану першої п'ятиденки березня. Найбільш низькі результати показали Чермалицька, Сартанська, Мангуська, Урзуфська сільради. Керівництво рішуче заявляло про покладення краю такої безвідповідальності сільрад та системі споживчої кооперації [2].

Газета повідомляла про те, що на 28 березня 1932 р. призначена повна перевірка забезпеченості артілей усім необхідним засівним матеріалом, відбувається прикріплення коней та налаштування реманенту. Керівництво викликає бригадирів з сількорами для проведення самоперевірки готовності до сівби. А вже на 1-ше квітня планується пробний виїзд в поле [2].

В умовах утворення насінньових фондів, керівництво усіляко намагалось зганьбити відстаючі артілі. Так, навесні 1932 р., був заклик до мобілізації колгоспних мас для вишукування зерна та ярової пшениці в Чермалицькій артілі, яка своєчасно не підготувала насіння до засіву [2].

Партія встановлювала для кожної бригади терміни, за які слід було встигнути засіяти певну площу й повідомити про це керівництво. Так, в рапорті за 28 квітня 1932 р., повідомлялось про точну дату виконання завдань молочної ферми ЗРК «Льїч». В документі вказувався не тільки об'єм зробленої праці, а й час, що уточнювався до хвилини [3].

У випуску газети від 28 червня був опублікований заклик до захисту ланів від посухи. Керівництво вказувало, що саме через несприятливі погодні умови та кепську обробку, на родючих ґрунтах Приазов'я, спостерігається поганий збір врожаю. Партійні та комсомольські організації, вся колгоспна маса повинні розгорнути масову роботу на боротьбу з посухою [4].

«Приазовський пролетар» за серпень 1932 р. повідомляв про «естафети» артілей, які змагались за валовий прибуток врожайності. Так, ялтинські артілі «Фос», «Червоний Борець», «Першого травня» висували одна одній збільшені вимоги від встановленого мінімуму. Колгоспники, бригадири, польовики, підписавши соцумови, мали повністю відпрацювати плани й виконати свої обов'язки [5].

Голова комуни ім. Жовтня (Маріупольський р-н) Дудков сказав: «План хлібозаготівель не можна виконати. Виконавши його, ми залишимо членів комуни без продовольства і залишимося без насіння» [6].

Новий план хлібозаготівель зменшувався на 40 млн. пудів проти попереднього. Проте і у зменшеному вигляді він був явно непосильним для деградуючого сільського господарства республіки [6].

Отже, одночасно з відмовою від продрозверстки, тобто від наміру будувати суспільство на засадах безгрошового продуктообміну між містом та селом, Й. Сталін завдавав свій «сокрушительный удар» по голодуючому українському селянству. Впродовж трьох років воно знаходилося в епіцентрі репресивної політики. На переламі 1932- 1933 рр. чекісти реєстрували зростаючий повстанський потенціал українських

селян, не кажучи вже про їхню рішучу відмову брати участь в сільськогосподарських кампаніях, й передусім – у посівній кампанії 1933 р [6].

Аграрна політика Кремля, як стверджували відповідальні працівники районної і сільської ланок, заводила в глухий кут: голодні селяни відмовлялися працювати. Проте, Сталін сподівався переломити хід подій посиленням репресій [6].

Головною особливістю східних областей, а саме Приазов'я було те, що цей регіон був найбільш аграрним і економічно багатим в Україні і тому основна увага прискорених соціалістичних змін концентрувалася на реалізації політики більшовицької влади саме на цій території.

Література

1. Приазовський пролетар. – 1932. – 1 січня.
2. Приазовський пролетар. – 1932. – 28 березня.
3. Приазовський пролетар. – 1932. – 28 квітня.
4. Приазовський пролетар. – 1932. – 28 червня.
5. Приазовський пролетар. – 1932. – 1 серпня.
6. Кульчицький С. Колективізація сільського господарства на Донбасі: 1928-1938 : науково-популярна література / С. Кульчицький. – К. : Ін-т історії України НАНУ, 2015. – 186 с.

УДК94(477.62-2Мар)“1917”(043)

Харахурсах В.Е.

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ СОЮЗ ГРЕЦЬКОГО НАРОДУ ТА ЙОГО СТАВЛЕННЯ ДО УНР

Питання про ставлення Маріупольського Союзу грецького народу (далі – МСГН) до Української Народної Республіки становить для істориків безумовний науковий інтерес, оскільки дозволяє простежити розвиток демократичних процесів, які відбувались в Приазов'ї в 1917 р. Особливістю цих процесів в Приазов'ї було те, що важливу роль у них відігравали національні меншини, серед яких і греки. Лютнева революція дала потужний поштовх для розвитку національних рухів народів Російської імперії, у тому числі і активізації грецького національного руху. Особливо важливим і актуальним питанням в контексті переоцінки історії нашого краю є взаємини маріупольських греків і уряду УНР.

Варто зазначити, що ця тема не була предметом окремого історичного дослідження. Певною мірою розглянули питання щодо громадської активності греків у період революції С. Ялі у праці «Греки в УСРР» [9], Л. Якубова в своїй роботі «Маріупольські греки: етнічна історія» [8] і В. Романцов в ряді своїх наукових статей про революційні роки в Маріупольському повіті [7]. У зв'язку з цим з'являється необхідність більш детально розвинути цю тему і висвітлити взаємовідносини всеукраїнського національного уряду і МСГН, який виступав від імені греків Приазов'я.

Російська революція, що почалася в лютому 1917 р поклала початок національним революціям в різних частинах Російської імперії, серед яких була і Українська революція, вплив якої в Маріупольському повіті був значним. Формування громадянської позиції жителів повіту призводило до утворення організацій, політичних партій та національних об'єднань, які піднімали не тільки культурні, а й політичні питання [7, с. 89]. Як вже було сказано, тривалий час грецький національний рух в Російській імперії значно відставав від національних рухів інших народів. Ситуація змінилася, коли 29 червня-10 липня 1917 в Таганрозі відбувався Всеросійський еллінський з'їзд, який закликав греків об'єднуватися в різних куточках країни в національні організації з метою захисту своїх правових і національно-культурних інтересів [6, с. 438], [8, с. 58]. Для полегшення координування таких об'єднань була створена Центральна рада всеросійського союзу еллінів, яка 20 листопада 1917 г. випустила повторний заклик до об'єднання – «К грекам России». Аналізуючи дані події, ми можемо зробити висновок, що початкове узагальнення основних питань національного розвитку греків було зроблено ще в середині літа 1917 р

Ще однією важливою подією, вже на території України, було проведення Української Центральною радою 8-15 вересня З'їзду народів, на якому обговорювалися проблеми забезпечення прав національних меншин. На жаль, серед близько 50-ти делегатів не було жодного від маріупольських греків. Постанова З'їзду «Про національно-персональну автономію» [2] безпосередньо зачіпала інтереси всіх національних меншин на території України, в тому числі і приазовських греків [8, с. 58-59].

Однак греки Приазов'я до цього часу все ще залишалися осторонь від національно-демократичного руху. Безпосереднім поштовхом для створення Маріупольської національної організації стала новина про збройне захоплення влади більшовиками в Петрограді [8, с. 59]. На початку листопада 1917 р Маріуполі зібралася ініціативна група, яка обговорювала можливість створення такої національної організації. Обговорення тривало 10 листопада 1917 на зборах представників волосних грецьких товариств. Результатом стало оголошення 12 листопада 1917 року про створення МСГН, головою якого був обраний І.Я. Пічахчи [3]. Остаточне оформлення союзу завершилося на з'їзді представників грецького народу Маріуполя і Маріупольського повіту, який почав свою роботу 2 грудня 1917 р. під головуванням педагога

з с. Мангуш – Ходова К. М., одного з організаторів союзу. Всього на з'їзді було зареєстровано 43 делегата: 6 представників рад селянських делегатів, 21 – волосних земств, 10 – сільських сходів; також на з'їзді були присутні представники «Союзу греків-нащадків вихідців з Криму» [6, с. 435].

З'їзд представників грецького народу Маріуполя і Маріупольського повіту 2 грудня 1917 р. є ключовим для аналізу поглядів МСГН щодо багатьох проблем. На цьому з'їзді широко обговорювалися соціально-економічні питання. Наприклад, земельне питання (рішення про передачу всіх земель, що належать і оброблюються греками, в грецький національний фонд, причому форма землекористування повинна була визначатися самими греками, «без втручання інших народностей»). Всі греки, що проживають в Маріуполі і Маріупольському повіті, повинні були приєднатися до союзу. Також з'їзд прийшов до висновку, що грекам, які проживають в межах повіту, необхідна автономія в економічній, адміністративній, фінансовій, релігійній, освітній та культурній сферах [6, с. 442].

Окремим пунктом на порядку денному з'їзду стояло обговорення делегатами питання про ставлення до Української Народної Республіки і III Універсалу УЦР. Точки зору на це питання у учасників з'їзду розділилися. Одна група, на чолі з І.Я. Пічахчи, – головою МСГН, – вважала, що маріупольським грекам за цілою низкою причин вигідно приєднатися до України. З цією думкою не погоджувався Н.С. Костаманов і деякі інші делегати, які пропонували утворити з Маріуполя з його повітом вільне місто, за прикладом Одеси, не беручи участі у виборах до Українських Установчих зборів [6, с. 444-445].

В ході дискусії І.Я. Пічахчи ґрунтовно аргументував свою позицію. Він вважав, що через відсутність на той час Всеросійського уряду (Тимчасовий уряд був повалений, а Рада Народних Комісарів визнавалася лише малою частиною населення країни) визнавати можна було тільки УНР, тому що вона не тільки існувала фактично, але була визнана Тимчасовим урядом і іншими російськими народностями не заперечувалася. На заяву УНР про включення до свого складу Катеринославської губернії ніяких заперечень не було, в тому числі і від Південно-Східного Союзу козачих військ (далі – ПССКВ), який теж міг претендувати на ці території. Тому протистояти в даному випадку намірам УНР – значить боротися проти України, як державної одиниці. Також І.Я. Пічахчи не вважав вірною позицію Н.С. Костаманова, який хотів утворити з Маріуполя вільне місто, тому що в місті греки на той момент були вже в меншості. Якщо в даному випадку Маріуполь отримав би статус вільного міста, то, на думку І.Я. Пічахчи, це принесло би приазовським грекам не спокій і порядок, а внутрішні чвари і боротьбу за владу; вони все одно не змогли б вести діяльність в напрямку покращення своїх матеріальних і культурних умов. У своєму виступі голова МСГН порівнював вигоду приєднання до УНР і до ПССКВ. Ставлення останнього до національних автономій невідомо, в той час, як УЦР в своєму III Універсалі проголосила національно-персональну автономію народностей України: «Український народ сам Довгі роки боровся за свою національну волю І, нині її здобувши, буде твердо охороняти волю національного розвитку всіх народностей на Україні суціль, тому оповіщаємо, що народам: великоруському, єврейському, польському та іншим на Україні признаємо національно-персональну автономію для забезпечення їм права и свободи самоврядування у справах для їх національного життя» [1]. Ще одним вагомим аргументом був той факт, що Україна багата на природні ресурси і має розвинену промисловість. Виступ І.Я. Пічахчи переконало делегатів з'їзду визнати київську владу УНР і включення Маріуполя і Маріупольського повіту до складу України [6, с. 445]. Важливо відзначити, що МСГН ще за місяць до цього з'їзду вже налагоджував відносини з Генеральним секретаріатом УНР, який на початку листопада 1917 р. визнав право грецького народу на національну автономію [4], [5].

Пізніше з'їзд МСГН як контрреволюційний був розігнаний Червоною гвардією. Що дивно, ця подія не справила ніякого резонансу серед грецького населення повіту. Це говорить нам про те, що грецький національний рух існував в цей період в першу чергу за рахунок інтелігенції і поки що не підтримувався грецьким селянством Маріупольського повіту. МСГН припинив своє існування через місяць після свого заснування і на вибори до Українських Установчих зборів своїх кандидатів греки не відправили [8, с. 61-62]. Проте МСГН зіграв свою роль в об'єднанні малозабезпечених міських і сільських жителів, які бачили в національній організації можливість пом'якшення соціальної прірви і протистояння більшовикам, які на початок 1918 р. міцно захопили владу в Маріуполі. Однак в повіті в основному все ще зберігалася попередня система управління. Через це назрівали нові протиріччя, які ось-ось повинні були вилитися в громадянську війну. Мирний етап революційного процесу в Приазов'ї припинився.

Таким чином, можна зробити висновок, що греки, які восени 1917 р. в Приазов'ї активно включились в громадське життя і створили національну організацію МСГН, хоч і після тривалої дискусії, але визнали над собою владу УНР та підтримали III Універсал УЦР. Це дає нам змогу побачити, що грецька інтелігенція вбачала себе в першу чергу частиною України і визнавала приналежність приазовських земель до неї, відмовляючись визнавати владу РНК чи ПССКВ.

Література

1. III Універсал Української Центральної ради від 7(20) листопада 1917 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/universal-3.html>.

2. Закон Украинской Центральной рады о национально-персональной автономии // Калоеров С.А. Документы по истории греков Приазовья в послереформенной царской России в 4 томах / Т. 3 – Харьков: НТМТ, 2016. – С. 450-452.
3. Объявление о создании Мариупольского Союза греческого народа от 12 ноября 1917 г. // Калоеров С. А. Документы по истории греков Приазовья в послереформенной царской России в 4 томах / Т. 3 – Харьков: НТМТ, 2016. – С. 432.
4. Письмо Совета Мариупольского Союза греческого народа Украинской Центральной раде с благодарностью за признание права греческого народа на национальную автономию от 26 ноября 1917 г. // Калоеров С. А. Документы по истории греков Приазовья в послереформенной царской России в 4 томах / Т. 3 – Харьков: НТМТ, 2016. – С. 433-434.
5. Поздравительная телеграмма Генерального секретариата по национальным делам Украинской Центральной Республики организационному собранию Мариупольского союза греческого народа от ноября 1917 г. // Калоеров С. А. Документы по истории греков Приазовья в послереформенной царской России в 4 томах / Т. 3 – Харьков: НТМТ, 2016. – С. 433.
6. Протокол заседания съезда представителей греческого народа г. Мариуполя и Мариупольского уезда от 2 декабря 1917 г. // Калоеров С. А. Документы по истории греков Приазовья в послереформенной царской России в 4 томах / Т. 3 – Харьков: НТМТ, 2016. – С. 434-449.
7. Романцов В. М. Демократичні перетворення в Маріуполі на початку революції 1917 р. / В.М. Романцов // Вісник МДУ Серія: Історія. Політологія, 2015, випуск №12. – Маріуполь, 2015. – С.88-95.
8. Якубова Л. Маріупольські греки (етнічна історія): 1778 р. – початок 30-х років ХХ ст./ Л. Якубова. – К.: Інститут історії України НАНУ, 1999. – 331 с.
9. Яли. С. Греки в УСРР / С. Ялі. – Харків, 1931 – 208 с.

УДК 930.1(477):94(477.5)“1858-1860”(043)

Шаргородський В.В.

КАТЕРИНОСЛАВСЬКИЙ ГУБЕРНСЬКИЙ ДВОРЯНСЬКИЙ КОМІТЕТ (1858 – 1860 рр.)

Вивчення та аналіз ролі дворянства у втіленні селянської реформи 1861 р. у Російській імперії загалом і зокрема у Катеринославській губернії надає змогу ретроспективно оцінити значення діяльності локальних українських еліт, які й сьогодні впливають на політичні процеси країни. Є необхідність з'ясувати характер дій представників панівного стану імперії для того, щоб прояснити сутність і зміст соціальних процесів, які спричинили подальший розвиток держави у цілому.

Мета розгляду – з'ясування внеску Катеринославського губернського дворянського комітету (1858 – 1860 рр.) у розробку проектів селянської реформи.

Наукова розробка нашого предмету розгляду представлена чималою кількістю досліджень сучасних українських істориків. Серед них заслуговують на увагу праці Л. Циганенко [1], Н. Темірової [2], С. Абукова [3], Н. Доброгорської [4], Д. Бойко [5], І. Кочергіна [6].

Вихідною ланкою скасування кріпацтва стало утворення губернських дворянських комітетів для складання проекту правил із проведення Селянської реформи. Катеринославські дворяни також створили подібний комітет і перед цим вони намагалися отримати дозвіл на його відкриття. У рескрипті, де містився дозвіл імператора, вказувалися умови його функціонування. Дворянський комітет мав очолити губернський предводитель дворянства (в.о. губернського предводителя дворянства Нечаєв Гліб Васильович). Членів оо його складу від кожного повіту обирали дворяни, які володіли маєтками. Двох членів мав обрати з числа досвідчених поміщиків губернатор та затвердити генерал-губернатор. Такої честі удостоїлися Г. Коростовцев та М. Павлов). За умовами імператорського рескрипту одразу після відкриття комітет мав приступити до складання докладного проекту положення про устрій та поліпшення побуту поміщицьких селян губернії, звертаючи увагу на головні засади [7, с. 154; 6, с. 436 – 437; 8, с. 227]. Складений комітетом проект відправлявся до міністра внутрішніх справ, який передавав його імператору на розгляд [7, с. 155]. У спогадах сенатора Я. Соловйова, голови земського відділу МВС, члена Редакційних комісії, відобразились прагнення поміщиків Катеринославської губернії – повільне (тобто протягом тривалого часу) скасування чинної залежності селян від поміщиків [9].

Утворений комітет у губернії за рескриптом отримав і розпорядження начальства, у якому міністр внутрішніх справ С. Ланской повідомляв, що Олександр II повелів поширювати усю офіційну документацію, пов'язану з селянським питанням, і на новоутворену установу [10, с. 172]. Міністр надав інструкції стосовно деяких істотних питань для допомоги в обговоренні у комітетах і зазначив, що дворянство має знаходити найбільш прості та зручні в застосуванні способи задля «поступового та правильного переходу селян до остаточного облаштування їхнього побуту» [10, с. 173 – 174].

Частина катеринославських поміщиків розраховувала на те, що від уряду вони отримають секретні циркуляри, про які відомо буде тільки їм, а саме ж проведення реформи затягнеться на тривалий час і в цілому існуючий порядок справ не зміниться. Поміщик Д. Гнедін у своїх спогадах зазначав, що існувало дві групи в середовищі Катеринославських дворян-землевласників. Одна з них вважала проведення реформи необхідною для посилення держави, друга – вбачала в перетворенні порушення прав їхньої власності, пропонувала для запобігання селянських заворушень впровадити жорстких заходів, щоб посилити поміщицьку владу на селі та зачекати зі звільненням кріпаків ще якийсь час [9].

Члени губернського комітету розробили проект, який розглядався Редакційними комісіями. Слід відзначити, коли комісії ще не підготували Положення, почалися з їзди депутатів із усієї імперії, які представляли інтереси губернських комітетів, що розподілялися на дві групи – 1 і 2 «призыва» [8, с. 225]. Перший відбувся у 1859 р., а другий – на початку 1860 р., у якому активну участь мали депутати від Катеринославського губернського комітету – Андрій Миклашевський і Олександр Поль. 1 лютого 1860 р. у Зимовому палаці відбулася аудієнція імператора з Катеринославським губернським предводителем Г. Нечаєвим, яка у продемонструвала прагнення катеринославського дворянства відстояти свої інтереси селянському питанні. Нечаєв передає сподівання дворян на те, що їхні інтереси будуть огорожені та захищені, на що імператор відповів: «все ще буде переглянуто» [8, с. 226 – 227].

Отже, протягом 1858 – 1860 рр. у Катеринославському дворянському губернському комітеті відбувалося обговорення і підготовка проекту з облаштування побуту селян, тому можна зробити висновок, що роль катеринославських дворян у реалізації Селянської реформи була значущою та важливою для подальшого ходу перетворень у соціальній сфері життя суспільства. Дворяни прагнули бути активними учасниками вирішення селянського питання. Вони вважали звільнення селянства від кріпосної залежності великою жертвою на благо держави.

Література

1. Циганенко Л. Ф. Дворянство Півдня України (друга половина XVIII ст. – 1917 р.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора істор. наук: 07.00.01 «Історія України» / Л. Ф. Циганенко. – Переяслав-Хмельницький, 2010. – 48 с.
2. Темірова Н. Р. Поміщики України в 1961–1917 рр.: соціально-економічна еволюція / Н. Р. Темірова. – Донецьк: ДонНУ, 2003. – 319 с.
3. Абуков С. Н. Помісне дворянство Катеринославської губернії 1877–1905 рр.: соціально-економічний вимір: дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: 07.00.01 / Абуков Сергій Навільович. – Донецьк, 2011. – 246 с.
4. Доброгорська Н. В. Позиції катеринославського дворянства в обговоренні селянської реформи 1861 р [Електронний ресурс]. – Режим доступу з: http://chitalka.net.ua/textbooks/1/p_5660.html.
5. Бойко Д. О. Материалы к истории Екатеринославского Дворянства. 1784 – 2014 / Д. О. Бойко. – Запорожье, 2014. – 652 с.
6. Кочергін І. О. Катеринославське дворянство в умовах трансформації соціальних відносин (друга половина XIX – початок XX ст.): дис. на здобуття наук. ступеня доктора іст. наук: 07.00.01 / Кочергін Ігор Олександрович. – Дніпро, 2016. – 449 с.
7. Высочайший рескрипт Новороссийскому и Бессарабскому Генерал-Губернатору // Екатеринославские губернские ведомости. – 1858. – 26 апреля. – №17. – С. 154 – 155.
8. Миклашевский А. М. Воспоминания одного депутата из губернских комитетов, вызванных в Петербург в 1860 г. до обнародования манифеста об освобождении крестьян / А. М. Миклашевский // Екатеринославский юбилейный листок. – 1887. – 30 мая. – № 24. – С. 225-227.
9. Ребрин И. А. Крестьянская реформа в Екатеринославской губернии (исторический очерк) / И.А. Ребрин // Екатеринославская губерния. Памятная книжка и адрес-календарь 1903 года. – Екатеринослав: Типо-Литография Губернского Правления, 1903. – Вып. 3. – С. 1 – 305.
10. Распоряжение начальства // Екатеринославские губернские ведомости. – 1858. – 10 мая. – №19. – С. 172 – 174.

УДК 061.23(477.62-2)“1917”(043)

Щекутьєв О.М.

УЧАСТЬ МЕШКАНЦІВ МАРІУПОЛЯ У ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ (1917 р.)

Національні протиріччя були одним з чинників розгортання Російської демократичної революції 1917 р. Царська влада придушувала створення як національних, так і професійних громадських організацій. До початку революції у поліетнічному Маріуполі функціонували лише два грецьких товариства: Товариство маріупольських греків-нащадків вихідців з Криму та Грецьке благодійне товариство [15, с. 132-133].

Хвиля ейфорії, яка охопила людей на початку революції, формування в них громадянської свідомості, а також необхідність забезпечення їхніх національно-культурних потреб призвели до того, що протягом весни 1917 р. у Маріуполі з'явилися національні організації [14, с. 90]. Саме на весну 1917 р. припадає час найбільшої активізації громадського життя, що виражалося у масових демонстраціях, загальних зібраннях міських громадських організацій. За повідомленням газети «Маріупольская жизнь» 6 березня відбулося об'єднане засідання громадських організацій та Ради робітничих депутатів [2].

Протягом березня 1917 р. під впливом Української революції в Маріуполі формувалося українське товариство [1, с. 282]. Газета «Маріупольская жизнь» повідомляє, що на 25 березня було призначено загальне зібрання українського товариства заводів «Нікополь» та «Провіданс», на якому вирішувалося питання прийому нових членів [5]. Про активізацію українського руху у Маріуполі свідчить той факт, що у березні-квітні було відновлено діяльність місцевої «Просвіти».

11 березня відбулося загальне зібрання маріупольського вірменського комітету. Як зазначає «Маріупольская жизнь» на зібранні були присутні «почти все находящиеся в Маріуполе армяне». На засіданні обрали нового голову комітету, обрали делегатів до Виконавчого комітету, а також зібрали пожертви для вірменів – «борцов за свободу» [4].

На березень 1917 р. припало створення спілки жінок Маріуполя та його повіту. Початок створенню спілки поклала відозва, яка була подана у газеті «Маріупольская жизнь» за ініціативи групи жінок на чолі з А.І. Псалті [3]. Перше зібрання спілки жінок Маріуполя відбулося 15 березня, а вже 22 березня було створено їх спілку, до якої одразу увійшло більше двохсот членів. Було прийнято статут, піднято питання про членські внески та великодіні подарунки для солдатів [5].

У діяльності національних та жіночих об'єднань чільне місце посідала підготовка концертів та національних вечорів, що значним чином вплинули на повсякденне життя мешканців Маріуполя. 2 травня відбувся перший концерт спілки жінок. «Маріупольская жизнь» уважно стежила за підготовкою та проведенням єврейського національного вечора 22 липня, який влаштувала єврейська організація «Цейре-Ціон» [9]. Зал театру «Континенталь» був переповнений, було зібрано 1200 рублів. Половина цих коштів пішла на допомогу євреям, що постраждали від війни, 40% – у фонд організації, а 10% – культурно-просвітницькій організації «Тарбут» [11]. Концерти грали важливу роль у культурно-просвітницькій та благодійній діяльності громадських організацій.

Хвиля революційного піднесення весни змінилася відносним затишшям літа 1917 р. Громадські організації організували концерти, загальні зібрання та вийшли за рамки культурно-просвітницької діяльності, брали активну участь у політичному житті Маріуполя, готуючись до виборів до міської думи. Це питання виходить на перший план влітку 1917 р. Воно стояло на зібранні «Просвіти» 22 липня [9]. Правління спілки жінок 28 липня збирало екстрене засідання, щоб обговорити участь у виборах [11]. Активно готувалися до виборів і єврейські організації, зокрема Маріупольське позапартійне єврейське демократичне об'єднання. Ця підготовка співпала з виборами до єврейської общини [10].

Важливу роль у громадському житті Маріуполя відігравали також професійні громадські організації, зокрема учительські. На 29 березня було заплановано загальне зібрання маріупольського педагогічного комітету [6]. Маріупольський відділ всеросійської учительської спілки на чолі з І.П. Коваленком 1 липня провів свій III з'їзд, у якому взяли участь близько 300 учителів. Благодійністю відзначилася єврейська учительська організація [7].

В умовах війни суспільно важливою була професія пекаря, тому відбувалися загальні зібрання спілки хлібопекарів-господарів, на яких обговорювалися ціни на хліб та борги міста перед пекарями [13]. Виникали професійні спілки працівників різних професій, проводилися їхні загальні зібрання, зокрема фельдшерів [12] та фармацевтів. На 19 липня було заплановано загальне зібрання спілки земських службовців, організоване її виконавчим комітетом [8].

Отже, в умовах демократизації суспільного життя серед поліетнічного населення Маріуполя відбувалося національне відродження української, єврейської, вірменської спільнот, протягом березня 1917 р. було сформовано національні товариства, відновлено діяльність товариства «Просвіта». Культурно-просвітницька діяльність цих організацій знайшла відображення в організації концертів та національних вечорів, які збирали багато мешканців міста, впливаючи на їх повсякденне життя та культурний розвиток. До громадського життя активно долучилися жінки, створивши власну спілку. Важливе місце посідала благодійна діяльність: прибуток з концертів йшов на допомогу постраждалим від війни. Влітку 1917 р. громадські організації звернули свою увагу на участь у політичному житті Маріуполя, підготовку до виборів у міську думу. Поруч із національними організаціями розвивалися професійні спілки. Чільне місце у громадському житті Маріуполя посідали вчителі.

Література

1. Маріуполь и его окрестности: взгляд из XXI века. / Р.П. Божко, Т.Ю. Були, Н.Н. Гашенко и др. – Маріуполь: Рената, 2006. – 356 с.
2. Маріупольская жизнь. – 1917. – 8 марта.
3. Маріупольская жизнь. – 1917. – 15 марта.

4. Мариупольская жизнь. – 1917. – 16 марта.
5. Мариупольская жизнь. – 1917. – 25 марта.
6. Мариупольская жизнь. – 1917. – 28 марта.
7. Мариупольское слово. – 1917. – 12 июля.
8. Мариупольское слово. – 1917. – 18 июля.
9. Мариупольское слово. – 1917. – 22 июля.
10. Мариупольское слово. – 1917. – 27 июля.
11. Мариупольское слово. – 1917. – 28 июля.
12. Мариупольское слово. – 1917. – 1 августа.
13. Мариупольское слово. – 1917. – 10 августа.
14. Романцов В.М. Демократичні перетворення в Маріуполі на початку революції 1917 р. / В.М. Романцов // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. – 2015. – Вип. 12. – С. 88 – 95.
15. Романцов В.М. Етнополітичні та етнокультурні процеси в Маріуполі на початку демократичної революції 1917 р. Історичні уроки для сучасності / В.М. Романцов // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. – 2016. – Вип. 16. – С. 131 – 138.

СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ»

УДК 327.7 БРІКС(043)
Альошина М.С.

ЦІЛІ ЧЛЕНСТВА ІНДІЇ В БРІКС

Світова система з початку третього тисячоліття характеризується формуванням нових інтеграційних об'єднань. Ця тенденція визначає можливість активної участі будь-якої країни одночасно в декількох двосторонніх і багатосторонніх угрупованнях і об'єднаннях. Зацікавленість в участі в нових формуваннях проявляють держави різних категорій і масштабів, різного природного, економічного, людського, військового потенціалу, що відносяться до розряду розвинених країн і країн, що розвиваються, великі держави і наддержави, сусідні, суміжні або розташовані в тисячах кілометрів один від одного. До міжнародних об'єднань нового типу належать політичні неформальні клуби, серед яких особливе місце займає БРІКС як об'єднання країн з економіками, що розвиваються швидкими темпами.

БРІКС є аббревіатурою асоціації п'яти основних країн, що розвиваються: Бразилії, Росії, Індії, Китаю та ПАР. БРІКС – це міждержавне об'єднання, але не офіційно оформлена структура, на зразок НАТО або ООН. У неї немає єдиного координаційного центру, штаб-квартири. Разом з тим досить часто вона іменується «організацією». Країни БРІКС розташовані на трьох континентах і становлять близько 45% населення всієї планети. Їх сукупний ВВП за паритетом купівельної спроможності – це 25% світового ВВП [1].

Група була спочатку відома як «БРІК» перед включенням Південній Африці в 2010 році. Члени БРІКС відрізняються своїми великими економіками і мають значний регіональний, а в окремих випадках і міжнародний вплив. Раніше ці держави зосереджували зусилля на такому секторі економіки, як сталеливарне виробництво. І понині країни-члени БРІКС грають ключову роль у виробництві і постачаннях на світовому ринку сталі.

Індія є однією з країн-засновниць БРІКС та бере активну участь в діяльності цього об'єднання. Ще до моменту заснування БРІКС виникали коаліції, що носять регіональний характер; зокрема це група ІБСА (Індія, Бразилія, Південна Африка), а також РВК (Росія, Індія, Китай), що склали пізніше ядро БРІКС [2].

У середньостроковому і довгостроковому контексті Індія наближається до статусу великої держави, відповідного її значному людському (друге місце в світі після Китаю за чисельністю населення – понад 1,2 млрд. чол.), природньому, економічному, політичному і військовому потенціалу. Вона робить значний внесок у баланс світових і регіональних військово-політичних і стратегічних сил і де-факто є ядерною державою.

Приєднання Індії до БРІКС було обумовлено як політичними, так і економічними цілями цієї держави. Відомий індійський політик і політолог Шившанкар Менон бачить три причини, за якими Індія зацікавлена в участі в БРІКС. Перша – це можливість регулярного обміну думками керівників п'яти країн з проблем глобальної фінансової та економічної ситуації. Друга – це участь у підготовчій роботі, яка здійснюється на рівні «другої доріжки» і зустрічах на академічному рівні, розробці методів і шляхів співпраці, і т.д. Третя – це можливість коригування точок зору лідерів з основних питань світової політики [2].

Головний інтерес Індії в БРІКС пов'язаний з політичними цілями. Використовуючи неформальний характер цього об'єднання, Індія може просувати свої інтереси на міжнародному рівні без значних політичних і поки економічних витрат. Політична складова приєднання до БРІКС – це прагнення Делі грати глобальну роль. Жодна інша міжнародна організація, членом якої є Індія, не забезпечить реалізацію цієї мети, адже Індія не включена до постійного складу Ради Безпеки ООН, а ШОС – це регіональна організація, а не глобальна. З огляду на це, Індія надає великого значення взаємодії в рамках БРІКС, розглядаючи її як платформу для координації, консультацій і співпраці з актуальних питань міжнародного розвитку [3].

Об'єднання БРІКС цікаво для Індії також тому, що воно дає індійцям можливість продовжити свій курс лавірування між альянсами і союзами, можливість і далі вибудовувати відносини з державами, які знаходяться в конфлікті один з одним. Одночасно зі зближенням з США, Індія продовжує розвивати відносини з Росією і покращувати взаємодію із своїм регіональним суперником – Китаєм [4].

Завдяки членству в БРІКС Індія стала активно розвивати співпрацю з інтеграційними групами, в які входять її партнери по організації. Так, Індія вступила в переговори про доступ до зони вільної торгівлі ЄАЕС. Індія також співпрацює з Бразилією і МЕРКОСУР, уклавши спеціальну угоду про вільну торгівлю в 2004 р.

Завдяки БРІКС Індія вважає, що здатна чинити більший вплив на підтримання регіональної безпеки. В рамках БРІКС стали реальністю тристоронні угоди між Індією, Китаєм і Росією, які важливі для Євразії в цілому і забезпечення безпеки в регіоні. При цьому Індія періодично проявляє заклопотаність військовим співробітництвом Росії і Пакистану.

Проте, БРІКС прагне до обговорення і проблем глобальної безпеки. На цьому шляху виникають проблеми. Наприклад, зберігаються певні розбіжності з питання міжнародної політики. Наприклад, Китай і Росія наклали вето на резолюцію про втручання в справи Сирії, проте Індія, ПАР і Бразилія вважали за краще утриматися [1].

В Індії вважають, що однією з основних проблем, що вимагають вироблення загального підходу країн БРІКС, є проблема енергетичної безпеки, з огляду на те, що Росія – це найбільший виробник енергоносіїв, а Китай і Індія – найбільші споживачі. У Бразилії є перспективи увійти в десятку виробників нафти, вона докладає зусиль для створення альтернативної енергетики (сонячна енергія, вітряна, біопаливо) поряд з Індією. Тому для розвитку економіки Індії та інших країн обговорення проблем, вироблення спільної позиції в рамках об'єднання БРІКС має велике значення [2].

Участь в БРІКС має для Індії і внутрішньополітичне значення, оскільки в цій країні як і раніше сильні антиколоніальні і антизахідні настрої, які експлуатуються усіма партіями. Якби не було такої ініціативи, як БРІКС, індійський курс на зближення з США піддали б більш жорсткій критиці всередині країни.

Членство Індії в БРІКС, крім зазначеного, також обумовлено економічними цілями. З початку 1990 року Індія почала здійснювати політику економічної реконструкції, зростання виробництва. Індію вважають глобальною лабораторією для відпрацювання нових економічних моделей розвитку і нових ідей, що забезпечують здатність встояти на глобальному ринку. Це стало можливим завдяки великим людським ресурсам, демократичному політичному режиму і гнучкості ринкової економіки [5].

Країна базується на прискореному економічному прогресі, розвитку сучасних інформаційних технологій і приймає спеціальні заходи для підвищення військово-промислового потенціалу. Індія розвиває зовнішні зв'язки з державами, які виробляють військову техніку і регулярно випробовують найсучасніші види ракетної техніки

Тому взаємодія з потужними світовими економіками в рамках БРІКС повністю відповідає меті розбудови розвинутої національної економіки.

Крім того, Індія гостро потребує закордонні інвестиції в свою економіку. У розвитку промисловості і сільського господарства Індії не вдасться зберегти нинішні темпи зростання. Без реформ в цих областях Індія не зможе створити економічну основу для глобальної ролі, яку вона прагне грати в ХХІ столітті. Для цих реформ потрібні інвестиції, які не може забезпечити жодна окрема держава. У цьому контексті в Індії бачать нові можливості в БРІКС [5].

Таким чином, приєднання Індії до БРІКС, що об'єднує країни з великими економіками світу та значним регіональним впливом, обумовлено прагненням держави до збільшення власної ролі на міжнародній арені, розвитку політичного діалогу з лідерами регіонів світу, розбудови стратегічного партнерства з сусідніми державами (Росією та Індією). Крім того, членство в БРІКС відповідає економічним інтересам Індії, сприяє залученню інвестицій, розвитку співробітництва в сфері новітніх технологій, енергетичній сфері тощо.

Література

1. Еремина Н. Индия между БРИКС и Содружеством наций. Что выберет Нью-Дели? / Наталья Еремина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eurasia.expert/indiya-mezhdu-briks-i-sodruzhestvom-natsiy-chto-vyberet-nyu-deli>.
2. Шаумян Т. Индия в БРИКС: основы для стратегического сотрудничества / Татьяна Шаумян [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://infobrics.org/post/26036>.
3. Топычканов П. Зачем нужен БРИКС Бразилии, России, Индии и Китаю? / Петр Топычканов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://carnegie.ru/commentary/60614>.
4. Индия в Брикс [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/IndiaInRussia/posts/760565147319633>.
5. Николаева Л. БРИК: иллюзия спасения / Л. Николаева // Общественно-политический и деловой еженедельник: официальный сайт. – 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://comments.com.ua/?spec=1223567475&sart=1223567822>.

УДК 327.82(73)(043)

Бирдіна А.С.

ІМІДЖ ДЕРЖАВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ «М'ЯКОЇ СИЛИ»

Багато країн світу сьогодні страждають від проблем, які викликано внутрішніми змінами, що відбуваються на політико-економічно-соціальних ландшафтах, а ззовні – через вплив застарілих стереотипів. Незважаючи на глобалізацію та розвиток технологій, дивно, що у порозумінні між країнами та культурами існують величезні прогаліни та бар'єри. В сучасних умовах глобалізації імідж держави на зовнішніх ринках набуває стратегічного значення. Безпека держави та захист національних інтересів держави залежать від позиції держави на міжнародній арені, від ставлення міжнародної спільноти до неї.

Необхідність більш повного та всебічного розуміння феномену іміджу держави поставило задачі класифікувати існуючі погляди, підходи та окремі концепції.

Актуальність представленого дослідження полягає в тому, що сьогодення активізація інтересу до проблеми створення позитивного іміджу з боку керівництва більшості країн світу звичайно викликала жваву наукову дискусію в рамках багатьох дисциплін. Політична іміджологія розглядається як наукова дисципліна, покликана розробляти і використовувати теорію і практику формування іміджу політичних діячів, політичних організацій і політичних систем. Міжнародні відносини, побудовані на агресивних та відверто примусових засадах викликають опір, реваншизм, провокування нестабільних взаємин з боку об'єктів впливу. Концепції ж «м'якої» та «розумної» сил Джозефа Ная дозволяють створити довгостроковий позитивний імідж країни, забезпечуючи її привабливість, безпеку та конкурентоспроможність в умовах глобалізаційних тенденцій. Озброєні конфлікти, економічний та адміністративний тиск мають швидкоплинний та нерідко непередбачуваний результат. Різні способи впливу на свідомість, методи ненасильницької обробки владних та інших впливових груп населення відомі досить давно. Оскільки за своїм характером «м'яка» сила не є примусовою, вона дозволяє переконувати і заохочувати інших співпрацювати. Це пов'язано з культурою, цінностями, зовнішньою політикою та, що на сьогоденній момент є для нас найактуальнішим, - іміджем країни. Термін «імідж держави» увійшов в наукову думку з політології. В іміджі, на відміну від образу, головне не те, що є в реальності, а те, що ми прагнемо бачити, що нам потрібно, тобто імідж має відповідати активним стереотипам масової свідомості. Імідж країни – це комплекс об'єктивних взаємозалежних характеристик державної системи (економічних, географічних, національних, демографічних тощо), що сформувалися в процесі еволюційного розвитку державності як складної багатофакторної підсистеми світового устрою, ефективність взаємодії ланок якої визначає тенденції соціально-економічних, суспільно-політичних, національно-конфесійних та інших процесів. Образ держави – це база, що визначає, яку репутацію має країна у свідомості своїх громадян і світової спільноти в результаті дії або бездії тих або інших її суб'єктів, що взаємодіють із зовнішнім світом. Імідж держави не може бути постійним, сталим. Він неодмінно повинен адаптуватися до вимог часу, трансформуватися разом з розвитком економічних, соціальних, технологічних, інформаційних та інших процесів. Уявлення про певну країну виникає в результаті сприйняття громадськістю комплексу різних факторів – життєдіяльність країни, її населення, історія, ресурсний потенціал тощо. Тому імідж створюється саме для вирішення окремих особливих інформаційних задач.

Але треба обов'язково мати на увазі той факт, що серйозний вплив на зовнішній імідж країни чинять міфи і стереотипи, які живуть у масовій свідомості жителів різних країн і масштабно поширюються закордонними засобами масової інформації, то можна зазначити, що імідж держави є сформованим стереотипом. І вагомою проблемою створення позитивної «картинки» є те, що більшість країн вже мають імідж (чи «національний бренд»), який для них вже створили інші. Сьогодні постала проблема структурування інформаційного ресурсу, виокремлюючи в ньому елементи природного та штучного комунікаційних середовищ. В найбільшому ступені штучна комунікаційна середа створюється потоками особливого виду інформації, яку можна визначити як ЗМІ та ЗМК. Вона розповсюджується, формуючи у суспільній думці конструктивний чи деструктивний образ, доброзичливе чи негативне ставлення до суб'єкту геополітичної дії. Проблема якості та ступеня поінформованості міжнародного співтовариства про реальний стан подій та особливості сприйняття інформації в різних країнах не розглядається. Нерозуміння традицій веде до формування негативного іміджу та ставлення до держави. Іміджевий маркетинг країн дозволяє не тільки корегувати інформаційний імідж країни, а також виокремлювати коло країн та регіонів, для яких вплив позитивного іміджу країни є найбільш необхідним на поточний момент.

Щодо США: період досить успішного затвердження американського іміджу закінчився після початку воєнних дій на Близькому та Середньому Сході. Все помітніше почали проявлятися суперечності між Сполученими Штатами і рештою світу, включаючи його традиційно проамериканську частину. Імідж Сполучених Штатів останнім часом зазнав помітні зміни до гіршого. У мусульманському світі формується неприязнь по відношенню до Америки, образ США втрачає привабливість. Антиамериканізм, як і проамериканізм, є всесвітньою тенденцією. За минулий рік президентство Дональда Трампа зробило значний вплив на те, як світ бачить США. Характер Трампа є фактором того, як закордонні партнери бачать державу. Але ж імідж політичного лідера – це ще не повна «картина». Народна культура, ідеї та люди – елементи «м'якої сили» – також формують, як люди в усьому світі бачать країну. Американський народ є основою того, як сприймається США навколо земної кулі. Небезпека в усьому цьому для США полягає в тому, що в довгостроковій перспективі антиамериканізм може бути основою для антиамериканського альянсу, який може кинути виклик гегемонічному статусу США. Глобальний антиамериканізм – це ще більш серйозне і актуальне питання для Сполучених Штатів, що є безпосередньо пов'язаним з правлячою партією. І крайній антиамериканізм у формі тероризму безсумнівно загрожує її безпеці.

Можна з повною впевненістю сказати, що імідж у сьогоденньому пост-інформаційному суспільстві – не автоматичне явище. Імідж держави вимагає чіткого планування і стратегічних вказівок з

боку урядів держав. сьогодні цей фактор – один з основних у просторі внутрішньої та зовнішньої політики. Наразі можна виокремити приблизно десять держав, у політиці «розумної», «м'якої» та «жорсткої» сили яких ключовим механізмом впливу на своє становище у світі є формування імідж-стратегії. США на сьогоднішній день має імідж держави лідера всього світу, країна яка за рівнем та масштабами розвитку випереджає деякі з інших розвинених країн. Політика просування державного іміджу, або як сьогодні кажуть «брендинг» держави, - США здійснювався двома різними способами: один – тісно пов'язаним з маркетингом, інший – у політичному та дипломатичному вимірі (у Держдепартаменті США є заступник міністра з питань публічної дипломатії з місією «перетворення антиамериканських настроїв у світі»). США було і продовжує залишатися світовим лідером завдяки своєму іміджу. Американська «м'яка сила» вже давно розглядається як основна сила США.

Правильна цілеспрямована політика держави щодо формування власного іміджу допомагає не тільки закріпити існуючі успіхи держави, а й вибудувати необхідну державі стратегію розвитку на міжнародній арені. Релевантність ефективності «м'якої» та «розумної» сили залежить від сприйняття аудиторії цільової країни в країні перебування; в кінцевому рахунку, вони є визначальними в тому, що для них привабливе, а що ні. У сфері політичної боротьби, перш ніж прийняти силову форму, основні «удари» сьогодні здійснюються виключно в інформаційно-комунікативному просторі, де головними суперниками є бачення держав. Об'єктами руйнування стають ціннісні орієнтири суспільства, національний менталітет. Тому існує необхідність формування сталого позитивного іміджу у світовому інформаційно-комунікативному просторі, який виступає захистом від втрати міжнародних позицій.

Беручи за основу такий інструмент «м'якої сили», як «публічна дипломатія», державна імідж-політика повинна бути варіативною і включати різні альтернативні стратегії, оскільки ситуація в світі постійно змінюється і потрібно бути готовим включитися в поточні процеси. У той же час імідж-політика повинна бути реалістичною і ефективною, - сконцентрованою на просування небагатьох факторів впливу світового рівня, здатних забезпечити в першу чергу вирішення завдання формування позитивного образу країни в світі. Без «національного бренду» жодна держава не зможе постійно боротися за покупців, а також добиватися поваги інших держав. Бренд країни – це не просто слоган або обмежена у часі рекламна кампанія. Бренд необхідно розуміти як національну ідею країни, її інтелектуальну власність, тобто комплекс думок, відчуттів, асоціацій та уявлень, які виникають у людини, коли вона бачить, чує назву країни чи купує товар, вироблений у цій країні. Просування «держави, як бренду» фактично є крос-культурним процесом комунікації. Успішна кампанія брендингу нації допоможе створити більш сприятливий імідж серед міжнародної аудиторії, що ще більше посилить вплив «м'якої» сили країни.

Література

1. Anholt S. Nation-brands of the twenty-first century. – The journal of Brand management. July, 1998 vol.5 // www.earthpeak.com.
2. Anholt S. Place branding // www.earthpeak.com.
3. Johnson S., Dale H. How to reinvigorate U.S. public diplomacy // www.heritage.
4. Kotler F. The marketing of nations // www.questia.com.
5. Kotler P. High Visibility / Irving J. Rein, Philip Kotler, Martin R. Stoller. – London : Heinemann, 1987. – 366 p.
6. Jorge de Vincent. State branding in 21st century // The Netherlands: the Fletcher School, 2004. 36 с.
7. Галумов Э.А. Имидж государства: компоненты структуры и коммуникации. – М., 2004.
8. Хачатуров К.А. Роль міжнародної інформації в формуванні образу держави // www. evartist.narod.ru.
9. Кисельов І.Ю. Образ держави в міжнародних відносинах і соціальне пізнання // Вопросы философии. – 2003, № 5. – С.3-13.
10. Кисельов І.Ю. Образ держави в міжнародних відносинах: механізми трансформації // Полис. – 2003, № 3. – С.50-57.
11. Марченко Г. Имидж в политике / Г. И. Марченко, И. А. Носков. – М. : Владос, 1997. - 208 с.
12. Тихомірова Є.Б. Паблік релейшнз у глобалізованому світі. – К.: Наша культура і наука, 2004. – 489 с.

УДК 329(430)11(043)

Бурда В.О.

ЄВРОСКЕПТИЦИЗМ ЯК ПОЛІТИЧНИЙ ТРЕНД СУЧАСНОЇ ЄВРОПИ (НА ПРИКЛАДІ ПАРТІЇ «АЛЬТЕРНАТИВА ДЛЯ НІМЕЧЧИНИ»)

В останні роки Європейський союз переживає глибоку кризу, пов'язану з серйозним внутрішнім економічним становищем в країнах – членах, що впливає на цілісність і єдність народів самого Європейського союзу. Водночас це стало наслідком того, що початок ХХІ століття ознаменувався зростанням противників ідеї європейської єдності. В свою чергу, це виявилось в поширенні та активізації євроскептичних поглядів серед країн Європейського союзу.

Багатогранність всієї сутності природи євроскептецизму проявилась перш за все на партійному рівні в політичних системах країн ЄС. Різко зросла численність євроскептичних партій на теренах Європи, зросла їх електоральна база, підвищився вплив на політичні процеси. Слід зазначити, що в багатьох країнах Європейського союзу євро-критики зуміли трансформувати протестні рухи в повноцінні політичні партії. Так, досить нове політичне об'єднання «Альтернатива для Німеччини» зуміла відразу набрати 7 % голосів на виборах до парламенту Німеччини у 2017 році [4].

Об'єднання Європи, як інтеграційного утворення, з самого початку ініціювала Німеччина. Активність зовнішньої політики Німеччини завжди була на високому рівні. Вона активно просувала нові ідеї проєктів, наприклад, ідею Шенгенської зони, розбудову валютного фонду, посилення ролі Європейського центрального банку. Ще нещодавно європейська політика Німеччини базувалась на підтримці менших держав – членів ЄС, міцній співпраці з країною – сусідом Францією, посиленні ролі Єврокомісії та Європарламенту. Втім, сьогодні політика Німеччини щодо Європейського союзу дещо змінилась. Зміни обумовлені, насамперед, новими умовами у політиці, що проводить уряд Німеччини [6].

Це дає змогу говорити про те, що підтримка Європейського союзу з боку країн – членів в останні роки падає. Найбільшими прихильниками союзу залишились поляки (72%) та угорці (61%). Водночас лише 38 % французів і 27% греків вважають членство в Європейському союзі раціональним, в Британії (44%), в Німеччині (50%), в Іспанії (47%) – тут показники декілька більші.

Партію «Альтернатива для Німеччини» заснували у лютому 2013 року на основі політичної групи через невдоволення політикою німецького уряду, стосовно кризи Єврозони [2]. Це націоналістична право – популістська політична партія Німеччини. Установчий з'їзд партії відбувся 14 квітня 2013 року у столиці Німеччини. Її лідерами були обрані Бернда Лукка, Фрауке Петрі, Конрад Адам. Основна ідеологія партії направлена проти європейської інтеграції та проти міграційної політики, що проводить уряд країни. Прихильники партії виступали проти пунктів Маастрихтського договору та критично ставились до введення загальної валюти – євро всередині Союзу. Навпаки, «Альтернатива для Німеччини» пропонувала повернути до обігу німецьку марку. Також за програмою партії передбачався жорсткий підхід, щодо проблем мігрантів шляхом встановлення немилосердних квот для прийому біженців на території Німеччини. Цей підхід робить так, що партія стає більш популярною серед населення республіки, адже саме Німеччина прийняла головний удар потоку мігрантів.

На виборах 2013 року до Бундестагу нова партія майже подолала 5-ти відсотковий бар'єр. Вона продемонструвала майже однакову підтримку у всіх німецьких землях. Зазначимо, що після виборів 2013 року у партії почав рости електорат, вони отримали 7% голосів на виборах у Європарламент від Федеративної Республіки Німеччина. Слід зазначити, що «Альтернатива для Німеччини» об'єднує людей з різними поглядами [3;1].

На виборах до місцевого управління партія провела своїх депутатів до парламентів окремих земель, показавши майже 10 – ти відсотковий показник у Саксонії. На виборах у Європейський парламент у 2014 році партія набрала 7 % голосів і отримала 2 місця з 96 можливих. У 2015 році на виборах до ландтаг Гамбургу Альтернатива для Німеччини отримала 6,1 % голосів і 8 мандатів, до міста Бремен вона отримала 5,5% голосів і 5 місць. Після 2015 року партія почала користуватися популярністю і набирати все більше голосів від електорату. У вересні 2016 році Альтернатива зайняла друге місце після Соціал – демократичної партії Німеччини на виборах у Мекленбурзі – Передній Померанії (21%) і п'яте місце на виборах у столиці (14,2%). На муніципальних виборах в Нижній Саксонії партія отримала 7,8 % голосів, а на виборах до міської ради Ганновера Альтернатива для Німеччини отримала більше 10% голосів [5].

На федеральних виборах від 24 вересня 2017 року партія Альтернатива для Німеччини набрала 12,6 % голосів і отримала 94 місця в Бундестагу. Це було найбільшим успіхом цієї партії з моменту її створення. Після цих федеральних виборів була сформована коаліція з блока Християнсько – демократичного союзу Німеччини / Християнсько – соціалістичний союз і Соціал – демократичною партією. Після виборів стало відомо у відсотковому співвідношенні пріоритет партій на федеральних виборах. В лідерах є Християнсько – демократична партія / Християнсько – соціалістичний союз (36,5 %), після неї Соціал – демократична партія (23,5 %), Альтернатива для Німеччини ж займає третє місце в рейтингу за показником (10,5 %), з невеликим відривом йде Ліва партія (10 %), Вільна демократична партія набрала (8,5 %). Після виборів в парламенті Німеччини сформувався єдиний консервативний блок з Християнсько – демократичного союзу / Християнсько – соціалістичного союзу та Соціал – демократичною партіями. Що стосується «Альтернативи для Німеччини» то вона вперше отримала достатню кількість голосів і переборолла 5 – ти відсотковий бар'єр, що дало їй змогу буди представленою в Бундестазі [1].

Отже, тенденція євроскептецизму в сучасній Європі продовжує набирати обертів. Адже розвиваються і створюються нові партії направлені проти Європейського союзу загалом. Не відстає від цієї тенденції і Німеччина з консервативною партією «Альтернатива для Німеччини». Це політичне утворення, несе певну загрозу не тільки традиційним партіям Німеччини, а й самому Європейському Союзу взагалі, оскільки євроскептики вже мають потужну силу в парламентах багатьох європейських

країн. Найголовніша мета «Альтернативи для Німеччини» є вихід з Єврозони і жорстка політика щодо біженців з країн Близького Сходу. З кожним роком партія набирає все більше популярності серед електорату, все більше людей підтримує їхню політику, щодо біженців, адже це може становити загрозу для населення Німеччини. Партія з самого початку знайшла свою підтримку серед населення Німеччини. Наразі вона може стати на один рівень з ХДП/ХСС і це є тривожним сигналом для всього Європейського союзу.

Література

1. Umfrage sieht Euro-Kritiker im Bundestag [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/alternative-fuer-deutschland-erreicht-laut-umfrage-fuenf-prozent-a-895875.html>.
2. «Альтернатива для Німеччини» націлюється на ліквідацію Єврозони [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk-16743836>.
3. AfD: хто такі німецькі правопопулісти та як вони потрапили до Бундестагу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/nimetski-pravoropulisty>
4. В ЄС зростає кількість євроскептиків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/06/8/7050457/>.
5. Лидер правых популистов в ФРГ сдала свои позиции [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://m.dw.com/ru -38519906>.
6. Роль Німеччини у формуванні стратегічних взаємозв'язків між провідними державами-членами ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/700/>.

УДК 314.7(430)»2015/2016»(043)

Долгов А.А.

ПОЛІТИКА ШВЕЦІЇ У КОНТЕКСТІ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ 2015-2016 РОКІВ

На сьогоднішній день ЄС перебуває у безпрецедентному становищі через неконтрольовану міграцію із країн Близького Сходу. Головною причиною, що стимулює активну міграцію із країн Близького Сходу, є збройний конфлікт у Сирії, що продовжується із 2011 року, та у якому беруть участь як формування курдів, сирійської опозиції, що виступають проти режиму Башара Асада, так і ісламські угруповання. Основна причина, яка змушує біженців покидати рідня місця – це пошук політичного притулку. Багато країн, зіткнувшись із цією проблемою були змушені змінити свою політику. Показовим прикладом такої країни є Швеція.

Починаючи з 2009 року, Швеція приймала більш ніж 100 тисяч біженців щорічно [1]. У 2015 ж році, згідно даних аналітичного центру Сулакшина, з 1,25 млн. біженців, що прибули до країн Європейського союзу, у Швеції було розміщено 156 тисяч з них [2]. У 2016 ж році їх кількість зросла на 30 тисяч. У деяких містах їх доля складає 80% від загальної чисельності населення. Найбільшою групою переселенців є громадяни Сирії. Наступні місця за кількістю мігрантів займають Сомалі та Ерітрея. У зв'язку з цим було прийнято рішення прийняти радикальні заходи по посиленню законодавства про надання притулку.

У рейтингу Індексу міграційної політики (MIPEX), що складається консорціумом європейських держав на чолі з Migration Policy Group, Швеція утримує перше місце у Європі. Згідно методики MIPEX, інтеграція це дотримання принципів рівних можливостей, тобто у країнах-лідерах рейтингу розрив прав та можливостей громадян та мігрантів мінімальний. Інакше кажучи, Швеція є країною досить ліберальною для мігрантів, що проявляється в активній імміграційній політиці, яку проводить країна. По-перше, впроваджено мовні курси для мігрантів, що обрали країною свого притулку саме Швецію [3]. По-друге, у основі шведської моделі інтеграції покладена концепція мультикультурного розвитку, яка припускає збереження ідентичності різних етнічних груп. По-третє, уряд Швеції намагався сприяти соціальній інтеграції переселенців, надаючи їм власні квартири, але на даний час, через велику кількість мігрантів, зробити це стало набагато складніше. Згідно офіційних даних, працевлаштуватися вдалося лише невеличкій кількості мігрантів. Причиною цього є високі вимоги до кваліфікації та володіння державною мовою. За статистикою, серед біженців більше безробітних, ніж серед громадян Швеції. Також важливими фактором, що впливає на працевлаштування, є велика кількість шукачів роботи, через що процес розглядання клопотань було значно сповільнено [3].

Також у ситуації з біженцями високу роль відіграє політичний фактор. Наприклад, у своїх інтересах риторично відносно міграційної політики використовує правоконсервативна партія «Шведські демократи», які під час кульмінації міграційної кризи у 2015 році мали рейтинг у 20-25% , та згідно опитувань серед населення на деякий час вийшли на перше місце за популярністю. Втім ситуація змінилася у першій половині 2016 року, коли шведський уряд прийняв рішення відносно посилення законодавства про надання притулку. Однак партія, чий рейтинг на даний час впав до 15-20%, досі представляє собою серйозну політичну силу [4].

Однак через неконтрольований потік мігрантів та низку проблем, пов'язаних із їх інтеграцією та працевлаштуванням, уряд країни прийняв рішення відносно посилення міграційного законодавства. У червні 2016 року урядом Швеції було ухвалено тимчасовий закон, що посилює правила надання виду на проживання. За законопроект в червні 2016 року проголосувала більшість парламентаріїв. Проти виступили лише Ліва партія і Партія центру. Представник центристів Юхан Йонссон вважає, що обмеження на возз'єднання прибулих біженців із родиною є негуманною мірою [4].

Нове законодавство, водночас, буде спрямовано на урегулювання пов'язаних із мігрантами заворушень та обмеження шукачів притулку отримувати вид на проживання та можливості возз'єднуватися із своїми родинами. Також мігранти зможуть розраховувати тільки на тимчасову посвідку на проживання. Для отримання статусу біженця термін буде обмежений трьома роками, а для осіб, які потребують захисту на інших підставах, тринадцятьма місяцями. Посвідка на тимчасове проживання може стати постійною, якщо біженець зуміє знайти роботу і забезпечити достатній рівень доходу. Слід зазначити, що жорсткість правил прийому мігрантів в Швеції зазнало критики з боку ряду міжнародних організацій, наприклад, Червоного хреста і «Міжнародної амністії» (Amnesty International). Вони вважають негуманним, зокрема, висунення суворіших вимог щодо возз'єднання з родинами [4].

Справи неповнолітніх, які прибули без супроводу батьків, а також родин з дітьми до 18 років, які подали прохання про притулок до 24 листопада 2015 року (коли уряд представив новий законопроект), будуть розглядатися відповідно до старих правил. Всі вони мають можливість отримати постійний вид на проживання, який, як і раніше, надається біженцям, які прибули в країну за квотами ООН.

Новий закон буде діяти три роки. Він також обмежує можливість здобувачів притулку возз'єднатися зі своїми сім'ями. Ті, хто отримав посвідку на проживання біженці повинні тепер бути в змозі утримувати самих себе і членів своєї сім'ї, які хочуть переїхати до Швеції. Впроваджується і вимога до житла достатнього розміру і стандарту, де уся родина може жити разом. Особи, які потребують захисту на інших підставах і отримали дозвіл залишатися в країні 13 місяців, не мають права запрошувати сім'ю.

Таким чином, ліберальна міграційна політика Швеції призвела до ряду проблем, пов'язаних як з інтеграцією, так і розміщенням біженців. Занадто велика кількість шукачів притулку виявила нездатність міграційного законодавства відреагувати з відповідною інтенсивністю. Міграційний колапс призвів до посилення та перегляду низки положень, що стосувалися інтеграції та надання виду на проживання, що змусить шукачів більш відповідально підходити до питань, пов'язаних із працевлаштуванням та соціалізацією. В цілому, зміна курсу означає розуміння проблеми урядом проблеми та пошук ефективних шляхів її вирішення, що залишає надію на в цілому швидке завершення проблемного періоду.

Література

1. Беженцы в Швеции получают такие же пособия как шведы, – посол [Електронний ресурс] // *Новости мира | ДС.* – 2017. – Режим доступу : <http://www.dsnews.ua/world/bezhentsy-v-shvetsii-poluchayut-takie-zhe-posobiya-kak-shvedy---posol-30102017160000>.
2. Миграционный кризис в Европе [Електронний ресурс] / Л. И. Кравченко // *Центр Сулакшина (Центр научной и политической мысли и идеологии).* – 2016. – Режим доступу : <http://rusrand.ru/analytics/migracionnyy-krizis-v-evrope>.
3. Швеция может перестать быть оазисом для мигрантов [Електронний ресурс] // *Інформаційно-новинний портал Делю.* – 2015. – Режим доступу : <https://delo.ua/world/shvecija-mozhet-perestat-byt-oazisom-dlja-migrantov-287317/>.
4. В Швеции ужесточается миграционное законодательство [Електронний ресурс] // *Інформаційне агенство ТАСС.* – 2016. – Режим доступу : <http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/3469913>.

УДК 327(73+72):351.761.3(043)

Клименченко М.В.

СПІВРОБІТНИЦТВО США І МЕКСИКИ У БОРОТБІ З НЕЛЕГАЛЬНИМ ОБІГОМ НАРКОТИКІВ

На сьогоднішній день Мексиканські Сполучені Штати є основними постачальниками наркотиків в США, а Сполучені Штати займають перше місце в світі по їх споживанню. Щоб докладніше розібрати співпрацю двох країн щодо вирішення даної проблеми, доцільним є розглянути її історію у ретроспективі.

Коріння проблеми сягають XVI століття, коли іспанці завезли канабіс на північноамериканський континент та він отримав масштабне поширення. Вже на початку XX ст. американський Конгрес прийняв в 1909 році закон про заборону опіуму в немедичних цілях, а Мексика була змушена заборонити в 1920-і роки виробництво марихуани і опію. Однак наркобізнес не зник: виробництво залишалося тіншовим, а доходи наркобаронів стрімко збільшувалися [1].

У 1940-х роках в Мексиці була створена спеціальна поліція для боротьби з розповсюдженням наркотиків, але фактично її керівництво було досить корумпованим і замішано в реалізації наркотрафіку.

Тому вже з середини ХХ ст. наркомафія і державна влада співпрацювали. Тим часом Сполучені Штати почали тиснути на свого південного сусіда і давати рекомендації щодо заходів боротьби з обігом наркотиків.

Президент США Річард Ніксон (1969-1974 рр.) був налаштований на проведення політики, спрямованої на виведення наркотиків з американських ринків. Він планував посилити санкції за збут і зберігання наркотиків, жорстко критикував правлячий апарат за лояльне ставлення до них. Адміністрація Ніксона почала проводити тотальні обшуки на кордоні. Також одним зі спільних методів боротьби у ХХ ст. з наркотрафіком між Мексикою та США була операція по зачистці плантацій північних мексиканських штатів.

Ще одним борцем з обігом наркотиків був президент Рональд Рейган (1981-1989 рр.), його дружина Ненсі розгорнула загальнонаціональну кампанію «Just Say No». Кампанія була спрямована на збільшення інформативності населення щодо вживання наркотиків. Результатом стало, те що рівень споживання незаконних препаратів значно знизився під час президентства Рейгана. До того ж, Федеральне бюро з наркотиків неодноразово пропонувало ввести для наркодилерів смертну кару [1].

Загалом співробітництво відбувається у декількох напрямках. Перший напрямок – це охорона кордонів. Варто нагадати, що протяжність кордону між країнами – 3 145 км. Щорічно кордон легально перетинають до 350 мільйонів чоловік, що робить його самим прохідним кордоном між державами в світі. Більше 90% кокаїну надходить в США через цей кордон, також Мексика є основним постачальником марихуани і метамфетаміну. До 1980-х років кордон практично не охоронявся – перетинати його можна було вільно, чим і користувалися сотні контрабандистів. У 1990-х прикордонний контроль був посилений, проте проблема наркотрафіку з Мексики в США залишилася [2].

За президентства Б. Клінтона у 1993 – 2000 роках був побудований паркан на всю довжину кордону Каліфорнії з Мексикою, в кілька разів був збільшений штат прикордонників, на найпроблемніших ділянках встановили блокпости, вирубали рослинність уздовж прикордонної смуги, зробили освітлення біля міських поселень. Однак порушники стали використовувати більш віддалені від населених пунктів маршрути для нелегального проникнення на територію США [3].

У 2006 році Джордж Буш-молодший підписав «Закон про безпечний паркан» [4], який передбачав зведення огорож протяжністю близько 1100 км. Однак більше 2000 км прикордонної території між США і Мексикою залишилися без будь-яких огорож. 25 січня 2017 року новообраний 45-й президент США Дональд Трамп підписав указ про охорону державного кордону, відповідно до якого планується продовжити будівництво скандально відомої стіни на кордоні з Мексикою.

В даний час проблема є такою ж гострою. У жовтні 2017 року Президент США Дональд Трамп заявив, що має намір оголосити в країні надзвичайний стан у зв'язку зі зростанням випадків зловживання наркотиків, зокрема опіоїдів. За його словами, стіну на кордоні з Мексикою необхідно звести, в тому числі, для вирішення проблеми поширення наркотиків в США. Раніше Трамп обіцяв побудувати стіну на кордоні з Мексикою для захисту від нелегальної імміграції. У серпні президент США повторив, що змусить Мексику заплатити за будівництво стіни, оскільки вона «допоможе з потоком наркотиків» і усуне проблеми зі злочинністю, яка, за його словами, імпортується з Мексики [5].

Другим напрямком співробітництва США та Мексики виступає боротьба з наркокартелями. У 2006 році уряди починають проводити «Проект Коронадо», який тривав майже 4 роки і закінчився операцією зі знищення мексиканського наркокартелю «La Familia». За час проведення програми було затримано 1200 осіб, які тим чи іншим чином були задіяні в наркобізнесі. З боку США більше 3000 федеральних і муніципальних агентів брали участь тільки в операції, спрямованої проти «La Familia», в результаті якої було вилучено 729 фунтів метамфетаміну, 62 кілограми кокаїну та 967 фунтів марихуани.

Третій напрямок – програми обміну досвідом та спільні навчання. З 2007 року почався новий етап співпраці країн у боротьбі з наркотиками: США з Мексикою реалізують програму «Ініціатива Меріда», спрямовану на боротьбу з наркоторгівлею і пов'язаними з нею видами оргзлочинності. Програма включає навчання кадрів і постачання обладнання. Також вона передбачає створення антикорупційної програми, в яку повинні входити перевірка співробітників поліції і органів правосуддя, створення безпечної, транскордонної комунікаційної системи між десятьма містами-побратимами, створення судів у справах про наркотики в п'яти мексиканських штатах, створення міжвідомчих оперативних груп, що включають підготовку кадрів муніципальної і державної поліції, обмін розвідданими з наркотиків між урядами тощо [6].

Такі факти як присутність в Мексиці представників Управління по боротьбі з наркотиками, ЦРУ, ФРБ, польоти над мексиканською територією безпілотних літальних апаратів дають чітке уявлення про роль США на мексиканській території.

Таким чином, можна зробити висновок, що нелегальний обіг наркотиків між країнами є гострою проблемою вже кілька століть. Співробітництво країн в даному напрямку полягає в посиленні охорони кордону, боротьбі з наркокартелями і організованою злочинністю, а також спільних навчаннях і програмах обміну досвідом.

Література

1. Мексика: сто лет наркотрафика. – URL: http://rusplt.ru/world/mexica_narc.html (дата звернення: 04.12.2017)
2. Что нужно знать об отношениях США и Мексики. – URL: <https://www.kommersant.ru/doc/3201350> (дата звернення: 01.12.2017)
3. Наркокартели Мексики и США. – URL: <http://voprosik.net/narkokarteli-meksiki-i-ssha/> (дата звернення: 04.12.2017)
4. H.R. 6061 (109th): Secure Fence Act of 2006. – URL: <https://www.govtrack.us/congress/bills/109/hr6061> (дата звернення: 05.12.2017)
5. Дональд Трамп введёт в США ЧП для борьбы с наркотиками и их хозяевами глобалистами. – URL: <http://трамп.ru-an.info/новости/дональд-трамп-введёт-в-сша-чп-для-борьбы-с-наркотиками-и-их-хозяевами-глобалистами/> (дата звернення: 06.12.2017)
6. Merida Initiative. – URL: <https://www.state.gov/j/inl/merida/> (дата звернення: 29.11.2017)

УДК 327(73+540)(043)

Клюс В.В.

ВІДНОСИНИ США ТА ІНДІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Азіатський континент представляє для США життєво важливий інтерес. Саме там знаходяться два головних геополітичних противника Америки, і саме там США повинні вести якомога активнішу зовнішню політику, посилюючи свій вплив. Що стосується Південної Азії, то на даний момент Індія є регіональною державою. Після приходу до влади адміністрації Барака Обами двосторонні відносини між США і Індією вийшли на новий рівень і стали мати стратегічний характер. Якщо в ХХ столітті США зробили ставку на Пакистан в стримуванні СРСР, то в ХХІ столітті – на Індію, стримуючи при цьому Китай.

Стратегічні відносини між двома державами зародилися внаслідок запуску «Стратегічного партнерства» в 2009 році. Сторони домовилися про просування глобальної безпеки, боротьби з тероризмом, розвиток торгово-економічних відносин, спільне технологічне партнерство, енергетичну безпеку, співпрацю в галузі освіти та охорони здоров'я [1]. Стратегічний діалог між США та Індією став основним форумом для просування спільних цілей в області регіональної безпеки, економічного співробітництва, оборони, торгівлі і проблем клімату. У 2015 році їх співпраця перетворилося в «Стратегічний і економічний діалог». Таким чином, США та Індія ще більше зміцнили своє партнерство для вирішення завдань регіональної безпеки та поглиблення економічних і торговельних зв'язків між двома країнами.

На особливу увагу заслуговує військове співробітництво між двома країнами. США, Індія, а також Японія, беруть участь у спільних військових навчаннях MALABAR. Ця військова співпраця почалася між США та Індією ще у 1992 році, а в 2015 до них приєдналася Японія. Мета навчань – вирішення різних загроз сфері морської безпеки в Індо-Тихоокеанському регіоні та утримання під контролем морських шляхів [2]. Звісно, в Пекині вважають, що військові навчання спрямовані проти КНР. У серпні 2016 року Індія і США підписали у Вашингтоні першу військову угоду – Меморандум про угоду з логістичного обміну (ЛЕМОА). Відповідно до угоди, сторони дозволяють використання військових баз один одного в разі потреби, полегшують термінові закупівлі різних товарів і послуг для військових [3]. В 2017 році США входить в трійку найбільших експортерів озброєнь в Індію [2]. Очевидно, що військова співпраця між двома країнами буде нарощуватися.

Що стосується економічних відносин між США і Індією, то в 2016 році США провели торгівлю з Індією в розмірі 67 мільярдів доларів, що зробило азіатську країну дев'ятим за величиною торговим партнером США. Америка імпортує з Індії більше, ніж експортує, дефіцит торгового балансу в розмірі 24,3 мільярдів в 2016 році [4]. На думку аналітиків, фактично, американо-індійські економічні відносини, хоча і поліпшуються, залишаються спірними. З точки зору перспективи, двосторонні торговельні відносини між Південною Кореєю і США в два рази більше за обсягом, ніж між Індією і США, в той час як ВВП Кореї на 40% менше, ніж в Індії. Китай, з аналогічним населенням Індії, веде двосторонню торгівлю з США, яка перевищує американо-індійську торгівлю в шість разів [5]. Тому, американо-індійській двосторонній торгівлі є ще куди рости. Також в червні 2017 році Трамп уклав угоду з прем'єр-міністром Індії М. Моді про поставку американської нафти в Індію [6]. Тому, скоріше за все, Індія буде скорочувати імпорт нафти з Ірану.

Спільні погляди у США та Індії також з приводу міжнародного тероризму. У липні 2010 року сторони підписали угоду про спільну боротьбу з тероризмом. Ця ініціатива, зокрема, передбачає зміцнення можливостей для ефективної боротьби з тероризмом; сприяння обміну інформацією; обмін передовим досвідом з питань, що становлять взаємний інтерес; розвиток навичок розслідування та ін, [7]

На даний момент, Індія підтримує діяльність США в Афганістані та афганський мирний процес. Вона підтримує Афганістан, який є союзником США, в сферах інфраструктури та економічного розвитку. У новій стратегії США щодо Афганістану також говориться, що США будуть розвивати стратегічне партнерство з Індією для нормалізації ситуації в Афганістані, Вашингтон розраховує на більшу допомогу Індії в цьому питанні. Індія також підтримує США в тиску на Пакистан, який, на думку Вашингтона, співпрацює з терористами. Пакистану також не подобається, що Індія відіграє роль в Афганістані.

Адміністрація Д. Трампа має намір ще більше зміцнювати відносини між двома країнами. Дональд Трамп не раз називав Китай головною загрозою для США в питаннях міжнародної торгівлі, для боротьби з яким потрібно чимало зусиль та союзники. Будуючи відносини з країнами Азії, Вашингтон повинен спиратися на економіку, яка могла б скласти хоч яку конкуренцію Китаю. Як стверджують аналітики, глобальні інтереси безпеки Індії та США перетинаються, а не стикаються, і це особливо характерно для Південно-Східної Азії. Основні цілі Індії щодо Південно-Східної Азії знаходяться в повній гармонії з цілями США, включаючи регіональну стабільність; запобігання будь-якої держави від панування в політиці чи економіці регіону (запобігання гегемонії Китаю); мирне врегулювання територіальних суперечок, наприклад, в Південно-Китайському морі та ін. [8]

Таким чином, ми охарактеризували двосторонні відносини між США і Індією на сучасному етапі. США та Індія мають спільні погляди щодо регіональної безпеки в Індо-Тихоокеанському регіоні, і США підтримують важливу роль Індії в підтримці регіональної стабільності. Зв'язки в сфері безпеки відображені в зміцненні двостороннього співробітництва в області оборони і боротьби з тероризмом, вони також розвивають своє військове партнерство. Що стосується економічного співробітництва між ними, то, в принципі, воно далеко від ідеалу. Між США та Індією існує дефіцит у торгівлі. Якщо Америка є головним імпортером індійської продукції, то імпорт Індії з США в три рази менше, ніж з Китаю. Скоріше за все, економічне співробітництво між двома країнами буде зміцнюватися, оскільки навряд Індія хоче бути економічно залежною від Китаю. Якщо говорити про стримування Китаю, то Індія – одна з найкорисніших держав для цього на Азіатському континенті. Очевидно, що їх відносини будуть ще більш розвиватися, оскільки це вигідно обом державам.

Література

1. U.S. – India Joint Statement; Bureau of Public Affairs, Office of the Spokesman; Washington, DC [Electronic resource]. – Mode of access: <https://2009-2017.state.gov/r/pa/prs/ps/2009/july/126230.htm>.
2. Malabar naval exercise: All you need to know in 10 points [Electronic resource]. – Mode of access: <https://timesofindia.indiatimes.com/india/malabar-naval-exercise-all-you-need-to-know-in-10-points/articleshow/59522548.cms>.
3. India, US sign military logistics pact [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.thehindu.com/news/international/India-US-sign-military-logistics-pact/article14598282.ece>.
4. US-India Trade by the Numbers [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.investopedia.com/news/usindia-trade-numbers/>.
5. Growing the U.S.-India economic relationship: The only way forward [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.brookings.edu/blog/up-front/2017/06/22/growing-the-u-s-india-economic-relationship-the-only-way-forward/>.
6. Индия купила первую нефть в США [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mea.gov.in/Portal/LegalTreatiesDoc/US10B0097.pdf>.
7. India's Interest in Southeast Asia [Electronic resource]. – Mode of access: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1021.html.

УДК 327(477+498)(043)

Корячкіна К.І.

УКРАЇНА-РУМУНІЯ: СУЧАСНИЙ СТАН ВІДНОСИН

Важливе місце у зовнішньополітичних інтересах України посідає Румунія, що зумовлено багатьма чинниками, зокрема суміжним кордоном, євроінтеграційними устремліннями обох держав, широкими потенційними можливостями для розвитку взаємовигідного торговельно-економічного співробітництва, а також проживанням у цих країнах відповідно української та румунської меншин.

Румунія 8 січня 1992 р. визнала державну незалежність України, а 1 лютого між двома країнами було встановлено дипломатичні відносини [1].

У м. Констанца (Румунія) 2 червня 1997 р. підписано Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією (набув чинності 22 жовтня 1997 р.), який заклав правовий фундамент для розвитку двосторонніх відносин.

Помітна активізація українсько-румунського діалогу на найвищому рівні, принципова позиція всіх рівнів влади офіційного Бухареста щодо підтримки України у протистоянні агресії РФ та збереження

територіальної цілісності і суверенітету нашої держави, допомога учасникам Антитерористичної операції, сприяння демократичним змінам в Україні та її євроінтеграційним прагненням – ці та інші фактори дали підстави двом країнам вести мову про формування нового етапу українсько-румунських відносин [2].

До позитивних змін у новітніх двосторонніх стосунках привели надзвичайні виклики, які спіткали Україну і регіон у цілому внаслідок російської агресії, анексії Росією АР Крим, а також спроби дестабілізувати ситуацію у інших областях України.

За останні три роки політичні контакти між державами набули сталої динаміки: крім офіційного візиту в Україну Президента Румунії К. Йоханніса (17.03.2015 р.), відбулися: робочий візит до Києва Прем'єр-міністра Румунії В. Понти (2.10.2014 р.), офіційний візит до Румунії Міністра закордонних справ України П. Клімкіна (17.02.2015 р.). Було підписано важливі для громадян двох країн документи, насамперед, Угоду про малий прикордонний рух (2014 р.), Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про зміцнення заходів довіри та безпеки (2014 р.) [4].

3 липня 2014 р. Парламент Румунії першим серед законодавчих органів країн-членів ЄС завершив процедуру ратифікації Угоди про асоціацію Україна – Європейський Союз. У рамках НАТО Румунія очолила трастовий фонд, створений для надання допомоги Україні у сфері інформаційної та кібернетичної безпеки, та виділила на реалізацію відповідних заходів 50 тис. євро. Гуманітарна допомога Бухареста була надана для лікування та реабілітації українських військовослужбовців, які постраждали у ході бойових дій на Донбасі, організації відпочинку дітей учасників АТО.

У березні 2015 року президент Румунії К. Йоганніс відвідав з офіційним візитом Київ. Глави обох держав П. Порошенко та К. Йоганніс обговорили співпрацю в галузі торгівлі, енергетики, охорони природи, транспорту, інфраструктури та інших секторах [3].

Взаємовигідною є інтенсифікація українсько-румунської співпраці в енергетичній сфері. Навесні 2015 року Румунія повністю відмовилася від поставок російського газу і стала однією з енергонезалежних європейських країн. Планується, що за 5-10 років Румунія вийде на європейський енергетичний ринок як газовий експортер. Очевидно, що Україна, яка шукає альтернативні російським джерелам енергоресурси та володіє найбільшими у Європі газосховищами, може у перспективі стати для Румунії надійним партнером при реалізації взаємовигідних проєктів.

Зокрема, Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року визначає, що зусилля України на регіональному рівні спрямовуватимуться на створення ефективної системи взаємодії у Центральній та Східній Європі з метою забезпечення безпеки та стабільності. Зовнішні гарантії безпеки забезпечуватимуться шляхом формування мережі союзництва як з окремими державами та регіональними організаціями й ініціативами (шляхом укладення угод про спільну оборону або військову допомогу), так і з міжнародними безпековими організаціями (шляхом участі у механізмах колективної безпеки) [5].

Національна стратегія оборони Румунії, затверджена Парламентом 22 червня 2015 р., визначає спроби реконфігурації регіонального безпекового середовища та спроби РФ зміцнити свої позиції в Чорноморському регіоні – одним з основних факторів, що впливає на регіональний вимір національної безпеки Румунії.

Стурбованість Румунії є зрозумілою, адже мова йде про дестабілізацію регіону, збільшення військової активності Москви у Чорному морі (від румунського кордону до Криму – 230 км, Придністров'я – 100 км). Мілітаризація незаконно анексованої Росією території Криму та Придністров'я, воєнна кампанія на сході України – все це є однозначними загрозами як для Румунії так і України [6].

Ефективна протидія дестабілізаційним планам Росії стає пріоритетним завданням для України та Румунії, яке можна вирішити лише спільними зусиллями, шляхом зміцнення регіональної співпраці.

Нинішній етап українсько-румунських відносин характеризується сталими позитивними тенденціями, що дають підстави стверджувати про початок нового етапу двосторонніх відносин. Зараз важливим завданням української та румунської сторін є продовження конструктивного діалогу з вирішення вразливих питань двосторонніх відносин.

Література

1. Політичні відносини між Україною та Румунією. – URL: <http://romania.mfa.gov.ua/ua/ukraine-go/diplomacy> (дата звернення 07.12.2017)
2. Україна та Румунія зацікавлені в розширенні двосторонньої співпраці. – URL: <http://www.president.gov.ua> (дата звернення 07.12.2017)
3. Київ – Бухарест: час партнерського діалогу від 12 вересня 2016 р. – URL: <http://www.day.kiev.ua>. (дата звернення 07.12.2017)
4. Україна та Румунія. Договірні-правова база. – URL: <http://romania.mfa.gov.ua/ua/ukraine-go/diplomacy> (дата звернення 07.12.2017)
5. Стратегія національної безпеки України від 26 травня 2015 р. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення 07.12.2017)

6. Чорноморський регіон: виклики та загрози регіональній безпеці від 16 березня 2016 р. – URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2087/> (дата звернення 07.12. 2017)

УДК 324 (439):4(043)

Кулик В.С.

ДІЯЛЬНІСТЬ БЕЛЬГІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Зовнішня політика Бельгії багато в чому визначається її особливим становищем в системі європейської інтеграції. У другій половині ХХ ст. Бельгія була однією з країн-співзасновниць ЄС. Нині Бельгія – це центр міжнародних контактів. На території країни розташовано близько 1 000 державних і приватних філій або штаб-квартир міжнародних організацій і співтовариств [1]. Брюссель вважається європейською столицею, де розміщено багато виконавчих органів ЄС. Бельгія перетворилася на свого роду дослідну лабораторію ЄС, оскільки шляхи вирішення багатьох її проблем стають еталоном для вироблення спільної європейської стратегії.

Бельгія, будучи частиною ЄС, у загальній стратегії зовнішньої політики наголошує на політичні пріоритети існування та діяльності Союзу, що природно здійснює вплив на зовнішні відносини країн-членів. Увага Європейського Союзу не може обмежуватися безпосередньо європейською географічною зоною, беручи до уваги той факт, що ситуації та події, що відбуваються на одному боці планети, можуть поширюватися на іншу сторону. Зважаючи на широку фізичну присутність Союзу, Бельгія підтримує його ініціативу до дослідження ситуацій в Африці, Азії, Північній та Латинській Америці та Океанії; закликає ЄС проводити комплексний підхід до зовнішніх дій, проводячи узгоджену політику. Бельгія, позиціонуючи себе як надійного партнера ЄС, розподіляє його увагу до геополітики сусідніх країн, підтримує його зовнішню політику, пов'язану з глобальними проблемами, такими як зміна клімату, забезпечення постачання енергії, боротьба з тероризмом [3].

У Бельгії за підготовку, визначення, представлення, управління та дотримання європейської політики відповідає Генеральний директорат з європейських справ та координації (DGE). Його роль набула важливого значення, оскільки європейська інтеграція прогресує. Європейська політика Бельгії визначається через координаційні наради, які DGE організовує разом з федеральними відомствами, громадами та регіонами. Їх мета полягає у пошуку консенсусів по всім питанням і засобів надати голосу Бельгії на європейській арені більшої ваги. Крім того, DGE підтримує численні контакти з іноземними співрозмовниками на європейському рівні. DGE відповідає на запитання громадян про Європу, надаючи певні послуги, організовуючи спеціалізовані навчальні сесії та здійснюючи цілеспрямовані комунікаційні заходи [4].

У рамках європейської інтеграції Бельгія спільно зі своїми партнерами по Бенілюксу висунула концепцію «просунутої кооперації», що обґрунтовує для малих країн право формувати невеликі групи для розробки певних проектів в рамках реформування ЄС. Основну увагу при цьому вони приділяють двом напрямкам – збільшення чисельного складу Ради Безпеки ООН (далі – РБ) і протидії практиці використання права вето його постійними членами. Уряд Бельгії виступає в ролі координатора так званої «неформальної групи» малих і середніх країн (в неї також входять Австралія, Австрія, Болгарія, Угорщина, Ірландія, Португалія, Словаччина, Чехія та Естонія). На думку «неформалів», причина гальмування прогресу вирішення проблеми вето в РБ криється в протиріччі між завданнями підвищення ефективності РБ і збільшенням її чисельного складу.

Бельгія налагоджує співробітництво і з іншими європейськими країнами. Зокрема вона підтримує бажання Албанії, Сербії та Туреччини вступити до ЄС. Двосторонні відносини з колишніми югославськими республіками Македонією, Боснією та Герцеговиною, Чорногорією та Косово поки що обмежені.

Останні події в політиці, економіці та соціальній сфері в європейських країнах вимагають більшої пильності для зміцнення стабільності та демократії в Європі та захисту основних прав усіх її жителів. Уряд Бельгії одним з головних завдань зовнішньої політики країни вбачає зміцнення ідеалів демократії, верховенства права і дотримання основних прав людини в Європі і в світі. Головну роль в цьому плані повинна зіграти Рада Європи (далі – РЄ). Бельгійські політики не раз висловлювалися на користь «адаптації» по лінії Ради європейських конвенцій про співпрацю в галузі кримінального права до потреб боротьби з сучасними формами злочинності (організованої, пов'язаної з використанням нових технологій). У число нових завдань РЄ, як вважають в Брюсселі, повинна увійти боротьба на міжнародному рівні з корупцією, а також з різними проявами расової і національної нетерпимості.

Що стосується пріоритетів у роботі з ОБСЄ, уряд має чотири основні напрямки. Насамперед, це активна роль Бельгії в інституційному реформуванні ОБСЄ. По-друге, залучення в ОБСЄ в інтересах досягнення балансу та зміцнення економічного виміру механізму співпраці Пакту стабільності для Південно-Східної Європи, зокрема щодо транспорту. По-третє, важливе значення має боротьба з

міжнародною злочинністю та підтримка верховенства права. У пріоритеті співпраця в цій галузі з іншими відомствами, зокрема з органами внутрішніх справ та юстиції. Нарешті, в пріоритеті співпраці в рамках ОБСЄ – конструктивний внесок Бельгії у вирішення «заморожених» конфліктів [2].

НАТО бельгійці розглядають як головний інструмент забезпечення військово-політичної безпеки в Європі. Через участь в альянсі вирішується проблема національної оборони країни. З моменту початку процесу просування НАТО на Схід Бельгія зайняла позиції прихильника розширення альянсу.

Таким чином, ми бачимо, що Бельгія має різноманітні дипломатичні та економічні контакти з різними країнами світу. Її політика спрямована на зміцнення стабільності та демократії в Європі та захист основних прав людини. Стабільні та сприятливі відносини в рамках ЄС вона має з сусідніми країнами, розвиває співробітництво з малими країнами «неформальної групи». Слід зазначити, що Бельгія бере участь у низці програм, запроваджених ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ. Як високорозвинена країна, Бельгія відзначає стабільне економічне зростання і через це покращує свої відносини у торгівлі з іноземними партнерами.

Література

1. Политический атлас современности. Бельгия [Електронний ресурс] // Участие в международных организациях, основные внешнеполитические контрагенты и партнёры. – Режим доступу: <http://www.hypo.ru/tom1/279.html>.
2. Foreign Policy Of Belgium: Organization for security and co-operation in Europe (OSCE) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osce.org/cio/17741?download=true>.
3. Forum Młodych Dyplomatów (FMD) [Електронний ресурс] / Foreign relations Belgium. – Режим доступу: <http://www.diplomacy.pl/blog/relacje-zagraniczne/item/158-foreign-relations-belgium>.
4. Kingdom of Belgium. Foreign Affairs, Foreign Trade and Development Cooperation/ External relations [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://diplomatie.belgium.be/en>.

УДК 323.28(569.4)(043)

Кучеренко А.В.

МЕТОДИ З ПРОТИДІІ ТЕРОРИЗМУ В ЗАКОНОДАВСТВІ ІЗРАЇЛЮ

На сучасному етапі тероризм є поширеним засобом досягнення політичних цілей. Методи терористів з часом модернізуються та удосконалюються, що ускладнює розробку і застосування превентивних дій, значну роль серед яких відіграють науково-технічні технології. Одним із лідерів з розробки ефективних методів протидії тероризму є Ізраїль. Необхідність Ізраїльської держави виробляти новітні методи боротьби з тероризмом обумовлена давнім та досить складним палестинсько-ізраїльським конфліктом та підтримкою палестинців з боку держав регіону. Ізраїль протягом усієї історії свого існування є об'єктом терористичних атак з боку палестинських угруповань. Досвід Ізраїлю у цій сфері є досить актуальним, зокрема для нашої держави, для якої гостро стоїть проблема протидії терористичним загрозам.

Вироблення правових механізмів із забезпечення національної безпеки було розпочато в Ізраїлі з моменту його утворення. Перший Указ «Про запобігання тероризму» у Ізраїлі був виданий ще у 1948 р., ухвалений Тимчасовою державною радою [1].

З виникненням нових загроз та проявів тероризму ізраїльське правове поле боротьби з тероризмом удосконалювалося, адаптуючись до нових реалій. На сучасному етапі протидія терористичним загрозам відбувається згідно нового закону від 15 червня 2016 року, який розширює ізраїльське кримінальне законодавство щодо підбурювання до тероризму і передбачає відповідальність за «демонстрацію солідарності з терористичною організацією або підтримку акту тероризму». Законом введені міри покарання не тільки для терориста, а й для осіб, які підтримують тероризм, а саме: закликають до вчинення теракту чи знають про його підготовку, навіть якщо немає доказів, що він міг бути здійснений; беруть участь в діях, які можуть привести до терористичного акту, вербування осіб для терористичної організації або участь в навчаннях, що проводяться терористичною організацією; фінансують тероризм або беруть участь в поставках необхідних для здійснення теракту ресурсів; приховують у себе терористів, або, які знають місцезнаходження терористів, але не повідомили про це; сприяють скороченню терміну ув'язнення терористів [2].

Положення закону від 15 червня 2016 р. враховують, зокрема, інтернет-діяльність з підтримки та заохочення актів тероризму проти Ізраїлю та його громадян [3]. Новий закон передбачає кримінальну відповідальність за поведінку, відповідну терористичним діям, в кіберпросторі, у тому числі: публічна демонстрація солідарності з терористичною організацією – 2-3 роки позбавлення волі; публікація прямих закликів до вчинення терористичного акту – 2 роки; публікація повідомлень, що вихваляють або підтримують терористичний акт – 2 роки у тюрмі.

Також, закон передбачає 25-річний термін тюремного ув'язнення формальному або неформальному лідеру терористичної організації; довічне ув'язнення за вчинення теракту із застосуванням хімічної, біологічної або радіоактивної зброї; довічний термін за статтею «тероризм» може бути скорочений лише після відбуття терористом не менше 15-ти років ув'язнення; продаж зброї, або його фрагментів терористичним угрупованням буде каратися на термін до 20 років позбавлення волі; майнові злочини, пов'язані з тероризмом, потягнуть на 10 років в'язниці [4].

Збройні сили Ізраїлю використовують дієву тактику проведення антитерористичних операцій: операції по захопленню того чи іншого населеного пункту ізраїльські підрозділи проводять, як правило, у другій половині ночі. Діючи рішуче і швидко, вони займають ключові позиції і приступають до проведення зачисток у заздалегідь призначених районах і міських кварталах. Затриманню піддаються всі громадяни чоловічої статі у віці від 17 до 50 років. Спеціальні групи перевіряють затриманих, після чого ті особи, що викликають підозру направляються у фільтраційні табори для більш ретельної перевірки, а решту звільняють [5].

Також збройні сили використовують такі види атак проти терористичних баз і відповідальних осіб, підозрюваних у проведенні терористичних операцій, як повітряні бомбардування, наземні рейди, морські операції і точкові удари по терористичним лідерам. В Ізраїлі вважається, що терорист, який зазіхнув на державу або його громадян, повинен понести за це відповідальність, де б він не знаходився.

В Ізраїлі існує штаб, який займається розробкою операцій, спрямованих на виявлення та припинення фінансових надходжень для палестинських екстремістських організацій. Функціонує також спеціальний Міжміністерський комітет з протидії ісламському екстремізму. На нього покладено вирішення наступних завдань: контроль за ЗМІ, мусульманськими святинами, проповідями та виступами керівників і духовних лідерів ісламських угруповань; інспектування мусульманських релігійних навчальних закладів і джерел фінансування організацій і установ, підозрюваних в причетності до підготовки та проведення терактів [5].

Функцію боротьби з тероризмом, крім армії і поліції, в Ізраїлі покладено на два відомства – «ШАБАК», яке забезпечує внутрішню безпеку, і «МОССАД», яке займається зовнішньою безпекою.

Ізраїльська влада практикує силовий метод покарання і боротьби з тероризмом шляхом руйнування житла терористів. Дана практика застосовується протягом інтифад. Так, під час першої інтифади з 1987 по 1991 рік було зруйновано 433 будинки бойовиків, а до 277 будинків був закритий доступ. З придушенням інтифади, застосування цієї практики було призупинено. Відновлення практики руйнування будинків відбулося в період другої інтифади з 2000 р. по 2005 р. Знов почали застосовувати цей метод боротьби у відповідь на хвилю терактів, скоєних у 2008 році арабськими жителями Східного Єрусалиму [8].

Слід зазначити, що на сучасному етапі також практикується руйнування будинків терориста: у 2015 р. прем'єр-міністр Ізраїлю Бен'ямін Нетаньяху видав указ про руйнування житла терористів. Це відбувається без рішення суду, після ідентифікації терориста. Так, у 2016 р. було зруйноване житло Біляла Абу-Заїда, пособника терористів, які вбили у Шхемських воріт в Старому Місті бійця прикордонної служби [9].

Цей указ прем'єр-міністра викликає неоднозначну реакцію в політичних колах Ізраїлю та серед суспільства. Думки з приводу знесення будинків терориста і його сім'ї десятиліттями залишаються розділеними на «за» і «проти». Останні вважають подібну практику грубим поліцейським і силовий заходом, який лише сприяє посиленню і загостренню ситуації.

Також серед методів боротьби з тероризмом в Ізраїлі використовують майнові й немайнові важелі тиску: конфіскація майна на користь держави чи сім'ї загиблого ізраїльтянина, родину терориста позбавляють громадянства і видворяють з країни тощо [10]. За словами Сергія Гончарука, співробітника служби безпеки Ізраїлю: «З початком ось цієї хвилі терору ізраїльтяни принципово не відвідують жодного арабського магазину і ресторану. До цього практично весь арабський бізнес будувався на ізраїльтянах. Зараз араби-власники бізнесу криком кричать. У них сильні збитки. Ізраїльтяни нічого у них не купують» [10].

Отже, боротьба з тероризмом протягом всієї історії існування Ізраїлю є одним з центральних питань внутрішньої та зовнішньої політики держави. Законодавство Ізраїлю передбачає застосування досить жорстких методів протидії терористичним загрозам, використовуючи активні дії, точні удари та суворі покарання. Законодавча база в сфері протидії тероризму є досить широкою, основним нормативно-правовим актом у цій сфері є закон від 15 червня 2016 р., який передбачає суворе покарання безпосередньо терористам та особам, які підтримують тероризм. Слід зауважити, що колективне покарання виступає стримуючим фактором з одного боку, але й з іншого – загострює протиборство палестинців з ізраїльтянами, які через дії своїх родичів лишаються свого житла та майна.

Література

1. Кондратьева И. Терроризм и закон: как разные страны борются с экстремистами / И. Кондратьева // Право.Ru [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pravo.ru/review/view/124016/>.

2. Новый закон против террора // Мой Израиль [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://isralove.org/load/29-1-0-346>.
3. Фидлер Д. Новый израильский закон о борьбе с терроризмом в киберпространстве / Д. Фидлер // Аналитический центр Katehon [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://katehon.com/ru/article/novyuy-izrailskiy-zakon-o-borbe-s-terrorizmom-v-kiberprostranstve>.
4. Голд Я. Закон по борьбе с террором окончательно утвержден / Я. Голд // Israel National News [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.7kanal.co.il/News/News.aspx/185392#.V2JKj1WLTDf>.
5. Янов О. Антитеррористические аспекты действий вооруженных сил Израиля / О. Янов // Зарубежное военное обозрение. – 2006. – № 8. – С. 12–22.
6. Литаврин М. Как Израиль борется с терроризмом / М. Литаврин // STMEGI [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://stmegi.com/posts/34614/kak-izrail-boretsya-s-terrorizmom/>.
7. МОССАД // Agentura [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.agentura.ru/dossier/izrail/mossad/>.
8. Gordis D. The Dubious Demolition Policy Israel Just Can't Quit / D. Gordis // Bloomberg [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.bloomberg.com/view/articles/2017-08-15/the-dubious-demolition-policy-israel-just-can-t-quit>.
9. Либерман издал распоряжение о порядке разрушения домов террористов // STMEGI [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://stmegi.com/posts/36794/liberman-izdal-rasporyazhenie-o-poryadke-razrusheniya-domov-terroristov/>.
10. Ладька А. Израиль придумал, как жестко наказывать за терроризм / А. Ладька // ТСН.ua [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://ru.tsn.ua/interview/izrail-pridumal-kak-zhestko-nakazyvat-za-terrorizm-514042.html>.

УДК 327(71+477)(043)

Маргуліс О.Я.

КАНАДСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ

Аналізуючи канадсько-українські відносини можна зробити висновок, що вони мають давню історію. Канада підтримує Україну на міжнародній арені, у рамках міжнародних організацій, таких, як ООН, НАТО, ОБСЄ, G7 (Велика сімка), а також є основним партнером в таких галузях як економіка і освіта. В Канаді проживає одна з найбільших українських діаспор, яка налічує 1,2 мільйони чоловік, і яка в свою чергу впливає на формування відносин між державами. Канада сприяє розвитку України, а також має чіткі позиції щодо української кризи. Канада запровадила економічні та політичні санкції проти російських компаній та осіб відразу після незаконної анексії Криму Росією і початку конфлікту на Донбасі.

Канада ще з 1991 р. надавала підтримку Україні на шляху створення демократичного суспільства та ринкової економіки, вирішення соціальних та екологічних проблем, поглиблення політичних та економічних зв'язків між двома державами, допомагала у вирішенні соціальних і екологічних проблем, підтримки ядерної безпеки в Україні, підтримки України в МВФ та Організації Економічного Співробітництва, а також послідовно надавала політичну та технічну підтримку у приєднанні України до СОТ. У 2002 р. Канада стала однією з країн, які підписали з Україною двосторонній протокол щодо доступу до ринків товарів та послуг. Дві держави говорять про розвиток економічних відносин, які ґрунтуються на засадах рівності, недискримінації та взаємної вигоди. Завдяки цьому Україна розпочала процес входження в світову ринкову економічну систему.

Велика українська діаспора в Канаді активно включена в процес налагодження українсько-канадських відносин. Важливо зазначити, що саме через це здійснюється духовно-культурний обмін та програми двостороннього співробітництва. Там працюють багато видатних українських вчених, письменників, художників і навіть політиків[1].

Прем'єр-міністр Канади Джастін Трюдо сформував новий склад Кабінету міністрів Канади, до якого увійшли дві українки Христя Фрилянд і Марієн Міхічук, які стали міністрами міжнародної торгівлі й праці та зайнятості. Це говорить про особливий стан відносин, а також про можливість поглиблення відносин в різних сферах двостороннього співробітництва.

Джастін Трюдо говорить про збільшення підтримки України в умовах української кризи через здійснення тиску на Москву, а також закликає до цього світову спільноту і всіх союзників своєї країни [5]. Також він постійно коментує певні українські проблеми на своєму сайті. Прем'єр-міністр навіть коментує події і свята України, а також він пообіцяв активно допомагати відновленню економічних та демократичних інститутів України.

Ще одним важливим чинником відносин є те, що Трюдо також хоче сприяти модернізації Збройних сил України. Завдяки цьому в Україні постійно проводяться канадські вчення, інструктори беруть участь у навчанні українських військових і постачається високотехнологічне обладнання для розмінування збройним силам України від Канади.

Як вже зазначалось Канада підтримує демократичні зміни в Україні після агресії Росії, надаючи та сприяючи політично, фінансово і технічно проведенню важливих реформ. В умовах української кризи Канада неодноразово постачала гуманітарну допомогу у вигляді медичних аптечок, засобів нічного бачення і комплектів військової форми. Канадці навіть посилають гроші сім'ям загиблих українських солдат. Великий потік грошей, моральної підтримки і практичного сприяння з країни, що знаходиться в 7 тис. км від України, пояснюють той факт, що канадсько-українські відносини стали міцні як ніколи [7].

Також Канада надала Україні фінансову допомогу у вигляді 200 млн. дол. США для стабілізації української економіки і 50 млн. дол. США для вирішення гуманітарних проблем, а також 5 млн. дол. США для тренувальної місії нової української поліції. Вона також передала українському уряду пакет технічної допомоги для проведення реформ, який піде, на подолання корупції та на створення незалежної судової системи.

Переговори про лібералізацію двосторонньої торгівлі між Україною та Канадою велися з 2009 року. Після шести раундів переговорний процес був завершений 14 липня 2015 року. Положення проекту Угоди про вільну торгівлю між Україною та Канадою забезпечують, зокрема, поглиблення торговельного та економічного співробітництва, в тому числі в частині торгівлі промисловими і сільськогосподарськими товарами, захисту інтелектуальної власності, регулювання державних закупівель [5]. У 2017 році угода була ратифікована Верховною Радою України та підписана Президентом України Петром Порошенко. Угода дозволить вітчизняним товаровиробникам отримати переваги від безмитного доступу до ринку Канади і відкриє можливості для українського бізнесу, а з іншої сторони, відкриються можливості для імпорту сировини та передових технологій, що сприятиме економічному зростанню[8].

Положення Угоди відповідають стандартам СОТ і зобов'язанням сторін в цій міжнародній організації, а також забезпечують поглиблення торговельного та економічного співробітництва в частині торгівлі товарами, такими, як промислові, сільськогосподарські, риба та морепродукти, захисту прав інтелектуальної власності та державних закупівель. Після вступу угоди в силу для українських експортерів буде відкрито 98 % канадського ринку товарів. Ввізні мита на сільськогосподарські товари будуть негайно скасовані (за винятком 108 тарифних ліній, доступ по яких відкриється у рамках квот), а також на всі промислові товари (крім легкових автомобілів із 7-річним перехідним періодом скасування ввізних мит). Для вказаних 108 тарифних ліній сільськогосподарських товарів вітчизняні експортери матимуть можливість постачати товари за нульовою ставкою ввізного мита в рамках глобальних квот Канади. Україні вдалося відстояти асиметричну порівняно з Канадою, лібералізацію доступу до свого ринку у чутливих галузях. Так, з моменту набрання чинності Угодою Україна негайно скасує тарифи для близько 80 % товарів імпорту з Канади, в той же час для деяких сільськогосподарських та промислових товарів застосовуватимуться перехідні періоди у 3, 5, 7 років для зниження тарифів. Проте для найбільш чутливих сільськогосподарських товарів було встановлено квоти на імпорт, тоді як цукор було виключено з дії Угоди. Такі умови дадуть можливість українським підприємствам пристосуватись до нових умов безмитної торгівлі. Серед основних українських продуктів, які отримують переваги від безмитного доступу на ринок Канади в короткостроковій перспективі: соняшникова олія, цукор, кондитерські вироби та шоколад, алкогольні напої та пиво, соки. Щодо промислових товарів – це одяг, кераміка, металургія та хімія.

Важливо відмітити, що Угода сприятиме розвитку співробітництва в сфері авіабудування. Передбачається збільшення постачання високотехнологічного обладнання та промислових товарів з високою доданою вартістю. Угода також передбачає надання Україні технічної допомоги для покращення доступу українських товарів на ринок Канади та допомогу для розвитку аграрного комплексу. В сучасних умовах угоди про вільну торгівлю дозволяють усунути митні тарифи на товари та нівелювати застосування заходів, які можуть обмежувати торгівлю чи іншим чином спричинити зростання витрат бізнесу [2]. Цей документ позитивно вплине на розвиток та стабілізацію економіки України, бо саме через тарифні мита зовнішньоторговельний товарообіг між Україною та Канадою був не досить високий, а також сприятиме виходу України на ринки всього Американського регіону. Це, в свою чергу, підвищить можливості України розвивати активні відносини з сучасними центрами сили, включаючи США і Бразилію.

Як вже стало зрозуміло одним з основних напрямків двостороннього співробітництва України та Канади є економічна сфера і протягом ХХІ ст. спостерігається позитивна динаміка двостороннього товарообігу [4]. Торговельно-економічна сфера економіки займає велику частку у відносинах з Канадою, про це свідчить нормативно-правова база, яка налічує понад три десятка важливих документів. Також особливе місце займає сфера інвестицій. Українська економіка розширюється за допомогою канадських інвестицій. Також основною сферою інвестицій є промисловість України. Канадські компанії

розширюють свою діяльність в Україні та зміцнюють свої позиції і для кращої співпраці Україні треба вдосконалити законодавчу базу. Треба сказати, що спостерігається позитивна динаміка росту інвестицій, пов'язана з європейським вибором України [3].

Ще одним важливим напрямом співробітництва Канади та України є співробітництво у сфері освіти. Сьогодні діють безліч освітніх програм, проводяться семінари і тренінги для викладачів освітніх закладів України, а також проводяться обміни для студентів, учнів та викладачів освітніх закладів. Можна зробити висновок, що Канада сприяє розвитку освіти також через, фінансування та допомогу у формуванні навчально-методичних матеріалів. Це все позитивно вплинуло на розвиток освіти в Україні та зміцнило зв'язок між Україною та канадцами українського походження.

Сьогодні експерти також відмічають не менш важливу сферу співробітництва – співробітництво у сфері кіно та телевиробництва. Така координація у цій сфері призводить до популяризації українського продукту закордоном, яке в свою чергу призведе до збільшення доходів. Зможуть створитися нові робочі місця та це приведе до зменшення безробіття в Україні, поповнення казни за рахунок податків, бо саме сфера кіно зараз є однією з найбільш прибуткових сфер [9].

Таким чином, сучасний етап відносин між Канадою та Україною є найбільш важливим, оскільки саме сьогодні Канада надає найбільшу допомогу і підтримку у збереженні територіальної цілісності та суверенності України, активно підтримує демократичні зміни в Україні.

Країни плідно співробітничать в сфері освіти та в сфері економіки. Сьогодні Канада основний партнер України в її підтримці на міжнародній арені. Це можна побачити у відношенні Канади до Росії в контексті української кризи. Відносини між двома країнами розвиваються дуже динамічно, вже підписано Угоду про Зону вільної торгівлі і можливо наступним кроком у поглибленні відносин стане підписання безвізового режиму між Канадою та Україною.

Література

1. Еволюція зовнішньополітичних відносин України та Канади: проблеми і суперечності. – URL: <http://referat-ok.com.ua/politika-politologiya/evolyuciya-zovnishnopolitichnih-vidnosin-ukrajina-ta-kanadi-problemi-i-superechnosti> (дата звернення: 03.12.2017)
2. Канада надала Україні кредит на 200 млн. канадських доларів. – URL : <http://economics.unian.ua/finance/991197-kanada-nadala-ukrajini-kredit-na-200-mln-kanadskih-dolariv.html> (дата звернення: 05.12.2017)
3. Канадські інвестиції в Україну. – URL : http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/analiz_inv_spivirobnictva/can/4147.html. (дата звернення: 03.12.2017)
4. Пріоритети українсько-канадських відносин. – URL : http://www.canadainternational.gc.ca/ukraine/bilateral_relations_bilaterales/canada_ukraine.aspx?lang=ukr (дата звернення: 03.12.2017)
5. Співробітництво між Україною та Канадою. – URL : <http://canada.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/culture>. (дата звернення: 03.12.2017)
6. Щодо укладання Угоди про вільну торгівлю між Україною та Канадою. – URL : http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=188053&cat_id=170824A (дата звернення: 05.12.2017)
7. Канада и Украина: Очень особые отношения. – URL : <https://obzor.press/press/26265-kanada-i-ukraina-ochen-osobyie-otnosheniya> (дата звернення: 06.12.2017)
8. Соглашение о зоне свободной торговли между Украиной и Канадой вступило в силу. – URL : <https://www.rbc.ua/rus/news/soglashenie-zone-svobodnoy-torgovli-mezhdu-1501510187.html> (дата звернення: 06.12.2017)
9. Canada-Ukraine relations. – URL : http://www.ucc.ca/Section_3/. (дата звернення: 03.12.2017)

УДК 327(55:5-15)(043)

Пелих Г.В.

ПОЛІТИКА РЕГІОНАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА ІРАНУ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ

З розвитком багатоплярної системи міжнародних відносин у сучасному світі яскраво спостерігаються зміни у міжнародному середовищі, які пов'язані з виникненням нових акторів, нових загроз та цілей розвитку, конфліктів та форм співробітництва. Безумовно, вплив на розвиток міжнародних відносин мають процеси глобалізації, регіоналізації, локалізації та фрагментації. В сучасних умовах розвитку взаємовідносин кожна держава намагається зайняти якомога вигідне положення серед інших держав, задля забезпечення своїх національних інтересів.

Все більшої ваги на сьогоднішній день набирають процеси регіоналізації, характеризуючи розвиток політичних, економічних, культурних сфер в конкретних регіонах світу. Невід'ємним суб'єктом регіональної політики в кожному регіоні є держава, що бере на себе відповідальність за виконання функцій або повноважень регіонального лідера. Даний феномен є актуальним для багатоплярної системи,

оскільки при однополярній та двополюсній системах світ розділяється на певні сфери інтересів провідних країн та реалізація лідерства в межах регіону може призводити до конфронтації з провідними країнами.

Тож, саме в період розвитку сучасної багатопольярної системи міжнародних відносин активно починає розвиватись принцип регіонального лідерства в різних частинах світу. Головним суб'єктом реалізації дій в даній сфері виступає «регіональна держава» [1]. Під таким терміном розуміють визначення держав, які з допомогою свого економічного, геополітичного або військового потенціалу мають значний політичний вплив на систему міжнародних відносин у певних макрорегіонах планети.

Згідно з твердженням Німецького інституту глобальних та локальних досліджень, регіональна держава повинна володіти наступними факторами [2]:

- претендувати на становлення регіонального лідера,
- бути невід'ємною частиною регіону, проявляти певний вплив у регіоні, особливо в питаннях ідеології,
- мати більший потенціал військових, економічних, політичних, демографічних можливостей в регіоні,
- брати активну участь у локальних та глобальних заходах, що будуть сприяти розвитку регіону,
- надавати велике значення питанням регіональної безпеки.

В регіоні Близького Сходу, як держава Персидської затоки, на роль регіонального лідера претендує Ісламська Республіка Іран, разом з іншими державами регіону – Туреччиною, Саудівською Аравією, Ізраїлем [3].

Дані держави, певною мірою, всі відповідають вище переліченим критеріям для становлення регіональним лідером, однак серйозні претензії на лідерство в регіоні має саме Іран. Країна має низку факторів, що сприяють її становленню як регіонального лідера. Відповідно до природних факторів країна має дуже вигідне розташування на перехресті економічних шляхів між різними країнами. Наявність багатих природних ресурсів дає можливість розвитку національної промисловості, що в подальшому може реалізуватися на світових ринках. Наявність великих запасів енергоресурсів дозволяє країні встановлювати свій вплив на розвиток міжнародних економічних процесів та встановлення світових цін на нафто продукцію [4]. Головною проблемою для країни є мала наявність земельних та водних ресурсів країни. У зв'язку з цим країні необхідно розробляти нові технології, які можуть покривати недоліки у природному водопостачанні. Плюсом відповідно до відсутності водних ресурсів є наявність виходу до морського та океанічного узбережжя. З допомогою даного фактора можна ще більш ефективно розвивати відносини з різними країнами, розробляти технології видобутку корисних копалин з морського дна в межах економічної зони країни.

Країна володіє доволі гарними показниками демографії населення. Спостерігається активне оновлення нації, яка вважається однією з «молодих націй» у світі [5]. Відбувається постійний природний приріст населення, що несе позитивний вплив, до якого входять створення нових робочих місць, підвищення кваліфікаційного рівня працівників, залучення до нових форм розподілу праці (наприклад, сфера послуг). Наявність багатонаціонального населення в цілому є проблемним фактором, але в Ірані не спостерігається національних конфліктів з даного приводу.

Іран володіє однією з наймогутніших економік на азіатському континенті. Для покращення гео економічного потенціалу країна збільшує обсяги добутки нафти для повернення до показників до періоду введення міжнародних економічних санкцій [6]. Особливий інтерес Ірану у встановленні нових взаємовідносин полягає у співробітництві з сусідніми країнами на базі хімічної, металургійної, енергетичного комплексу промисловості.

Щодо геостратегічного положення Ірану необхідно визначити пріоритетність такого розташування, яке дозволяє слугувати своєрідним мостом та має доступ до контролю головними вузлами, що проходять через країну сухопутними або морськими шляхами у вигляді створення дорожніх мереж, залізниць, нафто- і газопроводів. Крім того, країна має зручні виходи до морських басейнів, що також дозволяє їй здійснювати певний вплив на політику інших держав регіону. Політика з сусідніми країнами, а також наявність союзників та суперників потребує в уряді Ірану проведення політики, спрямованої на забезпечення безпеки та стабільності в регіоні.

Важливим питанням, яке впливає на формування політики регіонального лідерства Ірану є ядерна програма. Хоча розробка програми була зупинена й мали місце міжнародні санкції, продовження ядерних досліджень не припинились. Крім того, важливе місце продовжує займати фактор боєздатності збройних сил і наявності ядерної зброї [7]. Даний факт становить серйозну загрозу як для країн регіону, так і для провідних держав світу, насамперед США.

Отже, Ісламська Республіка Іран, завдяки ряду вище перелічених факторів, має право претендувати на звання регіонального лідера в регіоні. Однак, дане твердження є спірним з боку сусідніх держав, оскільки в регіоні Близького Сходу на позиції лідерства претендують ще й Туреччина та Саудівська Аравія. Та не дивлячись на це, ІРІ продовжує активно розвивати вектори міжнародного співробітництва,

покращувати економічне становище країни (відновлюючи свої позиції на світовому ринку), знаходити та розвивати нові варіанти співпраці з іншими міжнародними акторами.

Таким чином, можна стверджувати, що розвиток сучасних міжнародних відносин, який підпорядковується впливу процесів глобалізації, зазнає кардинальних змін. Функціонування багатополунової системи міжнародних відносин формує такі умови, що передбачають створення нових регіональних лідерів, які претендують на лідируючі позиції у певному регіоні. Відбувається становлення та розвиток феномену регіонального лідерства, яке розглядається у вигляді реалізації національних інтересів країни для забезпечення мирного характеру зовнішньої політики та політики безпеки відносно сусідніх держав. На прикладі Ірану можна розглянути умови та причини, що сприяють визначенню даної країни як лідера в регіоні, однак не варто залишати без уваги зовнішні чинники та позиції сусідніх країн, що мають безпосередній вплив на розвиток справ у регіоні Близького Сходу.

Література

1. Харбих С. К. Региональная держава как структурный элемент глобального мира / С.К. Харбих // Социально-гуманитарные знания. – М. – 2012. – № 3. – С. 334–340.
2. The Concept of Regional Power: The Middle East as a Deviant Case? / Martin Beck // Conference Paper “Regional Powers in Asia, Africa, Latin America, the Near and Middle East”. – Hamburg : GIGA German Institute of Global and Area Studies, 2006. – 9 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу : https://web.archive.org/web/20070628064247/http://www.giga-hamburg.de/content/forumregional/pdf/giga_conference_RegionalPowers_0612/giga_RegPowers0612_paper_beck.pdf.
3. Buzan B. Regions and powers: the structure of international security / B. Buzan, O. Wæver. – Cambridge : Cambridge University Press, 2003. – P. 55.
4. CIA library. The World Factbook. Iran [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу : <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>.
5. Майдан внутри: «демографические гири» Ирана [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу : <https://regnum.ru/news/polit/1862522.html>.
6. Экономика Ирана: промышленность, сельское хозяйство, торговля, туризм [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу : <http://www.gecont.ru/articles/econ/iran.htm>.
7. Iran Military Guide [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу : <http://www.globalsecurity.org/military/world/iran/army.htm>.

УДК 323.111(4)(043)

Пічаччі А.І.

ІСЛАМІЗАЦІЯ ЄВРОПИ В КОНТЕКСТІ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ

В останні кілька років в Європі істотно зросла кількість мусульман через великий наплив мігрантів, який пов'язаний з міграційною кризою.

Міграційна криза в Європі почалася на початку 2015 року через збільшення потоку біженців та нелегальних мігрантів в Європейський союз з країн Близького Сходу (Сирія, Ірак), Африки (Еритрея, Нігерія, Сомалі, Судан) та Південної Азії (Афганістан, Пакістан). Європа була неготова до їх прийому та розподілу [1].

Однак, не тільки приплив мігрантів мусульман впливає на ісламізацію Європи. Самі європейці починають проявляти інтерес до ісламу і це одна з тих речей, яка хвилює Захід і Європу в цілому.

З кожним роком все більша кількість молодих європейців приймаю іслам, а деякі з них приєднуються до терористичних угруповань (наприклад, ІД) і повертаються, щоб просувати джихад проти суспільства, в якому вони народилися, виховувалися і здобули освіту. Проблема безпеки, створювана цими молодими людьми, є серйозною, тому що, якщо вони приховують свою культурну самобутність, силам безпеки вкрай складно ідентифікувати їх і їхні злі наміри.

Багато з новонавернених переконані в тому, що іслам – це релігія миру, любові і дружби, заснована на щедрій гостинності і теплому прийому від мусульманських друзів в їхнє нове соціальне середовище. Це явище найбільш вражаюче для тих, хто виріс в неблагополучних сім'ях.

Новонавернений в іслам бачить свій крок як зрілий, заснований на праві людини визначати свою власну релігійну і культурну самобутність, навіть якщо сім'я і суспільство не згодні з цим. Іноді звернення до ісламу – це форма бунту. Ворожість, яку відчувають до ісламу його колишнє середовище, фактично призводить до того, що він більше впевнений у необхідності свого звернення. Все, що говорилося проти звернення в іслам, інтерпретується як необґрунтований расизм і необґрунтована ісламофобія.

Звертаючись до ісламу, новонавернений каже, що читання Корану і проголошення молитов додають в його життя духовний сенс після багатьох років розумового застою, духовного вакууму і занурення в матеріалістичний і гедоністський спосіб життя. Вони описують перехід до ісламу з точки зору пробудження від поганого сну [2].

Деяких молодих жінок приваблює іслам, тому що, на їхню думку він пропонує їм суспільство, яке підтримує мораль і скромність, чого часто не існує в їх колишніх життях. Іслам пропонує їм чисте, нормальне, впорядковане і моральне життя .

Молоді жінки, які стали жертвами сексуального насильства, знаходять розраду в ісламі, поряд з честю і вдячністю, на відміну від приниження, яке вони відчували до того, як звернулися до ісламу [3].

Батьки нововернутих вважають, що приєднання до ісламу є еквівалентом вступу в культ, в який вступають їхні діти, а деякі описують його як «культ сатани», який «промиває мізки» і робить їх уразливими жертвами емоційних маніпуляцій. Вони глибоко розчаровані рішенням своїх дітей звернутися в іслам і відчують, що вони не тільки втрачені для них, а й втратили свою особистість. Деякі бачать дії своїх дітей як зрада сім'ї, їх суспільства і землі, на якій вони народилися і здобули освіту. Вони бояться, що вони можуть стати терористами. Більшість з них живуть в надії, що звернення буде тимчасовим, просто юнацької витівкою і що їхні діти повернуться до розсудливості.

Саме так мусульманська міграція до Європи набуває додаткового значення в тому, що молоді люди, які народилися в цих країнах, піддаються ісламу як альтернативі культурі, в якій вони були виховані. Завдання, що стоїть перед західними демократіями, полягає в тому, як боротися з цим явищем [2].

Зараз ця проблема спливає в Європі з усією серйозністю, так як маси нововернутих перетворюються в публіку, з якої певний відсоток приєднується до терористичних угруповань. Однак, далеко не всім європейцям подобається іслам і сама ідея ісламізації.

У 2014 в Дрездені, ФРН було створено правопопулістський рух ПЕГІДА, який організовує акції проти ісламізації Європи і міграційної політики Німеччини. Один з головних гасел цього руху – «Ісламу немає місця в ФРН» [4].

У лютому 2015 року подібні акції стали проходити і в Австрії. Сотні людей виходили на вулиці з плакатами і закликами обмежити міграцію з Близького Сходу.

Багато маніфестантів незадоволені тим, що австрійська влада захищає інтереси приїжджих і зовсім не хоче прислухатися до громадян своєї країни [5].

А 7 жовтня 2017 року в Польщі понад мільйон поляків молилися про мир, проти «ісламізації Європи». Ініціатива цієї духовної події була підтримана Церквою. Обраний день дуже символічний: це свято Богоматері Розарія, яке було створене після битви в Лепанто, де флот Святої ліги, створений з ініціативи Папи Пія V, розгромив турків, тим самим рятуючи Європу від ісламізації. Щоб отримати перемогу, Пій V закликав християн читати день і ніч молитву діві Марії, щоб попросити її захисту.

Архієпископ Марек Йидрашевській, сказав під час масової передачі на католицькому радіо він, зокрема, молиться за інші європейські країни, щоб вони зрозуміли, що потрібно повернутися до християнських коренів і що Європа залишається Європою [6].

Також у вересні 2017 прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан заявив, що ісламізація Європи реальна, посилаючись на дослідження, в яких передбачається, що більше 60 мільйонів мігрантів прийдуть з Африки в Європу протягом наступних 20 років, збільшивши ісламське населення Західної Європи до 20 відсотків до 2030 році.

Орбан рішуче виступав проти введення Європейським союзом квот мігрантів на окремі держави-члени, наполягаючи на тому, що такі питання є питаннями національного суверенітету і повинні вирішуватися кожною країною і її людьми.

За словами Орбана, багато європейських лідерів згодні з політикою Угорщини щодо міграції, але бояться публічно заявляти про це. Він також сказав, що через нещодавній сплеск міграції в Італію південно-європейська нація може незабаром приєднатися до Угорщини і іншим людям, які прагнуть забезпечити свої національні кордони [7].

Суперечка з приводу квот на мігрантів почалася у вересні 2015 року, коли в розпал кризи в Європі країни-члени ЄС проголосували за те, щоб перемістити 120 000 біженців з Італії і Греції в інші частини ЄС. Це число було доповнено планами на липень 2015 року з перерозподілу 40 000 мігрантів з Італії та Греції.

Тоді Чехія, Угорщина, Румунія і Словаччина проголосували проти угоди.

З тих пір кілька держав відмовилися прийняти свої призначені квоти мігрантів. Наприклад, в Польщі є квота в розмірі 6 182 мігрантів, причому ніхто з них не був прийнятий. Чеська Республіка має квоту в 2691 мігранта, з яких тільки 12 було прийнято. Угорщина має квоту в розмірі 1 294, ніхто з яких не був допущений [8].

Отже, в цілому можна сказати, що європейське суспільство розділилося на дві частини. Перша вважає, що мігрантів як і раніше варто приймати і давати їм притулок. Деякі європейці навіть не проти того, щоб прийняти культуру мусульман і в цілому іслам. Друга ж наполягає на скороченні прийому мігрантів або ж зовсім не приймати їх. Створюються рухи проти ісламізації Європи, деякі з яких досить радикальні.

Проблемою також є те, що люди, які приймають іслам, у деяких випадках приєднуються до терористичних угруповань. Це суттєво ускладнює боротьбу проти тероризму.

Література

1. Европа переживаєт крупнейший миграционный кризис со времен II мировой войны. – URL: <http://radiopolsha.pl/6/137/Artykul/217350> (дата звернення: 22.11.2017)
2. Why are They Converting to Islam? – URL: <https://www.israelnationalnews.com/Article/Article.aspx/16461> (дата звернення: 23.11.2017)
3. Why European women are turning to Islam. - URL: <https://www.csmonitor.com/2005/1227/p01s04-woeu.html> (дата звернення: 23.11.2017)
4. Не время отстаивать принципы. - URL: <https://www.novayagazeta.ru/articles/2017/09/23/73951-ne-vremya-otstaiivat-printsipy> (дата звернення: 24.11.2017)
5. Исламизация Европы: мнения разделились. - URL: <https://www.vesti.ru/doc.html?id=2324931> (дата звернення: 23.11.2017)
6. 1 million Poles prayed against Europe's islamization and for European nations to get back to their Christian roots. URL: <https://visegradpost.com/en/2017/10/11/1-million-poles-prayed-against-europes-islamization-and-for-european-nations-to-get-back-to-their-christian-roots> (дата звернення: 24.11.2017).
7. Hungarian Prime Minister Viktor Orban : “The Islamization of Europe is real”. URL: <http://www.breitbart.com/london/2017/09/06/hungarian-pm-orban-the-islamization-of-europe-is-real/> (дата звернення: 24.11.2017).
8. European Court Orders EU Countries to Take Migrants. URL: <https://counterjihadreport.com/tag/islamization-of-europe/> (дата звернення: 22.11.2017).

УДК 327(44:6)(043)

Рабчевська О.С.

АФРИКАНСЬКИЙ ВЕКТОР В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ ПОЛІТИЦІ ФРАНЦІЇ

Природні ресурси країн Північної Африки, особливо Алжиру та Лівії, не без підстав розглядаються країнами Європейського союзу і Францією зокрема в якості альтернативного джерела нафти і газу для забезпечення своєї енергетичної безпеки, а також реалізації програми з диверсифікації постачальників сировини.

Так за останні 25 років структура експорту сировини Франції помітно трансформувалася – частка країн Середньої Азії зменшилася з 71,5% до 23,8%, в той час як країн Африки зросла з 24,7% до 36,4% [1].

Близько 98,5% внутрішніх потреб країни в нафті забезпечується за рахунок імпорту поставок. У 2016 році основними постачальниками сирової нафти до Франції стали Саудівська Аравія (20,7%), Казахстан (близько 15%), Нігерія (11,4%), Росія (9,8%), Норвегія (8%) і Алжир (6,9%). Також близько 85% імпорту природного газу припадає лише на чотири країни: Норвегію, Росію, Нідерланди і Алжир [1].

Географічна близькість Магрибу до Європи, наявність відповідної інфраструктури для організації безперервного експорту всіх видів вуглеводнів, а також порівняно низька собівартість виробництва нафти і газу, на думку експертів, сприяють інвестиційній привабливості енергетичного сектора держав північноафриканського регіону для ЄС.

Підтримуючи тісні зв'язки з країнами Магрибу, традиційно Франція має найактивніші взаємини з Алжиром. Французько-алжирські економічні та торговельні відносини помітно еволюціонували з 1999 р.: товарообіг за дванадцять років збільшився в три рази, перевищивши 10 млрд. € в 2010 р.; у 2012 р. Алжир посів перше місце серед партнерів Франції в Африці.

Алжир за об'ємами є шостим експортером газу в світі, причому більше 90% експорту його енергоносіїв припадає на Іспанію (34%), Італію (27%) та інші європейські країни. Також Алжир є третім за кількістю імпорту газу до ЄС, на який припадає 15% імпорту газу і 10% від загального споживання [2].

Алжир має резерви в 4,5 трильйонів кубометрів газу, проте національна нафтогазова компанія Сонатрак (Sonatrach) заявляє, що близько двох третин території країни та шельф Середземного моря залишаються недостатньо дослідженими або взагалі нерозвіданими. На сьогодні виробництво газу в країні сконцентровано в Хассі-Рмель, найбільшому газовому родовищі, розташованому в центрі Алжиру, і в південних регіонах. Саме звідси за трьома прокладеними газопроводами – Maghreb-Europe, MEDGAZ і Transmed газ надходить до Іспанії і Італії, який далі прямує до країн ЄС. Також діє мережа СПГ-терміналів, на які припадає близько 20% поставок газу до Франції (переважно з Алжиру, Нігерії та Катару) [3].

На сьогодні пропускна здатність алжирських ниток, що пов'язують його з Європою, становить 7,1 млрд. кубометрів, а у разі добудови трубопроводу Midcat (який має стати продовженням MEDGAZ, з'єднавши безпосередньо Алжир із Францією) пропускна спроможність досягне 15,1 млрд. кубометрів, а сукупний обсяг поставок в Європу становитиме 96 млрд. кубометрів на рік. В той час коли у 2016 році

обсяг експорту не перевищував 56 млрд. кубометрів. Франція, Іспанія і Португалія покладають на проект великі надії [2].

Чи не найбільший інтерес французьких компаній прикутий до уранової промисловості в Африці – «захист інтересів атомної енергетики», цим висловлюванням деякі політичні оглядачі пояснюють миттєве військове втручання Франції у внутрішній конфлікт в Малі у 2013 році. Розташування Нігеру у безпосередній близькості до джерела розповсюдження екстремізму дійсно не в останню чергу обумовило участь Франції у врегулюванні конфлікту.

Після отримання незалежності Ніамей зберіг тісні зв'язки з Парижем, в тому числі в області видобутку урану, видобуток якого фактично стартував в 1971 році. Пізніше запаси уранової руди були виявлені і на півдні країни.

Головна роль тут належить французькій Areva, яка здійснювала і здійснює діяльність головним чином через спільні підприємства SOMAIR і COMINAK (акції належать Areva, уряду Нігера і іншим інвесторам). За деякими оцінками, потенціал експлуатованих французами шахт в Нігері значно вичерпаний і дозволить підтримати рівень видобутку на них не більше 10-15 років. У зв'язку з цим як дуже перспективний оцінюється проект Imougaen, розташований в 160 км на північ від Агадеса. У 2009 році Areva отримала ліцензію на експлуатацію родовища. Відповідно до заявлених прогнозів, проект дозволить виробляти більше 5 тис. т урану щорічно протягом 25 років, що перевищує весь сьогоднішній обсяг виробництва цієї сировини в Нігері. Реалізація проекту потребує 1,9 млрд. євро інвестицій з боку Areva, додатково французька компанія зобов'язується витратити 6 млн. євро щорічно на соціальні потреби для місцевих жителів [4].

І якщо потреби багатьох європейських країн у блакитному паливі за останнє десятиріччя значно зменшилися, то французький попит на газ навпаки зростає, що обумовлено відмовою Франції від однієї третини АЕС. А оскільки потреби в енергії у Франції задовольнялися здебільшого за рахунок електроенергії (45%), то можна передбачити зростання у газовому секторі, частка якого наразі становить 14%, та у секторі поновлюваної енергії – беручи до уваги цілі сталого розвитку, згідно з якими Франція планує збільшити частку енергії, отримуваної завдяки поновлюваним джерелам до 24% вже до 2020 р. [4].

Відповідні трансформації у паливно-енергетичному комплексі Франції спостерігаються вже сьогодні. А саме збільшується роль поновлюваних джерел енергії, частка яких у паливно-енергетичному комплексі країни збільшилася з 4,3% у 2002 р. до 13% у 2014 р.

Франція є одною з найпоспідовніших країн у досягненні цілей сталого розвитку ООН та виконанні планів зі скорочення викидів парникових газів у атмосферу. Так у вересні 2017 року у Франції був представлений законопроект, покликаний відмовитися від видобутку нафти і газу на території країни до 2040 року. Також французькі компанії беруть активну участь в проектах з видобутку енергії з поновлюваних джерел на території Африки, на реалізацію яких Європейська Комісія виділила 44 млрд. євро до 2020 року [5].

Таким чином африканський вектор в енергетичній політиці Франції є одним з пріоритетних, зважаючи на збільшення частки африканських енергоресурсів у паливно-енергетичному комплексі країни. Оскільки потреби у блакитному пальному мають тенденцію до збільшення, у якості головного джерела цього ресурсу розглядатиметься саме Африканський регіон. Це обумовлено прагненнями Парижу до географічної диверсифікації джерел енергоресурсів та багатим нерозвіданим потенціалом алжирських родовищ. А враховуючи екологізацію всіх сфер життя, слід зауважити, що африканський потенціал поновлюваної енергетики є одним з найперспективніших у світі.

Література

1. Комиссарова Ж. Топливно-энергетический комплекс Франции. 2016. – URL: <http://geoenergetics.ru/2016/07/21/toplivno-energeticheskij-kompleks-francii/> (дата звернення 08.12.2017).
2. Energy production and imports. Eurostat Statistics-Explained. 2017. – URL: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Energy_production_and_imports (дата звернення 06.12.2017).
3. Газовый профиль Алжира. 2016. – URL: http://neftianka.ru/algeria_gas/ (дата звернення 07.12.2017).
4. Juan Vila The elusive gas connection between Spain and France. 2016. – URL: <http://energypost.eu/elusive-gas-connection-spain-france/> (дата звернення 06.12.2017).
5. Macron makes renewable energy push in power-starved Africa. 2017. – URL: <https://www.reuters.com/article/africa-renewables/macron-makes-renewable-energy-push-in-power-starved-africa-idUSL8N1NZ45O> (дата звернення 06.12.2017).

ПОЛІТИЧНА СКЛАДОВА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Інтенсивний розвиток економіки в планетарному масштабі призвело до глобального споживання усіх видів природних ресурсів з одного боку, з іншого обмежує можливості їх поповнення. Це створює глобальну загрозу виживанню людської цивілізації. Проблема безпеки в умовах глобалізації принципово змінила свою парадигму, наповнила її новим змістом. Це змусило дослідників шукати нові концептуальні підходи, які дозволили би досліджувати парадигму безпеки. В контексті цих пошуків дослідники аргументували необхідність типології безпеки на «жорстку» та «м'яку», а також ввели поняття глобальної безпеки.

Визначаючи структуру та зміст «м'якої» безпеки, виділили як одну з головних її складових – енергетичну безпеку. Розвиток людства йде по шляху все більшого використання енергетики. Не дивлячись на пошук альтернативних джерел енергії, на сьогодні основою енергетичного комплексу являються вуглеводні – нафта та природний газ. Споживання енергії зростає майже не в геометричній прогресії, так з 1860 по 1985 рр. споживання енергії в економіці збільшилось у 60 раз. З 1985 р. по сьогоднішній день споживання енергії продовжує зростати високими темпами, у середньому більше 4,7 % в рік, особливо швидкі темпи зростання спостерігались в ядерній енергетиці – 10 % щорічно, проте сьогодні у зв'язку з аварією на атомній станції в Японії у 2011 р. ряд країн відмовляються від цього виду енергії. Значними темпами зростає споживання газу та нафти [1, с. 103]. До початку ХХІ ст. людство вже зіткнулось з проблемою вичерпання природних ресурсів з одного боку, росту їх споживання з іншого, у тому числі за рахунок збільшення населення планети. За оцінками експертів до 2030 р. воно складе 10 млрд. людей і природних ресурсів при сьогоднішнім темпами споживання та рості населення вистачить на 30-40 років [1, с. 103].

Все це робить проблему енергетичної безпеки однією з найгостріших проблем як глобальної безпеки, так й регіональної і національної. В ЄС проблема забезпечення енергетичної безпеки вийшла на перше місце в межах «м'якої» безпеки. Для більшості країн, які не мають сьогодні своїх природних ресурсів, у тому числі практично для всіх країн Європейського Союзу, проблема енергетичної безпеки набула ярко вираженого політичного характеру. Енергетична безпека стала однією з актуальніших проблем світової політики. Її забезпечення формує характер, визначає напрямок як політики окремих країн, так і їх інтеграційних структур.

Сьогодні ми можемо говорити про розділ світу на країни які володіють енергетичними ресурсами, зокрема вуглеводними у великих обсягах, це як правило країни Африки, що розвиваються, Близького Сходу, ряд країн Південної Америки та Росія, та країни високого рівня споживання енергоресурсів, які змушені їх закупати та на кінець країни-транзитери по території яких проходять газові чи нафтопроводи. Кожний учасник цього ланцюга має свої інтереси, які далеко не співпадають з іншими учасниками.

В умовах все більшого відчутного дефіциту паливних ресурсів, боротьби за контроль над ними, енергетична безпека становиться пріоритетним напрямком політики. Таким чином, енергетична безпека, в сучасних умовах є категорією більш економічною, здобуваючи при цьому політичну складову, яка при певних обставинах починає превалювати над її економічною сутністю. Прикладом може слугувати проект «Північний потік – 2», завдяки якому Росія збирається доставляти газ до Німеччини, минаючи Україну, газ який буде поступати по цій трубі буде коштувати на 32 дол. дешевше. Вважалось, з точки зору економіки, це вкрай вигідно Європі. Однак, ряд країн-членів ЄС разом з США роблять все, щоб він був зірваний або хоча б заморожений виходячи з суто політичних міркувань, пов'язаних з підтримкою України, яка втрачає в цьому випадку 3 млрд. дол., та неприйняттям Росії через анексію Криму. США виступають проти цього проекту, адже вирішують задачу посадити Європу на свій сланцевий газ, тим самим отримавши ще один важіль тиску на своїх європейських союзників. Боротьба за природні ресурси, як вважає сьогодні значна частина експертів та дослідників, є істотною рисою сучасного світового порядку. Усі останні конфлікти, які вже відбулись та небезпека, яка реально існує, напряму чи опосередковано пов'язана з прагненням поставити під свій контроль видобуток природних ресурсів, чи контроль за їх транспортування. Ця боротьба йде під прикриттям гарних лозунгів боротьби за демократію, права людини, яка під «завісою» гуманітарних цілей фактично реалізується самими жорсткими методами: танками, літаками. Наглядним прикладом являється розв'язана США та НАТО війна в Іраку, Лівії. Катар фінансував опозицію ІДІЛ в їх боротьбі за повалення диктатора Б. Асада, та через відсутність демократії в Сирії, а тільки тому, що в Сирія відмовилась будувати газопровід по своїй території по якому Катар збирався забезпечувати газом країни Південної Європи. Суть територіальних спорів між Китаєм та його сусідами в Південно-Китайському морі полягає у тому, хто буде контролювати відкриті там поклади нафти. Кіпрська проблема також сьогодні здобула новий елемент конфліктності через розвідані запаси газу, територію де вони знаходяться Туреччина вважає своєю [2, с. 163]. Аналогічна конфліктна ситуація

сьогодні склалась між Єгиптом та Ізраїлем, коли запаси газу в Червоному морі обидві країни вважають своїми [3, с. 99].

Але найбільш гостро конфлікт за природні ресурси розгорається на Півночі. Об'єктом цього конфлікту стала Арктика. Арктика в XXI ст. трансформувалася в один з актуальніших регіонів світової політики, де пересікаються та конкурують інтереси не тільки Арктичних держав – Росії, Канади, США, Данії, Фінляндії, Норвегії, але й держав, які знаходяться за тисячі кілометрів – це Китай, Японія, ЄС. Головною причиною є великі сировинні багатства, які скриваються в надрах, в першу чергу це запаси вуглеводнів. За попередніми розрахунками в надрах Арктики знаходиться нафти і газу більше ніж у всіх розвіданих на сьогодні запасах у всіх інших районах землі, це 180 млрд. тонн [2, с. 163]. Сьогодні експерти рахують, що у держави є дві базові опції в реалізації програми забезпечення доступу до сировини за межами своєї території. По-перше, за рахунок надходження сировини традиційною системою міжнародної торгівлі. Друга опція полягає у тому, щоб регіони з покладами сировини стали територіями, де би був встановлений режим ексклюзивного економічного використання, що потребує використання силового тиску, адже передача своїх сировинних багатств добровільно вбачається малоімовірним [3, с. 99]. Так як досвід реалізації такої стратегії світова спільнота накопила на прикладі протистоянь в Іраку, Лівії, то країни Арктики сьогодні активно нарощують свій військовий потенціал в регіоні. Швидкими темпами та масштабно іде процес мілітаризації Арктики, створюються нові військові бази. Так, Росія к 2020 року построиць їх понад десяти, у тому числі 13 аеродромів та 10 технічних радіолокаційних пунктів. Аналогічно діють і її сусіди по Арктиці [4]. Таким чином, приклад Арктики ще раз є аргументом, що в сучасних умовах енергетична безпека все більше становиться елементом, пов'язаним з забезпеченням стабільного економічного розвитку, а також є складовою частиною політичної боротьби за сфери впливу у світі. Контроль за енергоресурсами, їх наявність і можливість їх транспортування – це реальний та достатньо ефективний інструмент для надання політичного тиску на країни, які їх споживають.

Література

1. Экономическая и национальная безопасность: Учебник / под ред. Е.А. Олейникова. Москва: Экзамен, 2011. 766 с.
2. Абдуллин А. Правовой режим арктического региона в контексте военно-политического измерения арктических стратегий России и Канады // Международная жизнь. 2015. №4. С. 160-183.
3. Панкевич Н. Политико-правовые аспекты сырьевой стратегии РФ и США в Арктике // Мировая экономика и международные отношения. 2015. № 7. С. 97-110.
4. Россия завершает возведение военной инфраструктуры в Арктике. URL: <http://military-informant.com/army/rossiya-zavershaet-vozvedenie-voennoy-infrastrukuryi-v-arktike.html>. (дата звернення: 12.11.2017).

УДК 327(44)“17/18”(043)

Сіняєва А.О.

РОЛЬ КАНАДИ У ВИРІШЕННІ «УКРАЇНСЬКОЇ КРИЗИ»

Відносини України та Канади мають давню історію і охоплюють великий спектр сфер. Особливість українсько-канадського співробітництва обумовлена наявністю 1,2-мільйонної української діаспори, яка, представляючи собою нееконімічну групу тиску, активно включена в процес формування українсько-канадських відносин. Канада на сьогодні є для нашої держави основним партнером та підтримкою на міжнародній арені. Про це свідчить активна позиція Канади на міжнародній арені з «української кризи».

Об'єкт даного дослідження є події в Україні з кінця 2013 року, що прийнято називати «українською кризою». Предметом є політика Канади, спрямована на допомогу та підтримку України в цей період. Мета роботи – встановити роль Канади у вирішенні «української кризи».

На сучасному етапі канадсько-українські відносини розвиваються досить стрімко. Від початку 2014 р. значно активізувався двосторонній діалог на найвищому та високому рівні: Президент України П.О. Порошенко здійснив офіційний візит до Канади 16-17 вересня 2014 р.; Прем'єр-міністр Канади С. Гарпер тричі відвідував Україну (22 березня 2014 р., 7 червня 2014 р. та 6 червня 2015 р.). 14 липня 2015 р. Канаду відвідав Прем'єр-міністр України А. Яценюк [1].

Однією зі знакових подій став візит новообраного прем'єр-міністра Канади Джастіна Трюдо до України, який відбувся 11 липня 2016 року, та підписання документа про завершення переговорного процесу щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та Канадою під час цього візиту. Положення проекту Угоди про вільну торгівлю між Україною та Канадою забезпечують, зокрема, поглиблення торговельного та економічного співробітництва, в тому числі в частині торгівлі промисловими і сільськогосподарськими товарами, захисту інтелектуальної власності, регулювання державних закупівель.

Підписання оборонної угоди у квітні 2017 р. демонструє, як рішуче Канада налаштована підтримувати євроатлантичну безпеку і також доводить непохитну підтримку України. Міністр оборони

України Степан Полторак наголосив, що його візит до Канади є історичним, тому що за 25 років дипломатичних відносин візит міністра оборони України до цієї країни відбувається вперше. Окрім того він нагадав про продовження терміну для тренування представників Збройних Сил України в рамках операції «Об'єднувач» (Operation Unifier) до 2019 року [2].

Активно розвиваються контакти на міжвідомчому рівні, у тому числі між зовнішньополітичними установами двох країн. У парламенті Канади активно функціонує міжпарламентська група дружби «Канада – Україна». У лютому 2015 р. у Верховній Раді України нинішнього скликання було сформовано аналогічну групу дружби з парламентом Канади (голова – народний депутат В. Вовк). Канадський політиком активно підтримує демократичні зміни в Україні після перемоги Революції Гідності, надаючи та сприяючи політично, фінансово і технічно проведенню важливих реформ у нашій державі [3].

Після незаконної анексії Криму Росією і початку конфлікту на Донбасі Канада послідовно підтримує Україну як у рамках міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, НАТО, «Велика сімка»), так і на двосторонньому рівні. Канадські урядовці неодноразово оприлюднювали заяви, в яких засуджувалася політика РФ проти України та підтверджувалася позиція Канади щодо невизнання нелегальної анексії Криму, підтримки суверенітету та територіальної цілісності України. Крім того, Канада запровадила економічні та політичні санкції проти низки російських осіб та компаній, а також представників т.зв. «ДНР» та «ЛНР» і лідерів сепаратистів. Відносини з Канадою є перспективним напрямком для зовнішньополітичної стратегії України. . Із 29 червня 2015 р. також заборонено здійснювати торговельні та інвестиційні операції з окупованим Кримом. Також Канада підтримує нашу державу та сприяє її розвитку, а також допомагає в подоланні української кризи.

Канада неодноразово постачала Україні гуманітарну допомогу у вигляді медичних аптечок, засобів нічного бачення, комплектів військової форми тощо. Канадські інструктори беруть участь у навчанні українських військових.

Також Канада надала Україні фінансову допомогу у вигляді 200 млн. дол. США для стабілізації української економіки і 50 млн. дол. США для вирішення гуманітарних проблем, а також 5 млн. дол. США для тренувальної місії нової української поліції. Вона також передала українському уряду пакет технічної допомоги для проведення реформ, який піде, по-перше, на подолання корупції, а по-друге, на створення незалежної судової системи.

Така всебічна підтримка України з боку Канади може пояснюватися декількома причинами. По-перше, засудження політики Російської Федерації щодо України обумовлена порушенням з боку першої положень міжнародного права. По-друге, допомога Канади є наслідком діяльності українського етнічного лобі. За історію України відбулося три хвилі міграції українців до Канади і у наш час українська етнічна група займає п'яте місце з чисельності серед усіх етнічних спільнот Канади, українська діаспора відіграє важливу роль у цій країні вже більше століття [4].

Крім державної допомоги, всебічну допомогу Україні надають також українські неурядові організації Канади, зокрема Конгрес українців Канади (КУК), який є організацією, що об'єднує всі українські інституції Канади. Ця організація завжди голосно виголошує свою позицію щодо важливих питань і намагається максимально доступно донести її до офіційних осіб. Представники КУК регулярно проводять брифінги для депутатів федерального парламенту і зустрічаються із посадовцями МЗС Канади. У січні 2016 року Конгрес Українців Канади, спільно із канадською компанією «Caravan Logistics», а також канадськими громадськими організаціями «Ukraine Appeal», GlobalFire, Global Medic та Лігою Українців Канади відправили до України чотири тонни гуманітарної допомоги. Ці меценати вже вчетверте відправляють гуманітарну допомогу до України [5].

До волонтерства охоче залучаються цілі українські громади міст Канади – купують і передають в Україну реанімобілі, броньовані джипи, тонни військового одягу та гуманітарних товарів. Часто волонтерський актив вдається до оригінальних способів залучення молоді до допомоги Україні. Це – різноманітні он-лайн аукціони, благодійні заходи за участі «Міс-Українська діаспора».

Таким чином, в умовах «української кризи» Канада надає велику підтримку у збереженні територіальної цілісності та суверенітету України. Канада активно підтримує демократичні зміни в Україні після перемоги Революції Гідності, надаючи та сприяючи політично, фінансово і технічно проведенню важливих реформ у нашій державі. Особливістю відносин між державами є значний вплив на них з боку української діаспори Канади, провідною організацією якої є Конгрес українців Канади. Ця організація не тільки вимагає політичної підтримки Канадою держави свого походження, але й організовує волонтерську гуманітарну допомогу учасникам та постраждалим від військового конфлікту на південному сході України.

Література

1. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Канадою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://canada.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/culture>.
2. Україна та Канада підписали оборонну угоду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/1857291-ukrajina-ta-kanada-pidpisali-oboronnu-ugodu.html>.

3. Договірно-правова база українсько-канадських відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrexport.gov.ua/ukr/ugodi_z_ukrain/?country=can.
4. Макара В. Національні інтереси України: лобіювання їх представниками української етнічної групи Канади // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці: Чернівецький університет, 2012. – Вип. 590 – 591. – С. 75-80.
5. Конгрес Українців в Канаді : <http://www.ucc.ca/>.
6. Зелінська Н. Українська етнічна група в умовах багато культурності Канади. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/783>.

УДК 323.283(569.1)(043)

Тарраф А.Т.

НАЧАЛО НОВОГО ЭТАПА СИРИЙСКОГО КОНФЛИКТА

Актуальность исследуемой темы обусловлена тем, что современная система мировой политики все чаще сталкивается с конфликтами разной степени напряженности, возникающими в тех или иных регионах мира и обусловленными различными причинами политического, экономического, национального или конфессионального характера. Мировое сообщество предпринимает меры для предотвращения и урегулирования конфликтов, но они не всегда приводят к положительным результатам. Примером, где никак не удается решить конфликт, является Сирия.

Началом нового этапа сирийского конфликта явилось освобождение города Абу-Камаль, последнего города на территории Сирии, удерживаемого ИГИЛ. Потеряв все подконтрольные крупные города, ИГИЛ из террористического государства превратилось в группировку боевиков. Под ее контролем по-прежнему сохраняется территория между городами Абу Камаль и Дейр-эз-Зором, участок границы между Сирией и Ираком, часть оккупированных Израилем Голанских высот. Многие боевики сбежали из страны, надеясь найти приют в других странах.

В результате в настоящее время Сирию можно разделить на 7 зон, которые контролируют различные стороны:

1. Сирийское правительство при поддержке своих союзников (России, Ирана и Хезболлы) контролирует большую часть страны, включая крупные города (Дамаск, Алеппо, Хомс, Латакия, Тартус, Хама, Дейр-эз-Зор, Ас-Сувейда). На занятой правительством территории остаются небольшие территории, подконтрольные боевикам (Восточная Гута, лагерь палестинских беженцев Ярмук, Бейт Джинн и Растан).

2. Хайят Тахрир Аш-Шам (бывшая Джебхат Ан-Нусра) контролирует административный центр города Даръаа. Здесь сохраняется непростая ситуация. Заключенное между Россией и США соглашение о создании зоны деэскалации на юге Сирии позволило снизить частоту боестолкновений, но несмотря на соглашение бои периодически вспыхивают, особенно возле Голанских высот. Здесь поддержку боевикам оказывает Израиль, под предлогом оказания гуманитарной помощи местному населению. Тель Авив наносит удары по правительственным силам Сирии и не пытается вести бои против ИГИЛ.

3. Район Ат-Танфа (возле сирийско-иракской границы) контролируют коалиция во главе с США. Несколько группировок ССА, которые поддерживает Вашингтон, сосредоточены в окрестностях гарнизона американцев. По заявлениям США, они необходимы для борьбы с ИГИЛ, а на самом деле они не дают возможности Сирии и Ираку использовать трассу Дамаск-Багдад.

4. Северо-восток Сирии (города Ракка, Табка, Хасака, часть города Камышли) контролируют силы СДС, состоящие из курдских отрядов YPG и YPJ. Агрессивные заявления со стороны СДС в отношении Дамаска объясняются значительным количеством американских войск и военных объектов, расположенных в данном районе.

5. Северо-запад Сирии тоже контролируется СДС, но влияние США в данном районе меньше. Местные курдские отряды поддерживают тесное сотрудничество с Сирией, Россией и Ираном. Кроме того данные формирования испытывают большое давление со стороны Турции.

6. На севере Сирии кусок пограничной территории (города Эль-Баб, Азас, Джараблус) контролируется Турцией и поддерживаемыми ее отрядами боевиков. В данном районе Анкара закрепила очень сильно, а отряды боевиков постоянно ведут бои против бойцов СДС.

7. В провинции Идлеб Турция разместила свои силы в районе соприкосновения с СДС. Однако вся провинция в данный момент контролируется группировкой Хайят Тахрир Аш-Шам, а это значит, что Анкара заключила с боевиками соглашение, позволяющее направить в эти районы турецкие войска. Анкара активно использует различные группировки боевиков для оказания давления на курдские формирования, считая их силами Рабочей Партии Курдистана. РПК действует на территории Турции и

Северного Ирака, и на протяжении долгого времени пытается создать там независимое курдское государство.

Начиная с октября 2017 г. на севере и северо-востоке провинции Хама идут бои различной степени напряженности. Это ясно показывает, что соглашение о создании зоны деэскалации в Идлибе не работает и позволяет Хайят Тахрир Аш-Шам закрепиться на данной территории, которое очевидно станет целью ожидаемой операции правительственной армии. После освобождения от ИГИЛ нескольких деревень в долине реки Евфрат, правительственная армия начала переброску элитных частей из Дейр-эз-Зора в Хаму. Среднесрочной задачей сирийской армии является дальнейшее расширение буферной зоны вдоль трассы Атрия-Ханасер-Алеппо, а также освобождение трассы Аль-Духур. Это позволит правительственным силам сократить линию фронта и увеличить концентрацию войск и техники на линии соприкосновения к тому времени, когда оппозиция решит сесть за стол переговоров.

Еще одним очагом напряженности может стать город Даръаа. Здесь местные вооруженные группировки могут начать боевые действия в случае проведения правительственными войсками крупномасштабной операции в Идлибе.

В настоящий момент Россия, США, Турция, Иран и Сирия наращивают дипломатическую деятельность для того, чтобы найти способ начать действия для финального политического урегулированию конфликта. Цели каждой из сторон ограничены их непосредственным влиянием в стране, а также задачами других сторон. Это усложняет обстановку, особенно ввиду отсутствия стратегической позиции США. Вашингтон не обладает планом долгосрочной стратегии по Сирии. Элиты из Израиля и Саудовской Аравии недовольны усилением позиции Хезболлы и Ирана. Если в ближайшем будущем стороны не смогут прийти к единой позиции в данном конфликте, то может начаться новый виток кровопролития.

Литература

1. Ахметов В.М. Сирия на рубеже столетий/ В.М. Ахметов. – М.: Наука, 2003. – 164 с.
2. Ахметов В.М. Сирия при Башаре Асаде. Региональный опыт модернизации в условиях внешней нестабильности / В.М. Ахметов. – М.: ИВ РАН, 2005. – 122 с.
3. Ахметов В.М. Современная Сирия. История. Политика. Экономика / В.М.Ахметов. – М.: Институт востоковедения РАН, 2010. – 282 с.
4. Ахметов В.М. Современная Сирия. Промышленность, рабочий класс, Профсоюзы / В.М. Ахметов.– М.: Наука, 1991. – 246 с.
5. Война в Сирии – Википедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Война_в_Сирии.
6. Гражданская война в Сирии – Википедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Гражданская_война_в_Сирии.
7. Гражданская война в Сирии продолжается [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ng.ru/armies/2017-08-29/7_7061_siria.html.
8. Исаев Д.В. Сирия и Йемен: неоконченные революции / Д.В. Исаев. – М.: Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2012. – 216 с.
9. На севере Сирии разгорается борьба за энергоресурсы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ng.ru/world/2017-11-24/1_7122_siria.html.
10. Пять причин войны в Сирии: взгляд из Дамаск [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.kp.ru/daily/26132.3/3023082/>.
11. Разблокирование Дейр-эз-Зора: конец войны в Сирии или начало ее нового витка? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.fondsk.ru/news/2017/09/15/razblokirovanie-dejr-ez-zora-koncovojny-v-sirii-ili-nachalo-ee-novogo-vitka-44666.html>.
12. Сергеев В.М. Модернизация и революция (Турция, Иран и арабские страны) / В.М. Сергеев, С.Н. Саруханян; ИМИ МГИМО (У) МИД России, Центр глобальных проблем. – М.: МГИМО-университет, 2012. – 64 с.
13. Хронология гражданской войны в Сирии – Википедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Хронология_гражданской_войны_в_Сирии.
14. Шуэ А. Запад наивен или просто мало знает о Сирии? («LeFigaro», Франция) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://inosmi.ru/world/20120906/198716158.html>.

КОНЦЕПЦІЯ «ВЕЛИКОГО БЛИЗЬКОГО СХОДУ» ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ АКТИВІЗАЦІЇ РАДИКАЛЬНИХ ІСЛАМІСТСЬКИХ РУХІВ

Актуальність. Переважна більшість війн та збройних конфліктів останніх років пов'язані саме з регіоном Близького Сходу (далі – БС), в особливості події, що пов'язані з терористичною діяльністю представників радикальних ісламських течій. Починаючи з початку ХХІ століття проблеми радикального ісламу і тероризму, котрий вийшов за кордони БС, стають дуже актуальними для всієї світової спільноти. Як відомо, регіон володіє величезними запасами нафти, і представляє не аби який інтерес для різних міжнародних сил, котрі ведуть запеклу боротьбу за контроль над політичною владою в державах регіону, за контроль над місцевими родовищами корисних копалин, розподілом їх нафтової продукції і ціноутворенням. Однією з таких сил є США, та їх прагнення до підкорення БС під лозунгами демократії через концепцію «реконструкції» Близького Сходу – «Великий Близький Схід».

Отже, метою статті є аналіз впливу зовнішньої політики США і концепції по «реконструкції» БС на активізацію радикальних ісламистських рухів на Близькому Сході.

Після розпаду СРСР і, як наслідок, усього соціалістичного табору, розстановка сил на міжнародній арені змінилася на користь США, котрі проголосили себе єдиною супердержавою[1]. На хвилі цієї події Френсіс Фукуяма видає свою працю під назвою «Кінець історії і остання людина». В одному з аспектів праці було розглянуто саме ідеологічне протиріччя як каталізатор всіх міждержавних конфліктів. Тобто, на думку Фукуяма «відсутність ідеологічних протиріч передбачає відсутність конфліктів». Розпад соціалістичного табору він розглядає як перемогу демократичного Заходу. Фукуяма вважав, що в умовах коли авторитаризм знаходиться в кризі, а ідея соціалізму зазнала поразки, «рятувальним колом» повинен стати демократичний ліберальний режим та його розповсюдження, завдяки якому можна буде запобігти виникненню збройних конфліктів [2].

Після терористичного акту 11 вересня 2001 року гостро стали питання національної безпеки країни і розповсюдження терористичної загрози. Експерт з контртероризму Річард А. Кларк зазначав у ролі мотивів «Аль-Каїди» деякі напрямки американської зовнішньої політики. Але, також існує точка зору, яка розглядає акт «9/11» як навмисно сплановану провокацію США, задля повалення режиму Саддама Хусейна в Іраку, підігрівання ісламофобських настроїв у суспільстві та ведення більш жорсткої зовнішньої політики.

В 2002 році уряд США повідомив про прийняття нової зовнішньополітичної концепції, сутність якої полягала у поваленні уряду будь-якої країни, політика якої, навіть потенційно, буде загрожувати національній безпеці США. 26 лютого 2003 року, напередодні вторгнення в Ірак, Буш-молодший висловив своє прагнення поширювати демократичні цінності на Близькому Сході. Він представив концепцію по «реконструкції» Сходу. Існує думка, що саме праця Фукуяма надихнула офіційний Вашингтон на її створення. Концепція представляла західну демократію як єдиний універсальний прилад, який забезпечує процвітання в сучасному світі, прилад, який би забезпечив мирне існування країн БС. Насправді ж, справжня мета полягала в перебудові близькосхідного регіону відповідно інтересам США. План реконструкції БС в комплекті з так званою «доктриною Буша», що проголосила необхідність по-новому забезпечити безпеку держави, дозволяючи США «превентивні» озброєні наступи на потенційно небезпечні країни, буквально розв'язали руки Сполученим Штатам у плані зовнішньої політики, яка набула глобального характеру. Тим паче, концепцію «Великого Близького Сходу» Бушу-молодшому не вдалось реалізувати, за цілого ряду причин. Концепцію не прийняли країни Арабського Сходу, а також Росія. Всі спроби Вашингтона «демократизувати» Великий Близький Схід вели тільки до посилення там нестабільності, фундаменталізму і тероризму, що створювало зовнішню загрозу для інших країн.

На фоні політичної і соціальної нестабільності регіону Близького Сходу посилюються позиції ісламського екстремізму і фундаменталізму, також спостерігається повернення до ідеї панісламізму, тобто об'єднання всіх мусульманських народів в одній державі (халіфаті). Яскравим та актуальним прикладом є сумнозвісна Ісламська Держава (ІДІЛ).

Безумовно, не одним єдиним фактором була спровокована активізація радикальних рухів. Цей процес можна розглянути з різних боків, таких як:

- а) цивілізаційне протистояння Заходу і Сходу – в цьому випадку каталізатором виступає релігійний фактор, протистояння християнства та ісламу, а також протистояння лібералізму та традиціоналізму;
- б) відповідь на всесвітню глобалізацію – радикалізація являє собою протест проти асиміляції ісламської культури;
- в) невдоволення Сходу своїм місцем на міжнародній арені – оскільки західні країни, в особливості США, завжди грали головні ролі в світовій політиці, на відміну від країн Сходу;
- г) агресивна політика США – розглянутий в поданій праці фактор. Активізація радикальних ісламистів як відповідь на спробу Сполучених Штатів втрутитись у внутрішні справи ісламських країн.

Роблячи висновки всього вище переліченого можна зазначити, що специфічна зовнішня політика США дійсно стимулювала посилення радикальних ісламістських рухів, причому не тільки в регіоні БС, а й в усьому світі. Також варто відмітити, що всі фактори взаємодоповнювали один одного, врешті решт створивши результат, який ми можемо побачити на сучасних прикладах країн Близького Сходу, таких як Сирія, Лівія, Ірак, або на прикладі так званої Ісламської держави. Більш того, дії ісламських радикальних рухів розповсюдилися і на західні країни, в особливості на Європу, і зараз це є найактуальнішою проблемою сучасності.

Література

1. Шарипов У.З. Концепция «Большого Ближнего Востока» в действии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://antiterrortoday.com/images/docs/book_sharipov_2013.pdf.
2. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.e-reading.club/book.php?book=96523>.
3. Аджиева А.Ю. Трансформация внешней политики США после терактов 11 сентября 2001 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/v/transformatiya-vneshney-politiki-ssha-posle-teraktov-11-sentyabrya-2001-g>.
4. Евсеев В.В. Концепция «Большой Ближний Восток» под углом национальной безопасности [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbpublish.com/library_get_pdf.php?id=25426.

УДК 329 (438) (043)

Чекоданова К.К.

ЄВРОСЕКПТИЦИЗМ В ПРОГРАМАХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Сьогодні, Республіка Польща, позиціонує себе європейською державою з розвиненими демократичними інститутами та намагається відігравати більш активну роль в Європейському союзі. Зовнішньополітичний курс країни спрямований на забезпечення сприятливих міжнародних умов, які в повній мірі гарантують безпеку, демократичний державний устрій, права і свободи громадян та сприяє цивілізаційній та економічній модернізації, рівно як і підвищенню міжнародного авторитету країни.

У зовнішній політиці польський уряд приділяє багато уваги діяльності Польщі в ЄС та НАТО. Польща завжди намагалася і продовжує зараз реалізувати свої амбіції регіонального лідера в різних політичних форматах. При цьому Варшава наполягає на своєму виключному значенні у впливі на хід процесів на пострадянському просторі як «форпосту» ЄС на даному напрямку.

В жовтні 2015 року в Польщі завершилося перезавантаження влади – компанію новому президенту Анджею Дуді склав уряд, повністю сформований правою партією «Право і Справедливість» (ПіС). А вже 2016 року Польща постійно знаходилася в фокусі ЗМІ, а саме її неоднозначні ініціативи, наймасштабніші з кінця 1980-х років акції протесту опозиції та звинувачення нової влади в авторитаризмі. Завдяки впевненій перемозі у боротьбі за голоси виборців, вперше в історії сучасної Польщі ПіС вдалося створити однопартійний кабінет міністрів. Разом з представником партії у президентському палаці і більшістю в Сенаті, уряд на чолі з Беатою Шидло отримав можливість розгорнути широку програму реформ. Архітектором змін був і залишається Ярослав Качинський, брат трагічно загиблого президента Леха Качинського. Підтримку йому забезпечують популістські ініціативи і практична неспроможність опозиції. ПіС можна назвати євроскептичною партією лише на тлі дуже проєвропейської польської політичної сцени. Ані Качинський, ані перші особи уряду ніколи не ставили під сумнів членство Польщі в Євросоюзі [1]. Це змусило польську владу переключитися на інтенсивний пошук нових форматів співпраці. Якщо для партії «Громадянська платформа» ключовим європейським партнером була Німеччина, то ПіС всіляко підкреслює бажання перервати цю традицію. Так в лютому 2017 року Польща разом з 7 державами ЄС надіслала лист голові Єврокомісії Жан-Клоду Юнкеру, в якому країни висловили незгоду з проектом «Північний потік-2», пояснивши це невідповідністю проекту європейській стратегії енергетичного розвитку. Разом із Польщею лист підписали Румунія, Литва, Чехія, Естонія, Угорщина, Словаччина. На думку уряду Польщі це призведе до ще більшого домінування Німеччини в регіоні, оскільки як і газопровід «Південний потік -1», новий буде постачати газ до Європи саме через Німеччину. До того ж, цей проект збільшить енергозалежність європейських країн від російського природного газу [2].

Один з локомотивів ЄС – Берлін не влаштовує Качинського, Шидло і міністра закордонних справ Вітольда Вашиковського з кількох причин: зростання ролі Німеччини в ЄС, прихильне ставлення Ангели Меркель до біженців і бажання зобов'язати інші держави-члени ЄС нести свою частку відповідальності за міграційну кризу. У такій ситуації ПіС зробив ставку на зміцнення відносин з країнами Вишеградської групи: Угорщиною, Чехією і Словаччиною. Ярослав Качинський бачить новий потенціал Вишеградської четвірки у скептичному ставленні всіх чотирьох країн до приймання сирійських біженців. Тепер лідери Польщі, Угорщини, Словаччини та Чехії стали частіше зустрічатися, обговорювати спільні проекти в

сфері енергетики та оборони. Особливе місце серед союзників ПiС займає прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан. Втім, у зближенні ПiС з Будапештом є кілька ризиків: по-перше, це партнерство не підкріплене економікою, по-друге, симпатії прем'єра Угорщини до президента Росії [3].

У 2016 році реформи нового уряду були піддані критиці з боку ЄС. Так зокрема голова Європарламенту Дональд Туск звинуватив польський уряд в авторитаризмі. Уряд встановив прямий контроль над громадськими ЗМІ, тим самим скинувши Польщу в рейтингу Індексу свободи преси на 47 місце. Також, у червні Єврокомісія підготувала документ із критикою верховенства права в Польщі через кризу навколо Конституційного суду. Частина населення, яка підтримує євроінтеграцію Польщі, регулярно збирається на мітинги і заявляє про авторитарні методи влади, зокрема контроль над засобами масової інформації та судовою системою. Однак популісти, що нині при владі у Польщі, мало зважають на такі акції протесту і роблять все можливе, аби віддалитися від Брюсселя. До того ж в березні 2017 року польська влада виступила проти переобрання Дональда Туска на другий термін на пост президента Європейської Ради, що призвело до блокування саміту ЄС. Не зважаючи на те, що більшість країн висловлюються за те, аби Туск залишився на своїй посаді, проти виступила лише Польща, до влади в якій прийшли його політичні суперники [4].

Існують і проблеми у питанні введення валюти євро замість польського злата. Польща вступивши в 2004 році до Європейського Союзу взяла на себе обов'язок прийняти спільну валюту. Однак, оскільки в договорі про вступ не було зазначено термін прийняття євро, існує свобода вибору моменту зміни валюти. В 2008 році прем'єр-міністр Дональд Туск декларував, що запровадження євро в Республіці Польща буде можливим в найближчі роки. Пройшов тривалий період часу, але польське суспільство переконане, що немає конкретної перспективи членства держави в єврозоні [5]. Гальмівний процес можна коментувати нестабільною економічною ситуацією в зоні євро та в цілому світі. Однак, така ситуація не виключає дебатів на тему перспектив та умов запровадження євро як валюти і серед політичних партій. В цьому питанні парламент розділено на два табори, перший, виступає проти введення нової валюти – «Право і справедливість» та «Кукізі 15», інший підтримує цю можливість – «Польська селянська партія» та «Громадянська платформа» [6]. Крім того, перспективи запровадження євро не є вдалим варіантом з погляду на становище польської економіки, послаблення та нестабільність якої напряду залежить від економіки США. Такої думки тримається партія «Кукізі 15». Партія наголошує, що Польща має залишити свою національну валюту і не переходити на євро, пояснюючи це тим, що криза євро ще далека від завершення. Як приклад вона наводить те, що грошові реформи з переходом на євро валюту, нав'язані Східній Європі, виявилися неефективними і призвели до катастрофічного рівня безробіття. Партія наголошує на тому, що неможна створити єдину валюту для країн, що знаходяться на різних рівнях економічного розвитку [7].

Стосовно міграційної кризи ЄС, слід зазначити, що Польща виступає проти квот що до прийняття біженців з Близького Сходу. В березні цього року Польща, Австрія та Угорщина назвали механізм ЄС щодо постійної релокації мігрантів «помилковим кроком, оскільки це призведе до появи ще більшої кількості мігрантів в Європі». Слід зауважити, що міністр закордонних справ Республіки Польща Маріуш Блашак, якому належить це висловлювання є представником правлячої партії, яка в свою чергу є об'єктом критики з боку Юнкера та Туска, голови Європарламенту та Єврокомісії – об'єктами критики з боку «ПiС» [8].

Отже, можна зробити висновки, що євроскептицизм в Республіці Польща набув свого розвитку з 2015 року після президентських, а потім парламентських виборів, коли місце правлячої партії замість «Громадянської платформи» на чолі з Дональдом Туском зайняла партія «Право та справедливість». Нові реформи що запровадила нова влада, ігнорування міграційної політики ЄС, а також ігнорування виборів голови Європарламенту вказують на зростання євроскептицизму в країні. Частково це можна пояснити тим, що Республіка Польща позиціонує себе як лідер в регіоні, та всіма можливими засобами намагається продемонструвати свою стійку позицію та самостійність у виконанні своєї зовнішньої політики, яка частково є регламентованою політикою ЄС.

Література

1. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbn.gov.pl/ftp/SBN%20RP.pdf>.
2. Польща не погодиться на будівництво «Північного потоку-2» – Шидло [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2017/02/7/7061314/>.
3. Смик К. Політичні аспекти членства Польщі в ЄС / К. Смик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.batory.org.pl/doc/ukraina-vadecum.pdf>.
4. ЧИ ЗМОЖЕ ПОЛЬЩА ЗІПСУВАТИ РИМСЬКІ СВЯТКУВАННЯ? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.euronews.com/2017/03/24/poland-in-pickle-over-a-multi-speed-europe>.
5. Петрович І.В. Перспективи запровадження валюти євро в Республіці Польща / І. В. Петрович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=89>.

6. Dokumenty_Programowe_X_Kongresu_PSL. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.psl.org.pl/upload/pdf/dokumenty/Dokumenty_X_Kongres_PSL/Dokumenty_Programowe_X_Kongresu_PSL_.pdf.
7. Strategia zmiany Kukiz'15 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ruchkukiza.pl/wp-content/uploads/2015/10/Strategia-Zmiany-Kukiz151.pdf>.
8. Польша выступила против дополнительных квот на беженцев [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://zn.ua/WORLD/polsha-vystupila-protiv-dopolnitelnyh-kvot-na-bezhencev-197070_.html.

УДК 327:34(485)(043)

Чокотило Н.Е.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВАЯ БАЗА ШВЕЦИИ

Конституционные акты Швеции, берут своё начало в XIX в., причем один из них – Акт о престолонаследии, принятый в 1810 г., до сих пор официально считается действующим [1].

Первый период развития конституционной системы Швеции (до 1809 г.) характеризуется борьбой мелкого дворянства, зарождающейся промышленной буржуазии и крестьянства с абсолютистской властью. Также он связан с тем, что в Швеции имелось много сторонников проведения реформ по примеру Франции, хотя экономические и политические условия для таких преобразований в самой Швеции не были подготовлены. В итоге были приняты четыре основных закона – Форма правления от 6 июня 1809 г., Акт о Риксдаге от 10 февраля 1810 г., Акт о престолонаследии от 26 сентября 1810 г. и Акт о свободе печати от 12 июня 1812 г. Вместе эти четыре документа и составили Конституцию Швеции.

Главным из них была Форма правления 1809 г., которая действовала до 1974 г. Этот документ закрепил дуалистическую монархию, сохранив за Королем значительные привилегии. Он предоставил представительному органу – Риксдагу – ограниченные права по многим вопросам. Незавершенный характер конституционных реформ выразился в том, что Риксдаг формировался по сословно-представительному принципу. Он состоял из четырех курий – от дворян, духовенства, крестьян и горожан. Наряду с законодательными правами Риксдаг получил широкие права в финансовой области. Он назначал депутатов, которые контролировали деятельность правления Государственного банка Швеции, специальных комиссаров в Управление национального долга, поэтому без согласия Риксдага не могли заключаться государственные займы. Риксдаг вводил налоги, утверждал бюджет. Эти постановления не нуждались в одобрении Короля, так как не рассматривались как законы [2].

Согласно Форме правления и Акту о Риксдаге Королю принадлежала вся полнота исполнительной власти и значительные права в области законодательства. Он возглавлял Государственный совет, который исполнял при нем совещательные функции, назначал государственных советников, но при этом поста премьер-министра до 1876 г. не было. Также он был главнокомандующим вооруженными силами страны, решал все внешнеполитические вопросы, заключал международные договоры и соглашения [3].

Вторым основным законом Швеции был Акт о Риксдаге от 10 февраля 1810 г. Он определял порядок образования курий, порядок деятельности Риксдага, прохождения законов, образования общих для всех курий постоянных комиссий [4]. Третий основной закон – Акт о престолонаследии 1810 г., закреплял правящую королевскую династию [5].

Второй период конституционного развития (до 1863-1866 гг.) прошел под влиянием развития и укрепления капиталистических отношений в области экономики, что не могло не привести к изменениям в политической области. Сильное влияние начало оказывать на политическую жизнь купечество, богатое фермерство, промышленная буржуазия и обуржуазившееся дворянство. В 1866 г. Риксдаг принял новый Акт о Риксдаге, действовавший до 1974 г. Этот орган стал в полном смысле слова буржуазным двухпалатным парламентом. Первая (верхняя) палата избиралась на основе ценза местными органами самоуправления, а Вторая (нижняя) палата формировалась путем прямых выборов.

Третий период конституционного развития (с конца 60-х гг. XIX в. до конца 60-х гг. XX в.) прошел под непосредственным воздействием требований демократизации политической жизни сначала со стороны Социал-демократической рабочей партии Швеции. Позднее на конституционные реформы оказали влияние и другие факторы: международная обстановка, события в Европе, а также революционные события в России.

Последующие конституционные изменения постепенно расширили права Риксдага. Так, он получил право контроля за деятельностью исполнительной власти в области международных отношений. Форма правления предусмотрела право парламента на создание Внешнеполитического комитета, который, возглавлялся Королем, но состоял из депутатов Риксдага [6].

В Акте о Риксдаге 1866 г. также нашел отражение процесс демократизации политической жизни. Было закреплено всеобщее, равное избирательное право, введена пропорциональная избирательная система, предусматривался совещательный референдум.

Четвертый период конституционного развития берет свое начало с конституционных актов 1969 г. и 1974 г. С 1974 г. стала действовать новая конституция. Она состояла из трех основных законов: Формы правления от 27 февраля 1974 г., Акта о престолонаследии от 26 февраля 1810 г. и Акта о свободе печати 1949 г. с изменениями от 27 февраля 1974 г. Акт о Риксдаге, принятый 28 февраля 1974 г., формально перестал быть одним из основных законов.

В настоящее время в Швеции согласно конституции сохранена парламентарная монархия, но функции Короля стали чисто представительскими. Он возглавляет специальный орган контроля за внешнеполитической деятельностью Правительства, в который входят видные деятели депутатских групп Риксдага. Король даже формально не признается главой исполнительной власти, не назначает Правительство или Премьер-министра, не назначает судей и представителей шведского государства за границей, т.е. не имеет тех прав, которые в остальных странах с парламентарной монархией традиционно закрепляются конституцией за главой государства [7].

Последующие изменения и дополнения, внесенные в Форму правления 1974 г., касались прежде всего более полной и глубокой регламентации содержания политических и личных (гражданских) прав и свобод, их гарантированности, расширения прав иностранцев.

В начале 90-х гг. в конституцию Швеции были внесены значительные изменения и дополнения, главным образом по четырем направлениям. Во-первых, Форма правления определила, что теперь к числу основных законов относится Закон о свободе высказываний, принятый в 1991 г. Во-вторых, ограничены полномочия, переданные Правительству Риксдагом. В-третьих, повышена ответственность шведских граждан за злоупотребление демократическими свободами. В-четвертых, конституционные изменения обуславливались и с намерением Швеции вступить в Европейский Союз. При вступлении в ЕС конституция должна была обеспечить сохранение широких социальных завоеваний, которые характерны для Скандинавских стран и значительно обширнее, чем в других странах, входящих в ЕС. Поэтому конституция не допускает отказа от демократических прав и свобод, закрепленных в Форме правления и других основных законах Швеции. В связи с этим следует отметить, что Форма правления четко определила приоритет норм международных договоров, заключенных Швецией, по отношению к национальному праву, но в то же время оговорила, что это не относится к основным правам и свободам граждан.

Последующие поправки к основным законам Швеции, последние из которых вступили в силу 1 июля 2000 г., касаются как существенных изменений конституционного характера. Создан новый орган Риксдага – комитет по делам Европейского Союза. Придание большого значения вопросам экологии и охраны окружающей среды привело к изменениям в одной из комиссий Риксдага – экологической и сельскохозяйственной. Вторая группа поправок касалась усовершенствования парламентской процедуры. Так, более четко распределены обязанности между постоянными комиссиями Риксдага по подготовке заключений на определенные статьи проекта государственного бюджета. Третья группа поправок была связана со вступлением Швеции в Европейский Союз. В 10 главе закреплена обязанность Правительства и других государственных органов уведомлять Риксдаг, прежде всего его Комитет по делам ЕС, обо всех вопросах, рассматриваемых в Европейском Союзе [8].

Однако, похоже, что поправки в конституцию будут вноситься и дальше. В заключение хотелось бы отметить, что многие положения конституции Швеции позаимствованы из конституций других стран. Сюда следует отнести избирательную систему, право престолонаследия в порядке первородства и ряд других норм. В особенности можно выделить формулировки, касающиеся демократических прав и свобод граждан.

Литература

1. Конституция Швеции (Королевства Швеция) от 27 февраля 1974 г. URL: http://www.sweden4rus.ru/rus/info/juridisk/konstitucija_shvecii.asp (дата обращения: 03.12.2017)
2. Documents and laws URL: <http://www.riksdagen.se/en/documents-and-laws/> (дата обращения: 03.12.2017)
3. Basic Laws of Sweden URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Basic_Laws_of_Sweden (дата обращения: 03.12.2017)
4. Legislation Sweden URL: <https://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/lxwezwe.htm#Civil> (дата обращения: 04.12.2017)
5. Applicable law-Sweden URL: http://ec.europa.eu/civiljustice/applicable_law/applicable_law_swe_en.htm (дата обращения: 04.12.2017)
6. Swedish Perspectives on Private Law Europeanisation URL: https://books.google.com.ua/books?id=IMfIDQAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=Swedish+Perspectives+on+Private+Law+Europeanisation&hl=ru&a=X&ved=0ahUKEwjxv9_ps_bXAhXOZpoKHUWDCIYQ6AEIJzAA#v=onepage&q=Swedish%20Perspectives%20on%20Private%20Law%20Europeanisation&f=false (дата обращения: 04.12.2017)
7. The Hidden Secrets of Scandinavian Contract Law URL: <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/50-15.pdf> (дата обращения: 05.12.2017)
8. Guide to Law Online: Sweden URL: <https://www.loc.gov/law/help/guide/nations/sweden.php> (дата обращения: 05.12.2017)

США И КИТАЙ: СОТРУДНИЧЕСТВО И ПРОТИВОСТОЯНИЕ

Началась новая эпоха сначала монополярного, а затем многополярного мира, в котором появляются новые акторы на международной арене и каждый из них пытается если не стать гегемоном, то хотя бы оказывать влияния на события, происходящие в мире.

После распада Советского союза США оказались единственными гегемонами в мире и настолько привыкли к этой роли, что не заметили, как начали появляться новые игроки, которые могут составить им конкуренцию. И одним из таких игроков стал КНР.

Сегодняшний Китай – мировой лидер последних тридцати лет по темпам роста промышленного и финансового потенциала, обладатель второй по величине экономики в мире – превратился в крупнейшего мирового экспортера, кредитора, потребителя сырьевых ресурсов, в государство с наибольшими золотовалютными резервами, крупнейшими в мире населением и армией. Глобальные процессы, в которых все более возрастающую роль играет Китай, значительным образом влияют на формирование нового мирового порядка. При этом большое значение для дальнейшего развития миропорядка имеют отношения КНР с ведущими игроками мировой политики и, прежде всего, с США.

Сегодня отношения между Китаем и США находятся в центре внимания мировой политики. С момента их восстановления в 1971 г. они были разными – партнерскими, конкурентными, а в последние годы – переходящими в отношения потенциальных противников. Усиление влияния и лидерских амбиций КНР в мире вынуждает США провести стратегическую переоценку двустороннего взаимодействия. В ближайшие годы сам факт укрепления экономической и военной мощи КНР будет усугублять напряженность в американо-китайских отношениях.

Китай больше всех выиграл в «холодной войне», сыграв на противостоянии между США и СССР. Он широко использовал представившиеся возможности для бурного экономического развития, не неся при этом бремени военных расходов и союзнических обязательств. В течение длительного времени Пекин являлся едва ли не партнером США, а после окончания «холодной войны» американцы еще долго по инерции продолжали пристально следить за Россией, не замечая выросшего под боком гиганта, ставшего их главным претендентом на мировое лидерство.

Тесные отношения КНР и КНДР являются одним из дестабилизирующих факторов отношений США и КНР, поскольку штаты резко критикуют и выступают против испытаний ядерного оружия Северной Кореей. Постоянный представитель США при ООН Никки Хейли заявила о необходимости немедленного ужесточения Китаем санкций в отношении КНДР. А госсекретарь США Рекс Тиллерсон заявил, что Китай и Россия «несут исключительную и особенную ответственность», и назвал их «пособниками» северокорейской ядерной программы.

Ещё одним моментом, вызывающим ухудшение отношений, является увеличение военного присутствия США в Азиатско-Тихоокеанском регионе, что выражается через тесное сотрудничество США с Японией и Южной Кореей и размещении на их территориях военных баз. Например, в июле 2016 года было объявлено, что Соединенные Штаты развернут в Южной Корее противоракетную систему THAAD. Хотя этот шаг состоял в том, чтобы противостоять угрозе со стороны Северной Кореи, Китай находит в такой передовой системе противоракетной обороны угрозу своей безопасности. Так, председатель КНР Си Цзиньпин в ходе встречи с южнокорейским президентом Пак Кын Хе на полях саммита G20 в Ханчжоу, проходившего 4-5 сентября 2016 года, заявил, что правительство Китая выступает против размещения в Южной Корее американской системы противоракетной обороны THAAD.

Вопрос Тайваня стал ещё одним камнем преткновения между Китаем и США. Новоизбранный президент США – Дональд Трамп, сообщил о телефонном разговоре, который состоялся по инициативе тайваньской стороны. Трамп стал первым американским лидером с 1979 года, который вступил в официальный контакт с властями непризнанной республики. Дипломатические связи США и Тайваня были разорваны 37 лет назад, когда Вашингтон поддержал политику «единого Китая». Глава МИД КНР уже заявил, что разговор Трампа и Цай не отразится на отношениях Вашингтона и Пекина, но назвал этот телефонный звонок «уловкой Тайваня».

Также США обеспокоены тесными отношениями между КНР и Россией, в частности, в военной сфере. Так, в конце апреля 2012 года в акватории Жёлтого моря прошли китайско-российские учения «Морское взаимодействие – 2012». В 2015 году были проведены военно-морские учения в Средиземном море, а в 2017 году в Балтийском море. США опасаются возможного объединения этих стран против США. А в таком случае последним вряд ли удастся противостоять двум мощным государствам, при том что у обоих на вооружении имеется ядерное оружие.

Более того, напряженная ситуация в Южно-Китайском море. Здесь, как известно, стоит территориальный вопрос между Китаем и Филиппинами, Малайзией, Брунеем, Вьетнамом и Тайванем. И в этом вопросе США не остались в стороне. Здесь они преследуют свои интересы, стараясь «справедливое лицо» (защита ценностей демократии и пр.), не забывая при этом перетянуть на свою сторону страны АСЕАН. Для создания истинно демократического борца с несправедливостью, образ Китая подается Америкой в виде большой страны, унижающей малые страны. США же предстаёт в виде героя, борющегося с явной несправедливостью. Кроме того, Вашингтон выступает за обработку суверенных споров и конфликтов через третью сторону (арбитраж) и вообще разного рода многосторонние механизмы для того, чтобы оставить себе возможности для дальнейшего вмешательства в споры в Южно-Китайском море. Соединенные Штаты критиковали строительство Китаем островов и увеличение количества военных объектов в этом регионе, и они обеспокоены тем, что их можно использовать для ограничения свободного морского движения. США выступили за свободу патрулирования в этом районе, что не понравилось Китаю. Пекин также форсирует строительство второго авианосца, который будет базироваться в Южно-Китайском море. Для сохранения баланса сил в регионе США периодически посылают свои эсминцы для обеспечения свободы навигации. Их союзник Япония оснащает Филиппины и Вьетнам военными кораблями для укрепления их морской обороноспособности перед лицом потенциального конфликта с Китаем. Проблема, однако, в том, что обе юго-восточные страны намерены больше дружить с Китаем, чем воевать. Положительная повестка превалирует в отношениях Пекина как с официальной Манилой, так и с Ханоем.

Таким образом, можно сделать вывод, что между США и КНР имеются вопросы, которые негативно сказываются на отношениях двух мощных государств, и если будет продолжаться такая же тенденция, то напряжение только возрастет. Но возникновение «холодной войны» в классическом её понимании между странами пока говорить рано, поскольку экономики государств слишком сильно переплетены и разрыв торговых связей негативно скажется на благосостоянии обоих государств. К тому же, нет формирования образа врага, а это одна из основных черт «холодной войны». В итоге можно сказать, что между США и КНР есть некое соревнование за гегемонию в мире, но вряд ли это дойдет до снижения уровня отношений, как это было с США и СССР.

Литература

1. China vs America: An economic cold world war [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://business.financialpost.com/investing/china-vs-america-an-economic-cold-world-war>
2. China warming to new Cold War? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.straitstimes.com/opinion/china-warming-to-new-cold-war>
3. Donald Trump Could Be Starting a New Cold War With China. But He Has Little Chance of Winning [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://time.com/4644775/donald-trump-china-trade-cold-war/>
4. Война на два фронта: как США планируют одновременно победить Россию и Китай [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://tvzvezda.ru/news/vstrane_i_mire/content/201708081016-b8db.htm
5. Звонок с Тайваня поставил отношения США и Китая на грань кризиса [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://lenta.ru/articles/2016/12/14/trump_call/
6. Китай–США: «большая двойка» или новая холодная война? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://zn.ua/international/kitay-ssha-bolshaya-dvoyka-ili-novaya-holodnaya-voyna_.html
7. Новая «холодная война» на троих: за что борются США, Россия и Китай [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://kp.ua/politics/582413-novaia-kholodnaia-voina-na-troykh-za-cto-boruitsia-ssha-rossiya-y-kytai>
8. Новая холодная война? Да, только с Китаем, а не с Россией [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://inosmi.ru/world/20150522/228181152.html>
9. Первый звонок: один телефонный разговор поставил под угрозу отношения США и Китая [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://russian.rt.com/world/article/338151-trump-taiwan-zvonok>
10. США и Китай: холодная война [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://topwar.ru/17701-ssha-i-kitay-holodnaya-voyna.html>
11. Трамп провел телефонный разговор с президентом Тайваня вопреки позиции Китая и США [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gordonua.com/news/worldnews/tramp-provel-telefonnyy-razgovor-s-prezidentom-tayvanya-vopreki-pozicii-kitaya-i-ssha-162108.html>

СЕКЦІЯ
«БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

УДК 021:004(043)

Акульшина А.В.

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

Провідні бібліотеки країни, бібліотеки ВНЗ та більша кількість публічних бібліотек на сьогоднішній день вже мають великий напрацьований потенціал електронних ресурсів, що об'єднуються в електронні бібліотеки, наукові портали та ін.

Розпочинався цей процес наприкінці минулого століття. Як зазначає І. Павлуша, однією з перших ініціатив у цьому напрямі став семінар з питань організації обміну електронними інформаційними ресурсами в системі бібліотек та інших науково-інформаційних підрозділів НАН України, проведений у квітні 1999 р. Інформаційно-бібліотечною радою НАН України. У роботі семінару взяли участь заступники директорів і завідувачі бібліотек науково-дослідних установ НАН України та провідні фахівці НБУВ. У численних виступах було констатовано наявність в академічних установах значної кількості електронних інформаційних ресурсів, належне взаемвикористання котрих на той момент не здійснювалось. Серед них електронні каталоги і картотеки НБУВ, бази даних праць співробітників науково-дослідних установ НАН України, електронні версії ряду цих праць, комп'ютерні файли-верстки академічних журналів тощо. Обговоривши стан інформаційної складової розвитку науки і відзначивши певні позитивні зрушення у впровадженні новітніх інформаційних технологій, учасники семінару прийняли рішення, в якому доручили НБУВ організувати передачу в науково-дослідні установи НАН України копій електронних каталогів й рекомендували цим установам організувати передачу до НБУВ своїх загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів для створення електронної наукової бібліотеки НАН України [1, с. 23].

На даний момент Національна електронна бібліотека України включає наступні основні інформаційно-ресурсні компоненти: фонд електронних документів; загальнодержавну реферативну базу даних «Україніка наукова» (монографії, енциклопедії, довідники, словники, періодичні видання, збірники наукових праць, матеріали конференцій, автореферати дисертацій); електронний каталог НБУВ.

З початку 2000-х рр. вітчизняними вченими досліджувались проблеми визначення поняття «електронна бібліотека». На думку І. Павлуши, електронна бібліотека – це вид розподіленої документальної системи, в якій містяться документи безвідносно до їхнього фізичного місцезнаходження та юридичної приналежності (бібліотекам, архівам, музеям, інформаційним центрам тощо) у машинозчитуваній (електронній) формі, причому єдиний інтерфейс доступу до них забезпечується програмними засобами з єдиного пункту за допомогою глобальної інформаційної мережі [2, с. 8].

М. Яцимірська так визначає досліджуване поняття: електронна бібліотека – це інформаційна система, що дає змогу надійно зберігати й ефективно використовувати різні види електронних документів, передавати інформацію у зручному для кінцевого користувача вигляді [3, с. 30].

Дослідниця Ю. Кормилець, визначає поняття наступним чином: електронна бібліотека – це інформаційно-бібліотечна система, яка має певне цільове призначення, електронний фонд документів, організований за певною методикою, й обслуговує локальних та віддалених користувачів [4, с. 152].

Наступним кроком у розвитку електронних бібліотек в Україні стало створення Національної системи електронного інформаційно-бібліотечного ресурсу, складової Національної програми інформатизації (НПІ).

Інноваційним проектом, що об'єднує бібліотеки вищих навчальних закладів, національні бібліотеки та інші організації України, є «Електронна бібліотека України: створення Центрів знань в університетах України» (ELibUkr). Як зазначається на сайті ELibUkr, мета проекту – це забезпечення доступу до світової наукової інформації, створення власних академічних ресурсів, а також інтеграція української науки та бібліотечної справи у світову наукову комунікацію. Надаючи доступ до великої кількості інформаційних ресурсів, проект сприяє розвитку громадянського суспільства та демократичного процесу в Україні [5].

Проект передбачає передплату ліцензованих інформаційних продуктів для кожного університету – електронних журналів, електронних книг, баз даних – найважливішого ядра світових інформаційних ресурсів, що покривають усі галузі знань (наука, техніка, медицина, соціальні та гуманітарні науки). Студенти, викладачі і науковці отримують вільний доступ до всіх ресурсів проекту.

Основні технологічні напрями створення електронних матеріалів та тенденції інформаційних технологій, що сприятимуть розвитку електронних бібліотек в Україні визначає О. Баркова. Перший технологічний напрям – створення електронних документів у спосіб переведення в електронний формат інформаційних джерел, вже існуючих на різних носіях, насамперед, паперових. Цей підхід був основним

на початку виникнення електронних бібліотек. Сьогодні він використовується у ході таких ретроспективних робіт, як переведення в електронну форму архівних документів, тематичних колекцій, у процесі створення електронних копій документів, які існують на паперових та мікроносіях, під час виконання замовлень у службах доставки документів. Другий технологічний напрям – це застосування та багатоаспектне використання інформації, яка відразу виробляється в електронній формі: різноманітні електронні документи, електронні видання, електронні публікації, електронні інформаційні матеріали, що формуються у процесі комп'ютерної верстки друкованих видань, записи інформаційних баз даних та ін. Перспективність цього напрямку пов'язана, насамперед, зі збільшенням інформації в електронному вигляді, яку треба максимально використати в усіх технологічних процесах від створення інформації до перетворення її в інформаційний продукт [6, с. 118].

Одним із напрямів формування інформаційно-ресурсних складових електронних бібліотек, що є актуальним на сьогоднішній день, слід розглядати розробку технологій використання Інтернет-ресурсів. Це пов'язано з необхідністю інтегрування в електронні бібліотеки тих електронних ресурсів, зокрема електронних документів, які розташовані на багатьох серверах та сторінках національної складової глобальної мережі.

Вирішення інформаційно-технологічних питань в аспекті первинної підготовки електронних ресурсів для депозитарного зберігання дослідника пропонує покласти безпосередньо на авторів, тобто вчені мають передавати комп'ютерні версії своїх праць окресленому колу бібліотек в уніфікованому вигляді (HTML-, PDF- або іншому загальноприйнятому форматі подання даних).

Правовими засадами І. Павлуша пропонує вважати рішення Національної та галузевих академій наук України, що мають у своїй структурі відповідні центральні бібліотеки, про передачу останнім комп'ютерних версій усіх наукових матеріалів (монографій, енциклопедій, довідників, словників, періодичних видань, збірників наукових праць, матеріалів конференцій, препринтів та інших опублікованих і неопублікованих матеріалів) для їх архівного зберігання та подальшого суспільного використання з дотриманням чинного законодавства щодо авторського права [7, с. 17].

Як вітчизняний приклад можливості отримання вагомих результатів по опрацюванню значних масивів вхідної інформації у стислі строки завдяки дотриманню єдиних вимог подання І. Павлуша наводить «Електронну наукову бібліотеку НБУВ». Основний інформаційний ресурс цієї електронної бібліотеки становлять комп'ютерні версії авторефератів дисертаційних робіт, які отримуються з ВАК України (згідно з чинними правилами до переліку матеріалів, які дисертант подає в атестаційну комісію, входить дискета з текстом автореферату, формат *.doc). Після розгляду дисертаційних справ інформація з цих дискет передається в НБУВ на депозитарне збереження. Єдиний формат подання інформації дозволяє упродовж одного місяця включити до фонду електронної бібліотеки тисячу авторефератів дисертаційних праць [8, с. 19].

О. Баркова звертає увагу на такі тенденції інформаційних технологій, як підвищення географічної незалежності процесів створення та використання інформації, кооперативність та корпоративність інформаційних технологій, централізоване розв'язання проблем сумісності різних стандартів представлення інформації [6, с. 119]. Вони суттєво впливають на стратегію формування електронних ресурсів загальнодержавного рівня, особливо з погляду на стан розвитку інформаційної галузі в Україні, де спостерігається тенденція розширення спектра робіт з виробництва електронної інформації, формування електронних інформаційних ресурсів різного призначення, створення електронних бібліотек, але існують об'єктивні та суб'єктивні чинники, які негативно позначаються на цих процесах.

До зазначених проблем І. Павлуша додає проблему лінгвістичного забезпечення банків комп'ютерної інформації. Її розв'язання потребує залучення мово- та бібліотекознавців і спеціалістів у галузі інформатики, які мають створити засоби морфологічного аналізу та граматичної нормалізації лексики, що враховували б специфіку української мови й надавали змогу формулювати пошукові запити мовою, наближеною до природної [1, с. 23].

Наявні на комп'ютерному ринку України технічні засоби дозволяють вирішити питання архівації наявних інформаційних потоків і створення електронних копій документів, інформаційна й історико-культурна цінність яких не підвладна часу. Разом з тим, необхідно констатувати відсутність в Україні фірм, що забезпечували б супроводження програмних систем для інформатизації бібліотек. Зважаючи на аспекти інформаційної безпеки держави, доцільно підтримати розробку відповідних вітчизняних систем і вирішити організаційні питання їх впровадження та розвитку.

Таким чином, можна зробити висновок, що негайною та економічно доцільною є організація інформаційної взаємодії всіх суб'єктів інформаційної інфраструктури країни (вчених-авторів наукових публікацій, видавництв науково-дослідних і навчальних установ, бібліотек та інформаційних центрів) для спільного створення та використання електронних інформаційних ресурсів.

Література

1. Павлуша І. А. Електронні бібліотеки: зарубіжний досвід, питання розробки української концепції / І.А. Павлуша. – Бібліотечний вісник. – 1999. – № 4. – С. 13–24.

2. Павлуша І. А. Створення та розвиток електронних бібліотек в Україні : бібліотекознавчий аспект (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / І. А. Павлуша. – К., 2002. – 20 с.
3. Яцимівська М. Г. Сучасний медіа текст : [словник-довідник] / М. Г. Яцимівська. – Львів : ПАІС, 2005. – 128 с.
4. Кормилець Ю. В. Сутність поняття «електронна бібліотека вищого навчального закладу» / Ю. В. Кормилець // Педагогічний альманах : збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон : РІПО, 2012. – Випуск 15. – С. 149 – 156.
5. ELibUkr: Електронна бібліотека України [Електронний ресурс] : сайт / Києво-Могилянська Фундація Америки. – Режим доступу : <http://www.elibukr.org>
6. Баркова О. В. Напрями розвитку технологій формування інформаційних ресурсів електронних бібліотек в Україні / О. В. Баркова // Електронні зображення та візуальні мистецтва. – К., 2002. – С. 115–124.
7. Павлуша І. А. Електронні бібліотеки: системний підхід до формування фондів / І. А. Павлуша. – Бібліотечний вісник. – 2002. – № 2. – С. 16–19.
8. Павлуша І. А. Електронні бібліотеки: питання комплектування й обробки вхідної інформації / І. А. Павлуша. – Бібліотечний вісник. – 1999. – № 5. – С. 17–21.

УДК 005.8(477)(043)

Білоусова В.Д.

ОСОБЛИВОСТІ НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗ ДАНИХ В КОНТЕКСТІ РЕПРЕЗЕНТУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ФАХОВИХ ВИДАНЬ

З розвитком єдиного інформаційного простору та з впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій стрімко почали накопичуватись інформаційні ресурси, основу яких складають публікації результатів наукових досліджень. Тому стало питання про виділення найбільш важливої інформації, в насиченому інформаційному потоці, від такої, яка б мала меншу цінність та значимість. Для рішення цього питання були створені міжнародні бази даних наукових видань. Ці наукометричні бази, за допомогою статистичного методу, здійснюють підрахунок кількості посилань на наукові праці та визначають цінність оприлюднених результатів досліджень. Науковий інтерес від певної публікації стає основою для оцінки вартісності публікації та впливає на рейтинг вченого, університету чи іншої наукової установи (колективу, лабораторії тощо).

Існує велика кількість міжнародних систем цитування, а саме бібліографічних баз даних, до яких входять: Web of Science, Scopus, Index Copernicus, Astrophysics, PubMed, Mathematics, Chemical Abstracts, Springer, Agris, GeoRef, Google Scholar. Але, нашу увагу привернули три масштабні пошукові системи: Web of Science, Scopus та Google Scholar.

Одна з найавторитетніших наукометричних баз – Web of Science, розробником якої, виступає компанія Thomson Reuters. До кількісних показників цієї бази відносяться: Impact Factor (фактор впливовості), який оцінює середню кількість цитувань журналу за попередні 2 роки у перерахунку на 1 статтю; Immediacy Index (індекс оперативності), який має на меті оцінити швидкість та ефективність подання інформації, що була опублікована в журналі; Eigenfactor (власний фактор), який враховує «авторитетність» цитувань, але залежить від кількості статей; Article Influence – індекс впливовості статей з поправкою на кількість статей [4]. Якщо говорити про переваги пошукової системи, то можна виділити такі: достатньо високий рівень рецензування; значна глибина архівів; використання спеціального аналітичного інструменту InCites. Його призначення полягає в тому, що за допомогою аналізів індексу він порівнює кількісні показники установи з іншими організаціями у певній сфері, визначає напрями розвитку та оцінює перспективи дослідження. Але, Web of Science має невелику базу даних та послуги, які вона надає є платними.

Наукометрична база, що охоплює більшість наукових видань світу – Scopus. Пошукова система має два основних показника: SCImago Journal Rank (SJR) та Source Normalized Impact per Paper (SNIP). Перший показник представляє собою імпаکت-фактор, який враховує «авторитетність» цитувань. Відмінність SJR від Eigenfactor полягає в тому, що перший враховує посилання за 3 роки, а другий – за 5; перший залежить від кількості статей у журналі, тоді як Eigenfactor – не залежить; при розрахунку SJR самоцитування обмежується 33%, у його «альтернативи» – виключається повністю. Другий кількісний показник – Source Normalized Impact per Paper (SNIP), який враховує галузі науки з поправкою на кількість статей [4]. Дана наукометрична база створена набагато пізніше за Web of Science, тому, проаналізувавши всі недоліки, її розробники створили більш коректні інструменти кількісного оцінювання. Отже, ця система має відкритий доступ до метрики, були сформовані більш коректні формули розрахунку кількісних показників, надано великий обсяг бази даних, а також є аналітичний інструмент SciVal

Spotlight, що дозволяє дізнатися про науковий потенціал установи, країни, конкурентів; розвиток наукового напрямку; список потенційних партнерів для співпраці тощо. Єдиний недолік бази, полягає у платному доступу до бази даних та інструменту SciVal Spotlight.

Наукометрична база Google Scholar є лідером пошукових систем Інтернету. Google щоденно реєструє близько 50 млн. пошукових запитів та індексує більше 8 млрд. веб-сторінок. Знаходить інформацію понад 100 мовами, в своєму володінні має найбільшу базу проіндексованих документів і має декілька варіантів пошуку. Ця наукометрична база дозволяє користувачам здійснювати пошук публікацій з посиланнями на повнотекстові наукові статті, технічні звіти, дисертації, книги та інші документи. Оскільки значна частина результатів пошуку містить посилання на комерційні журнальні статті, користувачі зможуть отримати доступ лише до анотацій статей. Упорядкування результатів пошуку подаються за кількістю цитувань публікації. За допомогою Індекса Хірша (h-індекс), пошукова система видає кількість найбільш науково вагомих статей без урахування проміжку часу. На сьогодні Google Scholar подає найкращі результати пошуку цитувань, тому що багато з них знаходяться в патентах, збірниках конференцій, книгах, періодичних виданнях, які мало представлені у найбільших наукометричних базах. Перевагою цієї пошукової системи є безкоштовність та вільнодоступність. Має простий і зрозумілий для користування інтерфейс, що значно спрощує роботу в наукометричній базі, а також є в мобільній версії, що дозволяє буди в системі в зручний час. Також, система інтегрує з українською бібліометричною платформою «Бібліометрика української науки». До наукометричної бази входить максимальна кількість наукових праць російською та українською мовами, а також включає більшість рецензованих онлайн журналів Європи та Америки. Ще одна перевага полягає у тому, що більша кількість неперіодичних видів наукових видань знаходиться у базі пошуку. Але, відсутня процедура рецензування під час процесу відбору видання до Google Scholar, тому неможливо контролювати якість та законність джерел наданої інформації. Наукометрична база робить розрахунок лише одного показника. Пошукова система не оголошує точного переліку джерел, які складають її базу. Дана база відрізняється від Web of Science та Scopus тим, що розраховує лише один показник.

Слід визначити, що нині Україна залишається недостатньо представлена у провідних міжнародних наукометричних базах, які розглянуто вище. Тому вітчизняні вчені, фахові періодичні видання та наукові установи і заклади вищої освіти мають порівняно низькі наукометричні показники. За даними Міністерства освіти і науки України наразі на платформі Web of Science представлено 16 українських видань, на платформі Scopus – 43 вітчизняних видання. Це свідчить про недостатнє покриття українських джерел індексами наукометричних баз даних.

До Web of Science входять бази даних Science Citation Index Expanded (в складі якої 8,3 тис. назв наукових журналів), Social Sciences Citation Index (2,7 тис. часописів з соціальних наук) та Arts & Humanities Citation Index (2,3 тис. назв видань з мистецтвознавства та гуманітаристики). До цієї бази входять понад 46,7 млн. реферативних записів про публікації з 18 тис. найбільш інформативних журналів 5 тис. видавництв [1]. Наукометричні бази Scopus і Web of Science проіндексували менше 3 % українських журналів. В цих пошукових системах зовсім відсутні українські спеціалізовані видання з наукової спеціальності «Документознавство, архівознавство». Це обумовлюється інертністю наукових видань у впровадженні сучасних технологій та невміння або небажання саморекламуватися. Серед фахових видань, що індексуються Scopus: «Актуальні проблеми економіки», «Фізико-хімічна механіка матеріалів», «Інвестиційний менеджмент та фінансові інновації», «Металургійна і гірничорудна промисловість», «Проблеми і перспективи у сфері менеджменту», «Теорія випадкових процесів» тощо. До бази Web of Science входять такі видання: «Новітня освіта», «Києво-Могилянський гуманітарний журнал», «Економічний часопис-XXI», «Маркетинг і менеджмент інновацій», «Банки і банківські системи» тощо.

У Google Scholar репрезентація фахових видань за галузями наукового знання також є нерівномірним. Найбільш цитованими у Google Scholar українськими науковими фаховими виданнями у економіці є «Фінанси України», Міжнародний науково-виробничий журнал «Економіка АПК», «Актуальні проблеми економіки». У галузі технологій, механіки та математики представлені такі видання: «Прикладна механіка», «Український математичний журнал», «Інформаційні технології і засоби навчання». Видання з питань інформатики та інформації «Проблеми управління та інформатики», «Системи обробки інформації», «Захист інформації». Галузь медицини – «Цитология и генетика», «Український медичний альманах», «Здоров'я дитини» тощо. Їх рейтингове оцінювання проведено за п'ятирічним h5-індексом (h5 – кількість статей журналу за 5 років, на які є посилання в понад h публікаціях), а в межах одного індексу – за кількістю цитувань. Найвищі (h5-index = 14) показники у журналів «Управління розвитком складних систем» та «Маркетинг і менеджмент інновацій». Також, відразу 2 бібліотечних журнали потрапило у національний список «ТОП-100 фахових видань» Google Scholar – «Бібліотечний вісник» (18 місце) і «Вісник Книжкової палати» (25 місце) [2]. Треба зазначити, що українські спеціалізовані видання із соціальних комунікацій, зокрема з наукової спеціальності «Документознавство, архівознавство», відсутні в авторитетних наукометричних базах даних. Водночас є можливість відстежити інформаційні потоки з документознавства в наукометричній базі Google Scholar. В

цій базі можливо знайти публікації з журналів «Вісник книжкової палати», «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», «Студії з архівної справи та документознавства», «Вісник Харківської державної академії культури», «Бібліотечний вісник».

Отже, завдяки наукометричним базам можливо визначити інформативну цінність наукових періодичних видань, рівень розвитку наукових галузей. На сьогодні є три основні наукометричні системи (Web of Science, Scopus та Google Scholar), за допомогою яких в Україні можна офіційно визначати авторитетність видання для розміщення в ньому власних публікацій, а також, проаналізувати ефективність наукової установи та країни в цілому. На сьогоднішній день вживають заходи, які забезпечують входження періодичних видань України у міжнародні наукометричні системи. Але, такі корпорації як Web of Science та Scopus – надають необхідний сервіс лише на комерційних засадах, що обмежує доступ колу вітчизняних дослідників. Хоча, Google Scholar представляє собою вільнодоступну наукометричну систему, до якої входять практично всі українські наукові часописи.

Література

1. Кухарчук Є. Світові наукометричні системи / Є Кухарчук // Бібліотечний вісник. – 2014. – №5. – С. 7-11.
2. Мазаракі А. Інтеграція вітчизняної науки до світової через наукометричні бази даних / А. Мазаракі, Н. Притульська, С. Мельниченко // Вісник КНТЕУ. – 2011. – №6. – С. 5-13.
3. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського [Електронний ресурс]: офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
4. Чайковський Ю.Б. Наукометричні бази та їх кількісні показники / Ю. Б. Чайковський, Ю.В. Сілка, О.Ю. Потоцька // Вісник НАН України. – 2013. – №8. – С. 89-98.

УДК 021.4(043)

Гагаріна Н.А.

ЕВОЛЮЦІЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ФУНКЦІЇ БІБЛІОТЕК

Діяльність бібліотек у сфері культури змінювалася протягом ХХ століття під впливом економічних, політичних, соціальних трансформацій у країні. На сучасному етапі соціокультурна діяльність бібліотек є синтезом попереднього культурно-історичного досвіду та новітніх інноваційних тенденцій. Проаналізуємо розвиток діяльності бібліотек щодо забезпечення культурних потреб країни.

Активно реалізовувати культурну функцію бібліотеки почали у 1920 р ХХ століття, коли основним завданням книгозбірень було масштабне культурне та освітнє просвітництво населення, а також проведення агресивної політичної агітаційної роботи. Масова робота була одним із дієвих інструментів втілення політичних ідей, які впливали і на зміст літератури, і на форми роботи бібліотек. На протязі 1920-1930 років популярними ставали групові форми роботи бібліотек, які надавали можливість під час одного заходу охоплювати велику кількість читачів: голосні читання, лекції, усні газети, групові бесіди, політурніри, атеїстичні вечори, літературні читання [3].

У наступному десятилітті культурно-масова діяльність бібліотек набула постійного та активного характеру. Форми проведення заходів продовжили розвиток та стали основою для подальшої соціокультурної діяльності бібліотек. Літературні обговорення, бесіди, зустрічі з письменниками, екскурсії, творчі виставки, ранки, подорожі вдосконалювалися протягом десятиліть та мають актуальність і в сучасній бібліотечній роботі.

З накопиченням досвіду масової роботи в бібліотеках, зростанням культурного і освітнього рівня читачів у сорокові-п'ятдесяті роки отримали розвиток рекомендаційні форми: тематичні вечори, читацькі конференції, бібліографічні огляди. Велике місце в діяльності бібліотек зайняла агітація і пропаганда, яка розкривала бібліотечні фонди, залучала людей до читання. Серед форм роботи тих років: колективні обговорення книг, які найчастіше носили запрограмований характер і завершувались виробленням єдиної думки про прочитане; вечори книг, гуртки, читацькі конференції, що сприяли розвитку навиків самоосвіти [1].

Як зазначає Матвійчук О. Є. у сімдесятих-вісімдесятих роках ХХ століття вводиться термін „масова робота бібліотеки”. Набули популярності та постійно вдосконалювалися освітні та самоосвітні форми: суспільно-політичні читання, очні та заочні читацькі конференції, у тому числі і по питанням з різних галузей знань, лекторії, декади, усні журнали, огляди книг і періодики [1].

Поступово культурна діяльність бібліотек розширює свої межі. У масовій роботі з'являються нові, інноваційні форми роботи, а з розвитком мультимедійних технологій починається їх активне використання. Бібліотеки проводять масштабну роботу по збереженню національних традицій, підтримують творчий, духовний та інтелектуальний розвиток користувачів, популяризують читання. Велике значення надається розвитку комунікативних навичок читачів.

«Соціокультурна робота бібліотек представлена широким розмаїттям форм: диспути, читачькі конференції, презентації книги, усні журнали, вечори запитань і відповідей, години цікавих повідомлень, поетичні колажі, бібліоінформіни, бенефіси читачів, екологічні ігри, виставкові проекти, спільна діяльність бібліотек з музеями, архівами, видавництвами. Вибір змісту та форм масової роботи бібліотеки визначається її стратегією у провідних соціокультурних ситуаціях» [1].

Протягом століття змінювалися та вдосконалювалися не тільки форми, методи роботи, але й саме визначення культурної діяльності бібліотек.

Н. В. Кочубей дослідив еволюцію поняття «соціокультурна діяльність». Упродовж 1920-30-х років відбувається поступове переростання поняття «політико-освітня робота» в більш логічну за змістом дефініцію «культурно-освітня робота», а також виникають схожі терміни «культурно-масова робота», «культурно-виховна робота». Як зазначає вчений, ці поняття не охоплюють всі сучасні аспекти діяльності фахівців соціально-культурної сфери, тому поняття «соціокультурна діяльність» є найбільш прийнятним. Суть та зміст соціокультурної діяльності полягає у спрямованості на активне функціонування особистості в конкретному соціальному середовищі, на формуванні її соціально-культурного статусу. На відміну від культурно-освітньої роботи, яка була складовою ідеологічної пропаганди, соціокультурна робота надає можливість людині брати активну творчу участь у цій діяльності, бути регулятором культури, відпочинку та дозвілля [2].

Отже, соціокультурну діяльність бібліотек можна розглядати як осмислений процес долучення людини до різноманітних культурних надбань людства, компонент соціокультурної системи українського суспільства, один із важливих елементів реалізації державної політики у сфері культури [2].

З цього твердження можна зробити висновок, що соціокультурна функція бібліотек – спланована діяльність бібліотеки як соціального інституту, яка втілюється у комплексі різних за формою заходів, метою яких є:

- знайомство з творчім, політичним, адміністративним та іншим життям регіону, країни через організацію зустрічей з поетами, художниками, політиками, письменниками, екологами.
- інформування суспільства та окремих громадян-користувачів про наукові знання, етичні, моральні, естетичні цінності, культурні світові надбання, які мають втілення у бібліотечних документах;
- систематичне ведення краєзнавчої роботи, яка носить дослідницький, описовий, комунікаційний меморіальний характер.

Соціокультурна діяльність бібліотек реалізує державні культурні програми, знайомить або розширює знання громадян про культурні світові надбання, стимулює до подальшої культурної діяльності, знаходиться у тісній взаємодії з соціокультурною діяльністю інших закладів культури та освіти.

Дослідники бібліотечної справи під соціокультурною діяльністю бібліотеки, у більшості випадків, мають на увазі культурно-дозвілєву діяльність, яка спрямована на творчій розвиток, підсилення ролі національно-патріотичного виховання, духовне та національне відродження.

Виконуючи соціокультурну функцію, бібліотеки проводять науково-дослідну роботу, організують та впроваджують різні за формами книжкові та художні виставки, знайомлять користувачів з новими книжковими надходженнями або з літературою певних напрямів, жанрів. У процесі діяльності бібліотеки перед читачами розкриваються книжкові фонди, а також створюються умови для безпечного, комфортного, креативного, творчого відпочинку користувачів.

Бібліотеки стають ініціаторами розробки і реалізації програм соціальної спрямованості, об'єднуючи зусилля представників влади, громадських організацій та населення. Цілеспрямована, структурована, осмислена активність бібліотек пов'язана з формуванням, задоволенням життєво-насутих духовних потреб користувачів з метою всебічного і гармонійного розвитку особистості в просторі дозвілля [1].

Отже, сучасні бібліотеки продовжують постійно розвивати, вдосконалювати форми та методи проведення соціокультурної діяльності, актуальним є інноваційний напрямок бібліотечної роботи. Дуже часто перед користувачами постають завдання, які потребують розкриття можливостей, творчих здібностей, прояву командної консолідації та індивідуальності кожного. Але постійною залишається мета культурної діяльності – формувати всебічно розвинену особистість, з комплексом морально-етичних правил, які прийняті у суспільстві, її творчі, наукові, художні прагнення та можливості.

Література

1. Воронкова І. С. Архітектурно-типологічні принципи реновації бібліотек вищих навчальних закладів України: дис. на здобуття наук. ступеня кандидата архітектури: спец. 18.00.02 «Архітектура будівель і споруд» / І. С. Воронкова. – Львів, 2016. – 292с.
2. Гусева Е. Н. Проблемы типологии библиотек: основные тенденции / Е. Н. Гусева // Библиосфера. – 2008. – № 2. – С.27-33.
3. Карташов Н. С. Общее библиотековедение : учебник : в 2-х ч. / Н. С. Карташов, В. В. Скворцов. – Ч.1 : Теоретические основы библиотековедения / В. В. Скворцов. – М.: МГУК, 1996. – 89 с. ; Ч.2 : Общая теория библиотечного дела / Н. С. Карташов. – М.: МГУК, 1997. – 257 с.

4. Ошудляк А. «Сенсотекa» долає бар'єри і відкриває нові можливості для незрячих [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lviv.samopomich.ua/censoteka-dolaye-bar-yery-i-vidkryvaye-novi-mozhlyvosti-dlya-nezryachyh>.

УДК 027.54:004.77(043)

Головач В.В.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В ОБСЛУГОВУВАННІ КОРИСТУВАЧІВ НБ МДУ

Створення і функціонування єдиного інформаційно-освітнього середовища вищої освіти надає підготовці фахівців нову сучасну якість, що відповідає потребам і перспективам науково-технічного розвитку суспільства у ХХІ столітті. Якість знання – це перш за все доступність інформації. Запитом сучасного користувача є швидке одержання необхідної йому інформації у комфортних умовах. Сьогодні заклад вищої освіти, що працює в умовах змін у навчальному й науковому процесах, також вимагає відповідних змін і від бібліотеки. Зокрема, феномен бібліотеки закладу вищої освіти, її організаційна структура, роль в інформаційному суспільстві, реформуванні системи вищої освіти вже стали предметом наукової уваги багатьох дослідників. Ця проблематика розглянута в роботах І. Бургер, Т. Комаровської, Г. Кудряшової, В. Маркової, С. Галактіонової, Е. Ліваданової, В. Дригайла. Питання про сучасні тенденції та перспективи розвитку електронних бібліотек аналізувалися в працях зарубіжних науковців (Г. Євстігнеєвої, А. Земскова, Б. Ленга, М. Лінквіст, Р. Стюарта, Т. Манна) та вітчизняних дослідників (Л. Костенка, О. Онищенко, Т. Павлуші, І. Павлуші та ін.) [3].

Таким чином, співробітник бібліотеки повинен бути фахівцем у галузі новітніх цифрових технологій, провідником інформаційної культури, менеджером і маркетологом в інформаційно-бібліотечній сфері. У зв'язку з цим виникає потреба в постійному оперативному розширенні й принциповому відновленні професійних знань, умінь і навичок працівників бібліотеки. Зазначимо, що співробітники наукової бібліотеки Маріупольського державного університету постійно підвищують свій професійний рівень. Зокрема, відвідують загальні школи профмайстерності, курси підвищення кваліфікації на базі Луганського інституту культури, on-line курси. Приймають участь у міжнародних, регіональних бібліотечних науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах з метою ознайомлення з інноваційними формами і методами роботи та впровадження їх у свою професійну діяльність.

Зростаючі потреби нових категорій користувачів викликають необхідність упровадження інноваційних технологій, розвитку наукової діяльності. Сьогодні роль вузівської бібліотеки визначається не тільки традиційними показниками чисельності користувачів, бібліотечного фонду та кількістю передплачених періодичних видань, але й рівнем комфортності доступу до інформації незалежно від її формату. Саме поєднання традиційних та новітніх, електронних ресурсів визначає якісні показники розвитку бібліотеки, а задоволення інформаційних потреб користувачів у сучасній вузівській бібліотеці є основним, ключовим показником її роботи. Одним із головних напрямків сучасної діяльності бібліотеки є забезпечення вільного доступу до інформації. Бібліотека ВНЗ, яка зацікавлена в своїх користувачах, шукає нові підходи до процесу обслуговування, постійно вдосконалює свою діяльність, розширюючи при цьому спектр бібліотечно-інформаційних послуг, оновлює форми та зміст роботи, з метою забезпечення повноти, доступності й оперативності інформації.

Із впровадженням у роботу нових інформаційних технологій створюється зовсім новий підхід до обслуговування в бібліотеках. Інформаційні технології дозволяють змінити сутність процесу обслуговування, взаємодію з користувачами, запропонувати їм принципово нові послуги. На шляху до комплексної автоматизованої роботи бібліотеки уже неможливо зупинитися, треба постійно вдосконалювати роботу в цьому напрямку: впроваджувати більш досконалі методи роботи, оновлювати техніку, переходити на нові якісні бібліотечно-інформаційні послуги, принципово інший рівень обслуговування, що сприятиме постійному оновленню різних сторін діяльності – чи то електронна видача документів, організація відкритого доступу, надання широкого спектра консультаційних послуг у читальних залах [1].

Уваги заслуговує й наступний аспект. Дивлячись у майбутнє, треба розглянути бібліотеку як місце спілкування і взаємодії користувачів бібліотеки як своєрідного міні-простору, а не лише як пункту отримання інформації. Для цього потрібно створити певні умови. Саме в цьому напрямку наразі рухається наукова бібліотека Маріупольського державного університету. З метою покращення умов планується створення так званих зон комфорту для користувачів на всій території бібліотеки. Для самостійної роботи студентів у всіх читальних залах створені комп'ютеризовані читацькі місця. Користувачам бібліотеки надається доступ до повнотекстових баз даних провідних наукових видавництв, бібліотек, світових електронних інформаційних ресурсів, таких як Polpred.com, Public.ru, EBSCO тощо. Бібліотекою

здійснюється оперативне інформаційно-бібліографічне інформування за загально університетськими та кафедральними темами, а також у режимі вибіркового розповсюдження інформації. Однією з дієвих форм надання інформації є сайт наукової бібліотеки Маріупольського державного університету (slibr.mdu.in.ua), який було створено у 2012 році. Серед послуг бібліотеки – електронна доставка документів, надання бібліографічних та фактографічних довідок, проведення практичних занять зі студентами з питань бібліотечно-бібліографічних знань, пошуку інформації, проведення культурно-масових заходів.

Відділ обслуговування, як структурний підрозділ наукової бібліотеки Маріупольського державного університету, робить все належне для збільшення відкритості та доступності своїх фондів, створює максимально комфортні умови для праці користувачів, і цим самим сприяє покращенню іміджу та роботи бібліотеки в цілому. Перспективи розвитку відділу обслуговування полягають у трансформації його роботи як активної складової бібліотеки, що працює на засадах науково-інформаційного центру університету, який забезпечує оперативну і якісну підтримку навчального і наукового процесів з максимальним використанням бібліотечних ресурсів і сучасних інформаційних технологій. Також, стосовно розвитку треба сказати, що сучасне забезпечення навчальної та наукової діяльності університету неможливе без використання новітніх інформаційних технологій, без автоматизації бібліотечних процесів. Наразі, автоматизація бібліотечних процесів ще не завершена, зокрема, не автоматизована книговидача. Зазначимо, що автоматизація процесу книговидачі призведе до більш оперативного обслуговування користувачів та контролю за зберіганням фондів.

Отже, як бачимо, сьогодні бібліотеки ВНЗ активно впроваджують комп'ютеризацію технологічних процесів, а також активно взаємодіють у галузі обміну інформацією як у національному, так і у світовому просторах. Сучасна матеріально-технічна база, активний, ініціативний та зацікавлений персонал бібліотеки, запланована та ретельно продумана організація роботи – головні потужні чинники для успішної діяльності бібліотеки вищого навчального закладу.

Література

1. Маленкова Ю.О. Проблеми та перспективи розвитку вузівської бібліотеки в умовах прискорення глобальних перетворень / Ю.О. Маленкова // Бібліотека – інформаційний ресурс освіти: стан та перспективи розвитку вузівських бібліотек: мат-ли регіональної міжвузівської науково-практ. конф. – Чернігів: Бібліотека ЧДІЕУ, 2009. – С.11-18.
2. Павленко Т. Сучасні тенденції розвитку бібліотек вищих навчальних закладів / Т.Павленко // Бібліотечний форум України. – 2010. – № 4. – С. 24–29.
3. Шелякіна І. О. Особливості організації роботи наукової бібліотеки навчального закладу в умовах евакуації [Електронний ресурс] / І.О. Шелякіна // Вимірювання в бібліотеках: оцінка ефективності та якості роботи Інтернет-конференція, 6–10 червня 2017 р., м. Харків. – Режим доступу: http://lib.nure.ua/storage/app/media/conference/materials/LNU_Shelyakina_IO.pdf.

УДК 004.03(043)

Гроздова І.В.

ПОНЯТТЯ І ВИДИ ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВИХ СИСТЕМ

Поняття інформаційно-пошукової системи надано у ДСТУ 2392–94 «Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення». Інформаційно-пошукова система (ІПС) – комунікаційна система, що забезпечує збирання, пошук, оброблення та пересилання інформації [1, с. 9].

ІПС відрізняються одна від одної за багатьма ознаками, але при вирішенні задач збору, зберігання і видачі інформації мають такі спільні процедури: 1) аналіз документів і їх добір; 2) створення пошукового образу документів (ПОД); 3) запис документів та їх пошукових образів на прийнятні носії; 4) зберігання документів і ПОД; 5) аналіз запитів; 6) видача документів користувачам.

ІПС класифікують за такими ознаками:

- принципом дії;
- родом виконуваних операцій;
- режимом пошуку;
- типом інформаційно-пошукової мови (ІПМ);
- типом критерію відповідності;
- ступенем автоматизації [2, с. 254].

За принципом дії розрізняють кілька видів пошукових систем: пошукові каталоги; рейтингові системи; індексні бази даних.

Пошукові тематичні каталоги. Принцип дії таких каталогів подібний на організацію тематичних каталогів великих бібліотек. Звернувшись на адресу пошукового каталогу, користувач знаходить на його основній сторінці перелік тематичних категорій, наприклад таких як Освіта, Наука, Бізнес, Мистецтво тощо. Як правило, такі каталоги є ієрархічними гіпертекстовими меню з пунктами і підпунктами, які

визначають тематику сайтів, адреси яких містяться в цьому каталозі, з поступовим (від рівня до рівня) уточненням теми.

Пошук інформації у пошуковому каталозі відбувається на інтуїтивному рівні. За цією простотою приховується найвища складність створення і ведення каталогу. Пошукові каталоги створюються, як правило, вручну. Висококваліфіковані редактори особисто переглядають інформаційний веб-простір, відбираючи те, що на їхню думку становить загальний інтерес, і заносять адреси до каталогу. Найбільшим пошуковим каталогом в Україні є meta.ua.

Рейтингова система. Ідея цієї системи полягає у тому, що на головній сторінці розміщується перелік найважливіших тем, які, в свою чергу, містять список тематичних розділів. Вибравши потрібну тему, користувач отримує обмежений перелік веб-ресурсів, присвячених даній темі. Поруч з кожним веб-ресурсом висвітлюється оцінка його популярності, яка вимірюється в кількості переглядів цього ресурсу за останню добу. Проте, не завжди високий рейтинг об'єктивно відповідає якості веб-ресурсу. В Україні основним засобом рейтингового пошуку є TopPing (topping.com.ua).

Індексні пошукові системи. Більшість пошукових систем світу – індексні пошукові системи, які ще називають пошуковими показниками, пошуковими серверами, словниковими пошуковими системами, автоматичними індексами, пошуковими машинами, Search Engines – в англомовних джерелах тощо. Їхнє призначення – якнайкраще охопити інформаційний веб-простір і подати його користувачам у зручному вигляді.

Принцип роботи з індексними пошуковими системами засновано на ключових словах. Розпочинаючи пошук інформації з певної теми, користувач має ввести ключові слова у рядок пошуку. Ключова фраза посилається на сервер і пошукова система починає пошук у своїх базах даних адреси веб-ресурсів, які містять вказані ключові слова. Результат запиту – нове вікно, в якому відображається перелік веб-ресурсів, що містять ключові слова.

За родом виконуваних операцій ІПС діляться на документні, фактографічні, логічні і комплексні.

Документні ІПС на інформаційні запити видають адреси зберігання пошукових образів, оригінали чи копії документів з необхідною інформацією. Фактографічні ІПС у відповідь на введені в них інформаційні запити безпосередньо видають відповідні фактичні дані (структурний склад, формули, характеристики матеріалів та ін.). Логічні ІПС видають на запит не лише введену раніше інформацію, але, якщо необхідно, виконують логічну переробку цієї інформації для одержання нової, що явно в систему не вводилась. Комплексні ІПС містять сукупність елементів документальних, фактографічних і логічних ІПС.

Серед документних ІПС особливе місце посідають бібліотечні. До них належать бібліотечні каталоги, бібліографічні картотеки, бібліографічні показники з відмітками про наявність документів у бібліотеці.

Каталог (бібліотечний) – множина каталогових записів документів фонду, впорядкованих відповідно до певних правил з метою подальшого пошуку [3, с. 14]. Каталоги є найдавнішими серед документних ІПС. Саме каталоги сприяли становленню й подальшому розвитку бібліографічних, фактографічних ІПС тощо.

За режимом пошуку ІПС діляться на системи, що працюють в режимі вибіркового розподілу інформації, тобто за постійними інформаційними запитами в масивах постійно поповнюваних документів, і системи ретроспективного пошуку за разовими змінними запитами абонентів з пошуком документів з даної тематики в масивах.

За типом інформаційно-пошукової мови ІПС класифікуються на системи з природними (людськими) і інформаційними мовами. Інформаційно-пошукові мови – це синтетично створені мови для ідентифікації і пошуку документів за запитом (наприклад, дескрипторна мова).

За критерієм відповідності, тобто сукупністю правил визначення ступеня формальної відповідності між ПОД і пошуковим розпорядженням ПР (ПР – виражений у термінах ІПС пошуковий запит), ІПС поділяються на системи:

- з використанням логічних схем (І, АБО, НЕ);
- з використанням аналітичних функцій (статистичні і векторні критерії);
- з використанням «вагових» функцій чи коефіцієнтів;
- з аналізом критерію відповідності на збіг чи часткове входження (пошукового розпорядження в ПОД).

За ступенем автоматизації ІПС класифікуються на системи:

- з автоматичною класифікацією масивів;
- з автоматичним пошуком для сортування і порівняння ПОД з пошуковим розпорядженням;
- системи з автоматичним індексуванням для автоматизації процесів згортання при реферуванні, анутованні, виборі ключових слів та ін.;
- системи з автоматичною видачею різновидів інформації (бібліографічних описів, ПОД, копій документів);

– системи з автоматичним управлінням (при наявності зворотного зв'язку і зміни режимів пошуку в ПС).

Будь-яка ПС призначена для здійснення інформаційного пошуку у великій кількості саме тих документів, котрі відповідають інформаційному запиту. Інформаційний пошук заснований на використанні пошукових образів документів. Сукупність понять про головні предмети (теми) документа, представлені штучною пошуковою мовою, називаються пошуковим образом документа (ПОД). Тема, за якою вибирають документи з масиву, виражається тією ж мовою, є пошуковим образом запиту (ПОЗ) [4, с. 75].

Обсяг доступної для конкретного користувача інформації в Інтернеті багато в чому обмежується можливостями пошукових систем. Тому дуже важливо мати уявлення про те, як вони працюють, як багато сторінок «бачать» – здатні охопити й наскільки актуальною є надана ними інформація. Пошукові системи складаються з трьох основних частин:

1. Спайдер (Spider, Crawler, Bot, Robot) – програма, яка відвідує веб-сторінки, зчитує (індексує) повністю або частково їхній вміст і далі впливає по посиланнях, знайдених на цій сторінці. Spider повертається через певні періоди часу (наприклад, кожен місяць) та індексує сторінку знову.

2. Усе, що знаходить і зчитує Spider, потрапляє в індекси пошукової системи. Індекси системи являють собою гігантське вмістилище інформації, де зберігаються копії текстової складової всіх відвіданих і проіндексованих Spider сторінок.

3. Третя частина – це програма, яка, відповідно до запиту користувача, перебирає індекси пошукової системи в пошуках інформації, що цікавить користувача, і видає йому в порядку убавання релевантності знайдені документи. Кожна пошукова система має свого власного спайдера зі своїми «звичками» – особливостями функціонування. Кожна система індексує сторінки своїм особливим способом, і їхні пріоритети при пошуку по індексах також відмінні. Тому, зробивши запит по визначених ключових словах чи словосполученнях, виразах, ми маємо різні результати для кожної з пошукових систем. Однак для наукового та бібліотечного пошуку більш ефективним є пошук інформації за допомогою веб-каталогів. Як було вже зазначено, веб-каталог – це сайт, на якому зібрано багато посилань на інші сайти, відсортованих і розділених на категорії згідно з тематикою. Головна перевага веб-каталогу полягає в тому, що добір посилань і їх сортування відбувається на підставі певних показників, наприклад якості вмісту сайту чи інтересу, який він може становити для користувачів. Список тем у каталозі, за якими відсортовано посилання на сайти, може бути доволі значним. При цьому теми ієрархічно впорядковані, що дає користувачу змогу переходити від загального до часткового [5, с. 575].

Інформатика, що заявила про себе в середині ХХ ст., не тільки принесла нову термінологію (дескриптор, тезаурус, індексування) і задовольнила звичайну потребу в протиставленні нового традиційному, але й спричинила більш широкий підхід до явищ і принципів. Приміром, поняття ПМ дозволило розглядати предметизацію, систематизацію, координатне індексування як процеси, що використовують штучні мови, семантичну силу яких можна виміряти в порівнянні з можливостями природної мови. Поняття ПС об'єднало предмети, які раніше розглядалися ізольовано. Дескрипторні ПС відкрили принципово нову можливість пошуку необхідних документів й інформації, що в них міститься, за будь-яким поєднанням раніше не передбачених ознак [4, с. 75].

Таким чином, можна зробити висновок, що інформаційно-пошуковими системами (ПС) називають логічні системи, що призначені для знаходження і видачі інформації. Щоденно люди користуються різними пошуковими системами. Вони потрібні для орієнтування в різних значних масивах предметів та явищ. Наприклад, такими пошуковими системами є географічні карти, схеми метрополітену, міст. Такою системою є довідковий апарат книги (її зміст, різні покажчики), де фіксуються сторінки, на яких міститься матеріал, що цікавить читача. Пошуковими системами є енциклопедії, довідники, які дозволяють швидко знайти відомості про те чи інше питання. Велике значення мають ПС у сфері документних комунікацій. Щорічно в Україні видається тисячі назв книжок, десятки тисяч статей друкуються в журналах, часописах. І тільки за допомогою ПС у цьому величезному потоці документів можна знайти необхідні для роботи чи дозвілля документи.

Література

1. Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення : ДСТУ 2392–94. – Введ. 1995–01–01. – К. : Держстандарт України, 1994. – 25 с.
2. Understanding Information Retrieval Systems: Management, Types, and Standards 1st / editor Marcia J. Bates. – Boca Raton : Auerbach Publications, 2011. – 752 p.
3. Інформація та документація. Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів. Терміни та визначення : ДСТУ 2394–94. – Введ. 1995–01–01. – К. : Держстандарт України, 1994. – 90 с.
4. Збанацька О. М. Понятійно-категоріальний апарат архівних інформаційно-пошукових систем / О. М. Збанацька // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2013. – № 1. – С. 74–77.

5. Рудь, І. Пошукові системи та оптимізація пошуку інформації в аналітичних відділах бібліотек / І. Рудь // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – 2015. – Вип. 41. – С. 573–587.

УДК 025.22:908(043)

Дейниченко О.В.

ІННОВАЦІЙНИЙ ДОСВІД НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ФОРМУВАННІ КРАЄЗНАВЧОГО ФОНДУ

Краєзнавчий фонд (далі – КФ) бібліотеки, за визначенням Н.М. Кушнарєнко, – це «впорядкована сукупність краєзнавчих і місцевих документів, які підбираються відповідно до завдань бібліотеки, її типу та краєзнавчих інформаційних потреб користувачів» [1, с. 161]. Традиційно, протягом вже більше 90 років під краєзнавчим фондом розуміють дві групи документів. Так, на першій конференції наукових бібліотек УСРР, яка відбулася 28-31 грудня 1925 р., М.І. Ясинський, розглядаючи питання створення в наукових бібліотеках України краєзнавчих осередків, зазначав: «Будемо виходити від характеру більшості тих краєзнавчих матеріалів, з якими бібліотекам доводиться мати роботу. По-перше, це все, що надруковано й написано про певний край, незалежно де й якою мовою. По друге, це вся без винятків друкарська продукція краю» [3, с. 70]. Сучасний фахівець з питань бібліотечного краєзнавства Н.М. Кушнарєнко також виокремлює дві основні підсистеми краєзнавчого фонду, підкреслюючи, що це – документи «подвійного роду»:

- по'язані з краєм своїм змістом незалежно від тиражу, мови, місця видання або виготовлення, політичної чи ідейної спрямованості (краєзнавчі документи);
- пов'язані з краєм своїм походженням (місцеві документи), опубліковані на території краю незалежно від їх змісту, виду, способу видання, мови тощо» [1, с. 162-163].

Ці визначення краєзнавчих і місцевих документів подано і в діючому Положенні про краєзнавчу роботу бібліотек 1996 року [2]. На перетині вказаних двох груп документів розташовані краєзнавчі місцеві документи (див. рис. 1а). З огляду ж на сучасні тенденції розвитку видавничої справи, коли вибір автором місця видання документів залежить і від фінансових причин, доречно було б, на нашу думку, виокремити ще одну групу документів: створені місцевими авторами, але не пов'язані з краєм ані за змістом, ані за місцем видання. Зазначимо, що, як правило, більшість видань у краєзнавчому фонді університетських бібліотек і складають місцеві видання краєзнавчого характеру, а також праці викладачів університету незалежно від місця видання та від того, чи використовується у них краєзнавчий матеріал. Питання, чи є праці викладачів складовою краєзнавчого фонду, можна було б вважати спірним, проте вони відображають не тільки безпосередньо ті питання з різних галузей, яким присвячені, а й історію розвитку науки в університеті.

Другий важливий параметр, за яким розподіляються краєзнавчі документи, – це матеріальні носії інформації (див. рис. 1б).

а)
Рис. 1. Складові краєзнавчого фонду бібліотеки:

за змістом і місцем видання (а) та за матеріальним носієм (б)

Більшість краєзнавчого фонду наукової бібліотеки Маріупольського державного університету (далі – НБ МДУ) складають документи на традиційних носіях. Вони розподілені серед підсобних фондів структурних підрозділів бібліотеки за таким принципом:

- місцеві й обласні періодичні видання в одному примірнику (якщо редакцією додатково безкоштовно не додаються дублікати) входять до складу фонду читального залу історичного та економіко-правового факультетів (далі – ч/з ІФтаЕПФ);

- наукові, довідкові, публіцистичні видання, присвячені Маріуполю та Приазов'ю, зокрема грекам Приазов'я, в одному примірнику складають відповідну колекцію «Краєзнавство» Фонду рідкісних та цінних книг (далі – ФРЦК), а також додаються до фонду ч/з ІФтаЕПФ (1 або більше прим., в залежності від актуальності та змістової цінності для видань, що придбаються, або в залежності від кількості

подарованих видань). Якщо кількість наявних видань більше 2-3 прим., 1-2 з них надходять до фонду абонементу наукової та художньої літератури (далі – АНХЛ);

- художня література місцевих авторів, а також художні твори немісцевих авторів, присвячені нашому краю (наприклад, представників діаспори) надходять в 1-2 прим. до фонду читального залу факультету філології та масових комунікацій, а також, за наявністю додаткових примірників, до фонду АНХЛ;

- видання університету і праці викладачів МДУ у традиційному (паперовому) форматі додаються до фондів читальних залів (за галузевою спрямованістю – залежно від тематики видання) та, за наявністю додаткових примірників, до фондів абонементів (в залежності від характеру документів – до абонементу навчальної чи абонементу наукової і художньої літератури).

Краєзнавчий фонд НБ МДУ на електронних носіях представлено такими групами документів:

- копії паперових краєзнавчих видань з фонду НБ МДУ, які користуються найбільшим попитом та були відскановані і додані до електронної бібліотеки з метою їх збереження та поширення доступу до них (зазначимо, що доступ до електронної бібліотеки мають тільки ті віддалені користувачі, у яких є читацький квиток НБ МДУ і які були зареєстровані у базі даних читачів бібліотеки);

- копії репринтних краєзнавчих видань, що надавалися НБ МДУ у тимчасове користування місцевими краєзнавцями з метою їх сканування і додавання до електронної бібліотеки;

- бібліографічні описи краєзнавчих видань, викладених в електронній формі у мережі Інтернет з посиланням на їх повнотекстові версії, що додані до електронної бібліотеки з метою розширення краєзнавчого фонду НБ МДУ;

- праці викладачів МДУ, що надавалися авторами для додавання до електронної бібліотеки або до Електронного інституційного репозиторію Маріупольського державного університету (до розміщених у ньому матеріалів надано загальний відкритий доступ у мережі Інтернет);

- електронні варіанти видань університету, у т.ч. видання НБ МДУ, додані до електронної бібліотеки та до університетського репозиторію;

- копії статей з періодичних видань, присвячені університету, які додаються до бази даних «МДУ в ЗМІ».

З формуванням краєзнавчого фонду НБ МДУ пов'язана низка проблем, зокрема своєчасне виявлення краєзнавчих видань та пошуки можливостей поповнення традиційними виданнями фонду бібліотеки. Нерідко подібні видання друкуються невеликим накладом, а деякі з них взагалі не підлягають продажу (наприклад, ті, що видані в межах грантових проектів або підготовлені прес-центрами організацій міста до ювілеїв власних установ). Навіть, якщо у ЗМІ згадується про те, що примірники видання «були подаровані всім бібліотекам міста», розподіляються вони, як правило, департаментами Маріупольської міської ради тільки серед організацій, які їм безпосередньо підпорядковуються: так видання надходять до фондів центральних бібліотек та філіалів централізованих бібліотечних систем міста для дітей і для дорослих, бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів тощо. Вказана вище проблема вирішується шляхом постійного моніторингу ЗМІ і мережі Інтернет, а також тісної співпраці з Маріупольським краєзнавчим музеєм та Маріупольською спілкою краєзнавців, з колегами з інших бібліотек міста. Це надає змогу отримувати не тільки інформацію про нові видання, про масові зустрічі їх авторів з громадськістю під час презентацій тощо, а й примірники видань.

Ще одна важлива проблема пов'язана з комплектуванням електронного фонду краєзнавчих документів. Останнім часом активно розвиваються електронні депозитарії, до яких додаються копії видань, у т.ч. періодичних, XIX – початку XX ст.: Всесвітня цифрова бібліотека (<https://www.wdl.org/en/>), електронна бібліотека «Культура України» (<http://elib.nplu.org/>), створена у 2010 р. за ініціативою Національної парламентської бібліотеки України, (нині – Національна бібліотека України ім. Я. Мудрого), «Національна електронна бібліотека» (проект Російської державної бібліотеки, <http://xn--90ax2c.xn--p1ai/>) тощо. Ці видання нерідко містять статті, довідкові, картографічні або статистичні дані, копії нормативних документів, у яких відображено і минуле Маріуполя, Катеринославської губернії. Виявлення, бібліографічне оформлення цих видань і посилань на їх електронні копії в електронних базах даних НБ МДУ, а тим більше аналітичний опис фрагментів, що містять краєзнавчу інформацію, потребують вкрай багато зусиль і часу і не є однією з основних функцій університетської бібліотеки. Проте систематизація й упорядкування подібного краєзнавчого матеріалу, на наш погляд, може використовуватися як історичне підґрунтя праць науковців МДУ, присвячених не тільки історичним, а й соціальним, екологічним, політичним питанням розвитку нашого краю, історії промисловості тощо. Отже, співробітниками НБ МДУ з 2018 р. активізовано роботу в цьому напрямку, а також розпочато аналітичний розпис статей маріупольських краєзнавців, розміщених на міських Інтернет-порталах.

Таким чином, під час формування краєзнавчого фонду важливим є своєчасне виявлення краєзнавчих та місцевих документів і використання найрізноманітніших шляхів поповнення краєзнавчого фонду. Аналітичний опис статей, документів як з видань, що містяться у фонді бібліотеки, так і з

електронних копій видань, наявних у вільному доступі у мережі Інтернет, значно розширює можливості задоволення краєзнавчих інформаційних потреб користувачів.

Література

1. Кушнарєнко Н.М. Бібліотечне краєзнавство : навч. пос. / Н.М. Кушнарєнко. – Київ : Знання, 2007. – 502 с.
2. Положення про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України : наказ Міністерства культури і мистецтв України № 314 від 11.06.96 р. – Режим доступу: http://slibr.mdu.in.ua/olderfiles/dlja_storinok/13-0_Kraiezn_diyaln_bibl-1996.doc.
3. Ясинський М.І. Створення в наукових бібліотеках України краєзнавчих осередків і організація бібліографії продукційних сил / М.І. Ясинський // Бібліотечний збірник / Всенародна бібліотека України при Українській Академії наук. – Ч. 1 : Праці Першої конференції наукових бібліотек УСРР. – К. : 3 друк. П.-З. з. ім. Леніна, 1926. – С. 68–78. – Режим доступу: <http://elib.nplu.org/object.html?id=421>.

УДК 021.4:001.89(043)

Дьячкова М.А.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВАХ ЯК СЛАДОВА КОМУНІКАТИВНОЇ ПОЛІТИКИ

Комунікація є смисловим аспектом соціальної взаємодії, однією з найбільших загальних характеристик будь-якої діяльності. Здійснення комунікаційних процесів в організації розглядається як інструмент впливу на її внутрішнє та зовнішнє середовище, як один із механізмів управління установою, що забезпечує її ефективне існування. Комунікаційна діяльність наукових бібліотек закладів вищої освіти здійснюється за двома основними векторами – внутрішнім і зовнішнім. Важливою складовою зовнішньої комунікаційної діяльності НБ ЗВО є проведення семінарів та конференцій. Відповідні заходи сприяють розвитку наукових розвідок у бібліотечній справі, а також узагальнюють теоретичні та практичні напрацювання спеціалістів відповідної сфери.

Метою публікації – є аналіз діяльності наукових бібліотек ЗВО щодо науково-методичної роботи з точки зору ефективності комунікаційних процесів.

Для здійснення аналізу обрано 5 наукових бібліотек закладів вищої освіти України, а саме – Маріупольського державного університету (далі – МДУ) [1], Національного університету «Кієво-Могилянська академія» (далі – НаУКМА) [2], Львівського національного університету ім. І. Франка (далі – ЛНУ) [3], Одеського національного університету ім. І. Мечникова (далі – ОНУ) [4], Національного фармацевтичного університету (далі – НфаУ) [5].

В напрямку організації та проведення науково-практичних конференцій та семінарів науковою бібліотекою МДУ важливим є проведення з 2012 року науково-практичного семінару, за результатами досліджень, що здійснюються протягом року працівниками бібліотеки. Результати цих досліджень друкуються у збірниках матеріалів «Науково-дослідна діяльність наукової бібліотеки Маріупольського державного університету». На сьогоднішній день було проведено 4 семінари. При проведенні науково-методичного семінару розглядаються проблеми пов'язані з організацією сучасної бібліотеки ЗВО, впровадженням інформаційних технологій, організацією бібліотечних фондів та бібліотечно-бібліографічного обслуговування, методами проведення соціологічних досліджень та підвищення кваліфікації, краєзнавства.

Працівники бібліотеки активно приймають участь у науково-практичних конференціях, зокрема у міських. Також необхідно зазначити, що в НБ МДУ є не лише активним членом наукового обговорення проблем розвитку бібліотек міста, а і виступає в якості організатора. Бібліотекою було організовано та проведено: у 2013 – III міську науково-практичну конференцію бібліотек м. Маріуполя «Використання сучасних технологій для створення бібліотечного інформаційного продукту»; у 2015 – міську науково-практичну конференцію бібліотек вищих навчальних закладів м. Маріуполя «Бібліотеки вищих навчальних закладів Маріуполя: сучасні тенденції розвитку»; у 2016 – V міську науково-практичну конференцію бібліотек м. Маріуполя «Видавнича діяльність бібліотек Маріуполя: напрямки та нові моделі розвитку». Крім участі у конференціях та семінарах, співробітники бібліотеки активно публікуються у фахових виданнях України.

НБ НаУКМА є активним учасником наукових конференцій як всеукраїнського, так і міжнародного масштабів. Так співробітники бібліотеки приймають участь у конференціях організованих Українською бібліотечною асоціацією, НБУВ ім. В. І. Вернадського, різними ЗВО України, є активними учасниками форуму видавців у м. Львові.

На базі наукової бібліотеки «Кієво-Могилянської академії» з 2013 року організовується та проводиться міжнародна науково-практична конференція «Наукова комунікація в цифрову епоху». На

сьогодні організаторами вищезазначеної конференції окрім НБ НаУКМА, є НБ ім. М. Максимовича Київського університету ім. Тараса Шевченка, Державна наукова установа «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації», громадська організація «ЕЛІБУКР (Електронна Бібліотека України), громадська організація «Українське Фулбрайтівське Коло», що свідчить про високий рівень організації. На конференції «Наукова комунікація в цифрову епоху» розглядаються такі питання, як наукометричні та бібліометричні оцінки наукових досліджень, нові моделі створення та розповсюдження наукових журналів, створення і використання електронних книг, новітні інформаційно-комунікаційні технології в університетських бібліотеках.

Також на базі бібліотеки було проведено у 2014 та 2015 роках Міжнародний науково-практичний семінар «Університетська бібліотека в системі міжнародних відносин: значення, досвід, можливості». Організаторами виступили :Наукова бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Наукова бібліотека Білоруського національного технічного університету, Наукова бібліотека Києво-Могилянської академії, Консорціум ElibUkr.

Львівським національним університетом ім. І. Франка щорічно проводиться звітна наукова конференція. Діяльність наукової бібліотеки обговорюється у спеціальній секції «Бібліотекознавства, бібліографії та книгознавства».

Також на базі НБ ЛНУ було проведено: у 2012 році – всеукраїнську конференцію «Книга і бібліотека в системі науково-інформаційного забезпечення університетської науки і освіти»; у 2013 – XII міжнародну науково-практичну конференцію закладів вищої освіти «Перспективи розвитку університетських бібліотек на шляху розбудови системи знань»; у 2014 – міжнародну наукову конференцію «Періодичні видання у бібліотеках як інститутах національної пам'яті». На засіданнях секцій відповідних конференцій було розглянуто комплекс проблем, актуальних для подальшого розвитку бібліотек зокрема: бібліотечно-інформаційне забезпечення наукової та навчальної діяльності університету; наукові дослідження та міжнародна співпраця бібліотек; інформаційні ресурси в бібліотеках; періодика і вища школа і т.д.

НБ Львівського проводяться зональні науково-практичні конференції, оскільки саме на цей університет покладено обов'язки зонального обласного методичного центру. Працівники бібліотеки приймають активну участь у фахових конференціях всеукраїнського та міжнародного масштабу, та друкуються у спеціалізованих виданнях.

Науковою бібліотекою ОНУ в рамках звітної наукової конференції професорського-викладацького складу і наукових працівників університету організовується і проводиться секція «Бібліотечно-бібліографічна справа», матеріали розміщуються у міні-журналі «Biblio-Колегіум». В рамках цієї секції висвітлюються основні дослідження співробітників наукової бібліотеки ОНУ з історії розвитку бібліотечної справи, актуальних проблем дослідження комп'ютерних технологій у галузі бібліотечної справи, нових можливостей фіксування, зберігання та використання інформації, а також різноаспектні бібліографічні студії.

Також на базі наукової бібліотеки з 2009 року проводяться міжнародні книгознавчі читання «Стародруки і рідкісні видання в університетській бібліотеці». На сьогодні було проведено 3 таких заходи – у 2009, 2012 та 2015 роках. Читання дозволяють обговорити проблемні питання щодо цифрового збереження книжкових пам'яток; університетських бібліотек та бібліотек наукових закладів; стародруків і книжкових зібрань.

НБ Одеського національного університету, як і НБ ЛНУ, відповідно до покладених на неї функцій, проводяться зональні науково-практичні конференції «Бібліотеки ВНЗ: інформаційно-бібліографічна діяльність, тенденції розвитку», що розкривають основні напрямки роботи бібліотек ЗВО Одеського методичного об'єднання.

Співробітники НБ Національного фармацевтичного університету приймають активну участь у конференціях та інших науково-практичних заходах з питань розвитку та впровадження інноваційних технологій в галузі бібліотечної справи.

За досліджуваний період НБ НФаУ було організовано та проведено: у 2013 році науково-практичну Інтернет-конференцію «Університетська бібліотека та інформаційні сервіси для науки і освіти». Більш активно бібліотекою проводяться наукові семінари. Таких заходів за період, що досліджується було проведено 3: у 2013 – науково-практичний семінар «Використання наукометричних баз даних у наукових дослідженнях»; у 2015 – науковий семінар-тренінг «Інформаційний ресурс SciFinder від Chemical Abstracts Service: принципи роботи та методологія пошуку»; у 2016 – науково-практичний семінар з використання інформаційних продуктів компанії Thomson Reuters: «Можливості платформи Web of Science (Thomson Reuters) для якісних наукових досліджень». Основною метою цих семінарів є покращення інформаційного супроводу наукової бібліотеки.

Загальна кількість проведених конференцій та семінарів представлена у таблиці 1., а динаміка наочно представлена на рисунку 1.

Кількість проведених конференцій та семінарів НБ ЗВО за 2012-2016 роки

	НБ МДУ	НБ НаУКМА	НБ ЛНУ	НБ ОНУ	НБ НФаУ
2012	4	4	2	1	0
2013	1	2	2	2	2
2014	1	2	3	1	0
2015	5	2	3	2	1
2016	2	1	1	5	1

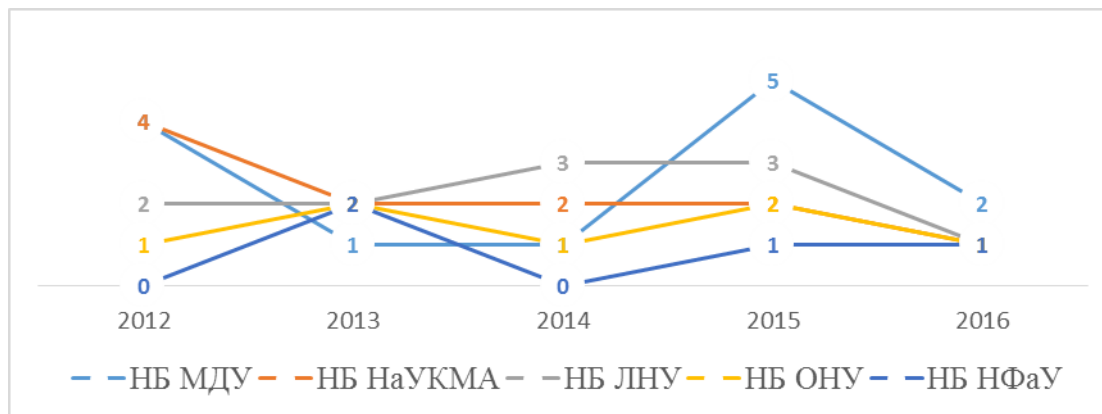

Рис.1 Динаміка кількості проведених конференцій та семінарів НБ ЗВО за 2012-2016 роки

Бібліотеками ЗВО організуються та проводяться науково-практичні конференції та семінари, що свідчить про важливість цього напрямку діяльності. Завдяки таким заходам популяризуються знання про бібліотечну справу та поширюються нові практичні розробки. З поміж досліджуваних НБ – 3 бібліотеки, а саме – НаУКМА, ЛНУ, ОНУ, активно проводять конференції міжнародного масштабу, науковими бібліотеками МДУ та НФаУ організуються регіональні та всеукраїнські заходи. Найбільш актуальною темою наукових розвідок є впровадження інформаційних технологій у бібліотечну діяльність.

Проведення відповідного роду заходів є ефективним засобом здійснення комунікації. Конференції та семінари дозволяють здійснювати обмін інформацією в усній формі – безпосередньо при доповідях на засіданнях секцій, та у письмовій – за результатами публікуються збірники тез доповідей, з якими можна ознайомитись більш детально. З розвитком інформаційних технологій поширення набувають інтернет-конференції, що здійснюються за допомогою відео-месенджерів і дають змогу залучити віддалених користувачів.

Література

1. Наукова бібліотека Маріупольського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libr-margu.narod.ru/>. – Заголовок з екрану.
2. Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.library.ukma.edu.ua/>. – Заголовок з екрану.
3. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І. Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.lnu.edu.ua/bibl/>. – Заголовок з екрану.
4. Наукова бібліотека Одеського національного університету ім. І. Мечникова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.onu.edu.ua/ua/>. – Заголовок з екрану.
5. Наукова бібліотека Національного фармацевтичного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.nuph.edu.ua/?lng=ua> – Заголовок з екрану.

УДК 02:004(043)

Кір'якулова Т.В.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У БІБЛІОТЕЧНУ СФЕРУ

В умовах сучасного формування інформаційного суспільства велике значення набуває представлення в мережевому середовищі бібліотек.

Представлення бібліотечних установ у мережевому просторі здійснюється через соціальні медіа, які є досить вагомою ознакою трансформації системи бібліотечного обслуговування. Вони поєднують як традиційний доступ до ресурсів бібліотеки, так і нові форми бібліотечного обслуговування, які пов'язані з використанням форумів, спільнот, проектів, віртуальних лабораторій тощо. У зв'язку з розвитком

соціальних медіа, важливим є ефективне використання цих медіа в системі сучасних інформаційних комунікацій бібліотек для розв'язання актуальних завдань суспільного розвитку.

Активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечну сферу істотно вплинуло на її розвиток. Перехід на інформаційно-комунікаційні технології привів до створення в бібліотеках електронних каталогів; оцифрування фондів; появи власних різноманітних баз даних, електронних бібліотек, зведених каталогів, корпоративних бібліотечних мереж; появи інтернет-навігації за бібліографічними й повнотекстовими ресурсами; виникнення віртуальних дослідницьких сервісів для користувачів, які забезпечують з ними інтерактивний зв'язок, доступ до електронних бібліотечних систем. В умовах формування інформаційного суспільства бібліотеки трансформуються, освоюючи не тільки нові технології, а й нові функції, значення. Це насамперед пов'язано з гуманістичним призначенням бібліотек як інституту інкультурації та соціалізації – забезпечення суспільства актуальною, якісною інформацією, розвиток медіа та інформаційної грамотності, читацької культури, піднесення духовних потреб особистості, формування на основі комунікативних практик культурної ідентичності людини.

Поняття «соціальні медіа» сьогодні викликає суперечливі оцінки, дискусії та великий інтерес у науковців. Одні науковці розглядають його як багатозначний термін, який використовують для опису нових форм комунікації виробників контенту з його споживачами і для яких визначальне значення має чинник виробництва контенту самими користувачами.

Формування горизонтальних, корпоративних зв'язків з використанням мережевих технологій у сфері бібліотекознавства відбувається як на базі соціальних мереж (універсальних і спеціалізованих), блогосфери, віртуальних спільнот, так і через створення спеціалізованих науково-освітніх мереж-міжнародних, національних, регіональних.

Розглядаючи роль соціальних медіа у формуванні горизонтальних зв'язків у сфері бібліотекознавства, можна констатувати, що вже сьогодні вони відіграють важливу роль у поширенні знань, стають засобом інтернаціонального обміну оперативною науковою інформацією, пропонують інструментарій для вдосконалення соціальних комунікацій, який наближає наукову спільноту до рівня відносин і взаємозв'язків, характерних для громадянського суспільства.

Сьогодні дедалі більше бібліотек створює свої сторінки в соціальних мережах. Під соціальною мережею розуміють платформу, онлайн-сервіс або веб-сайт, які призначені для побудови, відображення та організації соціальних взаємовідносин, візуалізацією яких є соціальні графи. Тобто це онлайн-спільнота, учасники якої обмінюються інформацією й беруть активну участь в обговоренні певної теми.

Це говорить про те, що соціальні мережі створюють можливості застосування в практиці бібліотек: пошуку та підбору персоналу; спілкування з користувачами реальними й потенційними; професійного спілкування та професійного розвитку; надають методичну допомогу; організують і проводять конференції, семінари, тренінги тощо.

В даний час активно в бібліотеках застосовують миттєві повідомлення. Засіб миттєвого обміну повідомленнями спосіб обміну повідомленнями через Інтернет у реальному часі через служби миттєвих повідомлень використовуючи програми. Основні можливості застосування в практиці бібліотек: віртуальна довідка; професійне спілкування; наради; конференції та семінари.

Цей вид сервісу дає можливість бібліотекам створювати спеціальні пропозиції для передплатників (наприклад, знижки на платні послуги); розміщувати інформацію в інших інформаційних джерелах (новинні сайти, сайти партнерів) тощо.

На сучасному етапі розвитку бібліотек важливе місце займають сервіси «потокового мультимедіа». Це мультимедіа, яке безперервно надходить до користувача від провайдера. Ці мультимедіа дають змогу використовувати такі можливості в практиці бібліотек, як огляди книг; відео- та аудіозаписи бібліотечних заходів; відео-екскурсії бібліотекою; зйомка фільмів і роликів читачами бібліотеки; відео та аудіо керівництва з використання та застосування каталогів, послуг тощо.

Отже, вище описані лише основні, базові сервіси та можливості їхнього застосування. Але сьогодні існує ще безліч соціальних медіа, які вже використовують бібліотеки, а також й ті, які необхідно досліджувати бібліотекам.

Оскільки бібліотеки вже розпочали досліджувати мережеві технології, то це перші кроки в діяльності бібліотеки до стимулювання розвитку бібліотечної сфери та якісно нової комунікації з користувачами.

Література

1. Грибков Д. Н. Модель интеграции информационных ресурсов культурно-образовательной сферы / Д. Н. Грибков // Научные и технические библиотеки. – М.: – 2008. – № 8. – С. 24-29.
2. Мамонтова М. С. Информационные ресурсы: современные формы развития / М. С. Мамонтова // Библиография. – СПб. – 2007. – № 5. – С. 3-7.
3. Степанов В. К. Назначение библиотек в эпоху цифровых коммуникаций / В. К. Степанов // Современная библиотека: о библиотеках, чтении и книге. – М.: – 2014. – № 8. – С. 8-13.

КОМПЛЕКТУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНІ ВИМОГИ (З ДОСВІДУ РОБОТИ НБ МДУ)

Фонд є основою роботи будь – якої бібліотеки. Якість задоволення і розвиток інформаційних потреб користувачів закладів вищої освіти залежить від того, наскільки якісно сформований та укомплектований бібліотечний фонд.

Склад і обсяг фонду повинен відповідати інформаційним потребам користувачів.

Комплектування як термін увійшов у бібліотечну практику на початку ХХ століття.

Комплектування – це створення і постійне оновлення бібліотечного фонду документами, які відповідають задачам бібліотеки та інформаційними потребам її користувачів [1, с.188].

Основною метою процесу комплектування є стратегічна мета – створення і постійне підтримування складу, структури і обсягу фонду в оптимальному стані. Для досягнення мети необхідно склад, обсяг і структуру документного фонду привести у відповідність до його моделей.

Комплектування має велике значення у формуванні бібліотечного фонду і практично визначає собою не тільки всі його процеси, але й всю бібліотечну роботу загалом.

Згідно зі статтю 16 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»: «Бібліотечні фонди формуються відповідно до значення, складу користувачів бібліотеки та виду бібліотеки як упорядковане зібрання документів». Стаття 17 цього ж Закону проголошує «Комплектування бібліотечних фондів здійснюється шляхом отримання обов'язкового примірника документів у порядку, встановленому законом, документів, що випускаються за цільовими програмами книговидання або закуповуються відповідно до державних цільових програм, придбання документів за готівковий і безготівковий рахунки, документообігу, отримання в дарунок, депонування та з інших джерел» [2].

Існує три види комплектування:

- поточне – поповнення бібліотечного фонду документами, які щойно вийшли у світ;
- ретроспективне – поповнення бібліотечного фонду назвами та примірниками за минулі роки;
- рекомлектування – очищення фонду від застарілих, зношених та непрофільних документів.

Найважливішим видом комплектування є поточне комплектування. Під час такого комплектування бібліотека отримує близько 80 % нових надходжень.

Ретроспективне комплектування – це заповнення пустот, які утворюються в результаті недоліків поточного комплектування. Ці пустоти викриваються шляхом аналізу складу і кругообігу фонду.

Рекомлектуванню підлягають документи, які не використовуються користувачами бібліотеки, тому що не відповідають профілю зони, яка обслуговується, або застарілі та зношені документи.

Всі види комплектування, як правило, відбуваються одночасно. Поповнення фонду складається з чотирьох етапів:

Перший етап – аналіз потоку документів.

На цьому етапі необхідно мати уявлення про каталоги вітчизняних видавництв, торговельні книжкові мережі, Internet – магазини тощо.

Наступний етап – первинний відбір. Він базується на п'ятьох стадіях. На першій стадії визначається відповідність видання фонду за такими ознаками як автор, назва, рік видання, об'єм тощо. Друга стадія найважливіша і найвідповідальніша. На цій стадії проходить відбір документа за змістовною відповідністю до профілю фонду, який комплектується. Цей етап вимагає від комплектатора високої кваліфікації та навиків логічного аналізу. У разі повної змістовної відповідності документа профілю фонду необхідно перейти до третьої стадії відбору по внутрішній і зовнішній системній відповідальності. Комплектатор визначає, у якому під фонді має знаходитись обраний документ, перевірити, чи є він у наявності, а якщо є, то в якій кількості. Четверта стадія не менш вагома, ніж попередні три. Вона стосується фінансових можливостей. На п'ятій стадії настає кульмінаційний момент технології комплектування – на основі вивчення попередніх факторів комплектатор приймає рішення щодо первинного відбору.

Третій етап щодо технології комплектування фонду – це замовлення документа. Виявивши потрібний документ, комплектатор приступає до пошуку джерела комплектування. Вибір джерела постачання та налагодження з ним контактів – досить відповідальне завдання, від правильності вибору джерела залежить повнота та оперативність комплектування бібліотечного фонду. Наступний крок третього етапу – встановлення договірних відносин з джерелами комплектування і останній крок – замовлення літератури.

Останнім, четвертим етапом є отримання нових надходжень. Надходження замовлених документів з джерела комплектування свідчить про останній етап комплектування і одночасно про початок наступного процесу формування бібліотечного фонду – облік фонду.

Наукова бібліотека Маріупольського державного університету – це потужний інформаційний та культурно – освітній центр, який бачить основне завдання у сприянні інноваційним освітнім та науковим процесам нашого університету.

Всі процеси комплектування вирішуються в комплексі та в тісному контакті з викладачами закладу вищої освіти, які перебувають в курсі відповідності бібліотечного фонду програмам дисциплін, які читають на кафедрах університету.

Основними джерелами комплектування Наукової бібліотеки МДУ є:

- видавництва та книготорговельні організації України;
- типографія університету;
- подарунки від приватних осіб, авторів, організацій, викладачів університету.

Вже декілька років з початком заснування сайту НБ МДУ впроваджено в роботу сервіс «Замовлення літератури», який надає можливість викладачам, науковцям та співробітникам університету оперативно замовити документи через веб – сайт Наукової бібліотеки для поповнення її фонду.

На сайті виставлено електронні каталоги видавництв, які своєчасно оновлюються. Згідно цих каталогів можливо зробити замовлення літератури, які надані на веб – сайті Наукової бібліотеки у розділі «Замовлення літератури».

Особливу увагу при комплектуванні документами звертають на дисципліни кафедр, які акредитуються, дисципліни нових спеціальностей та на виконання замовлень із придбання літератури.

Бібліотека поліпшує якість формування фонду, проводячи постійний моніторинг книгозабезпеченості навчального процесу за допомогою щорічного моніторингу книгозабезпеченості, який проводиться на початку навчального процесу у серпні – вересні, за результатами якого кожен рік готується звіт «Про стан забезпечення студентів університету підручниками з дисциплін фахової підготовки на навчальний рік»

Книгозабезпеченість навчального та наукового процесів університету є одним з головних завдань роботи бібліотеки університету і, зокрема, відділу комплектування. Ретельний облік усіх нових надходжень до бібліотечного фонду за навальними дисциплінами, аналіз політики комплектування – для університету ці дані стають вирішальними під час акредитацій кафедр та дисциплін. Для поліпшення роботи з цього напрямку для бібліотеки потрібно придбати модуль «Комплектатор» і модуль «Книгозабезпеченість», які б дозволили швидко надавати будь – яку інформацію для прийняття управлінських рішень.

Перевага у комплектуванні фонду Наукової бібліотеки МДУ надається якісному, а не кількісному напрямку у комплектуванні фонду. Пріоритет у комплектуванні становить наукова література близько 40 % від загального фонду. На рисунку 1 відображено зростання кількості надходжень наукової літератури на протязі 2010 – 2016 рр.. Потрібно відмітити, що бібліотека досягла норми комплектування бібліотек закладів вищої освіти науковою літературою, яка складає 40 %.

Рис.1. Надходження наукової літератури до НБ МДУ за 2010 – 2016 рр.

У відділі у повному обсязі використовують операції систематизації та предметизації зі створення БД «Електронний каталог НБ МДУ», це найголовніша база даних бібліотеки. На сьогодні його обсяг

становить близько 28 тис. назв документів. На сьогодні в БД «Електронний каталог НБ МДУ» відображено весь активний фонд книг, періодичні видання відображені в БД «Електронна картотека статей».

Кожна сучасна наукова бібліотека приділяє багато уваги створенню електронної бібліотеки як невід'ємної частини інформаційного ресурсу бібліотеки. У 2014 році затверджена концепція електронної бібліотеки, яка ставить на меті обґрунтування основних засад та напрямків розвитку електронної бібліотеки університету. База даних створюється з метою доступу до документів, надання яких користувачам обмежене, забезпечується доступ до інформації, яка існує виключно в електронному вигляді, підвищується книгозабезпеченість навчальних дисциплін за рахунок повнотекстових електронних версій підручників.

Для цілісної роботи з електронними ресурсами у 2011 р. було створено відділ інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення. Організація відділу сприяла активізації роботи з електронними ресурсами. Нині база даних «Електронна бібліотека» нараховує близько 4 400 тис. назв повнотекстових документів

Головним завданням сучасної університетської бібліотеки, зокрема, є забезпечення доступу до інформаційних ресурсів не тільки в традиційному друкованому, а й в електронному вигляді.

Підсумовуючи, можна сказати, що модернізація вищої освіти зумовлює необхідність інтенсивних змін у роботі бібліотеки вищого навчального закладу. Наукова бібліотека Маріупольського державного університету приділяє увагу формуванню електронних інформаційних ресурсів, надає доступ до друкованих та електронних інформаційних ресурсів, сприяє високій якості навчання та науково – дослідної роботи, електронній доставці інформації користувачам, проводить активну корпоративну діяльність в галузі каталогізації та створення повнотекстових інформаційних ресурсів.

Література

1. Столяров Ю.Н. Библиотечный фонд / Ю.Н.Столяров. – СПб. : Профессия, 2015. – 384с.
2. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>.
3. Астапенко Т. Управління фондами: наукове підґрунтя, критерії ефективності, практичні аспекти // Вісник Книжкової палати. – 2010. – № 5. – С. 24 – 27.
4. Сукиасян Э.Р. О книгообеспеченности и не только о ней: комментарии к статье О.С. Панариной, В.И. Сосипатовой / Э. Р. Сукиасян // Научные и технические библиотеки. 2010. - №7. – С. 18-20.

УДК 027(477)“15/17”(043)

Луханіна І.А.

БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ БАРОКОВОЇ ДОБИ ЗА ТИПАМИ І ПРОФІЛЯМИ

Наприкінці XVI – першій половині XVIII ст. в наслідок культурних зрушень поряд з вже існуючими починають формуватися нові типи бібліотек. Продовжують розвиватися традиційні, для того часу, бібліотеки при монастирях та храмах, їхні фонди збагачуються. Зростає кількість книгозбірень приватних осіб (вищого духовенства, козацької старшини, заможних міщан, польської шляхти). Також в цей час формуються значні книжкові зібрання, що утримуються при релігійно-національних об'єднаннях українських міщан – братствах. З поширенням освіти і появою нових навчальних закладів (особливо вищого типу – колегій, академій), виникають бібліотеки, призначені, насамперед, забезпечити процес навчання.

Питанням функціонування різних типів бібліотек присвячено чимало наукових розвідок вітчизняних і зарубіжних авторів. Діяльність братських бібліотек, формування, розвиток та склад їхніх фондів розглядали В. Жук, Я. Ісаєвич, А. Климчук, І. Крип'якевич, І. Свенціцький, В. Соколов, Ю. Шустова. Висвітленню історії окремих навчальних закладів, формуванню та репертуару їхніх книжкових зібрань присвячено публікації Т. Кочубей, В. Манківського, І. Мицька, К. Поток, Г. Русинської-Гертих, П. Сотниченко, М. Шашкова, О. Травкіної, З. Хижняк. Приватні зібрання досліджували С. Голубев, І. Каганов, І. Корнейчик, І. Лісова, І. Лосієвський, Ф. Луцька, С. Маслов, В. Седих, В. Соколов.

У доповіді розглядаються основні типи, що функціонували на українських теренах наприкінці XVI – першій половині XVIII ст. Типологію визначено за наступними ознаками:

- відповідно до порядку утримання та формою власності: бібліотеки установ та організацій, бібліотеки громадських об'єднань, приватні книгозбірні;
- за соціальним призначенням: публічні (загальнодоступні), спеціальні (для певного кола користувачів), особисті (для приватного користування);
- за змістом фондів: універсальні та галузеві (спеціалізовані).

Першими і основними впродовж тривалого часу були бібліотеки при монастирях та церквах, які століттями збирали результати інтелектуальної діяльності людства. Фонди великих монастирів містили як рукописні так і друковані видання латинською, грецькою, церковнослов'янською, російською та польською мовами. За тематикою це була, як правило, церковнослужбова і богословська література (православна і католицька); класична література, представлена творами античних авторів (латинською та грецькою мовами); видання з теології та філософські трактати; літописи, хронічки, історичні твори; проповідницька література і полемічні твори (здебільшого польською мовою); латиномовні рукописні курси поезики, риторики, філософії та богослов'я; юридична література та видання з права; словарі та лексикони; подекуди видання з медицини, астрономії та садівництва.

Монастирські бібліотеки обслуговували переважно монахів та священнослужителів свого монастиря. Однак, на вимогу вищого духовенства книги надсилались до інших монастирів. Також між окремими бібліотеками за домовленістю існувала практика обміну книжками для читання або переписування.

Хоча церковні і монастирські книгозбірні формувалися, передусім, з метою забезпечення священників та монахів книгами, необхідними для богослужіння, часом вони мали значно ширший репертуар, залежно від рівня освіченості й інтересів особи, яка їх очолювала, а також статків і можливостей самого закладу.

В кінці XVI – на початку XVII ст. у великих містах (Львові, Києві, Луцьку, Острозі), а згодом і в багатьох інших виникає та набуває подальшого поширення братський рух. Братства відкривали шпиталі, засновували школи, утримували друкарні та книгозбірні.

Основу фонду братських бібліотек склали богослужбові книги монастирів та церков, при яких засновувались братства. Ось чому в організації та складі фондів братських книгозбірень та монастирських бібліотек багато спільного. Це стосується і репертуару, представлених книг, і способу розстановки фондів, і джерел їхнього подальшого комплектування. Окрім масиву богослужбової та біблійної літератури, творів «отців церкви» фонди цих бібліотек у відповідності до змісту навчальних курсів братських шкіл містили довідкові й навчальні видання, букварі та граматики, словники і підручники з діалектики, логіки, риторики, праці грецьких авторів як в оригіналі, так і в перекладі латинською мовою, а також книги з теорії музики, рукописні та друковані партитури. Видання античних авторів та італійських гуманістів, історичні хронічки і художні твори, праці з філософії та права, твори українських та польських письменників – Лазаря Барановича, Іоанікія Галатовського, Антонія Радивиловського, Петра Скарги, – відображали інтереси та смаки братчиків і діячів, пов'язаних з братським рухом.

Книжковими фондами братських бібліотек могли користуватися як члени братства, викладачі та учні братських шкіл, так і широкі кола православного люду. Покликані задовольнити потреби, пов'язані не лише з богослужбовою, а й з культурно-просвітницькою діяльністю, братські бібліотеки поступово наближуються до сучасних публічних бібліотек і стають першими загальнодоступними за своїм призначенням.

Культурні зрушення, осягнення необхідності розвитку освіти призводять до відкриття значної кількості шкіл та навчальних закладів вищого типу. Ще в кінці XVI ст. в Острозі відкривається та діє протягом невеликого часу перша в українській історії академія. Згодом з'являється Києво-Могилянська колегія. На Лівобережжі та Слобожанщині виникають Чернігівський, Харківський та Переяславський колегіуми. На Правобережжі та в Галичині діють єзуїтські колегіуми та василіанські школи. Книгозбірні цих закладів освіти, покликані перш за все забезпечити підготовку фахівців вищої кваліфікації, посідали важливе місце не тільки в інформаційному забезпеченні навчального процесу, а й у формуванні знань і світогляду багатьох поколінь викладачів і студентів, розвитку тогочасної наукової думки. Склад їхніх фондів був значно ширший ніж того вимагала освітня програма.

Коло користувачів бібліотек освітніх закладів, зазвичай, визначалось інструктивно-розпорядчими документами, такими, наприклад, як Інструкція бібліотекареві Києво-Могилянської академії 1761 р. Безпосередньо користуватися бібліотекою мали право тільки викладачі, але навіть для них правила вносу літератури за межі книгозбірні були досить суворими. Що ж до студентів, жоден з них не міг одержати бібліотечну книгу без посередництва вчителя, якому вона надавалась під особисту відповідальність. З метою контролю за виносом літератури велися спеціальні прошнуровані книги, де фіксувалося хто і коли взяв той чи інший примірник, а також вказувався термін його повернення. Сторонні особи, згідно з Інструкцією, не могли відвідувати бібліотеку крім тих випадків, коли на це було одержано дозвіл академічної адміністрації.

Якщо найбільш відкритими за своїм соціальним призначенням слід вважати бібліотеки братств, то протилежність ним за доступністю становлять бібліотеки приватних осіб. Приватні книгозбірні забезпечували як духовний розвиток та дозвілля, так і виконували функції робочого інструментарію. Власниками приватних бібліотек були представники духовенства, козацька старшина, деякі заможні міщани, урядовці, письменники, вчені. Найзмістовніші книгозбірні належали представникам вищого духовенства та козацької старшини.

Склад фондів бібліотек представників духовної знаті мав здебільшого професійну спрямованість та налічував велику кількість богословської та богослужбової літератури. Це були книги «святих отців», найрізноманітніші видання Біблії, полемічна література. Світська частина представлена книгами з різних галузей знань та практичної діяльності. Це видання з математики, астрономії, медицини, твори античних та тогочасних авторів (Цицерона, Аристотеля, Гомера, Есхіла, Е. Роттердамського, Ф. Бекона, Н. Мак'явеллі тощо). До складу книгозбірень входили як друковані так і рукописні видання, написані різними мовами.

У колі читання козаків до середини XVII ст. перебували книги суто релігійного змісту: Євангелія, Мінеї, Служебники, Псалтирі, Требники, Тріоді та ін. З другої половини XVII ст. серед козаків та їх сімей дедалі більшого поширення стала набувати світська книга (художня, навчальна, природничо-наукова, виробнича, довідкова тощо). Досить поширеними у козацьких книжкових зібраннях були польські та російські календарі та порадики.

Склад міщанських книжкових зібрань у різних містах України був подібним. Наприкінці XVI століття мешканці міст читали переважно книги релігійного змісту, а зі світських – друки латинською мовою, видані у Центральній і Західній Європі. Так як більшість міщан мали гуманістичну освіту, значну частину в їхніх бібліотеках займали книги з античної літератури, філології, філософії, історії та права.

Збірки міських медиків і аптекарів, де було чимало книг з медицини і фармакології, можна кваліфікувати як зародок спеціальних бібліотек, пов'язаних з професійною діяльністю їх власників. Для тих міщан, які були писарями чи вчителями або займалися літературною працею, збірки книжок філологічного напрямку також мали характер спеціальних бібліотек, використовуваних у фаховій діяльності. Практичними посібниками для міщан слугували й книжки з юриспруденції, зокрема з міського права. Однак у більшості випадків склад бібліотек не був пов'язаний з фахом власників. Універсальний характер тодішніх приватних книгозбірень, їх філологічна орієнтація відображали характерні для тієї доби уявлення, що гуманістично-філологічна освіченість необхідна для підготовки до громадської діяльності.

На підставі вищезазначеного можна зробити висновки, що тогочасні книгозбірні за тематичним складом їхніх фондів не можливо однозначно віднести до того чи іншого профілю, можна лише визначити, книги якої спрямованості були наявні або переважали у тих чи інших бібліотеках. Навіть склад фондів книгозбірень одного типу (наприклад приватних чи монастирських або братських) був не однаковим. Кількість та тематика книжок варіювалась з залежності від територіального розташування книгозбірні, значення та впливовості інституції-засновника, фінансових можливостей та кола інтересів утримувача. За своєю доступністю користувачам бібліотеки, здебільшого, були орієнтовані на коло осіб, які були пов'язані з інституцією, що ці бібліотеки утримувала, чи то школа або заклад освіти вищого типу, чи то монастир або церква.

Література

1. Дзюба О. М. Бібліотеки України / О. М. Дзюба, В. Я. Фрис // Історія української культури: У 5 т. – Т. 3 : Українська культура другої половини XVII–XVIII століть / ред. В. А. Смолій. – Київ : Наук. думка, 2003. – С. 814–832.
2. Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми / Я. Ісаєвич. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 520 с.
3. Сєдих В. В. Історія бібліотечної справи в Україні: навч. посіб. / В. В. Сєдих; [наук. ред. Н. М. Кушнарєнко]; Харк. держ. акад. культури. – Харків : ХДАК, 2013. – 212 с.
4. Соколов В. Бібліотеки церковних братств в Україні у XVI–XVIII ст. / В. Соколов // Вісник Книжкової палати. – 2014. – № 3. – С. 20–24; № 4. – С. 27–34.

УДК 021:316.77(043)

Мазалова М.Г.

РОЛЬ БІБЛІОГРАФІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СИСТЕМІ ДОКУМЕНТАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Ключовою особливістю функціонування будь-якої інформації в системі документальних комунікацій є її цілеспрямований обіг у суспільстві у вигляді документів. Важливо усвідомлювати діалектичну сутність документів. З одного боку, зміст документа являє собою певну соціальну інформацію, що зафіксована автором на спеціальному матеріальному носії. З іншого боку, форма документа представлена певним матеріальним носієм, на якому автор фіксує соціальну інформацію з метою її зберігання, поширення і використання у суспільстві. Історичний процес засвідчує тенденцію пришвидшення розвитку та появи нових способів документування інформації, технологій їх обробки, поширення та зберігання. Наслідком розвитку інформаційних технологій є виникнення нових видів документів в системі документальних комунікацій. Новітні електронні документи не завжди є прив'язаними до матеріальної конструкції, тому ускладнюється їх співставлення з традиційними документами. У XV столітті революційним кроком у розвитку документної комунікації став винахід

друкарства [1]. Винахід друкарства за своїм значенням заслужено ставиться в один ряд з найбільшими досягненнями людства. Саме з цього часу система документальних комунікацій отримує історично усталену форму книговидавничого виробництва, яка і тепер займає чільне місце в комунікативному просторі суспільства [2]. Саме в період Відродження робились вже перші спроби наукового осмислення проблем бібліографування книжкових документів для їх обліку та зручного користування.

Аналіз внутрішньої організації системи документальних комунікацій показує, що ця система поєднує три основних організаційних рівня.

На першому, найбільш загальному рівні організації системи документальних комунікацій виявляється, що документально-комунікаційні аспекти в специфічних формах присутні практично у всіх галузях і напрямках людської діяльності (літературно-художня творчість, освіта).

На другому рівні організації системи знаходяться функціонально взаємопов'язані і взаємодіючі громадські інститути, які пов'язані з системою документальних комунікацій більш наочно. Наприклад, в державних органах влади, місцевого самоврядування документально-комунікаційні аспекти відіграють фундаментальну роль.

На третьому рівні організації цієї системи маємо справу з громадськими інститутами, які були історично послідовно створені людиною спеціально для того, щоб всебічно забезпечити ефективне функціонування системи документальних комунікацій, і самі вони є безпосереднім породженням цієї системи, утворюючи в сукупності підсистему самообслуговування системи документальних комунікацій (бібліотеки, архіви, музеї).

Саме книжкова справа є історично початковою, найбільш розвиненою та найбільш поширеною формою існування системи документальних комунікацій. Така роль пояснюється тим, що книга завжди була рушійним чинником соціального прогресу. Книги зберігають у собі знання і досвід, думки і почуття, душевні пориви і творчість класиків та сучасників. У книгах відтворюються всі досягнення інтелекту людства.

Огляд історії друкованих книг демонструє геометрично прогресуюче збільшення кількості виданих книг в суспільстві. Так, до 1500 року було видано близько 31 тисячі інкунабул; в XVI ст. нараховувалось понад 285 тисяч книжкових видань; в XVII ст. – 972 тисяч одиниць; в XVIII ст. – півтора мільйони книг; в XIX – понад 6 мільйонів. До 1908 року в світі налічувалось 10 378 500 назв друкованих книг. Кількість книг, що наявні в сучасному світі складно підрахувати. За наявними оцінками нараховується 50-100 млн. назв книг [1].

Загальний обсяг творів друку, які спродукувало суспільство, досяг таких масштабів, що їх насправді неможливо фізично осягнути жодній людині. Значну соціальну значимість набуває питання: що саме ми читаємо, як обираємо об'єкти читання з неосяжних документних масивів. Тому для суспільства важливо мати уявлення про досягнення суспільства у видавничій справі, які опосередковуються у бібліографічній продукції. Початок розвитку бібліографії в суспільстві можна пов'язати з подіями кінця XVIII ст. у Франції, де після Великої французької буржуазної революції величезні бібліотеки, що зберігалися у замках, маєтках, монастирях, були націоналізовані. Для каталогізації книг, налагодження наукової обробки видань, серед яких було чимало унікальних як рукописних, так і друкованих, започатковано фахову бібліографічну роботу. Щороку зростає потреба в спеціальних посередниках між документами і споживачами, які сприяють найбільш раціональному та ефективному використанню накопичених суспільством гігантських документних ресурсів. Таке завдання вирішує саме бібліографія.

Таким чином, з'ясовано, що бібліографія як галузь людської діяльності виконує функції посередника між документами і споживачами інформації. Проте відкритими залишаються питання щодо складу, меж, специфічних особливостей бібліографії, її унікальності та взаємовпливу з іншими «посередниками» в системі документальних комунікацій (бібліотечної та архівної справи, книжкової торгівлі, науково-інформаційної діяльності).

Література

1. Коршунов О.П. Библиографоведение : учебник / О.П. Коршунов, Н.К. Леликова, Т.Ф. Лиховид ; под общ. ред. О.П. Коршунова. – СПб. : Профессия, 2014. – 288 с.
2. Палеха Ю. І. Загальне документознавство: навчальний посібник. – К. : Ліра-К, 2016. – 432 с.

УДК [01+02]:316.77(477)(043)

Марченко Н.Г.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «КНИГОЗНАВСТВО, БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО, БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВО» В УКРАЇНІ

Формування сучасних наукових шкіл за спеціальністю 27.00.03 в Україні відбувається завдяки роботі наукових кадрів Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського, що забезпечує підготовку аспірантів та захист їх дисертацій у спеціалізованій вченій раді. Важливими осередками

розвитку наукових шкіл науки є ВНЗ, які готують фахівців з бібліотечної справи, серед яких необхідно відзначити Київський національний університет культури і мистецтв (школа Тетяни Юріївни Гранчак), Рівенський державний гуманітарний університет (школа Галини Миколаївни Швецової-Водки), Харківська державна академія культури (школа Алли Анатоліївни Соляник). З 2015 року починає виокремлюватись наукова школа Кунанець Наталії Едуардівни у Національному університеті «Львівська політехніка».

За 2012-2016 рр. за спеціальністю 27.00.03 – Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство захищено 38 кандидатських та докторських дисертацій.

Сучасний період розвитку інформаційної сфери суспільства характеризується стрімким зростанням обсягів електронних документальних ресурсів. Значна їхня частина існує лише в глобальних комп'ютерних мережах. Питання зберігання цієї інформації для наступних поколінь належним чином не вирішено. Бібліотеки за нових умов мають розширити свої функції і доповнити їх завданнями архівування та використання мережевих науково-інформаційних і суспільно значущих ресурсів. Вітчизняні бібліотеки мають знайти свій підхід до вирішення завдання формування фонду плинних мережевих джерел інформації, що має враховувати як світовий досвід збереження інформаційних ресурсів глобальних комп'ютерних мереж, так і особливості організації бібліотечної системи в Україні. Тому, в роботі В. Копаневої проаналізовано основні тенденції розвитку онлайн-науково-інформаційних ресурсів в Україні та світі; розроблено концептуальні засади формування національного фонду мережевих джерел інформації; визначено правові засади архівування науково-інформаційних ресурсів; обґрунтовано підхід до опрацювання великих обсягів інформації в електронному фонді [1].

Система наукової комунікації, на сучасному етапі, перебуває під впливом двох різних чинників, які, в результаті, можуть обумовити їх перехід на якісно новий рівень. З одного боку, це розвиток видавничої діяльності і підвищення її вартості, що не дозволяє науковим бібліотекам купувати необхідні видання. З іншого – цифрова революція й Інтернет спричинили конкуренцію між друкарськими і віртуальними засобами інформації, у той же час, розширені можливості електронного доступу радикально змінюють традиційне управління науковим знанням [2].

Традиційно, з точки зору функціональних характеристик, фахові видання розглядаються як [3, с.48]: інструмент офіційної суспільної реєстрації наукових досягнень; засіб поширення наукової інформації; джерело престижу авторів, видавців, передплатників; засіб інтеграції наукового знання; інструмент вирішення проблем завдяки науковим дискусіям; засіб мотивації й стимулювання наукової праці.

Комунікаційна функція фахового видання полягає в тому, що воно є засобом (каналом) комунікації; забезпечує один з видів наукової комунікації (документну), яка без нього була б неможливою, тобто виступає засобом обміну інформації та має на меті залучення уваги до результатів НДР.

Функція інформаційна тісно пов'язана з комунікативною, оскільки функція передачі інформації виконується лише в комунікаційній системі. Вона притаманна широкому колу документів і полягає в збереженні та накопиченні інформації; передаванні її в просторі й часі; багаторазовому зверненні до неї. Фахове видання є ефективним способом взаємного інформування й спілкування вчених. Науково-комунікаційні процеси в сучасній науці мають глобальний масштаб. Фахове видання, виконуючи інформаційну функцію, здійснює розповсюдження інформації серед широкого кола фахівців, тим самим стимулює дискусію щодо результатів дослідження та їх впровадження у життя.

Соціальна функція передбачає, що фахове видання виникає у відповідь на потреби суспільства та задовольняє їх. Науковець прагне опублікувати результати своєї роботи, викладені у статті, передусім, з метою якнайширшого оприлюднення, створення вільного доступу до неї читачів. Тож, соціальна функція фахового видання полягає у забезпеченні потреб суспільства у інформації та у своєчасному повідомленні щодо нового наукового знання.

Зважаючи на те що фахове видання є засобом отримання й передачі знань у суспільстві та відображає об'єктивну дійсність, спеціальною функцією його, А. О. Бессараб називає пізнавальну [4], адже мета створення наукових журналів – це передача певних знань, тому вони використовуються споживачами саме для того щоб отримати ту інформацію що міститься в них.

Не менш важливою функцією є формування репутації авторів статей фахових видань. Оскільки інтегрованості фахового видання до міжнародних систем оцінки баз даних таких як Scopus, SCI, залежить можливість доступу до опублікованих матеріалів, поширеність інформації про вченого та результати його досліджень. Функція самовираження автора знаходить своє втілення тоді, коли публікації стають актом творчого вираження особистих талантів, здібностей, переконань, знань автора.

Таким чином, фахові видання є елементом наукової комунікаційної діяльності, та виконують спеціальні, конкретні та загальні функції, мають характерні риси, пов'язані з особливостями комунікаційного процесу в науковій і виробничій сферах. Вони впливають на успіх науковців початківців та вже ustalених фахівців в боротьбі за професійне визнання, яке залежить від того наскільки оперативним є надходження до них інформації про стан дослідження проблеми, а також своєчасне кваліфіковане обговорення результатів своєї роботи. Але зважаючи на те що кількість фахових видань

збільшується з кожним роком, створюються нові галузі наук та спеціальності, науковцям важко орієнтуватися в тому яке фахове видання має найбільшу читацьку аудиторію та є інтегрованим до міжнародної наукової спільноти, представлені у світовому-інформаційному просторі. Для визначення ядра впливової періодики, тобто тієї невеликої кількості журналів в яких публікуються важливі матеріали використовують систему рейтингового оцінювання фахових видань, основаної на різних наукометричних, математичних, бібліометричних методах. Оцінка документних інформаційних потоків на прикладі фахових видань дає змогу визначити пріоритетні напрями розвитку науки та прослідкувати основні її тенденції, з'ясувати внесок окремих науковців, організацій, видань, встановити найпопулярніші публікації.

Література

1. Кобелев О.М. Кількісні методи аналізу публікацій в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек / О.М. Кобелев // Вісник Харківської державної академії культури. – 2011. – Вип. 32. – С. 167-174.
2. Барабаш С. І. Зв'язки з громадськістю в системі соціально-комунікаційної діяльності бібліотеки вищого навчального закладу : автореф. дис. канд. наук із соціальних комунікацій: 27.00.03 / С.І. Барабаш. – К.: КНУКіМ, 2013. – 19 с.
3. Ржевцева Н.Л. Бібліометричні методи для проведення наукових досліджень / Н.Л. Ржевцева // Бібліотека вищої школи на новому етапі розвитку соціальних комунікацій: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., -24.10–25.10.2013. – Дніпропетровськ : ДНУЗТ, 2013. – 264 с.
4. Бессараб А.О. Функції фахового видання у сфері наукової комунікації [Електронний ресурс] / А.О. Бессараб. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_gn/2010_3/files/GN310_22.pdf.

УДК 024:34 (477) (043)

Міліціна Л.В.

АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ, РЕГУЛЮЮЧИХ ДІЯЛЬНІСТЬ НБ МДУ

Наукова бібліотека Маріупольського державного університету (далі – НБ МДУ) є інформаційним, освітнім, науковим та культурно-просвітницьким структурним підрозділом Маріупольського державного університету (згідно зі Статутом Маріупольського державного університету). У своїй діяльності керівництво бібліотеки спирається на Конституцію України, Закони України «Про вищу освіту», «Про інформацію», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про національну програму інформатизації», «Про видавничу справу», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства України на 2007-2015 роки», нормативні документи з бібліотечної справи органів управління вищими навчальними закладами України, Статут Маріупольського державного університету, «Правила користування НБ МДУ», а також Положення «Про наукову бібліотеку Маріупольського державного університету», затверджене ректором МДУ.

У Положенні зазначено, що загальне методичне керівництво бібліотекою здійснює Науково-методична бібліотечна комісія МОН України.

Основними завданнями НБ МДУ, згідно з Положенням, є: «забезпечення повного, якісного, і оперативного бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування студентів, аспірантів, професорсько-викладацького складу, наукових працівників, співробітників Маріупольського державного університету та інших категорій читачів...; формування бібліотечного фонду та створення електронних інформаційних ресурсів відповідно до профілю спеціальностей Маріупольського державного університету та інформаційних потреб читачів; розширення номенклатури бібліотечних послуг, підвищення їх якості; виховання інформаційної культури читачів, формування навичок пошуку інформації, користування книгою та бібліотекою» [1].

27 листопада 2013 р. рішенням Вченої Ради МДУ ухвалено Стратегію розвитку наукової бібліотеки Маріупольського державного університету на 2014-2018 рр. [2]. В основу розробки стратегії розвитку бібліотеки було покладено Концепцію освітньої діяльності МДУ, Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. (схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 р.) [3], Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [4]. Стратегію розроблено з метою удосконалення документального і інформаційного забезпечення наукового та навчально-виховного процесів університету. Задля цього було виявлено основні завдання бібліотеки:

- створення документального та електронного інформаційного середовища;
 - забезпечення доступу користувачів бібліотеки до власних, вітчизняних, світових електронних інформаційних ресурсів;
 - перетворення бібліотеки у сучасний науково-інформаційний осередок університету[2].
- Виокремлено пріоритетні напрями її діяльності:
- інформаційно-ресурсне та бібліотечне забезпечення наукової, навчально-виховної діяльності університету;

- надання інформаційно-бібліотечних послуг;
- автоматизація бібліотечних процесів;
- впровадження та використання новітніх інформаційних технологій;
- створення сучасної матеріально-технічної бази бібліотеки.

На засіданні науково-методичної ради НБ МДУ 04 червня 2013 р. було розглянуто та узгоджено «Правила користування НБ МДУ» [5] (затверджено ректором МДУ), які встановлюють порядок та умови використання фондів, інтелектуальної власності бібліотеки, регулюють відносини з користувачами. Право користування НБ МДУ надається студентам, аспірантам, здобувачам, працівникам, професорсько-викладацькому складу, сумісникам, співробітникам структурних підрозділів, стороннім користувачам. У Правилах прописано порядок запису до бібліотеки; порядок користування бібліотекою, а саме: «Користування Бібліотекою є безкоштовним; оперативне бібліотечно-бібліографічне обслуговування в Бібліотеці здійснюється в галузевих читальних залах та абонементях; література, придбана згідно з замовленнями та фінансуванням кафедр, видається на абонементі навчальної літератури за графіком на початку навчального року / семестру в кількості, що відповідає навчальним планам, спискам літератури до навчальних планів та наявності літератури у Бібліотеці» [5]; права та обов'язки користувачів та бібліотеки, а також відповідальність, яку несуть читачі за порушення Правил.

Відділ обслуговування, окрім Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», Закону України «Про вищу освіту», документів з бібліотечної справи у галузі обслуговування, наказів та розпоряджень по університету і бібліотеці; регламентуючої та технологічної документації бібліотеки і відділу; правил внутрішнього трудового розпорядку університету, у своїй діяльності керується ще Положенням «Про відділ обслуговування наукової бібліотеки МДУ» [6], що було затверджено на засіданні науково-методичної ради НБ МДУ директором НБ МДУ А.П. Шакулою від 12 березня 2017 р.

Згідно з Положенням, до складу відділу обслуговування входять: абонемент навчальної літератури, абонемент наукової та художньої літератури, сектор читальних залів (читальний зал № 1 історичного та економіко-правового факультету, читальний зал № 2 факультету філології та масових комунікацій, читальний зал № 3 факультету іноземних мов), сектор культурно-просвітницької роботи.

Відповідно до Положення, керівництво відділу ставить перед собою наступні завдання:

- бібліотечно-бібліографічне, інформаційне обслуговування студентів, аспірантів, наукових працівників, викладачів, співробітників та інших категорій користувачів університету літературою відповідно до їх навчальних, наукових потреб та інформаційних запитів;
- організація фонду відділу відповідно до профілю університету, освітніх програм, навчальних планів, тематики наукових досліджень вузу та інформаційних потреб читачів;
- науково-дослідна та науково-методична діяльність з питань бібліотечно-бібліографічного, інформаційного обслуговування читачів та інші [6].

Керуючись Законами України «Про національну програму інформатизації», «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства України на 2007-2015 роки», НБ МДУ запроваджує в своїй діяльності інформаційно-комунікаційні технології, електронні інформаційні ресурси та має інформаційно-бібліотечну програму ІРБІС, вихід до Інтернету, локальну бібліотечну мережу, електронний каталог, 7 баз даних як службового, так і читацького призначення. Формується електронна бібліотека (повнотекстова база даних). У 2012 р. було створено сайт бібліотеки [7], як однієї із форм надання інформації. Протягом 2013-2015 рр. поширюється представництво НБ МДУ у глобальній мережі Інтернет: блог «Библио.net. Суб'єктивно о книгах, библиотеках и библиотекарях» [8], блог «БиблиОпус. О литературе, литераторах и не только» [9], сторінка на Facebook «Бібліотека – науковцю» [10].

Отже, на загальноукраїнських нормативно-правових документах базуються внутрішньо університетські та внутрішньо бібліотечні положення, розширюючи документально-юридичну базу під конкретні повсякденні задачі НБ МДУ. Положення визначають та пояснюють структуру відділів та секторів, регулюють управління ними, встановлюють цілі та завдання бібліотеки загалом та намічують основні способи їхнього поточного досягнення через перелік конкретних обов'язків співробітників того чи іншого підрозділу. Внутрішня правова база також визначає вимоги до системи обліку літератури та її зберігання, способи взаємодії бібліотеки з читачами та читачів з бібліотекою, вказує на послуги, за допомогою яких можна таку взаємодію здійснити. Визначаються головні напрями розвитку НБ МДУ у майбутньому.

Таким чином, нормативно-правові документи НБ МДУ більш детально регламентують діяльність нашої установи. Наукові бібліотеки ЗВО можуть впевнено розвиватися за умови освітніх, культурних та інформаційних змін у суспільстві та самостійно розв'язувати головні проблемні питання, що стають у процесі роботи.

Література

1. Про наукову бібліотеку Маріупольського державного університету [Електронний ресурс] : Положення від 03.05.2015 р.. – Режим доступу : http://slibr.mdu.in.ua/olderfiles/dlja_storinok/02-5_Polozhennia_NB_MDU.pdf

2. Стратегія розвитку наукової бібліотеки Маріупольського державного університету на 2014-2018 рр. [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://slibr.mdu.in.ua/olderfiles/dlja_storinok/025_Strategichnyj_plan_NB_MDU_na_214-2018_rr.pdf
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 25 червня 2013 р. : Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
4. Про бібліотеки і бібліотечну справу [Електронний ресурс] : Закон України від 27.01.95 р. № 33/95-ВР // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1995. – №7. – ст.46 – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80/print1503064951405811>
5. Правила користування НБ МДУ [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://slibr.mdu.in.ua/olderfiles/dlja_storinok/025_Pravyla_korystuvannia_NB_MDU.pf
6. Положення про відділ обслуговування НБ МДУ : від 01.03.2017 р. / Маріупольський державний університет, наукова б-ка. – Маріуполь, 2017. – 4 арк.
7. Наукова бібліотека Маріупольського державного університету [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу : <http://slibr.mdu.in.ua/>
8. Библио.net. Суб'єктивно о книгах, библиотеках и библиотекарях [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу : <http://bibliobzor.blogspot.com/>
9. БиблиОпус. О литературе, литераторах и не только [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу : <http://literaturhjobzor.blogspot.com/>
10. Бібліотека – науковцю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/biblio.nauk>.

УДК 087:002(043)

Новікова Є.В.

РОЛЬ ФАХОВИХ ВИДАНЬ В СИСТЕМІ НАУКОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

Упродовж останніх трьох століть у світі склалася усталена система наукової комунікації, що базується, головним чином, на використанні наукової літератури. У науці комунікації відіграють особливу роль, бо вони є не тільки необхідною умовою індивідуальної наукової діяльності, але й її системоутворювальним механізмом. Кожна нова форма комунікацій, яка з'являлася протягом усієї історії розвитку науки, забезпечувала прискорення обміну інформацією. З цією метою розроблялися засоби, що допомагали вченим і фахівцям стежити за змістом світової наукової літератури та своєчасно відбирати з усього масиву необхідні матеріали [1].

Загальновідомою формою представлення науковому співтовариству результатів дослідження учених є публікації їх у науковій періодики. Наукова періодика – один з найважливіших інструментів для здійснення наукової комунікації між фахівцями в інтересах їхньої професійної діяльності. Наукові журнали займають важливе місце серед численних наукових видань. Вони, як правило, містять інформацію про теоретичні і прикладні дослідження та призначені для наукових співробітників – фахівців у тій чи іншій галузі науки. В останні роки у зв'язку зі змінами в економічній і політичній ситуації в країні їхня питома вага у загальній кількості журнальних видань дещо зменшилась. З одного боку, відбулося скорочення числа наукових журналів внаслідок ліквідації або об'єднання окремих випусків, а з іншого – з'явилося чимало нових журналів науково-популярного, суспільно-політичного, літературно-мистецького характеру. Враховуючи, що кількість наукових журналів повільно зростає за рахунок створення нових видань, можна вважати, що вони охоплюють до 2/3 загальної наукової інформації [4, с. 64-65].

Наукове фахове видання – це періодичне або продовжуване видання (у тому числі – електронне), внесене до затвердженого Департаментом атестації кадрів МОН України (раніше це була компетенція ВАК України) переліку видань, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних досліджень на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата наук.

Підготовка та видання фахового видання – це тривалий і трудомісткий процес, що вимагає професійних знань і навичок, у якому бере участь цілий ряд фахівців: авторів і рецензентів, редакторів і перекладачів, макетувальників і дизайнерів, технічних редакторів і друкарів. Останнім, завершальним і дуже важливим етапом процесу підготовки та випуску періодичного видання є його розповсюдження. Поширення періодичного видання – підсумковий компонент усієї роботи редакційного колективу, показник успішності видання, його конкурентоспроможності на ринку аналогічних профільних видань. Успіх у розповсюдженні видання залежить від стратегії і тактики, які обирає видавець.

Важливою функцією сучасних фахових видань є документне забезпечення науковою інформацією різних сфер діяльності суспільства: науки, виробництва, освіти, культури, управління. Крім того, є група наукових видань основна соціальна функція яких полягає у забезпеченні знайомства суспільства зі змістом творів наукової спадщини минулого.

Наукові видання покликані сприяти діалогу між науковцями, представниками інститутів громадянського суспільства та органів влади з питань налагодження ефективної комунікації у суспільстві.

Особливий інтерес мають публікації надруковані у формі наукових, науково – популярних та науково-виробничих видань. Наукові неперіодичні видання включають монографію, автореферат, дисертації, тези доповідей, збірник наукових праць [2, с. 118-119].

Характер інформації фахових видань визначається специфікою наукового знання. Вони відображають результати або хід теоретичних чи експериментальних досліджень. Тематика наукових видань фактично безмежна. Вони можуть відображати будь-які питання: теорії, закони, гіпотези, окремі відкриття, хід дослідження, опис конкретного досвіду, генезис науки або наукового напрямку, дискусію з приводу спірних питань, критику будь-яких положень і т.д. Тут описується методика досліджень, історія найважливіших відкриттів, нові явища, закономірності розвитку природи і суспільства, висвітлюються відомі факти з нових позицій і т.п.

Значення фахових видань для розвитку кожної галузі важко переоцінити. Побудування сучасної науки неможливо уявити без періодичних видань у традиційному й електронному форматах. Невід’ємною умовою становлення будь-якої науки є розвиток фахової періодики. Фахові періодичні видання залишаються носіями актуальної галузевої наукової інформації, надійними засобами комунікації зацікавлених дослідників, учасниками оперативного обговорення нагальної проблематики галузі.

Останнім часом альтернативою друкованим фаховим виданням стають електронні видання. Співвідношення між друкованими та електронними виданнями впевнено змінюється у бік збільшення частки онлайн-видань. Передплата на паперові видання втрачає популярність. Цьому сприяють об’єктивні фактори: вартість електронної версії значно нижче за друковану; немає витрат на доставку; не сплачується митний збір та податок на імпорт (якщо це закордонні видання); доступність мережі Інтернет – з кожним днем збільшується кількість користувачів [3, с. 55-57].

Отже, наукова інформація, отримана в результаті наукового пізнання, відіграє важливу роль у розвитку сучасного суспільства. Її отримання, поширення та використання мають суттєве значення для розвитку науки. Останніми роками з боку владних структур все більш відчутним стає інтерес до наукометричних досліджень, оскільки оптимізація механізмів розподілу державних коштів потребує впровадження в практику управлінської діяльності методів бібліометричного та наукометричного аналізу інформаційних потоків. Однак державно продуманої стратегії наукової політики немає. Аналіз діяльності фахових наукових видань вказує на необхідність зміни технології роботи більшості видань. Основним критеріями діяльності видань повинні бути такі, що визнаються світовою науковою спільнотою і за якими працюють закордонні наукові видання провідних країн Європи та світу.

Література

1. Санкіна Л. В. Загальні і специфічні ознаки класифікації видань // Діловод. – 2001 – №3
2. Стеценко Є. І. Роль і завдання періодичних видань у координації та поширенні нових географічних знань / Є.І. Стеценко // Наука України у світовому інформаційному просторі. – Вип. 5. – К.: Академперіодика, 2011. – С. 117-121.
3. Шульга І.О. Електронні наукові журнали відкритого доступу в сучасній системі наукової комунікації. Поліграфія і видавнича справа: наук.-техн. зб. 2008. Вип. 1. С. 55–60.
4. Яцків Т. М. Наукова періодика в Україні: перспективи і проблеми розповсюдження / Т.М. Яцків // Наука України у світовому інформаційному просторі. – Вип. 5. – К.: Академперіодика, 2011. – С. 62-68.

УДК 02(477)''09/12''(043)

Охріменко О.В.

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ

В історії формування бібліотечної справи України особливе місце займає період Київської Русі. Саме в цей час на слов'янських землях виникли перші бібліотеки, формувалися перші книжкові фонди, закладалися основи бібліотечної справи.

Книжкова справа у Київській Русі у різних проявах знайшла своє відображення у наукових розвідках Т. Г. Горбаченко, Б. Д. Грекова, Д. С. Лихачева, П. П. Толочка, Н. Г. Солонської та інших..

Основним джерелом щодо визначення параметрів результативності дослідження означеної у доповіді проблеми були і залишаються давньоруські літописні зводи і окремі літописи, різних за часом і територією розповсюдження. У цьому контексті особливе місце посідає Іпатський літописний список. Переглянуті у ньому джерела дозволили дослідити історію складання книжкових фондів у монастирях, їхнього обліку і зберігання та організацію книгописання і поширення книг.

Період зміцнення державності Київської Русі збігається з часом поширення християнства й інтенсивного розвитку бібліотечної культури і книжності. Вплив християнства на розвиток бібліотечної справи за часів Київської Русі був домінуючим.

Православна культура, книжна за своєї формою, дала могутній поштовх для розвитку книжної справи. Весь подальший розвиток давньоруської книжності здійснювався в рамках християнської ідеології.

Система бібліотечної культури, як і писемної, «була відкритою системою, що запозичувала й обмінювалася інформацією з іншими бібліотечними культурними системами» [1, с. 5].

Поширення християнства, стимулюючи розвиток бібліотечної культури, не могло обходитися без богослужбової книги. Складовими церковнослов'янської писемності стали рукописна книга.

Підґрунтям для становлення і розвитку книжної й бібліотечної культури Київської Русі є і писемна культура. Як її функціональну підсистему, упорядкований та ієрархізований комплекс розглядає бібліотеку Т. Г. Горбаченко [1, с. 6].

Виникнення книжних центрів було пов'язано перш за все з діяльністю політичної влади та духовенства. Починаючи з XI століття, книгописання зосереджується навколо княжого двора та православної церкви.

На Русі не тільки релігійними, але і загальнокультурними осередками були монастирі. Там велось літописання, писалися ікони, переписувалися книги, складалася сама давньоруська література. «У структуру киево-руських монастирів разом із Студійним уставом було введено й бібліотеки», – відзначає Б. Д. Греков [2, с.53].

На Русі монастирі поставали насамперед у містах. Таким чином, і більш освіченим стає саме міське населення. Першими бібліотеками ставали монастирські книгозбірні, що були осередком збереження творів писемності.

«Отже, бібліотеки – це явище міської культури і місцем народження бібліотечної культури є місто. Те ж саме стосується і зародження видавничої справи (нині в книгознавстві дефініція «видавниче виробництво» поширюється і на середньовічні часи), започаткованої у вигляді рукописної традиції», – зауважує Н. Б. Солонська [3, с. 57].

Переважна частина наукової інформації потрапляла в киево-руське середовище з богослужбових книг. З них найперше черпали знання наукові й філософські. Освічених людей, які могли читати чи писати, скоріше за все, було небагато, але оприлюднене, виголошене Боже слово, прочитане священником, чули всі, хто відвідував храми.

Тобто, церковно-релігійна діяльність поширювала ідеї християнства, а давньоруські книжники розвивали писемність і освіту.

Головна частина книжного фонду Київської Русі, на думку численних дослідників різних поколінь, – богословські твори: Святе Писання та його тлумачення, праці отців церкви, життя святих, апокрифи; користувалася попитом історична література.

Для давньоруської богослужбової літератури властива наявність значної кількості збірників та творів, виписок із праць діячів церкви, оскільки давньоруські компілятори та укладачі відбирали для своїх праць найзрозуміліші для них частини давніх авторів, ті частини, які відповідали уявленням про світ та філософію давньоруського читача.

Виготовлення книги, навіть декількох копій чи однієї копії, вимагало великих витрат. В певному сенсі книги були символом розкішного інтелектуального життя. Тим не менш, в Давній Русі було велика кількість книжок. Незважаючи на численні пожежі та повне знищення книг під час воєн, особливо протягом монголо-татарського нашествия, збереглося більш аніж п'ятисот манускриптів та тисяча грамот та документів, написаних в період з XI по XIV століття [4, с. 173].

Бібліотеки в ті часи найчастіше існували не окремо, а в комплексі зі скрипторіями та книжними майстернями. Велика кількість давньоруських книгописних майстерень свідчить про достатньо різноманітний характер переписаних книг. Окрім переписування книг, провадилася величезна перекладацька робота – в переважній більшості переклади були з грецької мови, а також болгарські та сирійські оригінали. Починаючи з XI століття на Русі створювалася і своя власна література.

Заснування при храмах, монастирях та князівських палатах бібліотек сприяло накопиченню знань, обміну інформації, розвитку освіти. Як зазначає український історик і археолог П. П. Голочко, «для продовження і поглиблення освіти служили бібліотеки, що створювалися при монастирях і церквах. На Русі було багато бібліотек, але перша і найбільш значна знаходилась у Софії Київській. Заснування її в 1037 р. стало видатною подією в культурному житті Київської Русі, і не випадково вона так детально описана літописом...» [5, с. 312].

При Софійському соборі існувала найбільша книгописна майстерня. Про це згадує Нестор-літописець у повідомленні за 1037 рік: «Ярослав же цей, як уже сказали, мав любов до книг і багато переписав їх і зібрав у церкви святої Софії, яку сам створив і прикрасив її іконами многоцінними, і золотом, і сріблом, і сосудами церковними» [6, с. 243].

Переписка книг в скрипторії при київській митрополії невдовзі призвела до створення першої відомої на Русі бібліотеки, чи, вірніше, як її тоді називали, книгосховища.

Заснування бібліотеки вказує на значне накопичення книг вже в 30-ті роки XI століття. На думку багатьох дослідників, бібліотека при Софійському соборі нараховувала до 950 томів рукописних книг. В ній зберігались головним чином богослужбові книги, необхідні для храмів, які будувалися і для нових єпископій, що відкривалися в різних частинах Русі.

В фонд бібліотеки входили книги для світського, повчального читання, як, наприклад, Ізборники, без сумніву, були в ній і перші екземпляри перекладної літератури. Тут же зберігалися різні архівні документи: договірні грамоти, княжі заповіти, синодики та інше, з яких потім літописці черпали немало різних свідчень.

Християнізація руського суспільства потребувала значної кількості книжок для здійснення відправи, а також церковно-просвітнього характеру, які в скрипторії при Софійському соборі та бібліотеці Ярослава Мудрого переписувалися з болгарських оригіналів, чи перекладалися з грецьких книжок.

Далі ця традиція наслідується в інших містах і великих монастирях. Тут, за європейською традицією, зосереджувалися вчені, письменники та інші творчі особистості; поряд з чернечими організаціями функціонували культурні осередки.

Найвизначнішими серед них був Софійський гурток книжників, заснований у Києві Ярославом Мудрим і очолений Іларіоном. «І зібрав писців много, і переклали вони... і написали вони багато книг, і славу цим здобули, за їхніми книгами повчаються вірні люди», – повідомляє літопис [6, с. 241].

«Бібліотека Ярослава Мудрого є бібліотечною моделлю своєї епохи, відображенням її культури, духовності, політики, розвитку державності, міжнародного іміджу. Ми моделюємо не тільки бібліотеку, не тільки розвиток бібліотечного процесу на наших землях, ми моделюємо епоху Київської Русі і ці критерії та підходи можемо логічно екстраполювати на розвиток усього книжно-бібліотечного процесу в Україні. Така постановка питання дає похідні для принаймні двох моделей давньоруської бібліотеки: 1) за змістом; 2) за характером призначення і виконання функцій. Причому модель може екстраполюватися на будь-яку соборну чи монастирську, приватну, родову бібліотеку», – аналізує Н. Г. Солонська [7, с. 73–74].

Те що бібліотека Ярослава Мудрого була моделлю усіх інших бібліотек Київської Русі, початком бібліотечної справи тих часів, підтверджує і літопис: «Ярослав же цей мав любов до книг і багато переписав їх і зібрав у церкві Святої Софії, яку сам створив... І інші церкви ставив він у городах і місцях, посилав до них попів, і наказував їм навчати людей» [6, с. 243].

Велике зібрання книг мали й монастирі. Будь-яка монастирська бібліотека поєднувала в своїй діяльності елементи просвітницького закладу, книжної майстерні та книгосховища. В монастирських бібліотеках створювались літописи, переписувались та перекладались книги, організовувалось їх збереження та збут. На посаду монастирських «бібліотекарів» призначалися освічені монахи, основною задачею яких було дбайливе та бережливе зберігання книг та рукописів та видача їх для читання. Варто наголосити, що цими бібліотеками користувались й вчені особи, які не проживали в монастирі.

Центрами переписування книг, крім Києва, були Галич, Чернігів, Володимир-Волинський, Переяслав. З них йшло розповсюдження книжності по всій Русі.

Між книжними центрами постійно йшов обмін книгами, і самі майстри мандрували з одного монастиря в інший, передаючи свій досвід. Завдячуючи такій діяльності створилася ціла бібліотечна мережа. За підрахунками вчених, книжковий фонд Русі складав щонайменше 130–140 тисяч томів [4, с. 174].

Отже, протягом понад трьох століть у Київській Русі бібліотеки збирали книги, піклувалися про їхнє зберігання, широко використовували їх у богослужбовій, освітянській і культурницькій діяльності. На жаль, лише частина пам'яток давньоруської книжної культури, що колись належала бібліотекам різних монастирів, соборів і церков, збереглася до нашого часу. Проте, книжна справа, закладена у X–XIII століттях знайшла своє продовження у бібліотечній і друкарській справі сучасної України.

Література

1. Горбаченко Т. Г. Вплив християнства на становлення писемної культури Русі-України: філософсько-релігієзнавчий аспект: Автореф. дис... д-ра філос. наук: 09.00.11 / Т. Г. Горбаченко ; Ін-т філос. ім. Г. С.Сковороди НАН України. – Київ, 2002. – 35 с.
2. Греков Б. Д. Культура Киевской Руси / Б. Д. Греков. – Москва : Ленинград : АН СССР, 1944. – 75 с.
3. Солонська Н. Бібліотечна культура та книжкове надбання Київської Русі в контексті церковно-релігійного процесу епохи: історико-географічний зріз / Н. Солонська // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики : зб. наук. пр. – Київ, 2005. – Чис. 12, ч. 1. – С. 52–78.
4. Даренська В. М. Культура Давньої Русі : навч. посіб. / В. М. Даренська. – Харків : Факт, 2012. – 264 с.
5. Толочко П. Київська Русь : наук. вид. / П. Толочко. – Київ : Абрис, 1996. – 360 с.
6. Повість врем'яних літ (За Іпатським списком) : літопис. – Київ : Радянський письменник, 1990. – 558 с.

7. Солонська Н. Стародавні бібліотеки Київської Русі в контексті спеціальних історичних дисциплін / Н. Солонська // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики : зб. наук. пр. – Київ, 2004. – Чис. 11, ч. 2. – С. 66–82.

УДК 024.01:027.5(477.62-2)(043)

Синенко Т.В.

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ У ПУБЛІЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ ІМ. В.Г. КОРОЛЕНКА М. МАРІУПОЛЯ НА ПЕРІОД 2015-2017 РР.

В умовах інформаційного суспільства діяльність бібліотек отримує новий розвиток. Більш того, в системі соціальних інститутів саме публічній бібліотеці належить одна з ключових ролей у формуванні інформаційного суспільства на локальному рівні. Відбувається еволюція соціальної ролі бібліотек. До традиційних функцій просвітницького характеру, збереження і примноження культурної спадщини додаються функції інформаційних центрів, що надають доступ до національних і світових інформаційних мереж і бібліотекам [1]. Змінюються традиційні бібліотечні технології, форми бібліотечного обслуговування населення, характер взаємодії з органами влади, різними соціальними групами. Бібліотеки вже орієнтуються не тільки на запити реальних читачів, а будують свою роботу з урахуванням потреб потенційних користувачів. У місті налічується 24 публічні бібліотеки. Усі вони підпорядковуються Центральній міській бібліотеці ім. В.Г. Короленка [2].

До уваги усіх майбутніх абітурієнтів бібліотека з 2015 року почала надавати допомогу, а саме, співробітники бібліотеки підготували основні діючі та нові законодавчі акти щодо вступу до вищих навчальних закладів та підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. Електронна тека доповнюється новими документами, починаючи з Закону України «Про вищу освіту» (Закон України № 1556-VII від 1 липня 2014). Також надається технічний опис сертифіката зовнішнього незалежного оцінювання та інформаційної картки до сертифіката зовнішнього незалежного оцінювання. Усі охочі можуть подивитися графік проведення незалежного оцінювання. Ця інформація може надаватися не тільки в електронному вигляді на офіційному сайті бібліотеки, а також у інформаційному відділі бібліотеки [3].

Нещодавно була створена інформаційна служба «За рівні можливості» з метою обслуговування людей різних вікових категорій з обмеженими фізичними можливостями. Основними послугами є: інформування користувачів-інвалідів про нові надходження, заходи бібліотеки, віртуальна довідка та електронна доставка документів. Працівниками були розроблена гнучка система пільг по користуванню бібліотечними послугами: безкоштовний запис, подовжений термін видачі документів, резервування по телефону, телефонні довідки [3].

У 2017 році фонд абонементів та читального залу бібліотеки був значно поповнений новими надходженнями енциклопедій, художньої літератури, наукової, учбової літератури та ін. Інформація щодо нових книжок, а також анотація до них представлена на офіційному сайті бібліотеки [3].

Отже, на кінець 2017 року бібліотека ім. Короленка успішно виконує поставлені перед нею завдання щодо забезпечення вільного і повного доступу кожного громадянина до знань та інформації; впливає на формування інформаційно-культурного середовища м. Маріуполя, збагачує зміст і розширювати асортимент інформаційних продуктів.

Література

1. Маріупольська міська рада [Електронний ресурс]: Офіційний сайт. – Режим доступу: marsovet.org.ua/articles/show/menu/980.
2. Програма створення інформаційної бібліотечної системи бібліотечних комунальних установ «Бібліотека-XXI» [Електронний ресурс]: Офіційний сайт. – Режим доступу: marsovet.org.ua/upload/documents/file/_na_sait_-_biblioteka-hhi_vek13407972221341378952.doc.
3. Центральна міська бібліотека ім. В.Г. Короленка [Електронний ресурс]: Офіційний сайт. – Режим доступу: marlibrary.com.ua.

УДК 021.4:027.5(477.62-2)(043)

Яковенко Ю.Є.

ІННОВАЦІЙНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛІЗАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЦБС ДЛЯ ДОРΟΣЛИХ МІСТА МАРІУПОЛЯ

У 2013 році Централізована бібліотечна система для дорослих Маріуполя, як один з провідних соціокультурних, просвітницьких й інформаційних центрів міста, відповідаючи на суспільні трансформації, переглянула свої стратегічні цілі. Одним з пріоритетних напрямів діяльності стала

соціалізаційна робота, яка передбачає організацію дозвілля користувачів, забезпечення їхніх комунікаційних, інформаційних і культурних потреб, а також створення належних умов для самореалізації громадян.

Провадження соціалізаційної діяльності у бібліотеках набуло актуальності із перетворенням їх з простих книгозбірень і ідеологічних установ на сучасні соціальні інститути. У першу чергу реалізація завдань, що постають перед бібліотечними фахівцями під час провадження діяльності за цим напрямом, передбачає роботу з представниками соціально незахищених верств населення, до яких відносяться у тому числі діти, молоді сім'ї, пенсіонери, ветерани, люди з обмеженими фізичними можливостями. Тому значна частина заходів бібліотек маріупольської ЦБС для дорослих у період 2013-2016 років відбувалася в рамках роботи по реалізації міської соціальної програми «Сім'я і молодь Маріуполя» (2013-2017 рр.) і Програми розвитку освіти м. Маріуполя (2011-2015 рр.).

Залучити дітей і молодь міста до читання, забезпечити корисне, змістовне, інтелектуальне дозвілля, сприяти різнобічному розвитку особистостей ставили за мету бібліотечні фахівці, проводячи такі інноваційні масові заходи, як фотоквест «Зимова казка», інтелект-фест «Думай! Дій! Мрій!», рекламно-інформаційна акція «Бібліотека і молодь: рух назустріч» (ЦБ, 2013 рік), день абітурієнта «Через бібліотеку – до професії» (бібліотека ім. Светлова, 2013 рік), сімейні свята (ЦБ, бібліотека ім. Островського, бібліотека ім. Гончара, 2014 рік), бібліотечний десант «Канікули з користю: читай, узнавай, зростай...» (бібліотека ім. Светлова, 2014 рік), перегляд фільмів «Класика на екрані» (бібліотека ім. Симонова, 2015 рік), конкурс дитячого малюнку на асфальті «Як я малюю світ», бібліомарафон «По стежинах книжкового літа» (ЦБ, 2015 рік), ігровий психологічний тренінг «Світ без насилля очима дітей» (бібліотека ім. Серафимовича, 2015 рік) та ін.

Питанням вирішення проблеми безробіття і профорієнтування молоді особливу увагу приділяли фахівці юнацької бібліотеки ім. Светлова, на базі якої діє інформаційно-освітній центр для молоді (ІОЦ). У співпраці зі спеціалістами Міського центру зайнятості і Коледжу інформаційних технологій в рамках ІОЦ працював «Центр профорієнтації та працевлаштування молоді». Працівниками бібліотеки ім. Светлова лише протягом 2015 року проведені тренінги, медіа-екскурсії, веб-години, години інформації, віртуальні подорожі, огляди Інтернет-ресурсів.

Іншими категоріями користувачів, на яких спрямована соціалізаційна діяльність бібліотек, є люди похилого віку і особи з обмеженими фізичними можливостями. Їхньому обслуговуванню приділяється особлива увага, зусилля бібліотекарів спрямовуються не лише на організацію дозвілля і вдоволення інформаційних потреб, а й на сприяння адаптації даної категорії громадян до суспільних змін.

Працюючи за міською Програмою удосконалення соціальної роботи із самотніми громадянами похилого віку та іншими категоріями незахищених верств населення «Сприяння» (2012-2014 рр.), бібліотекари продовжували роботу із книгоношення, обслуговуючи інвалідів, ветеранів війни і праці на дому, склали та опублікували на сайті ЦБ вебліографічні списки «Благодійні фонди, організації, товариства допомоги інвалідам в мережі Інтернет», «Довідник користувача Інтернет».

Для підвищення поінформованості людей з особливими потребами, забезпечення їхньої самореалізації та інтеграції в громадському суспільстві у 2013 році на базі ЦБ ім. В.Г. Короленка була створена Інформаційна служба соціально-правової підтримки людей з обмеженими фізичними можливостями «За рівні можливості». Одноименний розділ на сайті ЦБ містить добірки законодавчих документів, повнотекстові варіанти книг, довідник організацій інвалідів Донецької області, користувачам пропонуються: віртуальна довідка, електронна доставка документів. Тільки протягом 2013 року з цього розділу документи скачувалися 2 487 разів, що свідчить про високу популярність послуги у населення [1].

Щорічно фахівцями ЦБ ім. Короленка проводяться цикли культурно-масових заходів до Міжнародного дня людей похилого віку, Дня Перемоги в пансіонатах для ветеранів війни і праці №1, 2, відділенні медичних послуг та організації дозвілля при Територіальному центрі соціального обслуговування Жовтневого району, реабілітаційному центрі міської лікарні №3, бібліотекари філіалу №12 ім. Симонова підтримують партнерські відносини з воїнами-інтернаціоналістами та громадською організацією «Долг».

Інноваційною соціально-педагогічною послугою стала організація Університетів третього віку (для людей похилого віку). Так, у бібліотеці ім. Новикова-Прибоя працювали факультети «Мистецтво і література», «Вік живи – вік навчайся» (2013 рік), разом з музеєм проведені лекції «Козацькі старожитності», «Маріупольські могильники», «Таємниці Азовського моря» (2014 рік).

Усі ці форми роботи є досить популярними серед своєї цільової аудиторії, оскільки завдяки ним у бібліотеках створюються більш комфортні умови для комунікації, самореалізації та соціалізації користувачів.

Крім того, через усі перераховані напрями і форми роботи проходить спрямованість бібліотек на просування книги і читання. Для реалізації даної мети у бібліотеках створюються центри сімейного читання (бібліотека ім. Островського), проводяться різноманітні масові заходи (літературно-музичний вечір «Висоцький – поет на всі часи», ЦБ, 2013; конкурсно-розважальна програма-турнір «Рицарі XXI

століття», філіал №14, 2013 рік; літературний Хеллоуїн «Бібліотечні Буки», філіал №11, 2013 рік; виставка-запрошення «Парад казкових героїв», філіал №12, 2013) акції («Запишіть малюка до бібліотеки», бібліотека ім. Симонова, 2013) та ін., використовуються мультимедійні продукти (віртуальні подорожі, презентації, слайд-лекції, відеоролики, буктрейлери) [2].

Кількість культурно-масових заходів, об'єднаних соціалізаційним напрямом діяльності бібліотечних інститутів, лише протягом одного календарного року збільшилася на 22,6% – з 1 178 заходів у 2015 році до 1 444 у 2016 році. Відповідно, зросла і кількість відвідувань – на 4,8% (з 22 400 до 23 473 відвідувань за календарний рік). Активізація діяльності за цим напрямом може трактуватися як додаткове підтвердження набуття бібліотеками статусу значущих соціальних інститутів українського суспільства.

Важливим аспектом у соціалізаційній роботі маріупольської ЦБС для дорослих є співпраця з культурно-освітніми установами, просвітницькими і творчими об'єднаннями громадян з метою провадження спільної роботи з дітьми і молоддю, надання соціалізаційних можливостей представникам різних верств населення.

Підсумовуючи зазначимо, що реалізація соціалізаційної діяльності бібліотек відбувається у першу чергу через масову роботу і впровадження інноваційних послуг. Бібліотечними фахівцями широко використовуються можливості, які надають сучасна комп'ютерна техніка і мережа Інтернет – створюються власні інформаційні продукти, і тому числі інтерактивні і мультимедійні виставки, презентації, екскурсії і таке інше, що значно урізноманітнює форми і засоби роботи. Усе це, до того ж, сприяє просуванню книги і читання, створенню позитивного іміджу бібліотек і підвищенню їхньої конкурентоспроможності у сучасному суспільстві.

Література

1. Центральна бібліотека ім. В.Г. Короленка [Електронний ресурс] : офіц. сайт. – Режим доступу: <http://www.marlibrary.com.ua/index.php>.
2. Яковенко Ю.Е. Библиотека – не только хранилище книг, но и современный и надежный информатор / Ю.Е. Яковенко // Приазовский рабочий. – 2017. – 14 апр. (№ 42). – С. 3.

СЕКЦІЯ
«ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСТАНОВ»

УДК 002(477)“1920/1930”(043)

Ангелинова І.А.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЛОВОДСТВА У 20-ТІ РОКИ ХХ СТ.
В УСРР

Не підлягає сумніву що, відсутність загальнодержавної цілісної системи діловодства призводить до неефективної роботи управлінських структур, сприяє виникненню проявів бюрократизму. Тому, коли 30 грудня 1922 року Україна увійшла до складу СРСР як Українська Соціалістична Радянська Республіка (далі – УСРР) було негайно розпочато підготовка інформаційно-документного забезпечення апарату керування. В сучасній українській системі діловодства використовується певний досвід цієї епохи. Вище означене і обумовлює актуальність теми доповіді на Декаді студентської науки у Маріупольському державному університеті.

Відділ із поліпшення техніки управління на засіданні колегії НК РСІ від 12 грудня 1923 р. представив доповідь щодо поліпшення держапарату «Про розробку єдиної форми діловодства для державних і промислових закладів і підприємств УССР» [1, с. 19].

Надалі у 1920-ті рр. в Україні було видано велику кількість праць з наукової організації праці (далі – НОП) та діловодства.

ІРУ випускав спеціалізовані журнали «За раціоналізацію», «Техніка управління», «Вісник стандартизації», «Стандарт та якість продукції», «Новини літератури з техніки управління» та інші видання.

15 жовтня 1923 року було прийнято спеціальну постанову «Про впорядкування і спрощення діловодства в наркоматі», а у 1926 р. було затверджено інструкцію «Делопроизводство. Основные положения для государственных и общественных учреждений», яка визначала порядок складання та зберігання документів, контролю їх виконання, особливості ведення діловодства з особового складу [2, с.83]. У своїй повсякденній роботі НК РСІ першочергову увагу приділяв питанню ефективності організації роботи в самому наркоматі та піднесенню її на зразковий рівень. З цією метою зменшення кількості бюрократичної документації, підвищення ефективності створення та переробки документації пропонувалося, щоб окремі діловодства у відділах були скасовані, а всі справи зосереджувалися в канцелярії загального відділу, в організаціях повинні були бути створені друкарські бюро, запроваджувалося використання стінних показників.

У першій половині 1920-х років науковці країни активно цікавляться західно-європейськими та американськими розробками з НОП, зокрема теоріями управління Тейлора, Файоля та інших. Творчо перепрацювавши їх ідеї, Н. Т. Русинов видав у 1925 р. працю, присвячену науковій класифікації документів на десятирнній основі «Десятичная классификация документов», а роботи Р. С. Майзельса були присвячені проблемі вибору раціональної структури діловодної служби. А. Ф. Євтіхеев присвятив свої роботи проблемам використання десяткової системи в адміністративному діловодстві: «Обзор административного делопроизводства в наиболее важных государствах Европы», «Десятичная система в административном делопроизводстве» [2, с. 151].

Необхідно відзначити, що більшість методичної літератури, яка виходила на Україні у 1920-ті рр. висвітлювала лише окремі вузькі питання щодо вдосконалення організації документування з точки зору НОП. Зазвичай розробки мали прикладний характер та їх цінність полягала головним чином у наведенні фактичних даних з розглянутих проблем. Типовими прикладами такої літератури можна вважати роботу О. Бузинного та В. Щепотьєго «Практичний підручник з діловодства українською мовою» (1924). ІРУ були розроблені «Підручник діловодства для сільських рад та районних виконавчих комітетів» (1928); «Учебник делопроизводства райисполкомов и сельсоветов» (1926), «Справочник рационализатора» (1926) [3, с. 155].

У 1926 р. була затверджена нова система загального діловодства райвиконкомів і сільрад. На підставі цього було видано підручник «Делопроизводство райисполкомов и сельсоветов». Подібна уніфікація системи діловодства в низовому радапараті відкривала можливості організувати правильну заготовку потрібних книжок, бланків, що значно зменшувало витрати на діловодство [3, с. 107].

Не зупинялися наукові пошуки у сфері розробки нових форм організації праці. У 1929 р. К. С. Семінський опублікував «Положення щодо безреєстраційної системи діловодства».

В.А. Мейльман розглянув деякі шляхи вирішення проблем раціоналізації праці в «Основных директивах о рационализации учреждения» (1930) та в посібнику «Организованная канцелярия: практическое руководство по организации делопроизводства на научных основах» (1924). Н.А. Вітке у своїй праці «Организация управления и индустриальное развитие» висвітлює проблеми документообігу в

крупних установах, а Р.С. Майзельс акцентував увагу на правових аспектах діяльності установ, розглянувши проект положення про управління справами та висвітливши питання НОП та раціональної організації діловодства – «Организация делопроизводства и канцелярии», «Руководство по делопроизводству», «Структура учреждений и организация делопроизводства». А. А. Ерасмус у своїй праці «Метод научной организации делопроизводства» математично обґрунтував проектування раціональної системи управління, подавши практичні пропозиції з раціоналізації діловодства та виклавши методи обстеження та реорганізації діловодства в установах [2, с. 22].

В.Д. Покровський у праці «Рационализация делопроизводства» (1926) дає визначення понять: «діловодство», «класифікація кореспонденції», «листування» тощо. А праця «Вопросы методологии и организационной политики в области техники и управления» (1926.) П. В. Верховського підкреслює значення обов'язкових постанов та розглядає основні риси діловодчого стилю, підкреслюючи роль мови та стилю викладення на конкретних прикладах службових документів [1, с. 20].

У 1926 році підсумовуючи наявні на той час теоретичні розробки з питань діловодства НК РСІ затвердив підготовлений П.В. Верховським посібник «Делопроизводство административных учреждений. Типовая инструкция», де були подані зразки оформлення листів, доповідних записок, заяв тощо.

У 1929 ІРУ було розроблено ГОСТ 634. – 1929, в якому було визначено номенклатуру майже 200 найменувань паперових виробів, які використовуються в управлінській справі (телеграм, конвертів, бланків грошових переводів, білетів, накладних), наведено стандартні форми та шаблонна документація для ділового письма, облікової картки з особового складу, контролю руху кадрів на підприємстві та інше.

Авторами тогочасних видань були Р. Даннерт («Организация і техніка діловодства (реєстрація)»), О. Брагинський та М. Горенштейн («Организация машинопису (організація роботи, нормування, відрядна система обліку»), В. Зімелев («Графический контроль плана», «Простейшие диаграммы») [1, с.23].

Отже, детально розглянувши історіографію та джерела діловодства УСРР 1920-тих рр., можна зазначити, що в зазначений історичний період в Україні спостерігається активне впровадження в управлінську працю та діловодство досягнень НОП. У працях вчених цього періоду на перший план висувались практичні розробки у сфері управлінської діяльності, і тому теоретичне обґрунтування поняття діловодства не стало предметом спеціального дослідження та було позбавлене чіткого науково-термінологічного значення, хоч і розглядалося як предмет спеціального наукового вивчення.

Література

1. Палеха Ю.І. Історія діловодства (документознавчий аспект): навч. пос. / Ю.І. Палеха, Н.О. Леміш. – К.: Ліра-К, 2011. – 328 с.
2. Сальнікова Н.В. Діловодство радянських установ в Україні у 1920-х рр.: становлення та розвиток / Н.В. Сальнікова // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник: зб. наук. праць / Українська АН, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. – Вип. 71 (№4). – С. 151–156.
3. Сальнікова Н.В. Наукова діяльність у сфері діловодства Всеукраїнського Інституту раціоналізації управління / Н.В. Сальнікова // Історичні і політологічні дослідження. – 2013. – № 3. – С. 153-159. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lipd_2013_3_21.

УДК 004.63(043)

Бурцева М.М.

ОНЛАЙН СЕРВІСИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У сучасному суспільстві все більше зростає роль іноземних мов. Знання іноземної мови дає молоді можливість долучитися до світової культури, використовувати в своїй діяльності потенціал великих ресурсів глобальної мережі Інтернет, а також працювати з інформаційними та комунікаційними технологіями і мультимедійними засобами навчання.

Для досягнення мети, а саме вивчення іноземних мов, ефективну допомогу надає використання комп'ютерних технологій і ресурсів Інтернет. Специфіка предмета будь-якої іноземної мови обумовлює активне і доречне застосування комп'ютера в їх вивченні. На теперішній час є велика різноманітність сучасних мультимедійних підручників, сайтів та сервісів, за допомогою яких можна знайти досить вправ для навчання людей різного віку і різного рівня знань. В наш час, найбільш популярними є сервіси, які використовуються при вивченні іноземних мов у вільному ігровому форматі. Прикладом деяких з них є Tinycards, Lang – 8, Vocabulary та Memrise.

Tinycards – дана програма основана на командах Duolingo. Вона є найбільш завантаженою навчальними додатками, надає можливість підготуватися до тестів поповнюючи словниковий запас, складається з анімованих картинок, що дозволяє швидко запам'ятовувати та повторювати матеріал. За допомогою представленої програми існує можливість вибрати тему для вивчення мови, яка визиває

більший інтерес користувача. Картки з зображеннями також можна загрузати самостійно, це не завжди є позитивним у роботі, в зв'язку з відсутністю їх якості. Одним з недоліків є відсутність перекладу на мову користувача, промовляння слів та не оптимізовано горизонтальне розташування екрану. Представлений додаток функціонує при роботі інтернет – з'єднання.

Lang-8 – програма, яка дозволяє не тільки вивчати іноземні мови, а й спілкуватися з людьми. Після звичайної реєстрації, необхідно на рідні мові написати представлення про себе та почати вивчення вибраної мови. Воно починається з введення невеликого об'єму тексту на даній мові, після чого носій мови, яку вивчає користувач, перевіряє та виправляє текст. В свою чергу користувач також може виправляти текст, користувачам, які вивчають його мову. Lang-8 не тільки програма для вивчення іноземних мов, а й соціальна мережа, яка дозволяє додавати друзів для спілкування, коментувати, отримувати зірочки в подяку за коректування власних та чужих текстів.

Vocabulary – платформа, яка дозволяє вивчати слова та перевіряти кожний крок пройденого матеріалу. Словник має 12000 слів. Основне правило роботи з програмою, це відповідь користувача на питання, яке містить чотири варіанти відповіді. Слова можна прослуховувати, якщо Ви не знаєте його перекладу, то існує три підказки: 50/50, переглянути значення слова та переглянути на приклади речень з ним. Слова у списку користувача з'являються при невірній відповіді на питання або при додаванні самостійно. Одним з недоліків платформи є те, що вона платна.

Memrise – це онлайн платформа, яка використовує новітні прийоми техніки роботи з пам'яттю. Дана програма є один з ефективних сервісів для інтерактивного вивчення мов на основі технік мнемонічного запам'ятовування (шляхом утворення асоціацій) та відкладеного повторення лексики. Система розроблена таким чином, що йде постійне тестування слів які запам'ятовуються з метою постійного переміщення їх з оперативної пам'яті головного мозку до довгострокової. Вона тестує користувача різними способами: можна вибрати з декількох варіантів, або набрати слово на клавіатурі, або скласти з декількох частин.

Дана програма надає можливість не тільки вивчати іноземні мови, а й вивчати терміни математики, хімії, та інших наук. Memrise пропонує абсолютно безкоштовні версії для комп'ютерів, а також додатки для різних мобільних пристроїв. За допомогою неї можна повторювати досліджувані речі в будь-якому зручному місці, не втрачаючи часу.

Існує безліч онлайн сервісів для вивчення іноземних мов, але ефективність їх роботи залежить не від програми, яку надає сервіс, а від мети яку ставить той хто навчається та його потенціалу.

Література

1. Сім безкоштовних сервісів для вивчення англійської мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://life.pravda.com.ua/society/2016/01/19/206660/>.
2. Десять безкоштовних ресурсів для вивчення англійської [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/languages/46386/>.

УДК 930.25:004(043)

Влас А.В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСТУПУ ДО АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ ЧЕРЕЗ ОФІЦІЙНІ САЙТИ ЦЕНТРАЛЬНИХ ДЕРЖАВНИХ АРХІВІВ УКРАЇНИ

У зв'язку зі стрімким розвитком інформаційних автоматизованих архівних технологій, форми організації доступу до ретроспективних джерел поступово змінюються, виникають абсолютно нові їх різновиди, які значно полегшують, пришвидшують та підвищують результативність роботи з архівними документами, як для пересічних громадян, так і для науковців. Необхідною умовою при цьому є впровадження в роботу архівів сучасних технічних засобів та програмного забезпечення, що мають здатність вирішувати актуальні на сьогоднішній час питання вдосконалення управління системою архівних установ, забезпечення доступу до архівних джерел, їх актуалізації та популяризації в суспільстві, вироблення перспективних напрямів інноваційного розвитку архівної справи, інтенсифікацію соціальної та наукової комунікації, забезпечення широких зв'язків архівних установ зі споживачами.

Для того, щоб оцінити стан організації доступу до ретроспективних документів в архівних установах країни, а саме інтелектуальний його компонент, який виконує провідну роль в доступі до інформаційних джерел, необхідно проаналізувати та дослідити офіційні сайти державних архівів України – інформаційні ресурси, які найбільш повно висвітлюють напрямки діяльності архівних установ та є основним результатом процесу інформатизації архівної галузі. В першу чергу, необхідно розглянути сайти Центральних державних архівів України, так як саме їм належить провідна роль у формуванні Національного архівного фонду та забезпеченні його збереженості [1].

Одним з основних напрямів діяльності центральних державних архівів України є створення ефективної системи інформаційного пошуку. Враховуючи постійне зростання інформаційних потреб

суспільства на документи Національного архівного фонду України архівами проводиться глибока розробка фондів та відбирання і відтворення таких характеристик архівних документів, які б сприяли користувачеві у ідентифікації матеріалу серед інших, визначенню його місцезнаходження та використання архівної інформації. Головним засобом у процесі розкриття складу і змісту документних масивів, пошуку необхідних архівних документів та ознайомленні з ними користувачів ретроспективної інформації є створення та розміщення на офіційних сайтах науково-довідкового апарату.

Довідковий апарат центральних архівів розміщено як в однойменній рубриці «Довідковий апарат» (ЦДАЗУ, ЦДІАЛ, ЦДАВО), так і в рубриках «Фонди архіву» (ЦДНТА) та «Архівні довідники» (ЦДАМЛМ, ЦДЕА). Загалом, науково-довідковий апарат всіх архівних установ є аналогічним та складається з наступних довідників: описи архівних документів, списків фондів архіву, каталогів (об'єктних та систематичних), оглядів (галузевих, тематичних, фондкових), тематичних переліків документів, путівників (по фондах архіву), покажчиків (фондові покажчики – географічний, тематичний, предметно-тематичний, іменний; міжфондові покажчики) та анованих реєстрів описів. Слід виокремити довідковий апарат розміщений на сайті ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, який представлено електронними довідниками (каталог фотопозитивів, ановані каталоги кіножурналів, документальних фільмів, кіно- і телесюжетів, реєстр фотодокументів) та довідково-інформаційним фондом, що відображають особливості матеріальних носіїв документів, що знаходяться на зберіганні в архівній установі [5]. Виходячи зі специфіки діяльності, складу фондів центральних архівних установ та відповідно до запитів громадян, окремо на сайтах можуть виділятися переліки деяких збірок документів. Так, наприклад, на сайті ЦДАЗУ в рубриці «Архівна україніка» подано перелік «Архівні матеріалів повернутих та переданих в Україну у 1993-2015 рр.» [3]. У відповідь на збільшення кількості генеалогічних запитів, архівні установи публікують метричні книги та їх каталоги. Окремо архівні установи подають списки розсекречених документів за 2004-2010 рр. що дають інформацію стосовно певних архівних комплексів, до яких відкрито доступ [2]. Всі зазначені довідники містять дані про склад, місцезнаходження і характерні особливості документів, узагальнюють маловідому широкому загалу інформацію, ілюструються фотографіями та додатками, документами з фондів, більшість з яких опубліковано вперше. Вони представлені в форматі PDF, що є досить зручними для ознайомлення зі складом масивів документів та розраховані як на звичайних пересічних користувачів, так і на науковців, які займаються дослідженням тем та проблем відображених в документах.

Провідну роль в забезпеченні вільного доступу до інформації документів, що містяться на архівному зберіганні, ознайомленні зі складом архівних фондів установ всіх зацікавлених громадян в Україні та поза її межами відіграють документальні виставки он-лайн. На офіційних сайтах центральних державних архівів України представлено рубрики «Виставки» (ЦДІАК, ЦДІАЛ) та «Виставки on-line» (ЦДНТА, ЦДАМЛМ, ЦДАЗУ), в яких відображено документальні комплекси та підбірки архівних джерел, які створюються відповідно до певної тематики або події, та дозволяють користувачам ознайомитися з документами в режимі он-лайн. Основна мета таких виставок – привернути увагу фахівців різних спеціальностей та звичайних громадян до історії України, історії мистецтва, науки, культури, політики тощо.

Загалом тематика виставок є однаковою для всіх центральних державних архівів, вони створюються та проводяться відповідно до певних свят, ювілейних дат, з нагоди створення партійних організацій, днів народжень партійних діячів, діячів культури, мистецтва та науки тощо. Відкривши посилання на одну з виставок, користувач може ознайомитися з матеріалами за відповідним спрямуванням – офіційні документи, художні роботи, особисті документи, фотографії, проекти, вирізки з газет, дізнатися їх повну назву та отримати інформацію, щодо фонду в якому вони зберігається. Лідером серед центральних державних архівів в напрямку проведення он-лайн виставок ретроспективних джерел за період з 2010 по 2017 рік є ЦДІАК України, на рахунку якого 68 виставок. Друге місце займає ЦДАВОУ країни – 57 виставок, далі йдуть ЦДАМЛМ України та ЦДАГО України, які знаходяться на однаковому рівні – 47 та 46 виставок відповідно. Найменша кількість виставок проведена ЦДЕА України, ЦДНТА України та ЦДІАЛ України.

Не менш важливим в процесі організації доступу до документів є публікації матеріалів архівними установами, в яких також можна знайти інформацію, щодо складу документів архіву, або ж безпосередньо ознайомитися з документом або його частиною. На сайтах центральних державних архівів, опубліковані документи та роботи, які представлені в рубриках «Публікації» та «Наші публікації». До них належать збірники документів, монографії, брошури, статті, тези наукових конференцій, а також передруки різноманітної тематики. Найчастіше в таких публікаціях описуються, згадуються, цитуються або повністю вміщено документи, що знаходяться на державному зберіганні. Так, ЦДІАК України було опубліковано низку видань в яких здійснено археографічну публікацію групи джерел, деякі матеріали були підготовлені на підставі фронтального вивчення документального джерела масового характеру, в деяких публікується повний текст унікальної пам'ятки, а також відтворено текст оригіналу староукраїнською мовою документу [4]. Зазначені джерела є важливими та необхідними при аналізі, дослідженні та організації

подальшої роботи з документами, що знаходяться на зберіганні в архівній установі та спрямовані на задоволення потреб в ретроспективній інформації широкого кола дослідників та шанувальників української історії.

Отже, на сучасному етапі розвитку архівних установ постають нові напрямки їх діяльності, серед яких застосування нових інформаційних технологій для своєчасного задоволення соціально-правових потреб громадян, організації оперативного і повного інформування суспільства про склад та зміст архівних документів та організації безперешкодного рівноправного доступу до документів відкритого режиму, що перебувають на державному зберіганні. Виконання зазначених завдань здійснюється шляхом створення електронних інформаційно-пошукових довідників, оцифрування архівних документів та представлення їх комплексів на офіційних сайтах архівних установ в режимі он-лайн. Центральні державні архівні установи України, як найвища ланка в системі архівних установ проводять активну діяльність в забезпеченні організації інтелектуального доступу до документів Національного архівного фонду за допомогою офіційних веб-сайтів.

Література

1. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24 грудня 1993 р. № 3814-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 15. – Ст. 86.
2. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsdavo.gov.ua>. – Заголовок з екрану.
3. Центральний державний архів зарубіжної україніки (ЦДАЗ України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsdazu.gov.ua>. – Заголовок з екрану.
4. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cdiak.archives.gov.ua> – Заголовок з екрану.
5. Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г.С. Пшеничного (ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsdkffa.archives.gov.ua>. – Заголовок з екрану.

УДК 378.091.315.7(043)

Григор Ю.О.

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Протягом останніх десятиліть новітні інформаційні технології міцно увійшли в наше повсякденне життя. За допомогою комп'ютера ми набираємо і друкуємо тексти, виконуємо складні розрахунки, тощо. Усе більше комп'ютер використовується і в освітній діяльності переважно для проведення навчальних презентацій, дистанційного навчання (за допомогою інтернет-технологій), пошуку потрібної інформації у мережі Інтернет, контролю знань студентів за допомогою комп'ютерних тестів [1].

За допомогою комп'ютера вивчати іноземну мову легше, ніж за допомогою традиційних навчально-методичних комплексів, адже він поєднує в собі можливості книги, аудіо та відео, а за наявності доступу до мережі Інтернет – є джерелом нескінченної кількості автентичних іншомовних текстів. У комп'ютері, на відміну від традиційних засобів навчання, матеріал подається за допомогою аудіо, відео й анімації, що значно полегшує його сприйняття та засвоєння.

Як свідчить практика, комп'ютери сприяють індивідуалізації навчання й активізації пізнавальної діяльності студентів, дозволяють останнім обирати оптимальну швидкість засвоєння матеріалу. До інших переваг комп'ютерного навчання належать: при комп'ютерному навчанні може засвоюватися набагато більше матеріалу, ніж при традиційному; комп'ютерний контроль знань студентів дозволяє більш об'єктивно оцінити знання студентів і значно заощадити час викладача, оскільки під час такого контролю одночасно перевіряються знання усіх студентів; комп'ютер накопичує статистичну інформацію (кількість правильних та неправильних відповідей тощо), яка дозволяє викладачу судити про якість знань студентів; самостійний вибір студентом часу, темпу роботи відповідно до індивідуальних потреб; необмежений час роботи студента, тощо.

Важливе значення у цьому процесі належить інтернет-ресурсам. Аналізуючи досвід використання цих ресурсів, можна стверджувати, що вони дають можливість: доступу до світового ресурсу матеріалів для вивчення іноземної мови; самостійного вибору теми для обговорення; удосконалювати навички аудіювання; формувати навички читання, поповнюючи активний і пасивний словниковий запас; спілкування з носіями мови та представниками інших культур; формувати і вдосконалювати навички письмового мовлення під час електронної комунікації.

Проте, крім переваг таке навчання має і ряд недоліків. Основним з них є недостатність безпосереднього спілкування викладача зі студентами, оскільки більшу частину часу студенти при такому навчанні проводять за комп'ютером. А без живого спілкування викладача зі студентами неможливе належне виховання особистості.

Також використання на заняттях з іноземної мови новітніх інформаційних технологій дозволить: створювати методики, орієнтовані на розвиток творчого мислення тих, кого навчають; підсилити мотивацію навчання; перевести на більш високий рівень естетичне виховання; розвивати комунікативні здібності й ефективно формувати уміння приймати оптимальне рішення або пропонувати варіанти рішення у складній ситуації.

Ефективно реалізувати ці можливості дозволять технології мультимедіа. За допомогою цих технологій можна інтегрувати аудіовізуальну інформацію, представлену у вигляді анімації, відеофільму, слайдів, текстової та графічної інформації за допомогою інтерактивного діалогу. Мультимедійні технології дозволяють поєднати друкований текст, графічне зображення, рухоме відео, іншу наочність та аудіозапис. У разі такого поєднання у студентів працюють одночасно усі органи чуття, тому інформація засвоюється набагато швидше та з інтересом. До того ж, студенти одночасно засвоюють усі аспекти мови: фонетичний, лексичний, граматичний та комунікативний.

Застосування інформаційних технологій на заняттях з іноземної мови має наступні переваги: навчає «живої» розмовної мови; дає можливість заговорити, починаючи з першого заняття; знайомить з культурою та традиціями країни, мова якої вивчається; враховує індивідуальні потреби кожного студента; передбачає максимізацію обсягів навчального матеріалу; проходить у дружній неформальній атмосфері.

Найважливішою перевагою мультимедійних технологій є можливість створення з їх допомогою інтерактивних навчальних презентацій, які можна використовувати як на заняттях в аудиторії, так і для самоосвіти.

Як відомо, мультимедійні навчальні презентації дозволяють зручно представити навчальний матеріал та ефективно засвоїти навіть найскладніші теми.

До інших переваг використання інформаційних технологій у навчанні належать: більша інтерактивність, можливість використовувати програми перевірки граматики й орфографії та принципу наочності, демонструючи схеми, таблиці тощо за допомогою спеціального проектора.

Таким чином, використання комп'ютера на заняттях з іноземної мови безпосередньо підвищує інтерес студентів до предмета, надає величезні можливості для вивчення іноземної мови та дає змогу тестування рівня володіння цією дисципліною без участі викладача і з значно меншими затратами часу на тестування і перевірку результатів.

Література

1. Використання комп'ютерних технологій на заняттях з іноземної мови [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/30_NIEK_2011/Pedagogica/5_96146.doc.htm.
2. Буйницька О.П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання : навчальний посібник / О.П. Буйницька – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 240 с.

УДК 069.01(043)

Захаренкова К.В.

РОЗВИТОК МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Музеї України як інститути національної пам'яті, що зберігають, вивчають, інтерпретують і експонують культурні цінності країни, можуть відігравати значну роль у процесі гуманітарного розвитку нації.

Сучасний стан трансформації в музейній сфері України характеризується як незавершений і вимагає подолання через модернізацію державного управління, динамічне прийняття та реалізації державно-управлінських рішень. Отже, дослідження законодавчих основ державного управління музейною справою України виявляється актуальною науковою задачею.

На сьогодні в Україні наявна велика кількість нормативно-правових актів, які умовно можливо розділити на дві групи: загальні (Конституція України, Закон України «Про культуру»), які непрямо стосуються музейної діяльності та спеціальні (Закон України «Про музеї та музейну справу», Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», Закон України «Про охорону культурної спадщини», Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи», Закон України «Про охорону археологічної спадщини»), які безпосередньо регулюють музейну сферу.

Основним спеціальним законом щодо реалізації державної політики у сфері музейної справи є Закон України «Про музеї та музейну справу». Відповідно до зазначеного закону «музеї, це культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені не тільки для вивчення, збереження і використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, але і для залучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини» [1].

Україна має досить значну кількість визначних історико-культурних пам'яток. Наша держава є однією із провідних країн Європи за кількістю об'єктів історико-культурної спадщини. За офіційними даними у музеях України зберігається більш ніж 12 млн. нерухомих пам'яток історії та культури [2].

Наразі музейна справа України охоплює 546 національних і комунальних музеїв, 497 музеїв і музейних кабінетів, які діють у складі вищих навчальних закладів, понад 4000 музейних класів і кімнат у загальноосвітніх школах та близько 800 музеїв у віданні підприємств і організацій [3].

Однак, на сьогодні культурний потенціал країни перебуває в кризовому стані, що обумовлено наявністю низки серйозних проблем у даній галузі: недосконалість законодавчої бази у сфері музейної справи (відсутня Програма розвитку), недостатність експозиційних площ (лише 12% предметів основного фонду експонуються) і відсутністю чіткої системи обліку музеїв, крім того вони підпорядковані різним відомствам, які не координують свою діяльність у даній сфері, недостатній рівень кадрового та інформаційного забезпечення

Слід також визначити, що недосконале нормативно-правове регулювання та відсутність ефективної системи управління є не єдиними причинами занепаду музейної справи. В наші дні у зазначеній сфері існує ціла купа проблем, а саме:

1. Більшість із них давно втратили зв'язок із суспільством та своїми відвідувачами, перетворилися на консервативні науково-дослідні інституції, які не знають, якою мовою, як і про що сучасний музей має говорити зі своєю аудиторією.

2. В Україні фактично відсутня державна музейна стратегія. Останні події в Україні – як-от анексія Криму та військова операція на Донбасі – проявили системну слабкість органів державної влади у сфері управління музейною мережею країни, коли Міністерство культури та підпорядкований йому управлінський апарат виявилися неспроможними керувати закладами культури на окупованих територіях, брати ситуацію під свій контроль та імплементувати стратегію збереження й евакуації музейної спадщини країни [4, с.139].

3. Відсутність спеціалізованих науково-дослідних інститутів – аналітичного центру, який займався би вивченням теорії та практики музейної роботи, підготовки проектів нормативних правових актів і галузевих стандартів, розробкою і просуванням міжнародного досвіду.

В Україні працює кілька громадських організацій, які частково виконують функції недержавних аналітичних центрів у музейній сфері. Серед них громадські організації «Український центр розвитку музейної справи» (УЦРМС), «Агенція культурних стратегій», «Демократія через культуру» та інші. Також працює державний аналітичний інститут «Український центр культурних досліджень». Ці організації роблять акцент на реалізації системних, послідовних проектів задля активізації комунікації у професійному середовищі, налагодження зв'язків між українськими фахівцями та їхніми зарубіжними колегами. Однак індивідуальних чи колективних зусиль цих організацій виявляється недостатньо для розроблення національної концепції музейної реформи [4, с.141].

Навесні 2012 р. при Міністерстві культури України було створено спеціальний консультативно-дорадчий орган – Музейну раду, яка мала перетворитися на дієвий інструмент включення професійної музейної спільноти до формування та реалізації національної музейної політики. Однак у більшості ж випадків вона використовувалася Міністерством лише як ширма, що мала продемонструвати удавану «відкритість» і «прозорість» влади, її готовність прислухатися до думки професійної спільноти. Насправді ж Музейній раді бракувало реальних механізмів впливу на керівництво Міністерства культури, а рішення ради не зобов'язували владу їх виконувати [4, с.142].

4. Децентралізація музею і відділів музеїв від держави. Революція гідності – це акт переосмислення українцями свого минулого і тому зараз ці морально-психологічні зміни повинні бути відображені в музейних експозиціях. Досягти цього неможливо без надання закладам культури повної культурної автономії.

На жаль, навіть після Революції гідності знов спостерігаємо «рух по колу» та бачимо нові спроби «узурпувати» музейну політику, зробити музеї знаряддям державної пропаганди (чи то контрпропаганди на російську пропаганду).

5. Забезпечення прозорого державного і недержавного фінансування музеїв. На тлі скорочення державного фінансування та неефективного управління музеями повинні думати над впровадженням альтернативних методів музейного менеджменту і маркетингу. Сьогоднішній день вимагає від музеїв повного «перезавантаження», динамічності, інноваційності, чого неможливо досягти без збільшення їх бюджетного та позабюджетного фінансування.

6. Підвищення професійного рівня музейних працівників. Спеціалісти музейної сфери констатують в Україні доволі низький рівень підготовки та підвищення фахової кваліфікації музейних кадрів. У багатьох музеях відсутні фахівці із сучасних технологій, музеї не готові працювати в конкурентних умовах і втілювати нові методи роботи. Упродовж останніх п'яти років розвитком музейного професіоналізму опікувалися переважно благодійні фонди – «Україна 3000», Міжнародний фонд «Відродження», фонд Рената Ахметова «Розвиток України». Коли у 2011 р. було організовано міжнародну конференцію «Громадська реформа музейного менеджменту та маркетингу», директори найбільших українських музеїв згадували, що останній раз Міністерство культури збирало їх на курси підвищення кваліфікації ще до здобуття Україною незалежності.

Сьогодні в Україні виходить лише два професійних видання для музейних фахівців – «Музейний простір» та «Музеї України». Журнал «Музейний простір» фінансується переважно за рахунок грантів від благодійних фондів. Однак питаннями фінансування музейного журналу мають опікуватися не благодійні фонди, а держава [4, с.146-147].

Підвищення професійного рівня музейних працівників неможливо без існування професійного музейного видання.

Одним із важливих документів, розглянутих і затверджених Музейною радою під час засідання 25 квітня 2013 р., став проект Концепції державної цільової національно-культурної програми розвитку музейної галузі до 2018 р. Текст документа був розроблений Українським центром культурних досліджень у тісній співпраці з музейними фахівцями під час регіональних «круглих столів» та семінарів, ініційованих і проведених Національним інститутом стратегічних досліджень при Президентові України протягом грудня 2011 – травня 2012 рр. У вересні–жовтні 2012 р. згідно з процедурою, визначеною чинним законодавством, Концепція програми пройшла громадське обговорення [5].

Окрім іншого, Концепція визначила такі пріоритетні напрями розвитку музейної справи до 2018 р.:

- удосконалення нормативно-правової бази шляхом розроблення низки нормативних актів;
- підвищення ролі музеїв як державотворчого чинника завдяки упровадженню нових державних стандартів державної справи та посилення просвітницької функції музеїв;
- формування музейного простору через активізацію міжмузейної комунікації;
- захист майнових комплексів музейних установ та модернізація матеріально-технічної бази музейної справи;
- удосконалення порядку обліку пам'яток Музейного фонду України;
- розвиток реставраційної справи;
- підготовка кадрів та підвищення престижу музейної професії;
- запровадження конкурсних механізмів фінансування музейних проектів.

На жаль, прийнятий за основу в 2013 році, концепція залишилася на папері. Це важливий документ, незважаючи на його благі наміри і ретельну підготовчу роботу, поповнили і без того багату колекцію ухвалених, але не прийнятих стратегій, програм і заяв, які були зроблені за останні двадцять років різними діячі культури з метою привернення уваги чиновників до численних проблем у гуманітарній сфері.

Виходячи з вищезазначеного, стає можливим зробити узагальнюючі висновки, що на сьогодні Україна має великий культурний потенціал, який після революції Гідності зазнав корінних змін. Однак, країна значною мірою не використовує культурну спадщину та гальмує розвиток музейної справи. Це насамперед обумовлено великою кількістю проблем, які на сьогоднішній день наявні та потребують нагального вирішення. До таких проблем можливо віднести:

- недосконале нормативне регулювання (багато недієвих нормативних актів);
- брак фінансування (занепад експонатів та організаційно-технічного забезпечення музеїв);
- наявне централізоване управління музейною справою (вважаємо необхідним впровадити децентралізацію, яка широко застосовується в сучасних європейських країнах);
- недооцінювання значення музейної справи як самою державою так і суспільством, що породжує необхідність популяризації музейної справи надання їй поширення серед населення;
- низький рівень компетентності працівників музейної справи породжує брак спеціалістів та небажання вчитись на цю професію.

Таким чином, розглянувши основні наявні сучасні проблеми музейної справи, стає можливим виокремити кілька основних напрямів реформування музейної сфери України, що стосуються таких важливих аспектів, як науково-методичне забезпечення музейної сфери, розробка нового музейного дискурсу, децентралізація музейного управління і відділення від музеїв держави, посилення ролі незалежних громадських рад, оптимізація мережі та адміністративна реформа, забезпечення прозорого державного і недержавного фінансування музеїв, а також підвищення професійного рівня музейних працівників.

Враховуючи євроінтеграційний курс України, хочеться вірити, що принаймні деякі з рекомендованих вище кращих практик європейського музеєзнавства будуть використані новою демократичною владою держави.

Література

1. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29 червня 1995 р. № 249/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 25. – С. 191.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]: офіційний сайт. – Електр. текст. дані. – Київ. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Загол. з екрану.
3. Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми популяризації вітчизняної видавничої продукції та читання на 2014-2018 роки [Електронний ресурс]:

Розпорядження КМУ від 10 квітня 2013 р. № 257-р // ВРУ: офіц. веб-портал. – Київ. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/>. – Загол. з екрану.

4. Смаглій К. Музейна реформа: європейський досвід / К. Смаглій // *Культура і життя*, 2015. – С. 138-154.
5. Відбулося засідання Громадської ради при Міністерстві культури України [Електронний ресурс] // *Музейний простір*. – 2013. – Режим доступу: <http://prostir.museum.ua/post/30127>. – Загол. з екрану.

УДК 004.5:331.103(043)

Калюжна А.Р.

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА

Значення інформації в соціальному житті сьогодні зростає: телебачення з безліччю каналів, доступ в Інтернет, радіостанції, кіно це важливий елемент навколишнього середовища, де все більше афіш, реклами. Ми живемо в медіа навантаженому суспільстві, де все тісніше зв'язок з інформаційним середовищем, а інформаційний зміст соціальних відносин стало набагато більш значущим. Ми існуємо в медіа насиченому просторі, що означає: життя істотно символізується, інформація проходить в процесах обміну і отримання (або спробах обміну і відмови від отримання) повідомлень про нас самих і про інших. Інформація має властивість взаємодії, як з духовним, так і з матеріальним світом людини.

Це означає, що інформація визначає культурну складову життя людини і його матеріальне буття. У зв'язку з цим, можна стверджувати, що сучасна культура більш інформативна, ніж будь-яка попередня. Ознакою третьої хвилі є культ знання і отожднення рівня культури з кількістю інформації, доступної людині для її практичного застосування. З цієї точки зору, прогрес культури збігається з накопиченням інформації, і її поширенням.

Інформаційна культура це вміння цілеспрямовано працювати з інформацією і використовувати для її отримання, обробки і передачі комп'ютерну інформаційну технологію, сучасні технічні засоби і методи [1].

Концепція інформаційного суспільства пропонує новий соціально-філософський погляд на розвиток суспільного буття. Він відображає певну історичну стадію (етап) в економічному, політичному, культурно-естетичному та морально-етичному розвитку людства. І хоча будь-який поділ історії на стадії, етапи, періоди, епохи вельми умовно, в такому підході є певний сенс, що відображає зміни, що відбуваються в суспільних відносинах і зв'язках, в способі і способі мислення людей, а також в їх поведінці [2].

Інформатизація суспільства спрямована на створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб і реалізації прав громадян, органів державної влади, громадських організацій на основі формування і використання інформаційних ресурсів. Але далеко не всі члени інформаційного суспільства зможуть практично використовувати ті нові можливості, які воно може надати людині. Причому, обумовлено це не тільки економічними і інструментально-технологічними факторами, пов'язаними із врахуванням доступності тих чи інших користувачів до засобів інформатики та інформаційних ресурсів суспільства, але, головним чином, гуманітарними чинниками, які залежать від якостей самої людини [1].

До числа таких факторів належать: інформаційна, в тому числі, лінгвістична культура особистості, інформаційна компетентність, освіченість, а також мотивація людини, його прагнення до пізнання і самонавчання, розвитку своїх інтелектуальних здібностей. Адже, якщо у самої людини немає бажання бути активним членом інформаційного суспільства, то ніяка техніка та технологія йому не допоможе.

Формування інформаційної етики, як вважають багато дослідників такі як Д. Белл, В.Бєбик, є породженням культури [3]. Тому одним з важливих і соціально значущих результатів формування нової інформаційної культури особистості і суспільства має стати формування етики. Інформаційна етика є необхідним компонентом інформаційного суспільства ще й тому, що тільки вона зможе забезпечити необхідний рівень його інформаційної безпеки.

Стратегія розвитку інформаційного суспільства повинна супроводжуватися розвитком людських ресурсів, можливості яких відповідали би вимогам інформаційного століття. Сьогодні рівень інформаційної культури відчутно впливає на успішність життя людини і розширює свободу дій. Більше того, рівень інформаційної культури людини стає головним ресурсом для підвищення його соціального та професійного статусу. Висловлюється навіть припущення, що дуже скоро саме від рівня інформаційної культури людини буде залежати вся його майбутня доля, так як вміння знаходити, отримувати, переробляти і адекватно використовувати інформацію необхідно людині не тільки в його професійній, а й у повсякденному житті.

Отже, сьогодні інформаційна культура є невід'ємною складовою працівників у сфері інформаційної діяльності. Важливим є на сьогодні підготовка висококваліфікованих спеціалістів, які б досконало

вивчали інформаційну культуру стосовно роботи з новітніми технічними засобами та швидким пошуком необхідної інформації. Під впливом інформаційних технологій в культурі відбуваються складні процеси, пов'язані з переходом культури масового споживання до вимогливого в культурному відношенні індивідуального користування, зміщення престижу з матеріальних оцінок споживаних цінностей у бік символічних культурних якостей. Якісні зміни в культурі інформаційного світу підвищують її роль у розвитку і функціонуванні суспільства.

Література

1. Марасина Г.В. Інформаційна культура сучасного українського суспільства [Електронний ресурс] / Г.В. Марасина. – Режим доступу: http://mdgu-kid.at.ua/publ/informacijna_kultura_suchasnogo_ukrajinskogo_suspilstva/1-1-0-35.
2. Хоть І. Проблеми формування інформаційної культури українського суспільства [Електронний ресурс] / І. Хоть // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2010.- №14 . – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8203/1/ПРОБЛЕМИ%20ФОРМУВАННЯ%20ІНФОРМАЦІЙНОЇ%20КУЛЬТУРИ.pdf>
3. Бебик В. Інформаційне суспільство / В. Бебик // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець, Ю. Шаповал та ін. – К. : Парламентське видавництво, 2012. – С. 299.

УДК 37.018:004(043)

Линська Н.М.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Становлення сучасного інформаційного суспільства призводить до корінних змін у всіх сферах життя і діяльності людини. На сьогодні однією з найбільш характерних рис сучасної цивілізації є її інформатизація, а саме інформатизація освіти. Перехід до нового етапу інформатизації завжди характеризувався впровадженням нових засобів одержання, зберігання, переробки інформації, будь то винахід писемності, друкарства чи телеграфу. Але головну роль в розвитку інформаційних технологій посили саме комп'ютери та комп'ютерні системи і мережі.

Питанням впровадження інформаційних технологій у процес вивчення іноземних мов займалися такі науковці, як Н. Д. Гальскова, А.В. Зубов, І.І. Зубова, Т. В. Карамішева, І. П. Кузьміна, О. В. Олійник, І. В. Роберт, М.О. Скуратівська, О. С. Федорчук, тощо.

Інформаційна технологія – це цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, зосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування [1]. Використання інформаційних технологій – одна з умов успішного вивчення іноземної мови. Сучасні інформаційні технології мають бути ефективним інструментом, який полегшить засвоєння знань, зробить навчання інтерактивним, комунікативно спрямованим, цікавим, наочним та індивідуальним [2]. Але існує і складність. Це зв'язано з тим, що будь-яке навчання – є комплексним, що вимагає обліку даних психології, педагогіки, методики, особливих властивостей досліджуваного предмета. По суті, кожна навчальна програма – це досить складна система штучного інтелекту.

Як показує вітчизняний і закордонний досвід, застосування сучасних інформаційних технологій дозволяє забезпечити:

- надання студентів інструменту дослідження, конструювання, формалізації знань про предметний світ і разом із тим активного компонента предметного світу, інструмента виміру, відображення і впливу на предметний світ;

- розширення сфери самостійної діяльності студентів за рахунок можливості організації різноманітних видів навчальної діяльності, у тому числі індивідуальної, на кожному робочому місці, групової, колективної;

- формування інформаційної культури, за рахунок здійснення інформаційно-навчальної діяльності, роботи з об'єктно-орієнтованими програмними засобами;

- підвищення мотивації навчання за рахунок комп'ютерної візуалізації досліджуваних об'єктів, явищ, керування досліджуваними об'єктами, ситуацією, можливості самостійного вибору форм і методів навчання, вкраплення ігрових ситуацій [3].

У сучасному світі знання іноземних мов є запорукою успіху, майбутньої вдалої кар'єри для студентів, адже спілкування іноземними мовами та обробка величезних обсягів інформації набуває все більшого значення. Тому в більшості ВНЗ країни студенти опановують принаймні дві іноземні мови, де англійська відіграє ключову роль. Важливо розуміти, що вона є офіційною мовою міжнародного бізнесу та торгівлі, Інтернету та техніки, науки, культури і мистецтва. Отже, іноземна мова є важливим засобом міжкультурного спілкування, вона сприяє вербальному порозумінню громадян різних країн, дозволяє орієнтуватися і комфортно почуватись у країні, мова якої вивчається. У зв'язку з цим стає актуальною

позиція не тільки розуміти представника іншої культури, але розуміти норми його культури, пізнати цю іншу культуру, що сприяє духовному взаємозбагаченню, підвищує роль гуманітарної освіти [4].

Сьогодні більшість українських ВНЗ має програми обміну та стажування за кордоном для покращення фахової підготовки випускників університету, розвитку наукового потенціалу студентів та викладачів. Але незважаючи на інформаційну епоху, досі існують бар'єри, які не дозволяють студентами опанувати ту чи іншу мову повною мірою, рушійною силою для подолання якого стала глобальна мережа Інтернет.

Глобальна мережа Інтернет створює умови для здобуття будь-якою необхідною інформації, що знаходиться в будь-якій точці земної кулі. Вона є унікальним практичним засобом, що надає можливість спілкуватися за допомогою електронної пошти або в режимі реального часу з носієм мови, дозволяючи опанувати мову швидко та самостійно. Для кращого розуміння культури вивчаємої мови існують навіть сайти, які надають віртуальну подорож по країнам світу. Якщо раніше про все це можна було прочитати в Інтернеті, то тепер побачити все своїми очима завдяки веб-камерам з супутника від Гугл карт. Але сучасні технології розвиваються з дуже великою швидкістю так, наприклад, колись ми багато разів бачили у «Зоряних війнах», як люди спілкуються один з одним за допомогою тривимірних голограм. Тепер таке спілкування стало можливим за допомогою процесу голопортації. Голопортація – це нова технологія 3D-захоплення, яка дозволяє створювати 3D-моделі людей, стискати їх і передавати в будь-яку точку світу в реальному часі. Використовуючи окуляри доповненої реальності, наприклад, Microsoft HoloLens, користувачі можуть взаємодіяти один з одним в трьох вимірах, як ніби вони знаходяться поруч в реальному просторі. Спілкування на відстані стає таким же реальним, як бесіда віч-на-віч. З огляду ж на те, що зараз з'явилися перші прототипи голограм, до яких можна доторкнутися та відчутти, як реальну існуючу річ, так звані тактильні голограми, то перспективи у цієї технології величезні. Крім того, можна записати розмову для перегляду в будь-який зручний час. Основний плюс Microsoft HoloLens – відсутність прив'язки до проводів, комп'ютера і до решти. Цей пристрій – сам по собі комп'ютер.

Першим навчальним закладом, який погодився на експериментальне впровадження гарнітури в процес освіти своїх студентів, став Західний резервний університет Кейза, розташований в Клівленді. Студенти-медики з цього університету змогли вперше побачити навчальний матеріал у вигляді віртуальних образів, а не просто ілюстрацій в підручниках. На даному етапі HoloLens також використовуються для показу мод, для демонстрації автомобілів, для навчання студентів-медиків, в армії для створення системи кругового огляду для бронетехніки та для допомоги хірургам в проведенні операцій. Гарнітури можна буде використовувати в навчальних аудиторіях, де викладач буде виділяти ділянки 3D-моделей, про які він розповідає студентам. Також HoloLens цілком можна застосовувати під час іспиту, коли студент буде вибирати з варіантів відповіді, що з'являються перед ним, єдино вірний. Ця технологія перейшла з виміру ігрових індустрій, але важко уявити, який внесок вона зробить, якщо буде опанована в освітній сфері.

Отже, застосування сучасних інформаційних технологій можна та треба впроваджувати в освітні процеси, по-перше, тому що це значно підвищує ефективність самоосвіти, а, по-друге, сприяє зростанню ролі гуманітарної освіти. Це, в першу чергу, пов'язано з тим, що при роботі з інформацією, записаною в електронному вигляді, легко організувати автоматичний пошук необхідних даних [5]. В електронний вигляд переведено багато всесвітньо відомих енциклопедій та словників, існує велика кількість електронних книг і підручників. Зростає популярність дистанційної освіти, коли завдання і методичні рекомендації студент отримує через Інтернет або по електронній пошті. Таким чином автоматизуються процеси, які заощаджують час на вивчення тієї чи іншої мови, роблять його більш повним, практичним, гнучким та індивідуальним, хоча існують і онлайн-групи, де вивчення мови є колективним.

Література

1. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>
2. Кузьміна І. П. Використання сучасних інформаційних технологій на заняттях з іноземної мови / І.П. Кузьміна // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць. – № 3(24). – 2008 – С. 186–190.
3. Кешман Б. Основи комп'ютерної грамотності / Б. Кешман, А. Новембера, Дж. Стоун; [пер. з англ.]. – М., 2008.
4. Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов: Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції. 1-2 березня 2013 р. – К.: НТУУ «КПІ». – 208 с.
5. Зубов А.В. Информационные технологии в лингвистике / А.В. Зубов, И.И. Зубова. – М. : Академия, 2004. – 144 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСТАНОВИ

Сучасний розвиток українського суспільства зумовлює переорієнтацію підприємств, організацій та установ різних рівнів на застосування інформаційних технологій у своїй діяльності. Саме тому використання інформаційних технологій сприяє розвитку системи управління, скорочує управлінські витрати, змінює систему взаємовідносин у процесі прийняття управлінських рішень тощо.

Основним напрямком, власне, цієї переорієнтації стало масове використання новітньої комп'ютерної і телекомунікаційної техніки, формування на її основі вискоєфективних інформаційно-управлінських технологій. Новітні технології, які ґрунтуються на комп'ютерній техніці, потребують кардинальних змін організаційних структур управління, кадрового потенціалу, системи документації, фіксування і передачі інформації.

Інформаційні технології – цілеспрямовано організована сукупність інформаційних процесів, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкісний пошук інформації, розосередження даних, оперативний доступ до першоджерел незалежно від місця їх розташування [1].

До сучасних технічних засобів автоматизації інформаційно-управлінської діяльності відносяться:

- персональні комп'ютери, об'єднані у мережі;
- електронні друкарські машинки;
- системи для обробки текстів (проблемно-орієнтовані комп'ютерні системи, що мають великі функціональні можливості);
- копіювальні машини;
- комунікаційні засоби та засоби зв'язку;
- засоби для автоматизації вводу архівних документів і пошуку інформації на нетрадиційних носіях: магнітні диски, стрічки, мікрофільми, оптичні диски;
- засоби для обміну інформацією – комп'ютерні мережі, електронна пошта;
- відеоінформаційні системи; локальні комп'ютерні мережі;
- інтегровані мережі установ.

Сьогодні, в умовах інформатизації, необхідним є впровадження електронного документообігу, застосування в роботі установ та організацій відповідного програмного забезпечення. Наразі їх існує досить велика кількість. На території України основними можна назвати наступні: системи workflow – це системи, які регулюють правильність порядку виконання завдань з документами. Враховуючи приклад Маріупольського державного університету, можна відзначити, що однією з причин комп'ютеризації діловодства в цьому закладі вищої освіти є ускладнення функцій управління, динамічні зміни в системі і структурі органів соціального управління, зростання кількості документів і підвищення вимог до роботи з ними. Звідси застосування комп'ютера та програмного забезпечення стає невід'ємною умовою здійснення ефективної та професійної діяльності. Тому діяльність загального відділу МДУ забезпечують персональні комп'ютери – один комп'ютер на кожного співробітника відділу. Наявність одного комп'ютера на кожного співробітника є достатнім показником, що дає йому повноцінних можливостей під час виконання службових обов'язків. Основною програмою, що забезпечує створення текстових документів (наказів, листів) є Microsoft Word, яка є базовою та стандартною. Якісне сканування документів для подальшого їх відправлення здійснюється за допомогою програми Fine Reader. Іноді застосовується Microsoft Office Picture Manager для редагування отриманих листів, якщо вони мають нечітке зображення. Вагомим чинником здійснення оперативної передачі інформації є наявність мережі Інтернет, яка забезпечується за допомогою певних браузерів. Загальний відділ має власний електронний адрес, за допомогою якого здійснюється отримання та відправка електронних листів як в структурні підрозділи університету, так і за його межі. Роботу електронної пошти забезпечує програма Outlook Express.

Отже, використання інформаційних технологій в процесі документаційного забезпечення установи не тільки значно оптимізують, але й істотно змінюють організацію документування управлінської інформації та роботи зі службовими документами.

Література

1. Палеха Ю.І. Загальне діловодство: теорія та практика керування документацією із загальних питань: навчальний посібник / Ю.І. Палеха [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072060524/dokumentoznavstvo/zagalne_dilovodstvo_.

МОДЕЛІ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Тенденції розвитку інформаційного середовища пов'язані зі збільшенням рівня взаємозалежності та швидкості перебігу різноманітних суспільних процесів і різким зростанням обсягів доступних знань і відомостей, до опанування якими можуть залучатися широкі верстви населення. Тому можливість отримання якісної освіти все частіше пов'язують із застосуванням інноваційних технічних засобів навчання та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчанні [1]. Сучасний заклад вищої освіти (ЗВО) має технічний парк який складається з комп'ютерів, ноутбуків, проекторів, принтерів, сканерів, систем конференц зв'язку, тощо. Комплекс технічних і програмних засобів складає автоматизоване робоче місце (АРМ) співробітника ЗВО.

У закладі вищої освіти за допомогою АРМ можна вирішувати інформаційно-обчислювальні задачі, задачі бухгалтерського обліку, статистичної обробки даних, аналітичних розрахунків, тощо. Для кожного виду вирішуваних завдань є спеціальне програмне забезпечення (ПЗ), яке потрібно придбати. Проблеми вирішення цих завдань і обумовили актуальність дослідження.

Мета дослідження полягає у висвітленні моделей розповсюдження програмного забезпечення в контексті діяльності закладів вищої освіти.

Існують різні моделі поширення програмного забезпечення, далі наведемо відомості про деякі з них.

Freeware – це безкоштовне програмне забезпечення. Воно є пропріетарним. Це ліцензійне забезпечення, термін угоди не передбачає якісь виплати правовласнику. Його, як правило, поширюють в бінарному вигляді, без вихідних кодів [2].

Прикладом програми яка розповсюджується за моделлю freeware є «Lingoes», програма для багатомовного перекладу, яка може бути інтегрована до MS Office, та підтримує близько 80 мов [3].

Shareware – це умовно безкоштовна програмна підтримка. Початково це слово мало означало програми, які вільно розповсюджували треті особи. Однак потім під умовно-безкоштовними програмами стали розуміти зовсім не вільне розповсюдження, а прийоми, які застосовують автори shareware-програм для того, щоби змусити користувача заплатити за безкоштовно отриману, але зовсім не безкоштовну програму.

В даний час Shareware – це метод розповсюдження комерційного ПЗ на ринку (тобто на шляху до кінцевого користувача), при якому випробувачеві пропонується обмежена за можливостями (неповнофункціональна або демонстраційна версія), терміном дії (тріал версія) або версія з вбудованим набридливим нагадуванням про необхідність оплати використання програми. В угоді про використання також може бути обумовлена заборона на комерційне або професійне (не тестове) її використання [4].

Основний принцип умовно-безкоштовних застосунків – «спробуй, перш ніж купити» (try before you buy). Застосунок, що поширюється як умовно-безплатний, надається користувачам безоплатно. Звичайно користувач платить тільки за час завантаження файлів через Інтернет або за носій (DVD-ROM чи CD-ROM). Протягом певного терміну, що становить зазвичай тридцять днів, він може користуватися програмою, тестувати її, освоювати її можливості.

Якщо після закінчення цього терміну користувач вирішить продовжити використання застосунку, він зобов'язаний купити його (zareєструватися), заплативши авторові певну суму. В іншому випадку користувач повинен припинити використання застосунку та видалити його зі свого комп'ютера.

Серед умовно-безкоштовних програм виділяють наступні варіанти розповсюдження:

- 1) freemium – програма, в якій за оплату додана будь-яка додаткова функціональність;
- 2) nagware програми, які повністю функціональні протягом лише якогось обмеженого терміну після інсталяції, після чого вони або взагалі перестають працювати, або постійно видають нав'язливі повідомлення про необхідність покупки платної ліцензії;
- 3) adware – користувачеві надається повністю функціональна програма, але при її використанні користувач змушений дивитися рекламу, як правило необхідність дивитися рекламу можна відключити, якщо купити платну ліцензію;
- 4) donationware – користувачеві надається повністю функціональна програма, але пропонується добровільно, за можливістю підтримати автора;
- 5) некомерційне shareware – коли користувач, щоб оплатити програму повинен, наприклад, пригостити автора кухлем пива (beerware) або відправити йому поштову листівку (postcardware);
- 6) trialware – це програмне забезпечення з вбудованим обмеженням за часом. Користувач може пробувати повнофункціональну програму до закінчення випробувального періоду, після чого більшість пробних версій повертається до обмежених функцій (freemium, nagware або crippleware) або нефункціонального режиму, якщо користувач не сплачує ліцензійний збір і отримує реєстраційний код,

щоб розблокувати програму. Пробні версії програм стали нормою для програмного забезпечення як сервіс (SaaS). Це програмне забезпечення з вбудованим обмеженням за часом.

Прикладом adware програми є «Skype» [5] яка забезпечує можливість інтернет-телефонії VoIP та проведення відеоконференції. Офісний пакет Microsoft Office розповсюджується за trialware бізнес моделлю включно.

Commercial software – програмне забезпечення, створене комерційною організацією з метою отримання прибутку від його використання іншими, наприклад, шляхом продажу копій [6].

Комерційне ПЗ у більшість випадків розподіляється на редакції за типами користувачів. Відмінності полягають у функціоналі, вартості, якості та строках сервісної підтримки, тощо. У кожного виробника ПЗ є власна методологія редакцій, але найчастіше відрізняють редакції для домашнього користування, бізнес користування, корпоративні редакції, серверні редакції і редакції для навчальних закладів.

Однією з можливостей знизити витрати на програмне забезпечення для вищої освіти є співробітництво закладів вищої освіти з IT-компаніями, які надають знижки, або взагалі безкоштовно надають своє програмне забезпечення закладам освіти. Тренди сучасного бізнесу в контексті соціальної відповідальності це підтримка і розвиток освіти, зокрема вищої школи. Це пов'язано з переходом індустріальної економіки до постіндустріальної та інноваційної економіки, вищим етапом розвитку яких є економіка знань, для якої характерно інформаційне суспільство. Головним фактором формування і розвитку економіки знань є людський капітал, процес розвитку такої економіки укладений в підвищенні якості людського капіталу, в підвищенні якості життя, у виробництві знань високих технологій, інновацій і високоякісних послуг. Тому інвестиції IT-компаній у заклади вищої освіти є логічним підтриманням розвитку економіки знань.

Так, серія антивірусних програм «Avira Antivirus» надає освітнім установам захист для робочих станцій і ноутбуків за спеціальними цінами зі знижкою до 80% [7]. Рішення безпеки Avira пропонують університетам привабливі ціни, гнучкі варіанти ліцензування, централізовані засоби управління і професійну технічну підтримку.

Компанія розробник антивірусу Avast! також надає спеціальні знижки освітнім установам.

Компанія Майкрософт Україна безкоштовно надає план «Office 365 для навчальних закладів» студентам та викладачам, цей план включає Word, Excel, PowerPoint, OneNote і Microsoft Teams, плюс додаткові засоби для роботи в аудиторіях.

Microsoft Office 365 – це платний хмарний власницький інтернет-сервіс і програмне забезпечення компанії Microsoft, що розповсюджується за схемою «програмне забезпечення+ послуги» (Software + Services). Хмарний формат означає, що дані зберігаються в центрі обробки даних, а не на комп'ютері, що забезпечить користувачам доступ до документів і даних через браузер з різних пристроїв з можливістю виходу в Інтернет.

Набір міжплатформених програм від Adobe Systems Creative Cloud для галузі освіти надає інститутам і університетам необмежений доступ до найновіших версій провідних програм і служб Adobe для творчості, а також пропонує зручні можливості керування, спеціальні ціни та варіанти ліцензування [8]. В цей набір входять такі популярні застосунки як графічний редактор Adobe Photoshop, програма комп'ютерної верстки Adobe InDesign, PDF-редактор Adobe Acrobat Pro, векторний графічний редактор Adobe Illustrator, тощо.

Отже, беручи до уваги значний рівень «комп'ютерного піратства» в органах влади та бюджетних установах, для закладів вищої освіти є доцільним пошук альтернативного за функціями програмного забезпечення яке розповсюджується за бізнес моделями shareware або freeware. Сучасні тенденції соціальної відповідальності IT-бізнесу надають можливості ЗВО заощаджувати бюджети у разі придбання ПЗ та гнучкі варіанти ліцензування. Партнерські програми між IT-компаніями і ЗВО мають позитивні ефекти як і для бізнесу, так і для навчальних закладів. Університети отримують конкурентну перевагу за рахунок впровадження в освітній процес новітніх інформаційних технологій, а також збільшення числа компаній-роботодавців, які приймають випускників на роботу.

Для IT-компанії формується фундаментальна база для позиціонування та розвитку бренду, продукту компанії, його впровадження і використання. З'являється можливість брати участь в розробці навчальних планів, впливати на стратегію розвитку професійних освітніх програм, брати участь у представницьких заходах ЗВО (посвячення у студенти, науково-практичні конференції, круглі столи, тощо).

Література

1. Шишкіна М.П. Хмаро орієнтоване освітнє середовище навчального закладу: сучасний стан і перспективи розвитку досліджень / М.П. Шишкіна, М.В. Попель // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2013. – Т. 5. – №. 37. – С. 66-80.
2. Білощицький А.О. Перетворення файлів різних типів до єдиного формату / А.О. Білощицький, О.В. Діхтяренко, Т.О. Лященко // Управління розвитком складних систем. – 2014. – №. 18. – С. 140-144.

3. Lingo.es – безкоштовний словник і програмне забезпечення для повного текстового перекладу [Електронний ресурс]: Веб сторінка // Lingo.es: [офіційний веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.lingo.es.net>.
4. Горбаченко С. А. Проблеми формування конкурентного середовища ринку програмного забезпечення / С. А. Горбаченко // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. пр. / голов. ред. М. І. Зверяков; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2010. – Вип. 40. – С. 41-46.
5. Нова програма Skype, удосконалені безкоштовні виклики та чати [Електронний ресурс]: Веб сторінка // Skype: [офіційний веб-сайт]. – Режим доступу: <https://www.skype.com/uk/new>.
6. Луцків А. М. Використання відкритого програмного забезпечення у науково-дослідних роботах і навчальному процесі кафедри комп'ютерних систем та мереж ТНТУ ім. І. Пулюя / Луцків А. М. // FOSS Lviv 2012, 26-28 квітня 2012 року – Львів, 2012 – С. 78-81.
7. Эксклюзивная скидка для учебных заведений [Електронний ресурс]: Веб сторінка // Avira: [офіційний веб-сайт]. – Режим доступу: <https://www.avira.com/ru/for-business-edu-page>.
8. Creative Cloud для галузі освіти [Електронний ресурс]: Веб сторінка // Adobe: [офіційний веб-сайт]. – <http://www.adobe.com/ua/creativecloud/buy/education.html>.

УДК 378.091.315.7(043)

Снідевич Д.В.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНОЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У сучасному суспільстві все більше зростає роль іноземних мов. Знання іноземної мови дає молоді можливість долучитися до світової культури, використовувати в своїй діяльності потенціал великих ресурсів глобальної мережі Інтернет, а також працювати з інформаційними та комунікаційними технологіями та мультимедійними засобами навчання.

Сучасна наука про утворення наблизилася до того моменту, коли виникла потреба в створенні педагогічних технологій, які забезпечують найголовніше в освітньому процесі – розвиток особистості того хто навчається та його активності. Необхідно створювати такі умови навчання, щоб той хто навчається прагнув отримати нові результати своєї роботи і в подальшому успішно застосувати їх у практичній діяльності. Основне завдання при вивченні англійської мови – це вивчення нового матеріалу та вміння використовувати його на практиці. Використання різноманітних комп'ютерних технологій значно полегшують процес навчання [1].

Впровадження комп'ютерних технологій в вивчення англійської мови сприяє підвищенню інтересу підлітків до навчання. Природно, що ці нововведення вимагають зміни технології викладання і творчості від того хто навчає. Звісно, вивчення іноземної мови можливе за допомогою традиційних методів. Вони полягають у постійному і безпосередньому контакті того хто навчає з тим хто навчається. Єдиною допомогою в розумінні значення є контекст або ситуація, в якій воно з'явилося. Відсутність комп'ютерних технологій є недоліком таких методів.

За допомогою комп'ютерів реалізуються традиційні методи навчання. На заняттях англійської мови той хто навчає, може використовувати різноманітні види презентацій. Як показує практика, ті хто навчаються краще сприймають новий матеріал, якщо перед ними є наглядний приклад. Зараз дуже популярно представляти матеріал у вигляді відео-уроків. Коли ті хто навчаються, мають можливість вільно спілкуватися з носіями мови на різні теми.

Комп'ютеризоване навчання на базі технології мультимедіа не може замінити того хто навчає, але воно може доповнити і вдосконалити їх діяльність, особливо в тих областях, в яких розвиваються самостійність, творче мислення. При використанні інформаційних технологій заняття стають більш ефективними, підвищується динамічність, відкривається можливість відео-дії та оперативного отримання інформації.

Вірно організована робота того хто навчається з використанням комп'ютера може сприяти зростанню їх пізнавального і комунікативного інтересу, що в свою чергу сприятиме активізації та розширенню можливостей самостійної роботи учнів по оволодінню англійською мовою, як на заняттях, так і в позааудиторний час.

Література

1. Нелунова Е.Д. Осмысление компьютеризации обучения иностранным языкам в свете общих принципов коммуникативной ориентации на примере анализа обучающих программ проблеме компьютеризации обучения иностранным языкам / Е.Д. Нелунова // Сибирский педагогический журнал – Новосибирск : Новосибирский государственный педагогический университет, 2008. – № 6. – С. 164-169.

РОЛЬ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

В умовах динамічного світу, ускладнення технологій і безперервного вдосконалення інформатизації освіти набуває великого значення використання інформативних технологій. Сучасний етап розвитку суспільства ставить перед системою освіти ряд принципово нових проблем, серед яких слід виділити необхідність підвищення якості освіти та її доступності, створення оптимальних освітніх систем і посилення зв'язку між різними рівнями освіти. Одним з результативних способів вирішення цих проблем є застосування комп'ютерних технологій.

Поява комп'ютерних технологій надає можливість створювати якісно нову освітню середу, яка є основою для розвитку і модернізації системи освіти. Вони мають ключове значення на всіх етапах освітньої системи, а саме: пізнавальної діяльності, наукових досліджень, тощо.

Конструктивні і функціональні особливості використання сучасного персонального комп'ютера на заняттях надає можливість активізувати навчальний процес; індивідуалізувати навчання; підвищувати наочність в представленому матеріалі; змістити акцент від теоретичних знань до практичних; підвищувати інтерес тих хто навчається. При цьому надаються можливості пройти дистанційне навчання в навчальних закладах; зайнятися самоосвітою, вивчаючи електронні книги, відео-курси для освоєння різних професій, підвищити, беручи участь в онлайн-семінарах, веб-конференціях в режимі реального часу, тощо.

Основою інформаційних технологій найчастіше є персональний комп'ютер, апаратне та програмне об'єднання якого нестримно модифікується. Поява все більшої кількості нових засобів, що нарощують можливості комп'ютера, переводить у розряд анахронізму розуміння комп'ютера як обчислювача. Для реалізації окремих сучасних технологій, наприклад, Інтернету, потрібна спільна робота великої кількості різних пристроїв, більшість з яких дуже умовно можна назвати комп'ютерними. Крім того, навіть персональний комп'ютер для виконання своїх сучасних завдань потребує ще й певної кількості периферійного обладнання – принтера, сканера, модема або мережевого обладнання. Сучасна комп'ютерна техніка в сукупності з певним програмним забезпеченням мають неабиякі можливості з оброблення та подання інформації. Загалом всі ці процеси є чинником поступового витискання терміну “комп'ютерні технології” терміном “інформаційні технології”. Згідно із цією тенденцією, застарілим можна вважати й термін “комп'ютерні технології навчання”, більш прийнятним в сучасних умовах є термін “інформаційні технології навчання”. Тобто використання терміну “комп'ютерні технології навчання” недоречно у будь-якому контексті, ні з погляду того, що комп'ютерні технології навчання можна вважати складником інформаційних, ні з погляду того, що комп'ютерні технології навчання – це технології навчання, які засновані на комп'ютерах чи комп'ютерних технологіях. Доцільність переходу на термін “інформаційні технології навчання” обумовлена ще й потребами навчального процесу, який здебільшого потребує саме інформаційних можливостей комп'ютерної техніки [1].

Функціональні можливості персонального комп'ютера надають можливість використання його в широкому спектрі. Поява специфічних навчальних посібників на гіпертекстовій основі, мультимедійних довідників і енциклопедій, організації мережевих комунікацій в самих різних масштабах – все це разом відкриває перед тими хто навчається спектр навчальних дій. Таким чином це дає підстави стверджувати, що в даний час всі ми присутні при народженні принципово нових систем навчання, заснованих на послідовному комплексному використанні комп'ютерних технологій.

Література

1. Громов Ю.Ю. Інформаційні технології як складник інформаційних технологій навчання в історичному контексті / Ю.Ю. Громов, В.Є. Дидрих // Теорія і практика управління соціальними системами. – Харків: НТУ „ХПІ”, 2011. – № 2. С. 15-22.
2. Острейковский В.А. Информатика. Теория и практика: учеб. пособие / В.А. Острейковский, И.В. Полякова. – М.: Издательство Оникс, 2008. – 608 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АРХІВНИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ

Дослідження використання інформаційних технологій в архівних установах України в сучасних умовах інформатизації займає значуще місце. Використання інформаційних технологій в архівних установах обумовлено переведенням документних фондів у цифровий формат, поширенням засобів документної комунікації, намаганням архівів оперативно функціонувати у сучасному інформаційному

суспільстві. Не достатній розгляд питання та невелика кількість літератури, щоб охопила усі грані питання використання інформаційних технологій у архівах і обумовлює актуальність дослідження питання.

Інформаційна технологія (ІТ) – це комплекс методів і процедур, за допомогою яких реалізуються функції збирання, передавання, оброблення, зберігання та доведення до користувача інформації в організаційно-управлінських системах з використанням обраного комплексу технічних засобів. розвиток ІТ починається з 1960-х років ХХ століття, разом з появою і розвитком перших інформаційних систем. Інформаційна система – сукупність організаційних і технічних засобів для збереження та обробки інформації з метою забезпечення інформаційних потреб користувачів. Інформаційна система – комунікаційна система, що забезпечує збирання, пошук, оброблення та пересилання інформації [2]. Інвестиції в інфраструктуру та сервіси Інтернету викликали бурхливе зростання галузі ІТ наприкінці 1990-х років ХХ століття.

Сучасні інформаційні технології поділяються на такі види:

- інформаційна технологія опрацювання даних;
- інформаційна технологія керування;
- інформаційна технологія підтримки прийняття рішень;
- інформаційна технологія експертних систем.

Інструментарій інформаційної технології – один або декілька взаємопов'язаних програмних продуктів для певного комп'ютера, технологія роботи, за допомогою яких користувач досягає поставленої мети [2]. Інструментарієм в архівних установах можуть слугувати такі поширені види програмних продуктів для персонального комп'ютера як текстовий процесор (редактор), настільні видавничі системи, електронні таблиці, системи керування базами даних, електронні записні книжки, електронні календарі, інформаційні системи функціонального призначення, експертні системи тощо.

Фундамент системи архівних установ України складають державні архіви, які збирають, ідентифікують, описують, класифікують і зберігають документи, здійснюють реставрацію їх і організують користування ними.

На даний час традиційні методи просування інформації втрачають свою корисну складову. Одним з важливих моментів, що визначають уміння архівів максимально точно задовольняти зростаючу потребу в отриманні архівної інформації, є наявність ступеня автоматизованості архівних інформаційних технологій, які підсумовують в собі всі процеси комплектування архівних фондів, обліку та забезпечення їх збереження, роботи з науково-довідковим апаратом, виконання інформаційних запитів та обліку використання фондів. В даний час, коли до процесів реструктуризації, схильні практично всі сторони суспільного та життєвого устрою, багаторазово зростає значимість і важливість архівної інформації.

Інформаційні технології в архівознавстві – безумовно, є інструментом, який полегшує життя і економить час, як простим людям, так і цілим організаціям. Адже раніше, щоб відшукати людину або простежити якусь інформацію про попередні місця роботи і т.д., необхідно було підняти купу архівів і зробити сотні запитів – відповіді на які, можна було очікувати місяцями. Зараз, за умов використання інформаційних технологій, час на пошук інформації та надання відповіді значно скоротився.

Повна автоматизація архівної діяльності передбачає охоплення таких інформаційно-управлінських процесів як зв'язок, збір, збереження і доступ до необхідної інформації, аналіз інформації, підготовка тексту, підтримка необхідної інформації, підтримка індивідуальної діяльності, програмування і розв'язання спеціальних задач.

До сучасних технічних засобів автоматизації архівної діяльності відносять:

1. Персональні комп'ютери, об'єднані в мережі;
2. Електронні друкарські машинки;
3. Системи опрацювання тексту (проблемноорієнтовані комп'ютерні системи, що мають великі функціональні можливості);
4. Копіювальні машини;
5. Комунікаційні засоби, телефонна техніка;
6. Засоби для автоматизації введення архівних документів і пошуку інформації (до них відносять нетрадиційні носії інформації: магнітні диски і стрічки, мікрофільми, диски з оптичними записами);
7. Засоби для обміну інформацією – «електронна пошта»;
8. Відеоінформаційні системи;
9. Локальні комп'ютерні мережі;
10. Інтегровані мережі установ [1].

Автоматизація та комп'ютеризація архівних процесів призводить до більш простого і спрощеного алгоритму дій. Варто підкреслити, що процес використання сучасних інформаційних технологій в архівознавстві в наявності, але межі досконалості немає, тому, можемо сподіватися на підвищення рівня використання інформаційних технологій в архівній справі та удосконалення цієї галузі.

Література

1. Грицунов О. В. Інформаційні системи та технології: навч. посібник. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 222 с.

2. Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення [Текст] : ДСТУ 2392-94. – Вид. офіц. – К. : Держстандарт України, 1994. – 41 с.
3. Меньківська Н. С. Інформаційна діяльність державних архівів: сутність та визначення / Н. С. Меньківська // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2009. – № 3. – С. 51-55.
4. Основні правила роботи державних архівів України/ Держ. ком. архівів України, Укр. НДІ архів. справи та документознавства; [Г.В. Боряк, О.П. Володіна, Л.О. Драгомірова та ін. ; за заг. ред. Л.О. Драгомірової, К.С. Новохатського]. – К., 2004. – 227, дод.[30].
5. Про Національний архівний фонд та архівні установи: закону України [Електронний ресурс] – зі змінами від 21.05.2015. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2888-14>

УДК 005.912.2(043)

Тімотіна Д.О.

НОВІТНІ ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ

Із появою електронного документа сфера документаційних процесів має велику кількість варіантів автоматизації етапів роботи із документами. Дані програми або сервери є системами електронного документообігу, і можуть бути впроваджені як для установи в цілому із різним ступенем доступу користувачів-працівників структурних підрозділів, так і для окремого відділу, в залежності від потреб установи. Ці системи дозволяють автоматизувати реєстрацію, облік, збереження документів в електронному архіві, пошук, контроль виконання. Інститут звернень громадян в Україні також має певні практики електронної реалізації права на звернення. З одного боку, відбувається електронізація та збільшення способів спілкування населення із органами влади, з іншого боку – відбуваються зміни щодо організації роботи із електронними документами.

Вивченням питань роботи з електронними зверненнями, принципів побудови е-приймалень із урахуванням технічних процесів займаються такі вчені, як Н.О. Храмцовська, О.В. Марковець, І.І. Олійник, І.В. Мальцева, С.П. Кандзюба, О.В. Крацов тощо.

Виникнення електронних звернень в Україні має свою специфіку, адже спочатку така тенденція з'явилася на практиці, і вже потім офіційно була визнана урядом в 2016 році.

До новітніх форм реалізації права на звернення відповідно до аналізу офіційних веб-сайтів установ, підприємств, організацій та органів влади, можна віднести: електронні приймальні; особистий онлайн-прийом громадян через програмний додаток «Skure».

Єдиного трактування поняття «електронне звернення» не має, при цьому Закон України «Про звернення громадян» не надає йому нормативного визначення, хоча і визнає офіційним видом.

Електронне звернення має декілька варіацій щодо назви: е-звернення, звернення по E-mail, онлайн-звернення, письмове звернення з використанням мережі Інтернет тощо. Загалом під таким документом слід розуміти звернення заявника (пропозиція (зауваження), заява (клопотання) або скарга), яке надійшло на адресу електронної пошти або було подано через електронну форму на сайті до органу влади, підприємства, організації, установи [1].

Електронні петиції є видом колективного електронного звернення. Законодавство також не дає нам визначення даного терміну, однак визначає процес роботи із петиціями та процес реалізації права на таке колективне звернення. Так, текст е-петиції не повинен містити заклики до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання ворожнечі [2]. Органи влади зобов'язані забезпечити безоплатність роботи із електронним сервісом подання петиції та розглянути такий документ, якщо він набере 25 000 підписів протягом фіксованого строку. Інформація про початок розгляду та про результати обов'язково публікується на сайтах владних структур. Заявник при цьому несе відповідальність за зміст своєї петиції, а також має право представляти її на парламентських слуханнях.

Перші кроки до введення електронних петицій в Україні розпочалися у 2009 році, коли Україна отримала Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи щодо електронної демократії. В них зазначалось про необхідність впровадження системи електронних петицій як механізму співпраці влади та суспільства. Реалізація на практиці механізмів подання електронних петицій почалася у грудні 2013 року (збір підписів під петицією про впровадження санкцій проти В.Ф. Януковича) та у липні 2014 року, коли був зареєстрований проект Закону України «Про право громадян ініціювати розгляд нормативних документів органами влади та місцевого самоврядування» [3; 4].

Аналізуючи різноманітні сайти установ та органів влади, де є послуга електронного звернення, можна встановити такі варіанти:

- на сайті вказується електронна адреса установи «для звернень»;
- на сайті пропонується до заповнення форма електронного звернення;

– на сайті створена розвинена Інтернет-приймальня.

Електронна приймальня, можна сказати, це вища форма електронної форми звернення, а тому і більш рідке явище, бо вимагає від себе достатньо тривалих зусиль та знань комп'ютерних технологій для розробки. Дана система має низку синонімів – е-приймальня, Інтернет-приймальня, онлайн-приймальня та віртуальна приймальня. Це відносно нова для нашої країни форма діалогу держави з її населенням.

Інтернет-приймальня – це інтерактивна приймальня для користувачів на веб-сайті. Вона має форму Інтернет-порталу у вигляді веб-сторінок, які об'єднані загальним змістом та навігацією. Е-приймальні виконують функції прийому та обліку е-звернень; інформування та консультування населення; публікації суспільно-важливих відомостей та забезпечення пасивного та активного доступу до неї.

Грамотно продумана віртуальна приймальня має наступну структуру і включає у себе декілька веб-розділів:

- інформаційну статтю про загальну роботу відділу із письмовими зверненнями громадян, графік роботи особистого прийому, список необхідних документів, поштову адресу місцезнаходження установи;
- правила створення, заповнення звернення в письмовій та електронній формах, бланки, зразки заповнення документів із посиланнями на статті та пункти нормативних актів;
- перелік гіперпосилань на нормативно-правові акти;
- власне форму звернення, яка складається з постійної інформації та пустих рядків для вводу даних та тексту [1];
- відповіді на вирішені електронні звернення, аналітичні довідки про роботу відділу за визначені періоди.

Для створення електронної приймальні можуть бути залучені працівники технічного відділу установи, фахівці, які несуть відповідальність за підтримку офіційного сайту установи. Для цього розробляється технічне завдання, де детально викладається план та вимоги до побудови такої системи, як з огляду на технічні можливості, так і відповідно до норм законодавства та ділових процесів. Тому роль юридичного відділу і відділу по роботі зі зверненнями громадян є не менш важливою.

Треба зазначити, що є загальні для всіх Інтернет-приймальень вимоги – це забезпечення захисту персональних даних, запобігання подачі помилкових і некоректних заяв, в тому числі спаму. Технологію подання звернень через Інтернет необхідно зробити доступною як фізичним, так і юридичним особам. Для забезпечення захисту даних важливо здійснювати тимчасове їх зберігання тільки в чітко ідентифікованих областях. Персональні та конфіденційні дані повинні видалятися відразу після закінчення встановленого для них терміну зберігання. Корисним є функція протоколювання роботи е-приймальень та створення звітів, зведень, що містять інформацію про прийняті і відхилені звернення.

Достатньо поширеним є на сьогодні онлайн-консультування населення через програму «Skype», про що органи влади та установи в обов'язковому порядку інформують на своїх офіційних сайтах із зазначенням порядку проведення консультацій та переліку питань, які були розглянуті. Також на сайті вказується і графік віртуального прийому. Порядок проведення такої послуги регулюються організаційно-розпорядчою документацією установи (положення, порядок, наказ, розпорядження).

Впровадження Skype-зв'язку має багато переваг: безкоштовність; доступність, зручність та комфортне оточення для заявника; економія часу та грошей (людина не повинна витратити час та гроші на довгі поїздки та чекати в приймальні своєї черги); спрощення процедури вирішення проблемних питань.

Отже, сучасні вітчизняні новації – це важливий аспект вдосконалення системи роботи із зверненнями громадян. Мережа Інтернет та комп'ютерні технології дозволяють автоматизувати типові, трудомісткі задачі для структурних підрозділів з одного боку, а з іншого – збільшити число способів зв'язку із владою для населення.

Література

1. Храмцовская Н. А. Интернет-приемная: как прорубить окно в интернет, чтобы из него не сквозило / Н. А. Храмцовская // Делопроизводство и документооборот на предприятии. – 2007. – № 4. – С. 70-79.
2. Про звернення громадян: Закон України від 02 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.
3. Закірова С. Електронні петиції в Україні: досягнення і проблеми дворічного досвіду / С. Закірова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2992:elektronni-petitsiji-v-ukrajini-dosyagnennya-i-problemi-dvorichnogo-dosvidu&catid=8&Itemid=350. – Назва з екрану.
4. Закірова С. Електронні петиції в Україні: становлення системи та механізм дії [Електронний ресурс] / С. Закірова. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1576:elektronni-petitsiji-v-ukrajini-stanovlennya-sistemi-ta-mekhanizm-diji&catid=8&Itemid=350. – Назва з екрану.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасному суспільстві інформаційні технології застосовуються в управлінні організаціями усіх типів та діють у всіх сферах суспільного виробництва. В сучасному управлінні все частіше використовуються автоматизовані інформаційні технології, тобто управлінські технології, реалізовані з застосуванням технічних і програмних засобів. Кожна з таких технологій покликана реалізувати той чи інший механізм прийняття управлінських рішень, необхідний для досягнення оптимальних ринкових параметрів об'єкта управління.

Питанню використання інформаційних технологій в управлінській діяльності присвятили свої публікації такі вітчизняні та зарубіжні фахівці: Г. Ю. Бібік, Ф.Ф. Бутинець, А.Л. Гапоненко, С.В. Домашенко, А.М. Катаєв, Т.М. Ковальчук, А.П. Панкрухіна, М.С. Пушкар, О.Х. Румак та ін.

Інформаційні технології в управлінській діяльності – це системно організована сукупність методів і засобів пошуку, збору, обробки, зберігання, передачі та захисту інформації і знань для вирішення завдань управління на базі розвинутого програмного забезпечення, засобів обчислювальної і телекомунікаційної техніки [4].

Основні функції сучасних інформаційних технологій управління підприємствами – пошук, збір, обробка, зберігання необхідних даних, вироблення нової інформації, вирішення тих чи інших оптимізаційних задач. При цьому ставиться завдання не тільки відібрати і автоматизувати трудомісткі, регулярно повторювані рутинні операції переробки великої кількості даних, але і шляхом переробки даних одержати принципово нову інформацію, яка необхідна для прийняття ефективних управлінських рішень [2].

Інструментами інформаційних технологій є: текстові процесори, видавничі системи, електронні таблиці, системи управління базами даних, електронні календарі, інформаційні системи функціонального призначення та інші інструменти. Основні види інформаційних технологій в управлінні представлені на рис. 1.

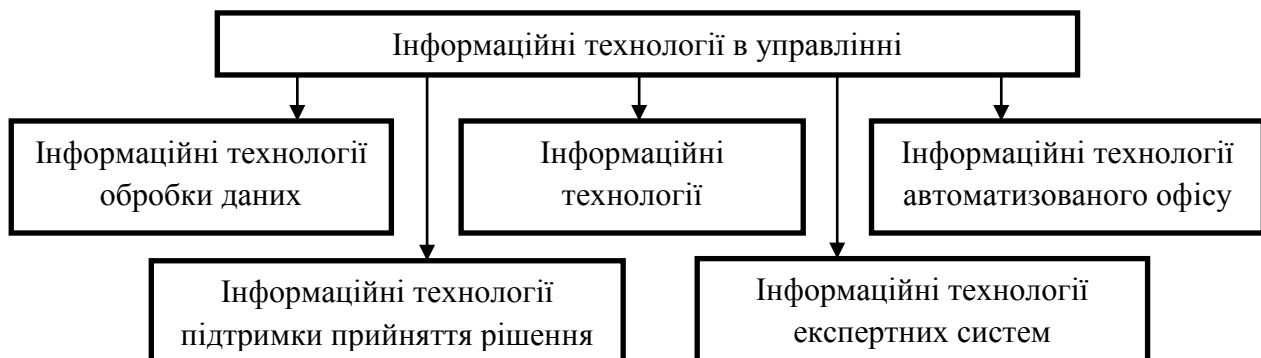

Рис. 1. Види інформаційних технологій, які використовуються в управлінській діяльності.

Інформаційні технології обробки даних застосовуються для розв'язання добре структурованих задач на рівні виконавської діяльності персоналу невисокої кваліфікації з метою автоматизації постійно повторюваних операцій управлінської праці.

Інформаційні технології управління використовуються для інформаційного обслуговування всіх працівників організації, пов'язаних з прийняттям управлінських рішень.

Інформаційні технології автоматизованого офісу доповнюють існуючу систему зв'язку персоналу підприємства середовищем на базі комп'ютерних мереж та інших сучасних засобів передачі та роботи з інформацією.

Інформаційні технології підтримки прийняття рішень призначені для прийняття управлінських рішень, дозволяють автоматизувати процес прийняття рішень і вибір альтернативи.

Інформаційні технології експертних систем дають можливість менеджерам отримувати консультації з проблем, про які в цих системах накопичена інформація [1].

Науковий базис інформаційних технологій заснований на інтеграції кібернетики, інформатики та сучасних методів адміністративного управління. Основними принципами використання інформаційних технологій управління є наступні: принцип оперативного керування (керування в реальному часі); принцип наскрізного управління (інформаційна підтримка повного циклу управління, включаючи збір і аналіз інформації про стан об'єкта управління, моделювання і прогнозування його стану, планування керуючих впливів, безпосередня підтримка прийняття рішень щодо їх реалізації, доведення рішень до виконавців, контроль виконання); принцип адаптивного управління, що забезпечує динамічну адаптацію

технології управління з урахуванням зміни впливу зовнішнього і внутрішнього середовища; принцип мережевого управління, що дозволяє реалізувати взаємодію «вертикальних» і «горизонтальних» ліній комунікації та потоків діяльності підприємства [2].

Заснована на таких принципах інформаційно-керуюча система може взяти на себе функції «інтелектуального конвеєра», надавши в розпорядження співробітників і керівництва досить прості по використанню, але ємні за змістом комп'ютерні рішення, та надати істотну допомогу у вирішенні основних проблем управління підприємством.

В даний час в практиці управління фірмами найбільш часто використовуються наступні інформаційно-керуючі системи: планування ресурсів підприємства Enterprise Resource Planning, Customer Relationship Management, Business Intelligence.

Enterprise Resource Planning – це клас інтегрованих систем управління, що представляють собою уніфіковану централізовану базу даних, єдине додаток і загальний користувальницький інтерфейс для управління фінансово-господарською діяльністю. Вони охоплюють такі області діяльності підприємства, як планування і прогнозування, управління продажами, управління запасами, управління виробництвом, закупівлями, фінансами тощо (ремонт, управлінська звітність, консолідація).

Customer Relationship Management – клас систем управління зовнішніми відносинами підприємства. Системи керування взаємовідносинами з клієнтами CRM включають в себе методи управління, що дозволяють підвищити ефективність продажів. У таких системах знайшли своє відображення багато досягнення сучасного маркетингу. Вони забезпечують управління зв'язками компанії з її клієнтами (замовниками), партнерами, дилерами і зовнішнім світом. Це засіб для автоматизації роботи відділів маркетингу, продажів і обслуговування клієнтів, а також набір додаткових сервісів у вигляді корпоративних порталів, call-центрів, онлайн-ових довідкових бюро для клієнтів, корпоративних баз знань та ін.

Business Intelligence – системи є сховищем аналітичних даних; вони також включають в себе набір засобів обробки інформації. Також вони можуть називатися OLAP-системами (On Line Processing Systems), на відміну від OLTP-систем (On Line Transactions Systems), до яких відносяться системи планування ресурсів підприємства ERP і системи управління взаємовідносинами з клієнтами CRM. Вони являють собою сховище даних з набором інструментів для отримання даних з ERP та інших систем і методи подальшого аналізу зібраних даних [3].

Сучасні інформаційні технології мають істотну особливість. Встановлено, що на даному етапі розвитку економічної науки та інформаційних технологій процес взаємозалежності цих сфер в управлінській діяльності буде зростати. Факторами, які зумовлюють цей процес є, перш за все, зростання швидкості та обсягу сучасних комунікацій в процесі управління, необхідність швидкого реагування підприємств на зміни середовища, жорсткі вимоги до своєчасності та правильності прийняття управлінських рішень. Наслідками цього є підвищення вимог до кваліфікації спеціалістів та розширення їх професійного кругозору. При відборі оптимальної інформаційної системи для задоволення потреб конкретного підприємства слід враховувати такі фактори: складність функцій підприємства; інтегрованість з іншими інформаційними системами, що включає можливість вільного переносу даних між системами; складність впровадження; вартість впровадження або розробки; ступінь синхронізації з іншими системами; можливість гнучкого налаштування; очікуваний відсоток покриття програмою функцій підприємства; можливості планування у грошовому та натуральному вимірі, тощо. Отже, розвиток інформаційних технологій та їх інтеграція зі сферою управління сприятиме оптимальному розвитку підприємств.

Література

1. Бібік Г. Ю. Інформаційні технології в управлінні підприємствами [Електронний ресурс] / Г. Ю. Бібік // Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Економіка. – 2013.- Т. 21, вип. 7(2). – С. 69-75. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/jpdf/vdumov_2013_21_7\(2\)_12.pdf](http://nbuv.gov.ua/jpdf/vdumov_2013_21_7(2)_12.pdf)
2. Денисенко М. П. Інформаційне забезпечення ефективного управління підприємством / М. П. Денисенко, І. В. Колосся // Економіка та держава. – 2010. – № 7. – С. 19–25.
3. Домашенко С. В. Інформаційні технології в управлінні підприємством: електронний документообіг [Електронний ресурс] / С. В. Домашенко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 2(3). – С. 103-112. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/jpdf/znptdau_2013_2\(3\)_14.pdf](http://nbuv.gov.ua/jpdf/znptdau_2013_2(3)_14.pdf)
4. Теория управления: учебник / Под общ. ред. А.Л. Гапоненко, А.П. Панкрухина. – М: Изд-во РАГС, 2003. – 558 с.

СЕКЦІЯ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ СОЦІОЛОГІЇ»

УДК 316.624.2(043)

Ковальов Д.А.

МІСЦЕ ПРОЦЕСУ МАРГІНАЛІЗАЦІЇ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Маргінальність – це процес соціального суспільного життя. Поняття маргінальності підпадає під критерії, які є соціологічними, а не оціночними. Процес маргіналізації сучасного суспільства має дуалістичну природу, з одного боку, є переходом від соціалістичного до демократичного устрою, з іншого – перебуває на межі новітніх сучасних світових процесів.

Поняття маргінальності є багатозначним, воно охоплює моральні, юридичні, соціальні, міжособистісні та філософські аспекти нашого життя.

Термін маргінал (від лат. *Margo* – край) – людина, що знаходиться на рубежі різних соціальних груп, систем, культур і відчуває вплив, значення їх суперечать один одному.

Дослідженням процесу маргіналізації займалися фахівці таких наук як соціологія, соціальна психологія, філософія, культурологія. Класичне визначення маргінальності надав Р. Парк. Подальший аналіз терміну був наданий в роботах американських та західноєвропейських соціологів С. Стоунквіст, Ж. Кланфер, А. Фарж. А. Фарж наповнила новим змістом поняття маргінальності, на її думку, причина маргіналізації суспільства закладається у такому явищі, як безробіття та криза у суспільстві в цілому [1, с.22-27].

Можна виділити два типи маргінальності, індивідуальну та групову. Індивідуальна маргінальність характеризується неповним входженням індивіда в групу, яка його повністю не приймає, і його відчуженням від групи походження, яка його відторгає як відступника. Таким чином індивід виявляється «культурним гібридом», що розділяє життя і традиції двох і більше різних груп. Групова маргінальність виникає в результаті змін соціальної структури суспільства, формування нових функціональних груп в економіці і політиці, які витісняють старі групи, що дестабілізують їх соціальне становище.

Аналізуючи «плюси» маргінального способу життя можна виділити наступний момент, маргінали більшою мірою здатні до подолання соціальної дистанції, ніж закріплені в стандартній системі соціальних координат індивіди і соціальні групи, так як можуть використовувати додаткові «соціальні ліфти», нетипові для даного суспільства.

Також можна виділити творчий потенціал, подолання традиційного типу мислення, інноваційний потенціал, свободу від традиційних переконань, більш широкий і об'єктивний погляд на сучасну дійсність, а також здатність до його вільного вираження.

У свою чергу, серед негативних сторін процесу маргіналізації можна назвати цинізм, нігілізм, самотність, відсутність усіляких моральних орієнтирів. Так само, негативними ефектами маргіналізації, є деформація, а також дестабілізація соціальної структури. Негативними наслідками процесу маргіналізації, які мають місце у сучасному суспільстві, можна також назвати численну соціальну мобільність, що супроводжується витісненням населення на так зване «соціальне дно» [2, с. 153-157].

Однак те, наскільки корисними для суспільного розвитку, в силу неупередженої оцінки, нестандартного типу мислення, волі від стереотипів, або небезпечними через неконтрольованість, бездушність та аморальність можуть стати маргінали, залежить від середовища, рівня культури та інших факторів впливу на їх життя суспільства.

Тип маргінальної людини стає все більш поширеним із розвитком і ускладненням соціальної структури, так, як виникає все більша кількість нових соціальних груп, на рубежі яких може дезорієнтуватись індивід.

У свою чергу, в ідеалі, маргінальні елементи суспільства у великій кількості стають «будівельним матеріалом» для нових соціальних груп і спільнот.

Таким чином, процес маргіналізації є неоднозначним, він приводить як до негативних, так і до позитивних трансформацій соціальної структури сучасного суспільства, в залежності від характеру і обсягу факторів впливу. Негативний потенціал процесу маргіналізації, виражається в дестабілізації соціальної структури, наростанні соціальної напруженості, витісненні населення на так зване «соціальне дно». Позитивний потенціал проявляється в раціоналізації уявлень про дійсність, відборі культурних цінностей, адаптації соціальної структури до викликів сучасності.

Література

1. Маргіналізація населення України : кол. моногр. / [за ред. В.В.Онікієнка]. – К. : НЦ ЗРП НАН і Мінпраці України, 1997. – 191 с.

ТРАНСФОРМАЦІЯ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сім'я – мала група, яка розвивається і функціонує за своїми законами. Вона залежить від суспільства, існуючого політичного ладу, економічних, соціальних і релігійних відносин. Також одночасно сім'я – відносно самостійна частка суспільства [1, с. 6].

Шлюб є початком і ядром сім'ї. Характер подружніх відносин залежить насамперед від того, які мотиви зумовили укласти даний шлюбний союз. Вплив на сім'ю економічного базису суспільства та всього соціального буття в значній мірі здійснюється через мотиви і опосередковується ними. Якщо шлюб багато вчених визначають як санкціоновану суспільством соціально і особистісно стійку форму статевих відносин, то сім'я – мала соціальна група, заснована на єдиній загальносімейній діяльності, пов'язана узами шлюбу – батьківства – споріднення.

Хоча основу сім'ї становить шлюбна пара, проте є сім'ї, які живуть під одним дахом, ведуть одне господарство, виховують дітей, але юридично їх шлюб не оформлений. Є й неповні сім'ї, де відсутній один з батьків або обоє батьків. Бувають нуклеарні сім'ї (разом проживають батьки і діти) і розширені (подружня пара, діти, батьки одного з подружжя: дідусь, бабуся). Так, в сучасній родині ми бачимо релікти минулих вікових сімейних відносин і паростки майбутньої сім'ї.

З розвитком суспільства змінюються шлюб і сім'я. Законодавці, фахівці з сімейно-шлюбних стосунків все більше визнають необхідність договірних основ шлюбу. Такий шлюб – добровільний союз між чоловіком і жінкою, в якому обидві сторони повинні мати однакові права.

До проблем сучасного суспільства можна віднести ранні шлюби, вони дають половину всіх розлучень. Якщо в країнах Європи шлюбний вік становить 28 років, у Японії – 30-33 роки, то у нас планка знижується до 18 років. Практично до 24 років молоді люди – утриманці, а, по суті, 18-річне подружжя залишаються утриманцями до 40 років. Ранній шлюб, за рідкісним винятком не дає їм можливість завершити освіту, придбати професію, фактично, позбавляє шансу зайняти більш престижний і високооплачуваний соціальний статус. Брак грошей, проблема з житлом, небажана вагітність і пологи – все це посилює нестійке становище молодої сім'ї, що приводить до розлучення.

Відома тривожна статистика розлучень в нашій країні: зараз половина молодих сімей розпадається в перший рік життя, дві третини – в перші п'ять років, а 70% сімей, які не розпалися після п'ятирічного життя, знаходиться у напружених відносинах.

Інша сторона проблеми народжуваності – позашлюбні діти. Зараз кожна третя дитина в Україні народжується поза шлюбом, а у віковій групі матерів в 16-18 років – майже половина. Більшість таких новонароджених прямо з пологового будинку відправляються у дитячий будинок, так «новоспечені» мами від них просто відмовляються. Ще одна проблема сучасності народження хворої дитини було винятком із правил, то зараз це винятком відноситься до здорової дитини.

Динамічність сучасного суспільства призвела до змін такого традиційного інституту, як сім'я. По-перше, в наявності тенденція до зниження числа укладення шлюбів. По-друге, зростає число розлучень. По-третє, зростає число розлучених жінок, які не одружилися вдруге, і жінок, що мають позашлюбних дітей. По-четверте, дуже багато дітей виховується без одного з батьків. По-п'яте, число людей, які мають дітей, помітно зменшується і спостерігається подальша тенденція до бездітності сімейних пар. По-шосте, монополія сім'ї на регулювання інтимних відносин дорослих частково руйнується свободою звичаїв [2, с.24].

Яке майбутнє чекає на сучасну сім'ю, чи означають зміни у сімейному житті, які ми спостерігаємо, що сім'я досягла стану глибокого розпаду і цей процес незворотній? Досить часто фахівцями висловлюється точка зору, згідно з якою традиційна сім'я відійшла в минуле і її відродження не передбачається.

Таким чином, за тисячоліття існування сім'ї як соціального інституту вона зазнавала численні зміни, змінювалися і як і раніше змінюються її функції, форми шлюбу. Однак родина як маленька ланка суспільства завжди займатиме особливе місце серед соціальних інститутів, які керують відтворенням, соціалізацією і регулюванням інтимних відносин. Функції сім'ї змінюються, будуть збільшуватися кількість форм сім'ї, ймовірно і збільшення сімей, де пари ведуть спільне життя без вступу в офіційний шлюб.

Література

1. Алексєнко Т. Ф. Умови позитивної соціалізації дитини у сім'ї / Т. Ф. Алексєнко // Діти – батьки – сім'я. – 2005. – Вип. 3. – С. 4-9.
2. Бех І. Д. Особистість народжується в сім'ї / І. Д. Бех // Початкова школа. – 1994. – №2. – С. 23-25.

МАЙБУТНЄ ЦИВІЛІЗАЦІЇ: ПРОБЛЕМА ГЛОБАЛЬНОЇ ПЕРСПЕКТИВИ

Визначаючи складність прогнозування розвитку суспільства в його планетарних межах, необхідно виходити з того, що, ми вже «увійшли у майбутнє». Мобілізація інтелектуальних ресурсів зі спробами позначити його контури багато в чому визначається саме усвідомленням невідповідності до сучасних неконтрольованих процесів, суть і наслідки яких ледь уловлюються. Кілька найважливіших і чітко окреслених чинників визначають тривожність і одночасно колосальність, неповторність перспективи, які прагнуть передбачити фахівці і відчувають далекі від науки люди.

Головним фактором у еволюції людини став розум. Він забезпечив приголомшливий злет людства в його технічному і духовному розвитку, і він же підвів людство до прірви, в яку воно може й впасти. Вчені, філософи, письменники, політики бачать гостро цю проблему. Найбільш поширене ставлення до ситуації, що виникла – самозаспокоєність, невіра в реальність який загрожує катастрофа. Простий до наївності аргумент – людство багато разів потрапляла у критичну ситуацію і щоразу знаходило вихід, а як будуть розвиватись справи сьогодні не відомо. Нинішня криза є глобальною і охоплює всю планету.

Очевидна ознака стихійного розуму – інтеграція життя світового співтовариства. Зовсім нещодавно багато районів земної кулі були ще не доступні людям. Умови життя відрізнялися від континенту до континенту, від району до району, що визначалося їх відокремленістю, відмінностями геокліматичних умов, темпами історичного розвитку.

Загальнолюдський розум – це діюча синтетична сукупність усіх розумів, існуючих на землі. Розум кожної людини – важлива складова загальнолюдського розуму.

Прийшла науково-технічна революція ХХ століття і причини відособленості зникли. Бурхливо розвивається система транспорту, вона забезпечила кожній людині у кілька днів або навіть кілька годин досягти будь-якої точки земної кулі, доставити вироблену продукцію, удосконалити технологію, придбати різноманітні товари. Ще швидше почали розвиватися засоби зв'язку: телефон, телебачення, глобальна система зв'язку, Інтернет. Промислове виробництво разом із сировинною базою перетворилося у єдиний світовий комплекс [1, с. 165].

Об'єднанню сприяє міграція людей, змішані шлюби. Стираються расові, культурні відмінності, повільно, але все ж помітно взаємопоглинаються мови. У всіх сферах культури розширюється взаємообмін. Відбувається обмін у галузі науки, проводяться різні міжнародні конференції, семінари.

Більшість прогностичних розробок базуються на реаліях сьогодення «економічного» дня, закладаючи відповідні критерії оцінки назриваючої перспективності. Один з таких симптомів – включення в суспільно-політичну полеміку теми «безумовного базового доходу». Якби суперечки сьогодні не велися з приводу цього феномена, важливий сам прецедент ініціювання розгляду і апробування самої можливості значній кількості людей існувати за межами економічно-обов'язково-трудової сфери. Потенціал просування до суспільства вільного вибору форм і ступеня зайнятості/незайнятості як такої – над революційних посыл з абсолютно непередбачуваною перспективою, яку намагаються прорахувати в економічних параметрах.

Весь цей комплекс проблемних моментів і створює обґрунтованість прогнозів на майбутнє». Можна скільки завгодно вказувати на безвихідність вічного суперництва, спрямованого на знищення або приниження, але не можна заперечувати абсолютного домінування сценаріїв, в яких дуже слабкі форми широкого договірної взаємодії, що протистоять «один одному» [2, с. 169].

Отже, більшість оцінок майбутнього перепоповнені різноманітними позитивними або негативними варіантами. Соціологам ж доводиться розриватися між доцільністю фіксувати складні по компоновці, але примітивні за програмними цілями політичні інтриги і необхідністю, керуючись принципами гуманності, пропонувати форми консенсусної світобудови, ризикуючи виглядати при цьому дуже наївно.

Література

1. Яхнин Е.Д. Эволюция и будущее человеческого социума / Е.Д. Яхнин // Вопросы философии. – 2006. – № 5. – С. 165-170.
2. Там само.

ЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПТУ «ДУША» В УКРАЇНСЬКИХ ПРИСЛІВ'ЯХ

Багато досліджень присвячено вивченню релігійних концептів, але концепт «душа» розглядається дуже рідко та має певні протиріччя. Він являє собою предмет постійного інтересу, але серед багатьох

робіт, присвячених цій темі, немає завершеного дослідження, яке не потребувало б уточнень. У даній статті робиться спроба надати більш розвинене трактування поняття «душа» на прикладі українських паремій, спираючись на результати попередніх досліджень.

Людина – універсальний об'єкт пізнання. Вона постійно прагне до духовного світу, намагається його пізнати, зрозуміти та реформувати. Одним із найсуттєвіших культурних понять, що дозволяє людині освідомити своє буття та винайти своє призначення, зв'язок зі світом та іншими людьми, є концепт душі, який певним чином визначає життя індивіда. Аналізуючи психологічний зміст поняття душі, Л. Виготський писав: «Людина винайшла ідею душі, намагаючись опанувати свій внутрішній світ, це була перша наукова гіпотеза давньої людини, величезне надбання думки» [1, с. 429].

Проблеми взаємодії суспільства та індивіда, культури та побуту, вплив культурних, соціальних, етнічних, психічних та інших чинників на духовні процеси привертають до себе пильну увагу дослідників. Проблеми вивчення вербального наповнення концепту «душа» присвячені праці А. Вежицької, О. Урисон, А. Шмельова, М. Пименової, С. Нікітіної, І. Голубовської, М. Скаб та ін. Незважаючи на це, проблема вивчення особливостей вербального наповнення та функціонування концепту «душа» в мовній картині світу не втрачає актуальності і потребує уваги з боку дослідників, оскільки більш ємне пояснення надасть змогу детально зрозуміти устрої суспільства та світу загалом [4, с.4].

Метою нашої статті є аналіз концепту «душа» в прислів'ях (пареміях) української мови. У них відображаються культурні цінності українського народу, які є певними соціальними нормами, еталонами поведінки людини в суспільстві, чинниками формування моралі. «Чорну душу милом не відмиєш» – приклад того, що душа несе в собі характеристику людини. Так, на думку В. Телії, мова «не лише відтворює дійсність у наївній картині світу і відображає ставлення до її фрагментів з позицій ціннісної картини світу, а й транслює від покоління до покоління культурно-національні установки і традиції народу» [5, с. 231].

Об'єктом нашого дослідження є концепт «душа», який відображає українську національно-мовну картину світу. На думку М. Скаб, «концепт ДУША є одним із ключових концептів української культури, що являє собою складну логіко-емоційну сутність, яка оригінально поєднує в собі сакральну та не сакральну частини» [4, с. 469].

Душа в українській культурі – це відображення чеснот людини, її свідомості, психіки, характеру, які межують із духовними цінностями усього етносу, християнства та людства. Це таємна схованка святих, не доступних іншим: Не лізь нікому з постолами в душу; Невчене око загляне їм в саму душу глибоко-глибоко; В душу в'ється, а в кишеню лізе; З душі ніхто не вийме. Душа відображає почуття, емоції та риси характеру. Серед позитивних почуттів фіксуємо: радість: Серце співає – і душа радується; Як окраєць на столі, так і душі веселій; любов: Як не бачу – душа мре, а побачу – з душі пре; Любила його так, що в ньому душі не чула; Так го любить, що й душу за нього віддала б. У душі також можуть міститися негативні почуття: переляк: Душа в нього в п'яти сховалась; горе: Як є горе на душі – то зі сну жахаєшся [3].

Душа – поняття психологічне, тому вона пов'язана зі свідомістю та пізнанням і сприйняттям довкілля: Очі без душі сліпі, вуха без серця глухі; Очі – дзеркало душі [3]. У прислів'ях та приказках душа розглядається як критерій живого, вона представлена як життєва сила, що пов'язана зі станом здоров'я. Душа часто уподібнена людині, маючи здатність: споживати їжу і питво: Наша душа наїється і з ковша; Душа міру знає; говорити: От уже сього душа не скаже, що в пню жила; бажати веселощів, розваг: Гуляй, душа, без кунтуша; Гуляй, душа, в тілі, поки кості цілі. Втрата душі означає смерть тіла: Тягни, поки бог душу витягне [3].

Українська паремійна картина світу віддзеркалює моральні цінності, які домінують над матеріальними. Всесвітньо відомі духовні цінності, такі як добро, чесність, краса, кохання – це цінності, пов'язані з розумовими, емоційними й вольовими властивостями душі. Українська культура шанобливо ставиться до прояву цих чеснот, та призириливо відгукується на їх недотримання та ухилення: Бідний той, що душі не має; Горда душа в убогій тілі; Красиву душу здалека видно; Великі душі мають силу волі, а слабодухі гинуть у неволі. Цінності матеріальні (їжа, гроші, одяг), тобто побутові, є основою формування та розвитку душі, її підживлення. У симбіозі з матеріальними цінностями реалізуються і духовні. Тому в паремійній картині світу вони представлені паралельно: Бідна душа без гроша; Не віддаси душу до пекла, не будеш багатим; Велика душа, як є міх гроша; Аби душа сита та тіло не наго [3]. Ці прислів'я найзагальніше відображають діалектику народних цінностей різної природи: їхню єдність у їхній протилежності. [2, с. 4]

Таким чином, концепт душа в українських пареміях представлений як духовна субстанція, яка є джерелом життя і прирівнюється до самої людини, визначає її індивідуальність та духовність. Як етнокультурний концепт душа в картині світу українців є вмістищем позитивних і негативних почуттів, як внутрішнє «я» індивіда вона наділена комплексом тих самих властивостей, що й її носій: мовленнєвих, зорових, слухових, фізичних тощо. Концепти є фактами культури, і такими їх робить увесь спектр уявлень, понять, знань, асоціацій, що наповнюють зміст концептів, від найдавніших до найсучасніших [4, с.5].

Література

1. Выготский Л. С. Исторический смысл психологического кризиса / Л. С. Выготский. – М, 1982. – (Собрание сочинений в 6-и т.). – С. 291–436.
2. Калько В. Вербальна репрезентація концепту душа в українських пареміях // Мовознавчий вісник. Збірник наукових праць / Калько В. – Черкаси, 2012. – 7 с.
3. Пазяк М. М. Прислів'я та приказки. Людина. Родинне життя. Риси характеру / М. М. Пазяк. – К: Наукова думка, 1980. – 528 с.
4. Скаб М. В. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери / М.В. Скаб. – Чернівці : Рута, 2008. – 560 с.
5. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. – М: Языки русской культуры, 1996. – 288 с.

УДК 3.321(043)

Глінська А.В.

РОЛЬ РЕЛІГІЇ В СУЧАСНОМУ ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА

Релігія була й залишається сьогодні важливим чинником у розвитку будь-якої цивілізації. Її місце в житті того чи іншого соціуму визначається різними обставинами: рівнем розвитку суспільства, суспільної свідомості, культури, традиціями, впливом суміжних соціально-політичних утворень (наприклад, Візантія і Київська Русь). Історія свідчить, що численні релігійні вірування і культури є продуктами суспільного розвитку, відображають у своїх специфічних вченнях і доктринах суттєві риси різних соціальних епох. У зв'язку з цим релігія є універсальним духовним явищем у житті суспільства. Релігійне вірування об'єднує за допомогою догматів, моральних і духовних цінностей певні верстви населення у ієрархічно побудовані церковні організації, протиставляє за чітко визначеними конфесійними ознаками різні угруповання віруючих і в контексті сучасних соціальних реформ може сприяти консолідації різних громад віруючих у їхній боротьбі проти негативних соціальних відхилень і явищ, виконувати інші функції. У сучасному світі роль релігії досить значна, хоча треба мати на увазі, що багато що залежить від вміння тієї чи іншої релігії адаптуватись до сучасних реалій в швидкоплинному сучасному світі.

Актуальність теми зумовлена тим, що соціальні зміни, які відбулися в результаті одержання Україною незалежності, розширили межі суспільної практики, обумовили якісно новий стан українського суспільства. Почалося відродження релігійного життя. Зростання ролі релігійного фактора на одне з перших місць у дослідженнях висунуло необхідність вивчення ролі релігії в сучасному суспільстві.

У суспільстві сучасної незалежної України майже постійно, упродовж двадцяти років, відбуваються трансформаційні процеси. Але неодмінною передумовою поступового розвитку суспільства нації є стабільність. Необхідно підкреслити, що ключовим чинником стабільності суспільства може стати релігійна система, тому що релігійність людини сприяє її терпимості, толерантності. Релігійна ситуація в сучасній Україні досить невизначена, бо існують проблеми у духовному розвитку українців, а також не є однозначним відношення державних структур до релігії. Ця проблема набуває особливої актуальності в умовах складного становлення української державності. Адже національне відродження потребує приділяти більше уваги рушійним силам націєтворчих процесів, умовам і факторам, які мають вплив на особливості, характер та динаміку їхнього розвитку.

Релігійне відродження в Україні доби незалежності виявилось зростанням кількості зареєстрованих конфесій та релігійних організацій з 9 конфесій до 120, а релігійних організацій з 4,5 тис. до 35 тис. 60-65% громадян позитивно оцінюють значення релігії та церкви для суспільства. Найчисельнішою конфесією України є православ'я (загалом 17 тис. приходів), до числа її прихильників себе відносять біля 68% населення. Серед найбільших православних церков України є УПЦ московського патріархату (23,6%), УПЦ київського патріархату (15,1%), УАПЦ (1%). Католицизм представлений Українською греко-католицькою та римо-католицькою Церквами, які мають, відповідно, 3685 та 1061 організацій. Протестантські церкви нараховують біля 8,5 тис. і складають 25% від загальної цифри релігійних спільнот України. Активно розвиваються баптисти (3025), п'ятидесятники (2517), адвентисти (1101), Свідки Єгови (біля 1200). Іслам та іудаїзм відносяться до конфесій релігійних меншин (959 та 285). Отже, Україна є багатоконфесійною, полірелігійною країною в якій християнські релігії в їх традиційних, модерних та постмодерних виявах, домінують над нехристиянськими у співвідношенні 80% до 20%.

Отже, сьогоднішню Україну не можна назвати суто православною країною. Швидке зростання традиційних християнських церков (православні, греко-католицькі, римо-католицькі), яке відбувалося в перші роки незалежності майже зупинилося, натомість темпи зростання протестантських церков залишаються значними, так, що співвідношення традиційного та нетрадиційного християнства становить 50 % до 40%. Окрім того, постійно збільшується кількість нецерковних християн та просто віруючих, що взагалі не відносять себе до певної конфесії. Важливу роль відіграє релігійна пропаганда, яка вийшла

далеко за межі церковної галузі і, по суті, нав'язується невіруючим, церковна інформація подається дикторами радіо і телебачення аж ніяк не без стороннє та супроводжується схвальними коментарями, звернена не тільки до віруючих, але і до всіх слухачів і глядачів. Дедалі більше змикаючись з державним режимом, православна церква бере курс на клерикалізацію політичного, суспільного і духовного життя. Релігійні церемонії та обряди, які раніше за законом проводились тільки в самій церкві, або на дому у віруючих, нині перейшли на території державних і суспільних підприємств і установ. Найрізноманітніші суспільні події, особливо урочисті акти, супроводжуються «церковним освяченням». Всі церемонії мають підвищувати авторитет релігії, демонструвати її нібито, реальний вплив на весь хід світського життя, демонструючи своє доброзичливе ставлення до релігії та церкви. Багато керівних діячів України розірвали з науковим світоглядом і вступили в лоно православної церкви. Зрозуміло, це означає ні що інше, ніж загравання з церквою в надії використати її вплив на віруючих. Церковні об'єднання в Україні стоять на платформі підтримки політики, що проводиться державою.

Література

1. Бондаренко В. Релігійне життя в сучасній Україні: стан, тенденції та проблеми розвитку // Людина і світ. – 2003. – № 12. – С. 36-39.
2. Дулуман Є. К. Релігія як соціально-історичний феномен // Релігієзнавство : підручник для студ. вищих навч. закл. / Є. К. Дулуман [та ін.] ; ред. М. М. Закович. - К. : Вища школа, 2000. - 349 с.
3. Угринович Д.М. Введение в религиоведение / Д.М. Угринович. – М.: Мысль, 1985. – 273 с.
4. Яртись А.В. Релігієзнавство: навч. посіб. / А. В. Яртись, А. Ю. Васьків. – К. : Знання, 2010. – 423 с.

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ»

<i>Андрющенко К.Д.</i> ПРИЧИНИ ПОРАЗКИ РАДЯНСЬКОЇ АРМІЇ В КРИМУ У ТРАВНІ 1942 р.	3
<i>Бомбал В.В.</i> НАСЛІДКИ ГАЛИЦЬКОЇ БИТВИ	4
<i>Гузь А.М.</i> КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ТА БЛАГОДІЙНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ	7
<i>Моргун А.А.</i> ЖЕРТВОПРИНЕСЕННЯ В ВЕДИЧНІЙ РЕЛІГІЇ	9
<i>Пандазі А.В.</i> ПОЧАТКОВА ОСВІТА ОСМАНІВ В ХІХ СТ.	11
<i>Романенко А.О.</i> ДАВНЬОСГИПЕТСЬКА «КНИГА МЕРТВИХ» ТА ЇЇ РОЛЬ У ЖИТТІ ДАВНІХ ЄГИПТЯН	13
<i>Самойленко А.В.</i> ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ БЕНДЖАМІНА ФРАНКЛІНА	15

СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ»

<i>Гарматюк М.А.</i> БЛАГОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В МАРІУПОЛІ У КІНЦІ 1916 – НА ПОЧАТКУ 1917 рр.	17
<i>Казацька С.В.</i> ЯРЕМО ВИШНЕВЕЦЬКИЙ: ОЦІНКА ІСТОРИЧНОГО ДІЯЧА	18
<i>Копенський М.В.</i> ПОЛІТИЧНА АКТИВНІСТЬ МЕШКАНЦІВ МАРІУПОЛЯ НА ПОЧАТКУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917 р.	20
<i>Орос В.А.</i> СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДУХОВНОГО УЧИЛИЩА В ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.	22
<i>Пошен М.В.</i> ОСВІТА В ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ МАРІУПОЛЬЦІВ У 1917 р.	24
<i>Сегеда Д.А.</i> КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ МАРІУПОЛЯ У 1917 – 1920 рр.	25
<i>Староверов В.О.</i> ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА МЕШКАНЦІВ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я (ТРАВЕНЬ-ЧЕРВЕНЬ 1917 РР.)	27
<i>Татарінова І.В.</i> СТАН СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В МАРІУПОЛІ ТА ЙОГО ОКОЛИЦЯХ у 1932 р.	29
<i>Харахурсах В.Е.</i> МАРІУПОЛЬСЬКИЙ СОЮЗ ГРЕЦЬКОГО НАРОДУ ТА ЙОГО СТАВЛЕННЯ ДО УНР	30
<i>Шаргородський В.В.</i> КАТЕРИНОСЛАВСЬКИЙ ГУБЕРНСЬКИЙ ДВОРЯНСЬКИЙ КОМІТЕТ (1858 – 1860 рр.)	32
<i>Щекутьєв О.М.</i> УЧАСТЬ МЕШКАНЦІВ МАРІУПОЛЯ У ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ (1917 р.)	33

СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ»

<i>Альошина М.С.</i> ЦІЛІ ЧЛЕНСТВА ІНДІЇ В БРІКС	36
<i>Бирдіна А.С.</i> ІМІДЖ ДЕРЖАВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ «М'ЯКОЇ СИЛИ»	37
<i>Бурда В.О.</i> ЄВРОСКЕПТИЦИЗМ ЯК ПОЛІТИЧНИЙ ТРЕНД СУЧАСНОЇ ЄВРОПИ (НА ПРИКЛАДІ ПАРТІЇ «АЛЬТЕРНАТИВА ДЛЯ НІМЕЧЧИНИ»)	39
<i>Долгов А.А.</i> ПОЛІТИКА ШВЕЦІЇ У КОНТЕКСТІ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ 2015-2016 РОКІВ	41
<i>Клименченко М.В.</i> СПІВРОБІТНИЦТВО США І МЕКСИКИ У БОРОТЬБІ З НЕЛЕГАЛЬНИМ ОБІГОМ НАРКОТИКІВ	42
<i>Клюс В.В.</i> ВІДНОСИНИ США ТА ІНДІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	44
<i>Корячкіна К.І.</i> УКРАЇНА-РУМУНІЯ: СУЧАСНИЙ СТАН ВІДНОСИН	45
<i>Кулик В.С.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ БЕЛЬГІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ	47
<i>Кучеренко А.В.</i> МЕТОДИ З ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ В ЗАКОНОДАВСТВІ ІЗРАЇЛЮ	48
<i>Маргуліс О.Я.</i> КАНАДСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ	50
<i>Пелих Г.В.</i> ПОЛІТИКА РЕГІОНАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА ІРАНУ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ	52
<i>Пічахчі А.І.</i> ІСЛАМІЗАЦІЯ ЄВРОПИ В КОНТЕКСТІ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ	54
<i>Рабчевська О.С.</i> АФРИКАНСЬКИЙ ВЕКТОР В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ ПОЛІТИЦІ ФРАНЦІЇ	56

<i>Сенатосенко В.О.</i> ПОЛІТИЧНА СКЛАДОВА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ	58
<i>Сінязєва А.О.</i> РОЛЬ КАНАДИ У ВИРШЕННІ «УКРАЇНСЬКОЇ КРИЗИ»	59
<i>Тарраф А.Т.</i> НАЧАЛО НОВОГО ЕТАПА СІРИЙСЬКОГО КОНФЛІКТА	61
<i>Федоренко Ю.С.</i> КОНЦЕПЦІЯ «ВЕЛИКОГО БЛИЗЬКОГО СХОДУ» ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ АКТИВІЗАЦІЇ РАДИКАЛЬНИХ ІСЛАМІСТСЬКИХ РУХІВ	63
<i>Чекоданова К.К.</i> ЄВРОСЕКПТИЦИЗМ В ПРОГРАМАХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА	64
<i>Чокотило Н.Е.</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВАЯ БАЗА ШВЕЦІЇ.....	66
<i>Шварц А.А.</i> США И КИТАЙ: СОТРУДНИЧЕСТВО И ПРОТИВОСТОЯНИЕ	68

СЕКЦІЯ «БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

<i>Акульшина А.В.</i> ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ.....	70
<i>Білоусова В.Д.</i> ОСОБЛИВОСТІ НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗ ДАНИХ В КОНТЕКСТІ РЕПРЕЗЕНТУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ФАХОВИХ ВИДАНЬ.....	72
<i>Гагаріна Н.А.</i> ЕВОЛЮЦІЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ФУНКЦІЇ БІБЛІОТЕК	74
<i>Головач В.В.</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В ОБСЛУГОВУВАННІ КОРИСТУВАЧІВ НБ МДУ.....	76
<i>Гроздова І.В.</i> ПОНЯТТЯ І ВИДИ ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВИХ СИСТЕМ	77
<i>Дейниченко О.В.</i> ІННОВАЦІЙНИЙ ДОСВІД НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ФОРМУВАННІ КРАЄЗНАВЧОГО ФОНДУ.....	80
<i>Дьячкова М.А.</i> НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВАХ ЯК СЛАДОВА КОМУНІКАТИВНОЇ ПОЛІТИКИ	82
<i>Кір'якулова Т.В.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У БІБЛІОТЕЧНУ СФЕРУ	84
<i>Ковтуненко Н.О.</i> КОМПЛЕКТУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНІ ВИМОГИ (З ДОСВІДУ РОБОТИ НБ МДУ).....	86
<i>Луханіна І.А.</i> БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ БАРОКОВОЇ ДОБИ ЗА ТИПАМИ І ПРОФІЛЯМИ.....	88
<i>Мазалова М.Г.</i> РОЛЬ БІБЛІОГРАФІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СИСТЕМІ ДОКУМЕНТАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ	90
<i>Марченко Н.Г.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «КНИГОЗНАВСТВО, БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО, БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВО» В УКРАЇНІ.....	91
<i>Міліціна Л.В.</i> АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ, РЕГУЛЮЮЧИХ ДІЯЛЬНІСТЬ НБ МДУ.....	93
<i>Новікова Є.В.</i> РОЛЬ ФАХОВИХ ВИДАНЬ В СИСТЕМІ НАУКОВИХ КОМУНІКАЦІЙ	95
<i>Охріменко О.В.</i> НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ.....	96
<i>Синенко Т.В.</i> РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ У ПУБЛІЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ ІМ. В.Г. КОРОЛЕНКА М.МАРИУПОЛЯ НА ПЕРІОД 2015-2017 РР.....	99
<i>Яковенко Ю.Є.</i> ІННОВАЦІЙНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛІЗАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЦБС ДЛЯ ДОРОСЛИХ МІСТА МАРІУПОЛЯ	99

СЕКЦІЯ «ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСТАНОВ»

<i>Ангелинова І.А.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЛОВОДСТВА У 20-ТІ РОКИ ХХ СТ. В УСРР	102
<i>Бурцева М.М.</i> ОНЛАЙН СЕРВІСИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ	103
<i>Влас А.В.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСТУПУ ДО АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ ЧЕРЕЗ ОФІЦІЙНІ САЙТИ ЦЕНТРАЛЬНИХ ДЕРЖАВНИХ АРХІВІВ УКРАЇНИ.....	104
<i>Григор Ю.О.</i> ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	106
<i>Захаренкова К.В.</i> РОЗВИТОК МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ..	107
<i>Калюжна А.Р.</i> РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА.....	110
<i>Линська Н.М.</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ	111
<i>Мелюс А.І.</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСТАНОВИ	113

<i>Ребро Д.Л.</i> МОДЕЛІ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	114
<i>Снідевич Д.В.</i> ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНОЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	116
<i>Соловійова А.О.</i> РОЛЬ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	117
<i>Станецька Ю.О.</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АРХІВНИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ	117
<i>Тімотіна Д.О.</i> НОВІТНІ ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ	119
<i>Шейбут В.С.</i> ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ....	121

СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ СОЦІОЛОГІЇ»

<i>Ковальов Д.А.</i> МІСЦЕ ПРОЦЕСУ МАРГІНАЛІЗАЦІЇ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	123
<i>Модліна М.С.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	124
<i>Сапаров М.О.</i> МАЙБУТНЄ ЦИВІЛІЗАЦІЇ: ПРОБЛЕМА ГЛОБАЛЬНОЇ ПЕРСПЕКТИВИ	125
<i>Шабан А.В.</i> ЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПТУ «ДУША» В УКРАЇНСЬКИХ ПРИСЛІВ'ЯХ.....	125
<i>Глінська А.В.</i> РОЛЬ РЕЛІГІЇ В СУЧАСНОМУ ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА	127

**Збірник тез доповідей студентів
історичного факультету**

ДЕБЮТ

У збірнику публікуються тези українською, російською, англійською мовами.

Технічний редактор: Кудлай В.О.